

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİYASİ İKTİDARDAN
BEKLENTİLERİ VE İDEAL SİYASİ LİDER TANIMLAMALARI
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

HAZIRLAYAN
Osman KOYUNCU
1040201007

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI

ISPARTA- 2023

DOTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum *“Üniversite Öğrencilerinin Siyasi İktidardan Beklentileri ve İdeal Siyasi Lider Tanımlamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma”* adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

İmza

Osman KOYUNCU

13.07.2023

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Osman KOYUNCU
Öğrenci Numarası	1040201007
Enstitü Ana Bilim Dalı	İşletme Ana Bilim Dalı
Programı	İşletme Doktora
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI
Tez Başlığı	Üniversite Öğrencilerinin Siyasi İktidardan Beklentileri ve İdeal Siyasi Lider Tanımlamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma
Turnitin Ödev Numarası	2152849597

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 339 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 28/08/2023 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesinin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;

% 4 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(İmza)

Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKÇI

(KOYUNCU, Osman, *Üniversite Öğrencilerinin Siyasi İktidardan Beklentileri ve İdeal Siyasi Lider Tanımlamaları Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Isparta, 2023)

ÖZET

Bu tez çalışması, üniversite öğrencilerinin siyasi iktidardan beklentilerini ve ideal siyasi lider tanımlamalarını nitel bir yaklaşımla ele almıştır. Çalışma kapsamında liderlik kavramı, tarihsel süreç içerisinde ideal devlet, ideal iktidar ve ideal lider anlayışlarının gelişimi kuramsal olarak incelenmiştir. Gençlik kavramı, gençliğin sosyal değişimdeki rolü, Türkiye’de üniversite öğrencilerinin sorunları ve beklentileri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın araştırma sorusu bağlamında nitel araştırma deseni benimsenerek 37 üniversite öğrencisi ile yapılan derinlemesine mülakatlar sonucu elde edilen veriler MAXQDA yazılımı ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin eğitim, hukuk, ekonomi, uluslararası ilişkiler, enerji, çevre ve teknoloji temaları altında toplanan beklentileri ve ideal siyasi lider tanımlamalarına ilişkin bulgular değerlendirilmiştir.

Çalışma sonucunda öğrenciler, eğitim alanında niteliğin artırılması, eğitim sisteminin sınavların baskısından kurtarılması, eğitimde fırsat eşitliği, yabancı dil eğitimine ağırlık verilmesi ve mesleki yönlendirme konularını vurgulamışlardır. Hukuk alanında yargının bağımsız ve tarafsız olması, temel hak ve özgürlüklerin korunması, hukukun etkin bir şekilde uygulanması ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin önemi vurgulanmıştır. Ekonomi alanında yerli sanayi ve üretimin teşviki, stratejik sektörlerde devletin rolü, istihdam ihtiyacına yönelik planlama ve markalaşma konuları öne çıkmaktadır. Ülkenin uluslararası ilişkilerde çözüm odaklı, dengeli, kültürel ve tarihsel değerlere uyumlu bir dış politika anlayışı benimsenmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Enerji, Çevre ve Teknoloji alanındaki beklentilerde öne çıkan hususlar ise yerli teknoloji üretimi, çevrenin ve doğal kaynakların korunması ve alternatif enerji kaynaklarına yatırım yapılması olmuştur.

Öğrenciler ideal siyasi lideri hitabeti güçlü, karizmatik, yabancı dil bilen, ülke çıkarlarını her platformda savunan, toplumun her kesimi ile yakınlık kurabilen, temsil kabiliyeti olan, dış görünüşüne önem veren, birleştirici, adil, hoşgörülü ve sağlam karakterli olarak tanımlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Siyasi Liderlik, Gençlik, Öğrenci Beklentileri, Üniversite Öğrencileri.

(KOYUNCU, Osman, *A Qualitative Study on the Expectations of University Students From Political Power and Their Definitions of an Ideal Political Leader*, Isparta, 2023)

ABSTRACT

This thesis study has addressed university students' expectations from political power and their definitions of an ideal political leader using a qualitative approach. Within the scope of the study, the concept of leadership, the development of the understanding of the ideal state, ideal power, and ideal leader in the historical process have been theoretically examined. The concept of youth, the role of youth in social change, and assessments on the problems and expectations of university students in Turkey have been evaluated. In the context of the research question of the study, a qualitative research design was adopted, and the data obtained from in-depth interviews with 37 university students were analyzed with MAXQDA software. The findings related to university students' expectations and definitions of an ideal political leader, gathered under the themes of education, law, economy, international relations, energy, environment, and technology, have been assessed.

As a result of the study, students have emphasized increasing quality in education, freeing the education system from the pressure of exams, educational opportunity equality, emphasis on foreign language education, and vocational guidance. In the field of law, the importance of an independent and impartial judiciary, the protection of fundamental rights and freedoms, the effective implementation of law, and the principle of the separation of powers have been stressed. In the economic field, the promotion of domestic industry and production, the role of the state in strategic sectors, planning for employment needs, and branding are prominent. The necessity of adopting a solution-oriented, balanced foreign policy approach compatible with cultural and historical values in international relations has been expressed. In the fields of Energy, Environment, and Technology, the prominent issues were domestic technology production, protection of the environment and natural resources, and investment in alternative energy sources.

Students have defined the ideal political leader as eloquent, charismatic, foreign language-speaking, defending national interests on every platform, able to build closeness with all segments of society, having representation ability, caring about appearance, unifying, fair, tolerant, and having a strong character.

Keywords: Leadership, Political Leadership, Youth, Student Expectations, University Students.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

DOTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Liderlik Kavramı	4
1.2. İdeal Siyasi Lider Arayışına İlişkin Düşünceler.....	12
1.2.1. Konfüçyüs'ün Düşünceleri	13
1.2.2. Platon'un Düşünceleri	14
1.2.3. Aristoteles'in Düşünceleri	18
1.2.4. Farabi'nin Düşünceleri	20
1.2.5. İbn Haldun'un Düşünceleri	24
1.2.6. Niccolo Machiavelli'nin Düşünceleri.....	27
1.2.7. Harold D. Lasswell'in Düşünceleri	32
1.2.8. Joseph A. Schumpeter'in Düşünceleri.....	32
1.2.9. Max Weber'in Düşünceleri	33
1.3. Siyasi Liderlik	35
1.3.1. Siyasi Rejim ve Siyasi Parti Liderliği.....	38
1.3.2. Siyasal Liderlik ve Kişisel Karakteristikler	39
1.3.3. Siyasi Liderliğin Rolü ve Etki Alanı	43

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN PROFİLİ VE BEKLENTİLERİ

1.1. Gençlik Kavramı ve Üniversite Gençliği	44
1.2. Gençliğin Toplumsal Değişimdeki Rolü	49

1.3. Türkiye’de Gençliğin Problemleri ve Beklentileri	51
---	----

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	61
1.2. Araştırmanın Yöntemi	62
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	63
1.4. Çalışma Grubu.....	64
1.5. Verilerin Toplanması ve Analizi	69
1.6. Geçerlilik Ve Güvenilirlik.....	73

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE BULGULAR

1.1. Siyasi İktidardan Beklentiler	75
1.2. Eğitim Sistemi İle İlgili Beklentiler	78
1.2.1. Eğitim Müfredatlarına İlişkin Beklentiler	81
1.2.1.1. Ezberci Eğitim Anlayışının Terkedilmesi	82
1.2.1.2. Uygulamayı İçeren Bir Sistemin Benimsenmesi.....	83
1.2.1.3. Öğrenme Odaklı Bir Sistemin Benimsenmesi.....	84
1.2.1.4. Eğitimde Başarılı Ülkelerin Sistemlerinin Analiz Edilmesi.....	85
1.2.1.5. İlköğretimde Bireysel Öğrenmenin Teşvik Edilmesi	86
1.2.1.6. Eğitim İdeolojiden Ziyade Bilimsel Bilgi Temelli Olması	86
1.2.1.7. Erken Yaşlarda ve Nitelikli Yabancı Dil Eğitimi Verilmesi	87
1.2.2. Eğitimcilerle İlişkin Beklentiler.....	87
1.2.2.1. Eğitimcilerin ve Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Niteliğinin Artırılması	88
1.2.2.2. Eğitimcilerin Öğrencilere Bakış Açısının Düzeltilmesi	89
1.2.2.3. Eğitimciler İçin Performans Değerlendirme Sisteminin Kurulması	90
1.2.3. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler.....	90
1.2.3.1. Meslek Liselerinin Olumsuz Algısının Düzeltilmesi	92
1.2.3.2. Mesleki Eğitimin Niteliğinin Artırılması	94
1.2.3.3. Mesleki Eğitimin Özendirilmesi.....	96
1.2.3.4. Mesleki Eğitim Kurslarının Yaygınlaştırılması.....	96
1.2.3.5. Özel Sektör ile İş Birliğinin Sağlanması	97

1.2.4. Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler	98
1.2.4.1. Eğitim Sisteminin Sınavların Tahakkümünden Çıkarılması	99
1.2.4.2. Sınav Sistemi ve Muhtevası Konusunda İstikrarın Sağlanması .	101
1.2.4.3. Sınavların Eğitim Müfredatı ile Uyumlu Hale Getirilmesi	103
1.2.4.4. Sınavların Güvenliğinin Sağlanması	103
1.2.5. Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler	104
1.2.5.1. Mesleki Yönlendirmenin Profesyonel Şekilde Yapılması.....	108
1.2.5.2. Eğitim Sisteminde İstikrarın Sağlanması	109
1.2.5.3. Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması	112
1.2.5.4. Farklılıklara Değer Veren Bir Eğitim Anlayışının Benimsenmesi	113
1.2.5.5. Aile içi eğitime önem verilmesi.....	114
1.2.5.6. Temel eğitimde niteliğin artırılması	116
1.2.6. Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler	116
1.2.6.1. Kontenjan Sayılarının İhtiyaçlara Göre Belirlenmesi	120
1.2.6.2. İhtiyaç Duyulandan Fazla Üniversite/Bölüm Açılmaması.....	122
1.2.6.3. Yükseköğretimde Niteliğin Artırılması.....	124
1.2.6.4. Burs, Ulaşım ve Barınma Olanaklarının İyileştirilmesi	125
1.2.7. Hukuk Eğitimine İlişkin Beklentiler.....	126
1.2.7.1. Hukuk Fakültesi Açılabilmesi İçin Asgari Normlar Uygulanması.....	127
1.2.7.2. Hukuk Eğitiminde Staj Uygulamasının Müfredata Eklenmesi ..	128
1.3. Hukuk Alanındaki Beklentiler.....	129
1.3.1. Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler.....	132
1.3.1.1. Hukukun Etkin Bir Şekilde Uygulanması	135
1.3.1.2. Hukuka Güvenin Sağlanması	137
1.3.1.3. Hukuk ve Siyasetin Birbirinden Ayrı Olması	138
1.3.1.4. Tüm Yurttaşlara Hukuk ve Adalet Eğitimi Verilmesi.....	139
1.3.1.5. Toplumun Bütününe Adalet Duygusunun Benimsetilmesi	141
1.3.1.6. Adam Kayırmanın Ortadan Kaldırılması	142
1.3.2. Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler.....	143
1.3.2.1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Güvence Altına Alınması	145
1.3.2.2. Herkese Hitap Eden Birleştirici Bir Anayasa Yapılması	147

1.3.2.3. Anayasa ile Toplumsal Uzlaşma Zemininin Sağlanması	149
1.3.2.4. Anayasanın Özgürlükçü Olması	150
1.3.3. Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler	151
1.3.3.1. Yargılamaların İdeolojiden Uzak, Tarafsız ve Objektif Yapılması.....	152
1.3.3.2. Yasa Uygulayıcılarının Bağımsızlıklarının Sağlanması.....	155
1.3.3.3. Yasa Uygulayıcılarının Objektif Kriterlere Göre Seçilmesi.....	157
1.3.3.4. Yasa Uygulayıcılarının Özlük Haklarının İyileştirilmesi.....	158
1.3.4. Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler	159
1.3.4.1. Mevzuatta İstikrarın Sağlanması	160
1.3.4.2. Kanunların Yapım Süreçlerinin Sistematiik Olarak Ele Alınması	161
1.3.4.3. Kendi Kültürümüze ve Değerlerimize Uygun Mevzuat Yapılması.....	162
1.3.4.4. Yasamada Toplumun Tüm Kesimlerinin Temsil Edilebilmesi ..	163
1.3.4.5. Hak İhlallerini Azaltacak Uygulamaların Yapılması	164
1.3.4.6. Cezaların Caydırıcı Olması	164
1.3.5. İdari Yapıya İlişkin Beklentiler	165
1.3.5.1. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Pratikte Uygulanabilir Olması	166
1.3.5.2. Kamu Yönetiminde Bürokrasinin Azaltılması	167
1.3.5.3. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi	168
1.3.6. Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler	168
1.3.6.1. Yürütmenin Gücünün Azaltılması.....	169
1.4. Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentiler.....	170
1.4.1. Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler	173
1.4.1.1. Yerli Sanayinin/Üretimin Teşvik Edilmesi	176
1.4.1.2. Stratejik Sektörlerdeki Üretime Devletin Müdahil Olması	179
1.4.1.3. İşletmelerin ve Sanayi Ürünlerimizin Uluslararasılaşmasının Desteklenmesi	182
1.4.1.4. Sanayi Tesislerinin Potansiyeli Olan Bölgelere Kurulması	184
1.4.1.5. Tarımsal Üretimin ve Hayvancılığın Teşvik Edilmesi	185
1.4.1.6. Uzun Vadeli Küresel Marka Oluşturma Çabalarının Desteklenmesi	187
1.4.1.7. Az Gelişmiş Bölgelere Sanayi Yatırımının Teşvik Edilmesi	188

1.4.2. Ekonomi ve Sanayi Politikaları İle İlgili Beklentiler	189
1.4.2.1. Üniversite Sanayi İş Birliğinin Sağlanması.....	192
1.4.2.2. Verilen Teşviklerin Denetlenmesi	193
1.4.2.3. Özelleştirmelerin Durdurulması	194
1.4.2.4. Tutumlu Olma ve Tasarruf Anlayışının Teşvik Edilmesi	195
1.4.2.5. Toplumdaki Dezavantajlı Gruplara Sahip Çıkılması	195
1.4.3. Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanakların	
Artırılmasına Yönelik Beklentiler	196
1.4.3.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda İyileştirmeler Yapılması	197
1.4.3.2. İstihdam İhtiyacına İlişkin Projeksiyonların Yapılması	199
1.4.3.3. İstihdam İhtiyacına Göre Eğitim Planlaması Yapılması	200
1.4.3.4. Kamu Kurumlarının Mülakatlarında Adaletli Olunması.....	201
1.5. Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler	201
1.5.1. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı.....	205
1.5.1.1. Barışçı ve Çözüm Odaklı Bir Küresel Siyaset Anlayışı	
Benimsenmesi	206
1.5.1.2. Dış Politikada Menfaatler ve Toplumsal Hassasiyetler	
Dengesinin Gözetilmesi	208
1.5.1.3. Uluslararası İlişkilerde Çıkarlarımıza Odaklı Siyaset İzlenmesi....	209
1.5.1.4. Milli Değerlerimizle Uyumlu Bir Dış Politika Uygulanması.....	210
1.5.1.5. Çok Yönlü (Dengeli) Bir Dış Politika Anlayışının	
Benimsenmesi	212
1.5.1.6. Ekonomik Bağımsızlık Vizyonunun Benimsenmesi.....	214
1.5.1.7. Dünyadaki Zulümlere Tepki Gösteren Bir Dış Politika	
Uygulanması.....	215
1.5.1.8. Komşu Ülkelerle Daha Sağlıklı İlişkiler Geliştirilmesi.....	216
1.5.2. Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri.....	216
1.5.2.1. Ortak Kültüre Sahip Ülkelerle İş Birliği Yapılması	217
1.5.2.2. Kültürel Geçmişimiz ve Coğrafi Konumumuzun Gerçekleri ile	
Uyumlu Bir Dış Politika Benimsenmesi	219
1.5.2.3. Yeni Ekonomik ve Siyasi Birliktelikler Kurulması.....	221
1.5.3. Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar.....	222
1.5.3.1. Ermenistan ile Sorunların Çözülmesi	224
1.5.3.2. KKTC Sorununun Çözülmesi.....	225

1.5.3.3. Ermeni Soykırımı İftiralarının Bilimsel Olarak Ortaya Konulması	225
1.6. Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentiler.....	226
1.6.1. Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler.....	229
1.6.1.1. Teknolojik Ürünlerin Üretimi Konusunda Bir Vizyon Belirlenmesi.....	231
1.6.1.2. Başarılı Araştırmacıların Desteklenmesi	234
1.6.1.3. Teknolojinin Doğru Kullanımı Konusunda Eğitim Verilmesi ...	235
1.6.1.4. Bağımsız ve Milli Teknoloji Üretiminin Desteklenmesi.....	236
1.6.1.5. Beyin Göçünün Engellenmesi ve Tersine Beyin Göçünün Sağlanması.....	237
1.6.1.6. Doğal Kaynaklarımızın Ülke İçinde Değerlendirilmesi	238
1.6.1.7. Teknolojiye Erişimin Kolaylaştırılması.....	239
1.6.2. Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler	240
1.6.2.1. Nükleer Enerji Tesislerinin Gerekli Güvenlik Önlemlerine Sahip Bir Şekilde Hayata Geçirilmesi.....	241
1.6.2.2. Enerji Temininde Dışa Bağımlılığın Azaltılması	243
1.6.2.3. Alternatif Enerji Kaynakları Konusunda Çalışmalar Yapılması	244
1.6.2.4. Enerji Kaynakları ve Madencilik Alanında Çalışan Tesislerin Kurulması	245
1.6.2.5. Nükleer Teknoloji Konusunda Çalışma Yapacak Birimlerin Kurulması	246
1.6.3. Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler.....	246
1.6.3.1. Doğal Çevrenin Korunması Temel Politika Olmalı	248
1.6.3.2. Enerji Üretim Tesislerinin Çevreye Verdiği Zararın Önlenmesi....	250
1.7. İdeal Siyasi Lider Tanımlaması.....	252
1.7.1. Liderin Kişilik Özellikleri.....	253
1.7.1.1. Hitabeti/Üslubu Düzgün	256
1.7.1.2. Karizmatik	258
1.7.1.3. Adil	259
1.7.1.4. Dik Durabilen / Boyun Eğmeyen	260
1.7.1.5. Yumuşak Mizaçlı.....	260
1.7.1.6. Vakarlı /Ağırbaşlı/ Babayiğit.....	261
1.7.1.7. Sağlam Karakterli	261

1.7.1.8. Sert Mizaçlı	262
1.7.1.9. İkna Kabiliyeti Olan	262
1.7.1.10. Tutarlı	263
1.7.1.11. Hoşgörülü	263
1.7.2. Liderlik Stili.....	263
1.7.2.1. Ülke Çıkarlarını Her Platformda Ön Planda Tutan	266
1.7.2.2. Birleştirici / Kapsayıcı	267
1.7.2.3. Halkın İçinden Geldiğini Hissettiren.....	268
1.7.2.4. Temsil Kabiliyeti Olan	269
1.7.2.5. Profesyonellerden Oluşan Bir Ekibe Sahip	270
1.7.2.6. Muhalif Olanlara Karşı Hoşgörülü	270
1.7.2.7. Zamana ve Koşullara Uygun Politikalar Üretebilen	271
1.7.2.8. Yöneticilik Bilgisine Sahip.....	272
1.7.2.9. Vizyon Sahibi / Vizyonu Geniş.....	272
1.7.2.10. Gençlerin Dilinden Anlayan.....	273
1.7.2.11. Uluslararası İlişkilere ve Diplomasiye Hakim.....	273
1.7.2.12. İletişim ve Propaganda Mekanizmalarını Etkin Kullanabilen..	274
1.7.3. Liderin Becerileri /Yetkinlikleri	274
1.7.3.1. Yabancı Dil Bilen	277
1.7.3.2. Farklı Görüşlere Önem Veren / Eleştiriye Açık	278
1.7.3.3. Liyakatli.....	279
1.7.3.4. Kendini Geliştirmiş, Kişisel Gelişimini Tamamlamış.....	279
1.7.3.5. Sanatla İlgili.....	280
1.7.3.6. Hatalarından Dönmeyi Bilen, Sorumluluğunu Üstlenebilen.....	280
1.7.3.7. Hukuk Bilgisine Sahip.....	281
1.7.3.8. Görgü ve Nezaket Kurallarını Bilen.....	281
1.7.3.9. Kendine Zaman Ayıran / Sosyal Hayatı Olan	282
1.7.4. Toplumsal Etkileşim.....	282
1.7.4.1. Toplumun Bütün Grupları ile Yakınlık Kurabilen	283
1.7.4.2. Toplumsal Dinamikleri/ Hassasiyetleri Bilen.....	285
1.7.4.3. Kendi Kültürüne, Kökenine, Tarihine Hakim	285
1.7.4.4. Toplumun İhtiyaçlarını Bilen ve Bu İhtiyaçları Gideren.....	286
1.7.5. Fiziksel Özellikler.....	287

1.7.5.1. Dış Görünüşüne Önem Veren	288
1.7.5.2. Genç / Orta yaşlı	289
1.7.5.3. Uzun Boylu / Heybetli.....	289
1.7.5.4. Sağlığına Dikkat Eden / Sağlıklı Yaşayan.....	290
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	291
KAYNAKÇA	309
ÖZGEÇMİŞ.....	319

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Liderlik Tanımları	6
Tablo 2. Liderlik Tanımlarının Gelişimi	8
Tablo 3. Gençlik Dönemleri Tanımlamaları	47
Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Beklentileri	57
Tablo 5. Gençliğin En Önemli Sorunu Nedir? Sorusuna Verilen Yanıtlar	58
Tablo 6. Örnekleme Dahil Edilen Üniversitelerden Mezun Kabine Üyeleri	65
Tablo 7. Çalışmaya Katılan Öğrencilere Ait Bilgiler	68
Tablo 8. Siyasi İktidardan Beklentiler Temasına İlişkin Kodlu Bölümler	76
Tablo 9. Eğitim Sistemi ile İlgili Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler.....	79
Tablo 10. Eğitim Müfredatlarına İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	81
Tablo 11. Eğitimcilere İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	88
Tablo 12. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler ...	91
Tablo 13. Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler.....	99
Tablo 14. Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	105
Tablo 15. Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	118
Tablo 16. Hukuk Eğitimine İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	126
Tablo 17. Hukuk Alanındaki Beklentiler Temasına İlişkin Kategoriler	129
Tablo 18. Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	133
Tablo 19. Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	144
Tablo 20. Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	151
Tablo 21. Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	160
Tablo 22. İdari Yapıya İlişkin Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler...	165

Tablo 23. Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	169
Tablo 24. Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentiler Temasına İlişkin Kategoriler	170
Tablo 25. Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	173
Tablo 26. Ekonomi ve Sanayi Politikaları ile İlgili Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	190
Tablo 27. Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanaklarının Artırılmasına Yönelik Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler ...	197
Tablo 28. Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler Temasına Ait Kategoriler	202
Tablo 29. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı Kategorisine Ait Kodlu Bölümler....	205
Tablo 30. Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	217
Tablo 31. Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	223
Tablo 32. Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentiler Temasına Ait Kategoriler	227
Tablo 33. Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	230
Tablo 34. Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	240
Tablo 35. Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	247
Tablo 36. İdeal Siyasi Lider Temasına Ait Kategoriler	252
Tablo 37. Liderin Kişilik Özellikleri Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	254
Tablo 38. Liderlik Stili Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler	264
Tablo 39. Liderin Becerileri /Yetkinlikleri Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	275
Tablo 40. Toplumsal Etkileşim Kategorisine Ait Kodlu Bölümler.....	283
Tablo 41. Fiziksel Özellikler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler	287

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Türkiye’deki gençliğin En Önemli Sorunları	59
Şekil 2. İktidardan Beklentiler	76
Şekil 3. İktidardan Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	77
Şekil 4. Eğitim Sistemi ile İlgili Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	80
Şekil 5. Eğitim Müfredatına İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	82
Şekil 6. Eğitimcilere İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	88
Şekil 7. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	91
Şekil 8. Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	99
Şekil 9. Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	107
Şekil 10. Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları.....	119
Şekil 11. Hukuk Eğitimine İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları.....	127
Şekil 12. Hukuk Alanındaki Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	131
Şekil 13. Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	134
Şekil 14. Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları.....	144
Şekil 15. Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları.....	152
Şekil 16. Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları.....	160
Şekil 17. İdari Yapıya İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları....	166
Şekil 18. Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları.....	169
Şekil 19. Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	171

Şekil 20. Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler Kategorisi Belge	
Temelli Frekansları	175
Şekil 21. Ekonomi ve Sanayi Politikaları ile İlgili Beklentiler Kategorisinin	
Belge Temelli Frekansları	191
Şekil 22. Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanaklarının	
Artırılmasına Yönelik Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	197
Şekil 23. Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod	
Modeli	204
Şekil 24. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı Kategorisinin Belge Temelli	
Frekansları.....	206
Şekil 25. Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri Kategorisi Belge Temelli	
Frekansları.....	217
Şekil 26. Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar Kategorisi Belge Temelli	
Frekansları.....	223
Şekil 27. Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt	
Kod Modeli	228
Şekil 28. Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge	
Temelli Frekansları	231
Şekil 29. Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisi	
Belge Temelli Frekansları	241
Şekil 30. Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge	
Temelli Frekansları	248
Şekil 31. Liderin Kişilik Özellikleri Kategorisi Belge Temelli Frekansları	255
Şekil 32. Liderlik Stili Kategorisi Belge Temelli Frekansları	265
Şekil 33. Liderin Becerileri /Yetkinlikleri Kategorisi Belge Temelli Frekansları...	276
Şekil 34. Toplumsal Etkileşim Kategorisi Belge Temelli Frekansları	283
Şekil 35. Fiziksel Özellikler Kategorisi Belge Temelli Frekansları	288

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
ASELSAN	: Askerî Elektronik Sanayi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BUDO	: Bursa Deniz Otobüsleri
DHKPC	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
EOKA	: Ethniki Organosis Kiprion Agoniston (Kıbrıslı Savaşçıların Milli Örgütü)
FEF	: Fen Edebiyat Fakültesi
HES	: Hidroelektrik Santrali
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hakimler ve Savcılar Kurulu
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İDO	: İstanbul Deniz Otobüsleri
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
KYK	: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu
LGS	: Liselere Geçiş Sistemi
LTD	: Limitet Şirket
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
MEB	: Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı
MEMUR-SEN	: Memur Sendikaları Konfederasyonu
MF	: Matematik-Fen
MÖ	: Milattan Önce

NASA	: National Aeronautics and Space Administration (Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OKS	: Orta Öğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SBS	: Seviye Belirleme Sınavı
SDP	: Sosyalist Demokrasi Partisi
SEKAM	: Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil toplum kuruluşları
TAI	: Aerospace Industries, Inc. (Türk Havacılık ve Uzay Sanayii AŞ)
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDT	: Türk Devletleri Teşkilatı
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TM	: Türkçe-Matematik
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNFA	: United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Found (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
YGS	: Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı

GİRİŞ

Siyaset, bir topluluğun genel değerlerini, önceliklerini ve beklentilerini anlamak için bireylerin ve grupların siyasi eylemlerini, düşüncelerini ve hareketlerini derinlemesine inceleyen bir disiplindir. Bu alandaki çalışmaların birçok yönü olduğu gibi, bu çalışma özellikle "Üniversite Öğrencisi Gençlerin Siyasi İktidardan Beklentileri ve İdeal Siyasi Lider Tanımlamalarına" odaklanmaktadır. Bu özel grup üzerinde durulması önemlidir çünkü gençler, toplumun ilerlemesinde önemli bir role sahip olup, gelecekteki karar vericileri ve düşünürleri olacaklardır.

Gençler, özellikle de üniversite öğrencileri, aynı anda hem bir toplumun geleceğini oluşturan ve şekillendiren hem de sürekli değişen ve evrilen bir dünyaya uyum sağlama yeteneğine sahip geniş bir demografik kitleyi temsil ederler. Üniversite öğrencileri, kişisel ve profesyonel yeteneklerini geliştirirken, aynı zamanda geniş bir toplumun ve hatta bir ulusun gelecekteki yönünü belirleyebilecek bilinçli, bilgiye dayalı siyasi kararlar verme yeteneğine sahip olabilirler. Gençlerin siyasi iktidardan beklentilerini ve ideal siyasi lider tanımlamalarını anlamak, bu nedenle, gelecekteki siyasi gelişmeler ve liderlik anlayışını öngörebilmek için hayati önem taşır.

Bir ülkede siyasi iktidar, sadece mevcut yönetimden daha fazlasını ifade eder; aslında, bu iktidar, geniş bir toplumun değerlerini, önceliklerini ve hedeflerini temsil eder. Gençlerin, özellikle de üniversite öğrencilerinin siyasi iktidardan beklentileri, genellikle kişisel özgürlükler, sosyal adalet, ekonomik istikrar ve eşitlik gibi temel değerlere odaklanır. Bu konular, gençlerin yaşamlarının her alanını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir ve bu nedenle gençlerin siyasi iktidardan ne beklediklerini ve bu beklentilerin nasıl karşılanabileceğini anlamak hayati önem taşır.

Aynı zamanda, gençlerin ideal siyasi lider tanımlamaları, belirli bir toplumun liderliğe dair değerlerini ve beklentilerini yansıtır. Bu tanımlamalar genellikle ahlâki dürüstlük, adalet, demokratik değerler, halka hizmet etme isteği ve etkili iletişim becerileri gibi özellikler içerir. Gençler, ideal liderlerinde bu özellikleri ararlar ve genellikle bu özellikleri, toplumları ve ülkeleri için daha iyi bir gelecek yaratma potansiyeli olan kişilerde bulmayı umarlar. Bu nedenle, gençlerin ideal siyasi liderlik

tanımlamalarını anlamak, gelecekteki siyasi liderlerin gençlerin beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için çok önemlidir.

Bu çalışma, gençlerin, özellikle de üniversite öğrencilerinin siyasi iktidardan beklentilerini ve ideal siyasi liderlik tanımlamalarını derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, gençlerin görüşlerini, değerlerini, hedeflerini ve beklentilerini daha iyi anlamamızı sağlayarak, gelecekteki siyasi liderlere, gençlerin ihtiyaçlarını ve beklentilerini daha etkili bir şekilde karşılamak için gerekli bilgileri sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum sadece gençlerin değil, toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılayan ve aynı zamanda demokratik değerlere saygı gösteren daha adil, dengeli ve etkili bir siyasi sistemin inşasına yardımcı olabilir. Sonuç olarak, bu çalışma, geleceğin siyasi liderlerini yetiştirecek olan gençleri daha iyi anlamak ve bu gençleri etkileyen faktörleri ve dinamikleri belirlemek için önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın ilk bölümü, liderlik kavramını, siyasi liderliği ve siyasi liderlik teorilerini ele alarak gençlerin ideal siyasi lider tanımlamalarını daha iyi anlamamızı sağlayacak temel bir çerçeve oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Liderlik, genellikle bir grubu veya organizasyonu yönlendirme ve etkileme yeteneği olarak tanımlanır. Ancak bu basit tanım, liderliğin çeşitliliğini ve karmaşıklığını tam olarak yakalayamaz. Liderlik, bireylerin ve grupların etkileşimlerinde ortaya çıkan karmaşık bir sosyal süreçtir ve belirli bir durum, kültür veya bağlamla doğrudan ilişkilidir. Liderler, genellikle başkalarını etkileyebilen ve harekete geçirebilen karizmatik, ikna edici ve etkili kişiler olarak görülürler. Ancak, liderlik tarzları ve teknikleri büyük ölçüde değişebilir ve bir durumdan diğerine, bir kişiden diğerine veya bir kültürden diğerine farklılık gösterebilir.

Siyasi liderlik, genel liderlik kavramına özgü bir alt kümesidir ve genellikle bir topluluğu, bir ülkeyi veya bir ulusu yönlendirme ve etkileme yeteneğine odaklanır. Siyasi liderler, genellikle bir toplumun, bir ülkenin veya bir ulusun genel yönünü belirleyen kişilerdir ve bu nedenle genellikle karmaşık ve zorlu kararlarla karşı karşıya kalırlar. Siyasi liderler, genellikle geniş bir topluluğun değerlerini, önceliklerini ve hedeflerini temsil etme ve bu topluluğun çıkarlarını koruma ve teşvik etme sorumluluğuna sahiptirler. Bu çerçevede, çeşitli siyasi liderlik teorileri, siyasi

liderlerin ne yaptığını, nasıl etkili olduklarını ve belirli sonuçları nasıl elde ettiklerini anlamamıza yardımcı olabilir.

Çalışmanın ikinci bölümü, gençlik kavramı, üniversite gençliği ve gençliğin toplum için önemine odaklanmaktadır. Gençlik, toplumun en dinamik ve etkili unsurlarından biri olduğu için bu bölümün çalışmanın tamamında belirleyici bir rol oynaması beklenir. Gençlik, bir bireyin hayatındaki geçiş dönemini ifade eder; çocukluktan yetişkinliğe geçiş. Fakat gençlik sadece biyolojik bir süreç değildir; aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bir süreci de kapsar. Gençlik, bireylerin kendilerini ve dünyayı keşfettikleri, kişisel kimliklerini ve değerlerini oluşturdıkları, topluma aktif olarak katıldıkları ve kendi geleceklerini şekillendirdikleri bir dönemdir. Bu süreç, gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerinde belirleyici olurken, aynı zamanda gençlerin topluma ve siyasete bakış açılarını da şekillendirir.

Gençliğin toplum için önemi, gençlerin toplumdaki potansiyel rolleri ve etkileri üzerinde durulduğunda daha net bir şekilde anlaşılabilir. Gençler, toplumun ilerlemesinde ve dönüşümünde belirleyici bir role sahiptir. İçinde bulundukları dönemin enerjisi ve dinamizmi, gençleri yenilikçi düşünme ve harekete geçme kapasitesine sahip kılar. Toplumun geleceğini şekillendirmek için gençlerin yaratıcılık, yenilikçilik ve enerjisi toplumun diğer kesimlerinde genellikle görülmez. Bu nedenle, gençlerin görüşlerini, beklentilerini ve hedeflerini anlamak, toplumun genel yönünü ve geleceğini anlamak için kritik öneme sahiptir. Gençler ayrıca, toplumsal dönüşüm ve siyasi değişimlerin itici gücü olabilirler. Gençlerin siyasi farkındalığı ve katılımı, demokratik süreçleri güçlendirir ve toplumların daha adil, eşitlikçi ve kapsayıcı hale gelmesine katkı sunar.

Bu çalışmanın son bölümü, gençlerin siyasi iktidardan beklentileri ve ideal siyasi liderlik tanımlamaları üzerine yapılan nitel bir çalışmayı içermektedir. Bu bölümde, gençlerin görüşleri, değerleri, hedefleri ve beklentileri daha detaylı bir şekilde ortaya koyulmaktadır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Liderlik Kavramı

İnsanlar gruplar halinde yaşayan sosyal nitelikte canlılar oldukları kadar oluşturdukları bu grupları yönetecek ve ortak amaçları doğrultusunda yönlendirecek lider ile aralarında hiyerarşik bağlılığa ihtiyaç duyan varlıklardır (Eren, 2001, s. 465). Yani, insanlar birlikte yaşamaya başladıkları ve ortak bir hedefi gerçekleştirme arzusu taşıdıkları andan itibaren, tarih boyunca toplumlar her zaman liderler ortaya çıkarmıştır (Erdoğan, 2007; Eren, 2001). İnsanın doğasının bu hiyerarşik bağlılığı gerektirdiği düşünüldüğünde, gelecek dönemlerde de liderliğin var olmaya devam edeceği öngörülebilir. Başka bir deyişle, insanların gelecekte de bir lider etrafında toplanmaya devam edecekleri tahmin edilebilir.

Lider kavramının sözlük anlamı “Bir partinin veya bir kuruluşun en üst düzeyde yönetimiyle görevli kimse” şeklinde tanımlanmakta iken liderlik kavramı da “liderin görevi” ve eş anlamlısı olan “önderlik” kavramları ile karşılık bulmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2020). Oxford İngilizce sözlüğü (Oxford Dictionaries, 2020) ise lideri “bir gruba, organizasyona veya ülkeye önderlik eden veya komuta eden kişi” olarak tanımlamaktadır.

Liderlik konusunda akademik çalışmalar ele alındığında yirminci yüzyılın sonlarına doğru liderlik konularına özgün araştırma ve teorileri yayımlamak amacıyla birçok bilimsel dergi ortaya çıkmıştır. Bu dergilerin en eskisi The Leadership Quarterly’dir. Çeşitli disiplinlerden önemli dergiler de liderlik üzerine araştırma ve teoriler yayınlanmaktadır. Akademi harici sektörde ise kuruluşlar her yıl liderlik ve onun geliştirilmesiyle ilgili alanlara önemli kaynaklar harcamaktadır. Bu durum, daha iyi bir liderlik için sektörlerin taleplerini karşılamaya yönelik uluslararası danışmanlık endüstrisinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Liderlik, aynı zamanda psikoloji, yönetim, sosyoloji, iletişim, evrimsel biyoloji, ekonomi ve finans gibi farklı disiplinlerdeki akademisyenlerin ilgisini çekmektedir (Day, 2014).

Sosyal bilimlerin ve diğer disiplinlerdeki birçok liderlik kuramı ve buna ilişkin tanımları bulunsa da liderlik teorilerinden daha fazla, açık veya zımni olarak yapılan liderlik tanımları bulunmaktadır. Bu tanımların sayısının 350'nin üzerinde olduğu ifade edilmektedir (Turan, 2020, s. 1, Sayılı ve Baytok, 2014, s. 7). Mevcut bilimsel yazının liderliği güç, etkileme, otorite, komuta ve kontrol etme gibi birtakım uygulamalar çerçevesinde ele alan tanımlarla doludur.

Esasen liderlik lider kimsenin yaptığı işidir. Liderlik bir gruba ortak hedefler doğrultusunda önderlik etmek ve grubu hedeflere ulaşacak şekilde etkilemektir (Roobins, Decenzo, & Coulter, 2013, s. 300). Diğer yandan liderlik hem bir süreç hem de sahip olunan bir özellik olarak tanımlanabilir. Bir süreç olarak liderlik grup üyelerinin amaçlarına ulaşmalarına yönelik faaliyetlerini yönlendirmek ve koordine etmek için zorlayıcı olmayan gücün (etkinin) kullanımınıdır (Efil, 2002, s. 165).

Lider, insanları ve grupları veya kendi amacını gerçekleştirmek için harekete geçirebilme, peşinden sürükleyebilme becerisine ve inşaları kendi inandığı doğrultusunda yönetebilme yeteneği olan kişi olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan liderlik ise belirli durumlarda, zamanlarda ve koşullarda insanları veya grupları kendi belirlediği amaçlara ulaşmada onlara yardımcı olma, onları harekete geçirebilme, isteklendirme, yönetme becerisi olarak ifade denilmektedir (Yıldız L. , 2013, s. 24).

Antonio N. Peral (1997, s. 69) sosyal bilimlerde "liderlik" kavramını dört temel anlamda ele alınmaktadır: (1) *bir kişilik özelliği*, (2) *bir davranış biçimi*, (3) *belirli bir örgüt içerisinde yer alan bir pozisyonun taşıdığı nitelik* veya (4) *örgütsel bağlamda bir fonksiyon*. Ayrıca, sırasıyla, liderliğe ilişkin bu anlamlar çerçevesinde "liderlik özellikleri", "liderlik davranışları", "liderlik pozisyonları" veya "liderlik fonksiyonları" gibi kavramlardan sıklıkla bahsedilmektedir (Peral, 1997, s. 69).

Gary Yukl (2010, s. 3) önemli araştırmacıların tarihsel perspektif içerisinde liderlik tanımları üzerinde önemli vurguları bir araya getirerek değerlendirmiştir (Tablo. 1).

Tablo 1. Liderlik Tanımları

(Hemphill ve Coons, 1957, s. 7)	Liderlik, "bir bireyin... bir grubun faaliyetlerini ortak bir hedef doğrultusunda yönlendiren davranıştır."
(Katz ve Kahn, 1978, s. 528)	Liderlik, " Liderlik, organizasyonun normal kurallarına sadece uymanın ötesinde, bunları etkili bir şekilde aşmayı ve artı değer katmayı ifade eder."
(Burns, 1978, s. 18)	"Liderlik, kişilerin kurumsal, politik, psikolojik ve diğer kaynakları seferber ettiği ve böylece takipçilerin motivasyonlarını uyandırma, onları işe dahil etme ve tatmin etme durumunda kullanılır."
(Smircich ve Morgan, 1982, s. 258)	"Liderlik, bir veya daha fazla kişinin başkalarının bakış açısını şekillendirme ve tanımlama çabalarında başarılı olduğu zaman ortaya çıkar."
(Rauch ve Behling, 1984, s. 46)	Liderlik, "organize bir grubun faaliyetlerini hedefe ulaşma yönünde etkileme sürecidir."
(Richards ve Engle, 1986, s. 206)	"Liderlik, vizyonları ifade etmek, değerleri temsil etmek ve hedeflerin gerçekleştirilebileceği ortamı yaratmakla ilgilidir."
(Jacobs ve Jaques, 1990, s. 281)	"Liderlik, toplu çabaya anlamlı bir yön verme sürecidir ve amaçları gerçekleştirmek için gönüllü çabanın harcanmasını sağlar."
(Schein, 1992, s. 2)	Liderlik, "kültürün dışına çıkma... ve daha uyumlu evrimsel değişim süreçlerini başlatma yeteneğidir."
(Drath ve Palus, 1994, s. 4)	"Liderlik, insanların birlikte ne yaptığını anlamlandırma sürecidir, böylece insanları anlar ve taahhütte bulunurlar."
(House ve diğerleri, 1999, s. 184)	Liderlik, "bir bireyin, başkalarını etkileme, motive etme ve organizasyonun etkinliği ve başarısı yönünde katkıda bulunmalarını sağlama yeteneğidir."

Kaynak: Yukl, G. (2010). *Leadership in Organizations* (7th Ed.). New Jersey: Prentice Hall..

Gary Yukl (2010, s. 3), incelediği bu liderlik tanımlarının çoğunda, bir grubu ya da organizasyonu yönetmek, düzenlemek ve işleri kolaylaştırmak için diğer

insanlar üzerinde bilinçli bir etki kullanmanın gerekliliği fikrinin bulunduğunu vurgulamaktadır. Ancak, liderlikle ilgili birçok tanım arasında bahsedilen bu etkiye ilişkin çok fazla ortak nokta bulunmamaktadır. Yine tanımların bütününde kimin etkilediği, etkinin hedefinin tam olarak ne olduğu, nasıl etki ettiği ve etki çabalarının sonuçları konusunda da birçok farklılık bulunmaktadır. Bu farklılıklar, liderlerin ve liderlik süreçlerinin nasıl tanımlandığı konusundaki derin görüş ayrılıklarını yansıtmaktadır. Liderlik konusunda farklı görüşleri olan araştırmacılar, incelemek için farklı fenomenleri seçerler ve sonuçları çeşitli yollarla yorumlarlar. Liderlik teriminin insanlar için çok farklı anlamlara geldiği göz önüne alındığında, bazı teorisyenler bunun bilimsel bir yapı olarak kullanılıp kullanılmayacağını sorgulamışlardır. Ancak, davranış bilimcilerinin ve uygulayıcıların çoğu, liderliğin organizasyonların etkinliği için gerçek ve önemli bir olgu olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla liderlik konusundaki ilgiye paralel olarak liderlik hakkındaki makale ve kitapların sayısı da her geçen gün artmaktadır (Yukl, 2010, s. 3).

Benzer bir çalışma Northouse (2014, s. 2-4) tarafından “Liderlik” isimli eserinde 1900-1990 yılları arasında liderlik tanımlarının geçirdiği değişim aktarılmaktadır (Tablo.2).

Liderlik, bir yüzyıldan fazla bir süredir akademik bir çalışma konusu olmasına rağmen, tanımlar bu süre zarfında sürekli değişmiştir. Bu tanımlar, dünya konularından ve politikadan, konunun ele alındığı disiplinlerin bakış açılarına kadar birçok faktöre bağlıdır.

Tablo 2. Liderlik Tanımlarının Gelişimi

1900 – 1929 arası: <i>Yüzyılın ilk otuz yılında ortaya çıkan liderlik tanımları genellikle egemenlik, güç ve kontrol temasına vurgu yapmıştır. 1927 yılında bir konferansta liderlik, "liderin otorite, saygı, sadakat ve iş birliği konularında yönlendirme ve tetikleme yeteneği" olarak tanımlanmıştır.</i>
1930'lar <i>Bu dönemde, liderlik tanımları, egemenliğe değil, etkiye ve kişilik özelliklerine odaklanmıştır. Liderlik, bir bireyin belirli kişilik özellikleri ile bir grubun kişilik özellikleri arasındaki etkileşim olarak tanımlanırken, liderin "etkileyebilir" özelliği vurgulanmıştır.</i>
1940'lar <i>Bu dönemde, liderlik genellikle grup etkinliklerini yönetme davranışı olarak tanımlanmış ve grup yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Ayrıca, ikna edici liderlik zorlayıcı liderlikten ayrılmıştır.</i>
1950'ler <i>Bu on yıllık dönemde liderlik tanımlarında üç tema hâkim olmuştur:</i> Grup teorisinin devamlılığı: <i>Liderlik, liderin grup içinde gerçekleştirdikleri olarak ifade edilir.</i> Ortak hedefleri geliştiren ilişki olarak liderlik: <i>Liderlik, liderin davranışına bağlı olarak tanımlanır.</i> Etkinlik: <i>Liderlik, tüm grup etkinliğini etkileme yeteneğini ifade eder.</i>
1960'lar <i>1960'larda insanlık çok karışık bir dönem yaşamasına rağmen, liderlik bilimcileri arasında bir uyum görülmüştür. Ortak hedefleri olan insanları etkileyen liderlik, "başkalarını ortak bir yöne doğru etkileyen kişilerin davranışı" şeklinde tanımlanmıştır.</i>
1970'ler <i>Bu dönemde, liderlik, grup veya örgütsel amaçları gerçekleştirmek için grupları veya örgütleri başlatma veya sürdürme olarak örgütsel davranış yaklaşımına dönmüştür. Burns (1978) tarafından yapılan tanım bu dönem en fazla öne çıkan tanım olmuştur: "Liderlik hem liderlerin hem de takipçilerinin belirli hedeflerini, bağımsız ya da birlikte, gerçekleştirmek için motivasyon ve değerlerle savaşp çekiştiği bir süreçtir. Bu süreç, farklı ekonomik, siyasi ve diğer kaynakları kullanarak insanları harekete geçirme eylemini içerir".</i>
1980'ler <i>Bu on yıllık süre zarfında, liderlik konusunda bilimsel ve popüler çalışmalarda büyük bir artış yaşandı ve bu durum liderliği akademik çevreler ve toplumun bilincine yerleştirdi. Bu sonuçla, liderlik tanımları, korunan birçok tema ile birlikte oldukça karmaşık bir yapıya dönüştü:</i> Liderin istediği gibi yap: <i>Liderlik tanımlarının çoğu genellikle şu mesajı verir:</i>

Liderlik, liderin istediklerinin takipçiler tarafından yerine getirilmesi için gerekli olan bir yetenektir.

Etki: 1980'lerde liderlik tanımlarında en sık kullanılan kelime olan "etki", her yönüyle incelendi. Bilim insanları, liderliği yönetimden ayırmak için çaba sarf ettiler ve liderliğin zorlayıcı olmayan bir etki olduğunda ısrar ettiler.

Kişilik özellikleri: Mükemmeliyet olarak anlaşılan liderlik, liderin kişilik özelliklerini ön plana çıkardı. Bu nedenle birçok kişinin liderlik algısı, kişilik özelliklerine dayanır hale geldi.

Dönüşüm: Burns (1978), liderliği dönüşümsel bir süreç olarak tanımlayan bir hareket başlattı. Bu hareket, "bir ya da daha fazla kişinin diğerleriyle bağ kurarak veya takipçilerini motivasyon ve ahlâki açıdan daha yükseklerle çıkardığı" durumları, liderliğin ortaya çıktığı anlara işaret ediyordu.

21. Yüzyıla Doğru

Birçok farklı görüşlerin iç içe geçtiği onlarca yılın ardından, liderlik bilimcileri bir konuda hemfikir olmuşlardır: Ortak bir liderlik tanımı yapmaları mümkün değildir. Kimi zaman kişilik özellikleri, yetenek ve liderliğin ilişkisel önemine vurgu yapılırken, diğer yandan liderlik ile yönetimin farklı süreçler olup olmadığı tartışılmaktadır. Büyüyen küresel etki ve nesiller arası farklılıklar gibi etkenler nedeniyle liderlik, farklı insanlar için farklı anlamlar ifade etmeye devam edecektir. Özetle; liderlik, belirli bir tanımının uzun süre değişim içinde olacağı karmaşık bir kavramdır."

Kaynak: J. C. Rost'un "Leadership For The Twenty-first Century" (1991) eserinden uyarlayan Northouse, P. G. (2014). *Liderlik Kuram ve Uygulamalar* (6. Baskıdan Çeviri b.). (C. Şimşek, Çev.) İstanbul: Sürat Üniversite Yayınları.

Söz konusu çalışmalarda liderliğe bu kadar ilgi gösterilmesini sağlayan bir şeylerin varlığı açıkça görünmektedir (Day, 2014). Ancak liderliğin tam olarak ne olduğu ve onu önemli kılan şey hala belirsizdir, hatta alan genelinde liderliğin tek ve kesin doğru tanımını bulmak amacıyla yapılan araştırmalar sonuçsuz kalmaktadır (Bass & Bass, 2008, s. 54). Bunun yerine çalışılan alanın metodolojik ve temel özelliklerine uygun bir tanımın seçilmesi daha uygun olacaktır. Örneğin liderliği geniş anlamda gözlemlemeyi planlarsak liderliğin kişilik özelliklerine, algılanan güç ilişkilerine veya algılanan liderlik etkisine odaklanmak yerine liderliği aktiviteler, davranışlar, oynanan roller şeklinde tanımlamak liderliğin grup süreçleri açısından önemine ve gözlemlenebilen performansa katkısına odaklanmak daha önemli olabilir (Bass & Bass, 2008, s. 54).

Liderlik kavramının ve liderlik çalışmalarına ait genel çerçeve tarihsel süreçte bazı değişimlere uğramıştır. Sezgül (2010, s. 242), tarihsel süreçte liderlik kavramına bakış açılarındaki değişimi ve liderlik konusundaki yeni yaklaşımları kısaca şöyle özetlemiştir:

“1950'lere kadar liderlik, doğuştan gelen, sabit bir özellik olarak kabul ediliyordu. Ancak 1950-1960 döneminde, bireylerin liderlik eylemleri ve dolayısıyla kişisel liderlik algısı ön plana çıktı. 1960-1980 arası dönemde, liderin davranışlarının "olaylar ve durumlar tarafından şekillendirildiği" durumsal liderlik anlayışı hakim oldu. 1980-1990 yılları arasında ise "vizyoner liderlik" anlayışı gelişti; bu anlayış, liderin yetkilendirme, katılım ve karizma gibi özelliklere sahip olduğunu vurguluyordu. 1990 yılından itibaren, etik, prensipler ve değerlerin merkezinde yer alan, yaratıcılığı, değişimi, risk ve kriz yönetimini ve çatışma çözümlemeyi vurgulayan yeni bir liderlik vizyonu ortaya çıktı.”

Liderlik tanımlarında bahsedildiği üzere liderlikle ilgili üzerinde uzlaşılabilen en temel unsurun “etki” olduğu ifade edilebilir (Turan, 2020, s. 2). Etki, liderin takipçilerini nasıl etkilediği ile ilgili olmakla birlikte liderliğin olmazsa olmaz şartıdır. Etki olmadan liderlikten bahsetmek mümkün değildir (Northouse, 2014, s. 5). Liderliğin diğer önemli unsuru ise “süreç” olarak değerlendirilmektedir. Süreç olarak liderlik; güç, değerler, lider-takipçi ilişkisi ve ortak amaçlar etrafında meydana gelen süreçler bütünü olarak ele alınabilir (Turan, 2020, s. 3). Liderliğin diğer bir önemli unsuru liderin kendisidir. Burada liderin kişiliği, özellikleri, grup davranışlarının odağı olması ve sembolik anlamı ifade edilmektedir.

- **Etki / Etkileşim**

Bernard ve Ruth Bass (2008, s. 51) liderliği bir grup insanın yeni hedeflere doğru cesaretle ilerlemesini sağlamak veya aynı ekibin eski bir hedefini yeniden canlandırmak için sosyal bir etkileşim süreci olarak tanımlamaktadır. Aynı şekilde liderliği, grup enerjisinin ortak bir hedef doğrultusunda kontrol edilmesini sağlayan bir süreç olarak ifade etmiştir.

Bu ifadelerden hareketle grup içerisinde bir kişinin etkileşimler sonucu öne çıktığını ve o kişinin grubun hedeflerine ulaşması doğrultusunda yardımcı olduğu söylenebilir. Burada öne çıkan “lider” eğer ekip üyeleri tarafından sevilen, saygı duyulan, güvenilen, güçlü ve itibarlı biriye etkisi o derece yüksek, bu özelliklere sahip değilse etkisi düşük olacaktır. Liderin etki düzeyini belirleyen faktör yasal otoritesinden ziyade sahip olduğu kişisel özellikleri ve takipçileri ile kurduğu güçlü ilişkisidir (Sayılı & Baytok, 2014, s. 22).

Etki tek taraflıdır, etkileşimde ise karşılıklı bir hareket bulunmaktadır. Lider ilk hareket olarak etkiyi başlatır ancak takipçilerin lider üzerinde etkisi varsa bu durumda etkileşim ortaya çıkar. Eğer lider daha demokrat ve takipçileri ile etkileşim kurma politikasına sahipse söz konusu grupta yüksek seviyede bir etkileşimden bahsetmek mümkün olur. Fransız General Charles de Gaulle “Halkın yararına olan bir değişimi halk istemese de zorlamakta fayda vardır” demiştir. Bu ifade liderin etkileme gücünü meşrulaştırırsa bile her durumda etki takipçilerin yararına sonuç vermeyebilir. Bu sebeple liderlerin etkisini güçlendirmek için takipçileri ile etkileşime açık olmaları faydalı olacaktır (Sayılı & Baytok, 2014, s. 22)

- **Süreç**

Liderliğin bir süreç olarak tanımlanması liderlerin ve takipçilerin kendi karşılıklı hedeflerini izlerken birbirlerini nasıl etkiledikleri ile ilgili düşünme süreçlerini, kişilerarası davranışları ve ilişkileri kapsamaktadır (Bass & Bass, 2008, s. 51). Süreç düşüncesi liderliğin lider ve takipçiler arasındaki etkileşimler sonucu oluştuğunu ve liderliğin herkes için muhtemel bir olgu olduğunu öne sürmektedir. Bir süreç olarak liderliğin gözlemlenebilir ve öğrenilebilir olduğu ifade edilmektedir (Northouse, 2014, s. 8).

Northouse (2014) liderliği, bir kişinin, bir grup bireyi ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi için etkilediği bir süreç olarak tanımlar. Bu süreç, lider ve takipçileri arasındaki bir alışveriş veya işlem olarak düşünülebilir. Bu tür bir liderlik, sadece resmi olarak seçilmiş veya atanan lider tarafından değil, grubun herhangi bir üyesi tarafından yürütülebilir. Liderler ve takipçiler süreç boyunca rollerini değiştirebilirler (Bass & Bass, 2008, s. 51).

Yukl (2010, s. 3), örgütsel liderliği, takipçiler için olayları yorumlayan etki süreçleri, grubun veya örgütün hedeflerini seçme, hedefleri gerçekleştirmek için işin organizasyonu, hedeflere ulaşmayı teşvik etme, iş birliği, takım çalışmasının sürdürülmesi ve dışarıdan destek almanın sağlanması süreci olarak tanımlamıştır.

- **Güç**

Güç, bir kişinin sahip olduğu yaptırabilme, etkileyebilme ve değiştirebilme erkidir (Turan, 2020, s. 2). Machiavelli'den Marx'a ve yirminci birinci yüzyılın

siyaset bilimi araştırmacılarına kadar birçok siyaset teorisyeni gücü siyasi liderliğin temeli olarak tanımlamıştır. Machiavelli'ye göre, liderlerin başkalarından ziyade kendi kontrolleri altında olan şeylere odaklanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre liderlik başkaları üzerinde güç oluşturma ve bunu sürdürebilme çabasından ibaretti (Bass & Bass, 2008, s. 51).

Bazı liderler, liderlik için her türlü fırsatı, açık bir güç ilişkisine dönüştürme eğilimindedir. Aslında, bu gözlemin sıklığı, bireyler ve toplumlar için sıklıkla istenmeyen sonuçlarla birleştiğinde, birçok araştırmacının otoriter liderlik kavramını reddetmeye eğilimli olduğu görülmüştür. Yine de zamanla dünyayı kendi istedikleri gibi değıl de olduğu gibi kabullenmeye başladıklarında liderliğı anlamada güç ilişkilerinin önemini kabul etmişlerdir (Bass & Bass, 2008, s. 51).

Liderlerin güç kaynakları yasal pozisyonları ve bireysel ilişkileri çerçevesinde şekillenmektedir. Pozisyon kaynaklı güçler; meşru güç, ödüllendirme gücü ve zorlayıcı güçtür. Birey kaynaklı olan güçler ise karizmatik güç ve uzmanlık gücü olarak sınıflandırılabilir (Yıldız M. L., 2013, s. 24).

- Yasal Güç, liderin organizasyonun hiyerarşik yapısındaki konumu gereğı sahip olduğu güçtür.
- Ödüllendirme gücü, liderin takipçilerinin performansı ve yeteneklerini değıerlendirme hususunda sahip olduğu güçtür.
- Zorlayıcı güç, liderin emir ve talimatları karşısında takipçilerin itaatsizlik göstermesi durumundaki cezalandırma gücüdür.
- Uzmanlık gücü, grubun ihtiyaçlarını karşılama noktasında liderin sahip olduğu bilgi ve yeteneklerden kaynaklanan güçtür.
- Karizmatik güç, liderin takipçileri üzerindeki saygınlığını kazandıran güçtür (Turan, 2020, s. 3).

1.2. İdeal Siyasi Lider Arayışına İlişkin Düşünceler

Siyasi liderlik kavramının etrafı çelişkilerle çevrilidir. Liderlik, özgürlük ve demokrasiyle ne derece uyumludur? Liderlik isteklendirir, coşturur mu, yoksa boyun eğdirip bastırır mı? Güçlü liderler sevilir, onlara hayran mı olunur, onlardan korkulur mu? Bu ihtilaflar, siyasi liderliğin doğasına ilişkin farklı görüşlerin birer yansıması

olarak birbirleri ile çelişen liderlik teorilerinin bir sonucu olarak görülebilir (Heywood, 2013, s. 441). Lider, kişisel bakımdan sahip olduğu, saygınlık, üstünlük ve çekicilik nedeniyle kendisine itaat edilen bir kişidir. Otoriteler ise kendilerine itaat edilmesi gerektiği toplulukça resmen tanınmış olan kişilerdir (Duverger, 2011, s. 136).

Liderlik tarzı, liderin amaçlarına ulaşmak için takip ettiği stratejiler ve davranış kalıpları olarak tanımlanabilir. Liderlerin farklılıkları gerçeğiyle liderliğin farklı şekillerde tezahür ettiği başka bir ifadeyle farklı yollarla icra edilebildiği söylenebilir. Belirli bir liderlik tarzının benimsenmesini şekillendiren çok sayıda faktör bulunmaktadır. Söz konusu bu faktörler arasında liderin kişiliği ve amaçları, kurumsal yapı, iktidarın kazanıldığı ve elde edildiği siyasi mekanizmalar, kitle iletişim araçları ve siyasi kültürün yapısı ön plana çıkmaktadır (Heywood, 2013, s. 444).

Siyasi liderlik tipolojisi/tarzları, bize liderler, takipçileri, amaçlar, durumlar ve şartlar hakkında sorular sormamıza ve cevaplamamıza yardımcı olmaktadır. (Masciulli, Molchanov, & Knight, 2009, s. 14)

1.2.1. Konfüçyüs'ün Düşünceleri

Konfüçyüs (M.Ö. 551-479), Çin'in en yaygın dini olan Konfüçyüsçülüğün kurucusu olarak bilinmektedir. Konfüçyüsçülük, Çin'in klasik eserlerine dayanır ve Çin tarihindeki büyük düşünür ve filozof Konfüçyüs'ün ismini taşır. Bu öğreti, din, ahlâk, sosyal konular, politika ve ekonomi hakkındaki inanç ve uygulamaları kapsar (Güç, 2001, s. 44).

Konfüçyüs bir eğitimci olarak gençleri siyasi görevlere hazırlamaktaydı. Müritleri durumunda olan öğrencilerini edebiyat, tarih, felsefe ve ahlâk eğitimi almaya teşvik ediyordu (Güç, 2001, s. 45). Siyasi liderlik bağlamında Konfüçyüs'ü önemli kılan unsur ideal insanlardan oluşan ideal bir toplumu tasarlama çalışmalarıdır.

Konfüçyüs, toplumun düzenini sağlama hususunda liderin önemini vurgulamıştır. Ona göre toplumun düzeni, toplumu oluşturan bireylerin ahlâki

değerleri benimsemelerine ve uygulamalarına bağlıdır. Toplumu bunu yapmaya motive edecek kişi de o toplumun yöneticisidir (Dinç, 2020, s. 113).

Konfüçyüs, liderlikte samimiyetin önemini vurgulamış samimi bir liderin toplum düzenini sağlayabileceğini savunmuştur. “Konuşmalar” kitabında Konfüçyüs’ün “*Ülke, toplum düzenlerine göre ve içtenlikle yönetilirse, bir karışıklık çıkabilir mi? Ülke içtenlikle yönetilirse, toplum kurallarına gerek kalır mı?*” gibi sorular için verdiği cevaplar ile bu iddia desteklenmektedir. Konfüçyüs, öğretilerini ahlâka ve erdeme dayandırmıştır. Onun bu anlayışı siyasete bakış açısı için de temel olmuştur. Toplumlara liderlik yapanların, ahlâka uygun ve erdemli insanlar olmaları gerektiğini savunmuştur (Dinç, 2020, s. 113).

Konfüçyüs, eğitimin son derece önemli olduğunu düşünüyordu. Eğitimli bir yönetici, iyi bir yönetimin ve bunun sonucunda da kamu düzeninin zorunlu öncüsüydü. Daha spesifik olarak, Konfüçyüs, "centilmen" olan ve erdeme sahip liderler yetiştirmenin gerekliliğine inanıyordu. Teoride en azından, herhangi bir erkek, Konfüçyüs'ün en önemli unsur olarak gördüğü ahlâk konusunda örnek olmaya istekli ve yetenekli olduğu sürece, liderliği öğrenebilirdi. “*İyi yönetim, hükümetin hükümet olması, bakanın bakan olması, babanın baba olması ve oğlun oğul olmasında yatar.*” Yani Konfüçyüs için sadece iyi liderlik değil, iyi takipçilik de önemliydi. “*Anne ve babasına ve yaşlılarına saygı gösteren bir adam, üstlerine meydan okumaya pek meyilli olmaz. Üstlerine meydan okumaya meyilli olmayan bir adam asla isyan çıkarmaz*”. Konfüçyüs için erdemli birey ve erdemli lider kadar toplumsal düzen de önemliydi. Konfüçyüs’e göre liderlik yeteneği, ahlâki iknaya dayanmaktaydı, yani lider önce bir örnek oluşturarak ve ardından istikrar ve güvenlik sağlamak suretiyle takipçilerini kendine çekebileceğini düşünmekteydi (Kellerman, 2010).

1.2.2. Platon’un Düşünceleri

Siyaset felsefesinin kurucusu kabul edilen Platon (MÖ 428/ 348), genel olarak yaşadığı dönem için ortaya çıkan problemleri tespit etmek, yaşanan adaletsizliklere çözüm üretmek, insanların daha mutlu ve adil bir şekilde nasıl yaşayabileceklerine ilişkin fikir yürütmüştür. Platon’a göre insanların adaletli bir

şekilde yaşamalarının yolu herkesin kendi işini yapması ile mümkün olabilecektir. Bu kapsamda insanların doğaları bakımından hangi alana eğilimleri varsa o işi yapmaları gerekmektedir. Platon açısından iş bölümü olarak da adlandırılabilir bu yöntem uzmanlaşma prensibi olarak nitelendirilir. Ancak buradaki uzmanlaşma kavramı günümüzdekinden farklı olarak bireylerin istek ve arzuları doğrultusunda bir alana yönelmelerinden ziyade insanların arasındaki doğal farklılıklar nedeniyle herkesin toplum içerisinde kendisine uygun olan rolleri üstlenmesi, herkesin kendine düşen işi yapması ve diğerleriyle birlikte toplum içerisindeki rolleri uyum içerisinde sürdürmelerini ifade etmektedir (Boyacı, 2021, s. 23-31). Platon'un bu düşüncesi Sokrates'le neredeyse aynıdır, Sokrates'e göre, iş bölümü hem toplumun genel yararı için önemlidir hem de adaletin temelini oluşturur. Toplumdaki farklı tabakalar arasında iş bölümü, toplumu ayırmak yerine, birbirine bağımlılık ilişkileri oluşturur. Bu durum, bir nevi 'organik' birlik ve dayanışma yaratır ve toplumsal birliği daha sağlam bir şekilde kurar (Cıvgın, 2018, s. 221).

Platon *İdeal Devlet*'i üç sınıftan oluşan bir organizma olarak görür ve adaletin sağlanmasının gereği olarak bu sınıflardan her birinin kendilerine ait işlevlerini gerektiği gibi yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu sınıflar: yöneticiler, bekçiler (koruyucular) ve çiftçiler (işçi sınıfı) olarak sıralanır (Cevizci, 2022, s. 94). Yönetici sınıf, ideal devlette en küçük grup olup, "*filozof-krallar*" olarak da adlandırılırlar. Platon'a göre filozoflar, hakikate ulaşma yeteneği ve bilgiye değer verme eğilimleri nedeniyle ideal yöneticilerdir. Filozoflar, toplumun en yüksek ideallerini kavrayabilecek ve bunları yürürlüğe koyabilecek kişilerdir. Bekçiler, devletin güvenliğini sağlayan askeri sınıfı temsil eder. Bu sınıf, devleti dış tehditlerden korur. Platon, bekçilerin cesaret, güç ve asil bir karaktere sahip olması gerektiğini vurgular. İşçi/Üretici Sınıf, çiftçiler, zanaatkarlar ve tüccarları içerir. Bu sınıfın görevi, devletin diğer sınıflarının yiyecek, içecek, barınma vb. temel ihtiyaçlarını karşılamaktır (Cıvgın, 2018, s. 221).

Platon *adaleti*, ideal devletin (polis) doğru bir şekilde kurulabilmesini mümkün kılacak dört erdemden biri olarak sınıflandırır. Diğer erdemler de *bilgelik*, *cesaret* ve *ölçülülüktür* (Boyacı, 2021, s. 34). Platonun ideal devlet düzenindeki yöneticilerin erdemi bilgelik, koruyucularınki cesaret, üretici sınıfın erdemi ise

ölçülülüktür. Ölçülülük sadece üretici sınıfın değil bu üç sınıfın tümünün sahip olması gereken bir erdemidir (Evren, 2022, s. 1740).

Platon'a göre ruhları adil olmayan insanların oluşturduğu bir toplumun adil ve mutlu olması mümkün değildir ancak erdemli bir hayat sürebilmek için toplumda sadece iyi ruha sahip insanların bulunması da yeterli değildir. Platon, ruhları adil ve ruhlarına aklın hakim olduğu kişilerin yönetimde söz sahibi olmalarını sağlayacak politik düzenlemelerin de elzem olduğunu ifade etmiştir (Boyacı, 2021, s. 36). Platon'un ideal devlet düzeni olarak tanımladığı bu yapı aristokrasidir.

Platon idealize ettiği bu durumun tersi gerçekleştiğinde, yani cehalet, korkaklık ve ölçsüzlüğü olduğu bir toplumda ise adaletsizliğin baş göstereceğini ve o toplumun hastalıklı bir toplum olacağını ifade etmiştir. Platon'un bozuk yönetim sistemleri olarak tanımladığı bu yönetim şekilleri timokrasi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık gibi rejimlerdir (Evren, 2022, s. 1740).

İlk bozulma timokrasi şeklinde görülür. Bu durumda, yönetimde olan kişiler şan ve şeref peşinde koşarlar ve bu, ideal aristokratik yönetimin çarpıtılmış bir hali olur. Timokrasinin bozulması ise, gelire dayalı bir yönetim olan oligarşiyi doğurur. Platon'a göre, bu durum, devletin ve bireylerin durmaksızın zengin olma ve mülk edinme isteğinin bir sonucudur. Bu sadece zenginliği arttırmaz, aynı zamanda fakirliği de derinleştirir ve bu da toplumdaki iki sınıf arasındaki çatışmayı körükler. Bu çatışma, özgürlük taleplerinin yükseldiği demokratik bir rejimi ortaya çıkarır. Ancak Platon'a göre, demokrasi de aşırı özgürlük isteğiyle birlikte kölelik ve baskıyı beraberinde getirir. Son olarak, demokrasinin bozulması, tiranlık veya dikta yönetimini doğurur. Platon, bu tür bozulmuş yönetim biçimlerinin toplumda politik krizlere yol açtığını belirtir. Yani, Platon'a göre, ideal olan aristokratik yönetim biçiminden sapmalar toplumun genel düzenini ve huzurunu bozar (Evren, 2022, s. 1740-1741).

Siyasi liderlik bağlamında Platon'un ideal devletinde, yöneticiler toplumun en önemli kesimini oluşturur ve genel çıkarlar doğrultusunda politikalar üretirler. Yöneticiler, toplumun mutluluğunu temel alarak yasaları belirler ve adil yargılamalar yaparlar. Yönetici filozofların bilgeliği, sadece bilgi birikiminden ibaret değildir. Burada bilgelik, devletin iç ve dış ilişkilerini en iyi şekilde yönetebilecek bilgi ve

beceriye ifade eder. Bu nedenle, Platon'un ideal devlet anlayışının, seçkinlerin yönetimine dayandığı söylenebilir. Tıpkı insan ruhunun akıl tarafından yönetilmesi gibi, Platon'a göre toplumun da en bilgili ve yetenekli kişileri, yani filozof-krallar tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Filozof-krallar, bilgi ve yeteneklerini toplumun genel çıkarını hedefleyen bir anlayışla kullanacaklardır. Sonuç olarak, Platon, filozofları krallık makamına getirerek ve kralları filozof yaparak, siyasi gücün bilginin gücüyle birleşmesini sağlamayı hedefler (Şahin, 2010, s. 116).

Platon toplumdaki yöneticilerin hakikatin ışığı altında, iyinin bilgisine sahip olarak yetişmiş olmasını çok önemli görmektedir. Bu sebeple Platon'un ideal *polis*inde eğitim çok önemlidir. İyi bir filozof-kralın yetişmesi için öncelikle üç temel ilkeyi içeren ileri düzey bir eğitim almaları gerekmektedir. Bu üç ilke sırasıyla “zihnin ideaları kavraması”, “ruhun kavrayan yönünün ortaya çıkması” ve “ruhun işlerlik kazanmasıdır”. Platon tanımladığı yüksek eğitim kapsamında görülen aritmetik, geometri, astronomi ve harmoni gibi dersler sayesinde zihnin soyut düşünme becerisi kazanacağını ifade eder. Bir filozof-kralın yetişmesi için eğitim bunlarla sınırlı değildir, söz konusu dersleri alan kişinin bu eğitim sonrasında en az on beş yıl boyunca çeşitli işlerde denenmesi gerektiğini ifade eder. Bu zorlu aşamaları tamamlayan kişilerin sırası geldiğinde *kallipoliste* filozof-kral olarak görevlerini yapabileceklerini belirtir (Boyacı, 2021, s. 37).

Platon bir filozofta bulunması gereken özelliklerden de bahsetmiştir; bu bağlamda benzer özelliklerin filozof kralda da bulunması gerektiği ifade edilebilir. Platon'a göre, bir filozofun öncelikle gerçeğin özünü sevmesi ve bunun dışında sözleriyle eylemleri arasında tutarlılık olması beklenir. Yalan söylemekten kaçınılmalı ve doğruluğu her zaman tercih etmelidir. Ayrıca, filozofun karakterinde düşük ya da aşağılık bir yön olmamalıdır. Kendisini hem Tanrı'nın hem de insanların işlerini anlamaya adanmış bir filozofun, bu tür küçük düşünce ve davranışlara meydan vermemesi gerekir. Bu yüzden korkaklık, bir filozofun kabul edemeyeceği bir niteliktir; çünkü korku, filozofun gerçek felsefi bilgiye ulaşmasını engeller. Bir filozof için güçlü bir bellek de oldukça önemlidir. Bilgiyi içselleştiremeyen ve aklında tutamayan bir kişi, felsefi bilginin derinliklerine ulaşamaz ve bu yüzden kolayca ilgisini kaybeder. Dolayısıyla, Platon, gerçek bir bilgi severin güçlü bir hafızaya sahip olması gerektiğini vurgular. Bunun yanı sıra, filozofun ölçülü ve

incelikli olması, her şeyin özüne kolaylıkla ulaşmasını sağlar (Yıldız H. , 2015, s. 159).

Platon'un yönetim biçimleri ve sınıf ayrımı hakkındaki düşünceleri, sonraki düşünürleri hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemiştir. Kimi düşünürler, Platon'un egemenliği belirli bir zümreye veya sınıfa verdiği için ve doğal niteliksel eşitsizlik ve ırk öğretisini savunduğu için eleştirmiştir. Öte yandan, bazıları, Platon'un iş bölümünün fırsat eşitliği yarattığını ve yetenekli kişilerin kamu hizmetlerinde yer almasını savunduğu için onu övmüştür. Ancak, Platon'un politik felsefesini sadece "*Devlet*" eseri üzerinden değerlendirmek doğru olmaz. Çünkü Platon, politik görüşlerini "*Devlet Adamı*" ve "*Yasalar*" adlı eserlerinde de ele almış ve kimi görüşlerini değiştirmiştir (Evren, 2022, s. 1744).

1.2.3. Aristoteles'in Düşünceleri

Platon siyasi rejimleri, *krallık* ve onun bozulmuş hali olarak *tiranlık*, *aristokrasi* ve onun sapmış hali olan *oligarşi*, *cumhuriyet* ve onun da bozulmuş hali olarak *demokrasi* şeklinde ikili olarak birbirine bağlamıştı. Önceki bölümde tanımlanan Platon'un ideal devlet anlayışındaki bu biricik teklik kavrayışının zaruri durumlarına hapsolmadan yeni bir değerlendirmeyi MÖ 384-322 arasında yaşamış Aristoteles yapmıştır (Bury, 2012, s. 26)

Aristoteles, iyi bir siyasi yapının çekirdeğini "ortak çıkar" kavramında bulur. Ona göre, tüm siyasi yapılar, anayasalar ve yasalar, bu prensibe dayanarak değerlendirilmeli ve eleştirilmelidir. Ortak çıkar, bir bakıma adaletle aynı anlama gelir, çünkü adil bir yasa veya yönetici toplumun genel çıkarını her zaman öncelemelidir. Bu şekilde, bir toplumda en yüksek iyiliğin gerçekleşmesi kolaylaşır. Yönetimin biçimi ne olursa olsun, anayasanın ana hedefi ortak çıkarı korumaksa, orada adalet vardır. Ancak, yöneticiler kişisel çıkarları toplumun ortak çıkarına tercih ederse, adaletten bahsetmek imkansızdır (Urhan, 2016, s. 218).

Aristoteles'e göre, doğru anayasaları kabul eden, kişisel çıkarlardan çok toplumun genel çıkarını önceleyen yönetim biçimleri adaletlidir. Bunlar monarşi, aristokrasi ve anayasal yönetim (*politeia*) gibi yönetim biçimleridir. Diğer taraftan, tiranlık (tek kişinin çıkarını önceleyen), oligarşi (zengin bir azınlığın çıkarını

önceleyen) ve demokrasi (yoksul bir çoğunluğun çıkarını önceleyen) adaletsiz yönetim biçimleridir, çünkü bunlar toplumun genel çıkarını gözetmezler (Kantarıcı, 2014, s. 29).

Aristoteles, orta sınıfın güçlü olduğu ve adaletin belirgin olduğu bir yönetim biçimi olan *politeianın*, oligarşi ile demokrasinin birleşiminden doğabileceğini belirtir. Bu durumda, yöneticilerin mülkiyet ya da özgürlük bakımından eşit olmaları gerektiği düşünülür, ancak Aristoteles'e göre bu yanıltıcıdır. Çünkü ona göre, siyasi birliğin amacı sadece birlikte yaşamak değil, aynı zamanda iyi ve mutlu bir yaşam sağlamaktır. Bu sebeple, bir devletin gerçekten devlet sayılabilmesi için, vatandaşlarının davranışlarına ve erdemine önem vermesi gereklidir. Eğer bir devlet bu konuda kaygı taşımazsa, o devlet bir sözleşme topluluğundan fazlası olamaz ve erdemli bir devlet olmaz. İktidarın meşruiyeti, temel amacı iyi ve mutlu bir yaşam sağlamak olan iktidardan gelir. Bu amacı en iyi yerine getirebilecek yönetim biçimi ya da lider, iktidarı hak eder. Ne oligarşinin servet ne de demokrasinin özgürlük ölçütü, bir yönetim biçimine meşruiyet kazandıramaz. Gerçekten meşru ve iyi bir yönetim, temelinde liyakat ve amacında erdem bulundurulmalıdır (Urhan, 2016, s. 218).

Aristoteles, siyasi toplumu, özgürlük yerine erdem amacıyla kurmayı ve iktidarı, bu erdemi oluşturma yeteneği en fazla olan kişiye vermeyi uygun görür. Özellikle, halkın doğal olarak iyi bir topluluğu oluşturabilecek erdemde olması durumunda, yönetim biçimi monarşi olmalıdır. Erdemli insanlar tarafından yönetilmeyi kabul eden bir halk için uygun yönetim biçimi aristokrasi olmalıdır. Ve nihayet, varlıklı kişilere yeteneklerine göre görev veren ve sırayla yönetmeyi kabul eden bir toplum için uygun yönetim biçimi anayasal yönetimdir (Urhan, 2016, s. 218-219).

Siyasi liderlik bağlamında Aristoteles, yöneten kişiden ziyade toplum üzerine odaklanmış, toplumsal erdemin ve erdemli bir yönetim sisteminin gerekliliği üzerine fikir üretmiştir. Ancak devlet adamında bulunması gereken özelliklere ilişkin de bazı tanımlamalarda bulunmuştur. Aristoteles gerçek devlet adamını, ahlâk erdeminin pratik bilgelikle, deneyimle ve yaşadığı devletin veya toplumun özgün özelliklerine dair bilgiyle bir araya getirebilen kişi olarak tanımlamıştır (Lord, 2022, s. 154).

1.2.4. Farabi'nin Düşünceleri

Farabi, 870-950 yılları arasında yaşamış, Antik Yunan felsefesi ve özellikle de Antik Yunan'ın siyaset felsefesi anlayışı ile İslam'ı birbiriyle harmanlamaya çalışmış bir Türk-İslam düşünürüdür. Farabi İslam felsefesinin kurucusu olarak kabul edilmekle birlikte dünyanın da en önemli filozoflarından biri olarak değerlendirilmektedir (Cevizci, 2022, s. 216).

Farabi'nin siyaset felsefesi tarihi bağlamındaki önemi klasik siyaset felsefesi geleneği olan Antik Yunan siyaset felsefesi anlayışını yeniden canlandırarak vahiy dinleri tarafından oluşturulan yeni kavramlar bağlamında ele alıp daha anlaşılabilir hale getirme çabasıdır. Eserlerinde siyasi rejimler ve siyasi hayat aracılığıyla toplumun mutluluğa erişmesi hususuyla ilgilenmiştir. Bu eserler, felsefenin İslam ile arasındaki uyum sorununu yeni bir bakış açısıyla, özellikle de Platon'un ideal siyasi rejimi (*İdeal Devlet*) ile İslam'ın ilahi yasaları arasındaki benzer noktalar aracılığıyla sunmaktadır (Mahdi, 2022, s. 227).

Platon'un ideal rejimi ile İslam dininin devlet tasavvuru arasında benzerlikler bulunmaktadır. Her ikisinde de yasama tanrı ile başlar ve ideal bir siyasi rejim için ilahi kaynaklı, doğru bir inanç sisteminin elzem olduğu ifade edilir. Her ikisinde de bu inançlar evrenin yeterli bir tasvirini yansıtmalı, ilahi kavramlar ve evrenin ilkeleri hakkındaki hakikati genel olarak yurttaşların kavrayabilecekleri bir forma getirmeli, erdemli davranışlara vesile olmalı ve nihai mutluluğa ulaşmada zaruri olan yapının parçalarını oluşturmalıdır. Her ikisinde de kurucu ve yasa koyucunun işlevlerine önemli bir değer atfedilir. Ayrıca bir liderin sonrasında yerine gelecek halefinin topluluğun organizasyonundaki rollerine ve o topluluk tarafından korunması hususuna önem verilir. Her iki düşünce sistemi de yurttaşların ilgisini dünyevi çıkarların ötesinde bir mutluluğa yönlendirmeye çalışır (Mahdi, 2022, s. 228).

Farabi'nin siyaset felsefesinin temeli mutluluğa erişmek gayesine dayandığından bu hedef çerçevesinde tahayyül ettiği yapıyı da *erdemli rejim* olarak tanımlamaktadır. Farabi erdemin üzerinde mutluluğa olan katkısı sebebiyle durmaktadır. Ona göre insan, ancak iyi yönetilen bir toplumda başkalarıyla iyi ilişkiler içerisinde yaşadığında ve doğru bir şekilde yönetildiğinde erdemli olur (Cevizci, 2022, s. 222). Bu ifadeden hareketle insanların erdemli bir şekilde

yaşayabilmelerinin iyi bir şekilde düzenlenmiş ve doğru bir şekilde yönlendirilen toplumlardan geçtiği söylenebilir. Farabi'ye göre insan topluluklarını düzenleme, yönetme ve yönlendirme işlerinden sorumlu olan kimseler felsefi bilgeliğe sahip olan kimselerdir. Zira Farabi, teorik bilgeliğe erişmeden evrenin amacı, kaynağı ve anlamına dair bilgiye erişmenin mümkün olmayacağını, bu yoksunluk durumunda da erdemli bir toplum inşasına ilişkin yasaların yapılmasının mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Bu kapsamda Farabi, erdemli topluma ancak siyasi iktidar ile bilgeliğin gücünün birleşmesi suretiyle ulaşılabileceğini vurgulamaktadır (Cevizci, 2022, s. 223). Farabi'nin bu düşüncesi Platon'un filozof kral tanımlamasına oldukça benzemektedir.

Siyasi liderlik bağlamında Farabi, mutluluğa ulaşma yolunda bir araya gelerek birbirleri ile yardımlaşan insanların oluşturduğu toplumu erdemli toplum olarak tanımlamış ve bu organizasyonun en belirgin özelliği olarak da uyumu görmüştür. Toplumu bu vasfı açısından evrene ve sağlıklı bir organizmaya benzeten Farabi erdemli devletin en temel özelliğinin yönetim ile yönetilenler arasındaki uyum, amaç ve iş birliği olduğunu ifade etmiştir. Erdemli bir toplumda, herhangi bir organizasyonda olduğu gibi, öncelikle işi başlatacak bir kişiye ihtiyaç vardır, o da *ilk başkandır*. Farabi, İdeal Devlet (2020, s. 107) eserinin “Erdemli Toplumun Yöneticisinin Hasletleri Hakkında” isimli 28. bölümünde ilk başkanı şu şekilde tanımlamaktadır:

“İşte bu kişi, kendisinin üzerinde başka bir insanın hükmünün bulunmadığı hâkim kişidir. O önderdir (imam), erdemli şehrin birinci başkanıdır, erdemli milletin hükümdarıdır, oturulan dünyanın tümünün hükümdarıdır.”

Farabi'ye göre erdemli toplumun kurucusu olan “*ilk başkan*” ideal kamil insandır ve bu müstesna kişinin ilim ve irfan bakımından yetkin, mutluluğa giden bütün işleri belirleyen, başkalarını yapabilecekleri işlerde çalıştıran, onlara rehberlik eden, insanlığın en üst mertebesinde ve mutluluğun en yüksek derecesinde olan kişidir (Aydınlı, 2021, s. 101).

Farabi ideal devletin (erdemli toplum) kurucusunun yaratılış ve tabiatı bakımından doğuştan sahip olması gereken on iki temel özelliği sıralamıştır (Farabi, 2020, s. 107-109):

1- Tam ve kusursuz fiziksel uygunluk:

“Bu özelliklerden biri, onun organları bakımından tam ve eksiksiz olması, bu organların kendisini, kendilerine ait fiillerini gerçekleştirmeye kabiliyetli kılmalıdır. O, bu organlardan herhangi biri ile yapılacak bir fiili gerçekleştirmek istediğinde bunu kolayca yapmalıdır.”

2- Anlama ve algılama kabiliyeti:

“O, kendisine söylenilen her şeyi iyi anlama ve idrak etme yeteneğine tabiatı gereği sahip olmalı, konudan, kişinin maksadına veya bizzat o şeyin kendi mantığına uygun olan neyse onu almalıdır.”

3- Güçlü hafıza

“Anladığı, gördüğü, duyduğu, idrak ettiği şeyi zihninde saklama (hıfz) yeteneğine sahip olmalı, hemen hemen hiçbir şeyi unutmamalıdır.”

4- Yüksek seviyede zeka ve kavrayış:

“Uyanık ve çok zeki olmalı, bir şeyle ilgili en ufak bir delil gördüğünde bu delilin işaret ettiği yönde o şeyi kavramalıdır.”

5- Hitabet yeteneği:

“Zihninde bulunan bir şeyi tam bir açıklıkla ifade edebilmesini sağlayabilecek güzel konuşma kabiliyetine sahip olmalıdır.”

6- Öğrenmeye istekli olma

“Bilgi edinmeyi, öğrenmeyi (ta'allum) sevmeli, ona kendini vermeli, öğrenmenin zahmetlerini yenmeli, içerdği mihnetlere katlanmalı, bunları yorucu, eziyet verici bulmamalıdır.”

7- Dürüst olma, yalandan ve yalancılardan nefret:

“Tabiatı gereği doğruluğu (sıdk) ve doğru insanları sevmeli, yalandan ve yalancılardan nefret etmelidir.”

8- Yeme, içme, cinsellik vb. gibi zevklerden uzak durma:

“Tabiatı gereği yemek, içmek ve cinsel zevklerin peşinde koşmayan, onları arzulamayan biri olmalı, kumardan kaçınmalı, bu tür şeylerden doğan zevklerden nefret etmelidir.”

9- Asil ve şerefli olma:

“Yüksek ruhlu (kabir al-nafs) olmalı, şerefi, ululuğa (karâma) sevmeli, ruhu tabii olarak çirkin ve aşağılık şeylerin üstünde olmalı, şeyler içinde en yüce olanlarına doğru yükselmelidir.”

10- Maddi zenginliklere kıymet vermeme:

“Gümüş, altın ve benzeri cinsten dünyevi amaçlı şeyler onun nazarında değersiz olmalıdır.”

11- Adaletli olma ve zulümden kaçınma:

“Tabiatı gereği adaleti ve adil kişileri sevmeli, baskı (cavr) ve zulümle, bunları yapanlardan nefret etmeli, kendi yönettikleri ve başkaları ile ilgili olarak insaflı olmalı, insanları böyle olmaya yöneltmeli, baskıya maruz kalan insanlara acımalı, güzel, asil ve doğru gördüğü her şeyi desteklemeli, adil olmaya, adaleti uygulamaya davet edildiğinde onu yapmada, gerçekleştirmede isteksiz, inatçı olmamalı, tersine, haksızlık ve kötülük yapması istendiğinde bunu yapmama konusunda dirençli, kararlı ve istekli olmalıdır.”

12- Azimli, kararlı, cesur ve korkusuz olma:

“Sonra, yapılmasını gerekli gördüğü şey konusunda azimli, kararlı olmalı, korku ve zaaf göstermeksizin cesurca onu gerçekleştirmelidir.”

Farabi’ye göre söz konusu bu özelliklere sahip birini bulmak güçtür ancak ideal insan olarak gördüğü ilk başkanın yaratılış mükemmeliyeti ile sahip olduğu bu vasıflarının mensup olduğu dinin hukuki ilkeleri ile ahlâki değerlerini de kapsayan uygun ve iyi planlanmış bir eğitimle de pekiştirilmesi gerekmektedir. Zira bu vasıflar Farabi’ye göre ancak iyi bir eğitimle kalıcı hale dönüşebilecektir. Bu kapsamda yöneticiliğe yatkın olan prenslerin ve sultan namzetlerinin sadece teorik ve pratik bilimleri değil, yöneticiliğe ilişkin deneyimleri de barındıran bir eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir (Aydınlı, 2021, s. 102).

Farabi İdeal Devlet eserinde bir toplumda yönetici olması gereken ideal siyasi liderin özelliklerini belirtmişse de eğer toplumda bu vasıfların tümüne sahip olan biri bulunamazsa öncelikli olarak hangi vasıfların aranacağını da şu şekilde ifade etmiştir:

“Bütün bu özelliklerin tek bir insanda bir araya gelmesi zordur. Bundan dolayı, bu tabii yaradılıştaki insanlara her çağda ancak bir defa tesadüf edilir. Eğer erdemli şehirde böyle bir insan bulunur ve o insan büyüdükten sonra yukarıda zikrettiğimiz şartlardan altısını yerine getirirse veya muhayyile kuvveti aracılığıyla insanları uyarma kabiliyeti dışındaki beş tanesini yerine getirirse, yönetici bu insan olacaktır. Herhangi bir zamanda böyle bir insana rastlanamazsa ancak daha önce bu şehirde yukarıdaki şartları taşıyan, kayda geçmiş art arda hüküm sürmüş bir yönetici ve benzerleri olmuşsa, bu insanların koydukları kanunlar, kurallar ve adetler benimsenir ve muhafaza edilir.”

Farabi ideal yönetici sonrası toplumu yönetecek kişiler için de çocukluklarından itibaren yukarıda sözü edilen on iki özelliğe sahip olmakla birlikte büyüdüklerinde sahip olması gereken altı özelliğe riayet etmeleri gerektiğini belirtmiştir (Farabi, 2020, s. 109). Bu özellikler sırasıyla:

- a- Bir filozof (alim) olmalıdır.
- b- İlk yöneticinin şehri yönetirken uyguladığı kanun ve kurallara sahip çıkmalı, bunları muhafaza etmeli ve ilk yöneticinin izinden ayrılmamalıdır.
- c- Önceden kanunlar ile düzenlenmemiş mevzularda eski yöneticilerin yolunu izlemek suretiyle yeni kanun ve kurallar koyma konusunda yetkin olmalıdır.
- d- Eskiden karşılaşılmaması muhtemel olmayan yeni durumlar ortaya çıktığında hüküm verme veya kanunlar koyma noktasında üstün bir akıl yürütme gücüne ve derin düşünme kabiliyetine sahip olmalıdır.
- e- Yönetme ve hizmet etme görevlerinin yanında savaşın gerektirdiği durumların da üstesinden gelebilecek fiziksel yeterliliğe sahip olmalıdır.

1.2.5. İbn Haldun'un Düşünceleri

Abdurrahman İbn Haldun (1332-1406), 14. yüzyılın önemli bir düşünürü ve sosyal bilimlerin kurucularından biri olarak kabul edilir. En bilinen eseri Mukaddime'de, tarih, toplum ve devlet kavramlarını analiz eder ve ideal devlet ve liderlik anlayışını oluşturur (Yanardağ, 2017, s. 271-275).

İbn Haldun, devlet kavramını, bir yaşam döngüsüne sahip canlı bir varlık olarak ele alır, tıpkı bir insanın yaşam evrelerini geçtiği gibi. Ona göre, bir devletin doğuşu, büyümesi ve gelişmesi vardır; ancak gerekli tedbirler alınmazsa, bu devlet yıkılır ve yerini yeni bir devlete bırakır. İbn Haldun, devletlerin beş ayrı evre geçirdiğini belirtir: *zafer*, *istibdat*, *ferağ*, *müsalemet* ve *israf* (Çiftçi & Yılmaz, 2013, s. 86).

Zafer terimi, bir devletin doğuş ve kuruluş aşamasını ifade eder. İstibdat aşaması, zafer döneminden sonra gelir ve bir devletin konsolidasyon ve istikrar aşamasını temsil eder. Ferağ, istibdat döneminden sonra devletin sakinleşme ve

rahatlama aşamasına girmesini ifade eder. Bu aşama genellikle refahın arttığı ve iç çatışmaların azaldığı bir dönemdir. Müsalemet dönemi, genellikle bir devletin rahatlama döneminin ardından gelir ve devletin düşüşe geçtiğine işaret eder. İsrâf olarak tanımlanan son dönem, bir devletin çöküş aşamasını temsil eder. İsrâf dönemi, devletin kaynaklarının aşırı ve düşüncesizce harcandığı, liderlik ve düzenin önemli ölçüde azaldığı bir dönemdir. Bu aşamada, bir devlet genellikle yıkılır ve yerini yeni bir devlete bırakır. İbn Haldun'un bu döngüsel anlayışı, devletlerin tarih boyunca sürekli doğuş, büyüme, rahatlama, düşüş ve yıkılış döngülerinden geçtiğini temsil eder. Her devlet, bu döngüyü tamamladığında, genellikle yeni bir devlet kurulur ve döngü başa döner. Bu, İbn Haldun'un "tarih tekerrürden ibaret" ifadesinin temelini oluşturur (Çiftçi & Yılmaz, 2013, s. 87).

İbn Haldun'a göre, insanların topluluk halinde yaşaması ve sosyal bir hayat sürdürmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda insanların sosyal yaşama yönelmelerinin iki temel nedeni olduğunu belirtmiştir. İlk neden, insanların yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli olan temel ihtiyaçları tek başlarına düzenli olarak karşılayamamalarıdır. İkinci neden ise insanların, kendilerinden daha güçlü olan vahşi hayvanlardan tek başlarına korunamayacak olmalarıdır. Ancak İbn Haldun, bu iki nedenin insanların topluluk oluşturma ve toplulukları sürdürme eğilimlerinin temel motivasyonu olmasına rağmen bu toplulukların istikrarlı ve güvenli bir şekilde devam etmeleri için yeterli olmadığını ifade etmiştir. Bu noktada, İbn Haldun sosyal yaşama yönelme sebeplerine üçüncü bir unsur daha ekler. İbn Haldun'a göre toplumun devamlılığı için, ailelerin ve bireylerin arasındaki ilişkileri düzenleyecek, anlaşmazlıkları çözecek bir egemen gücün varlığı gereklidir (Yaşar, 2016, s. 514).

İbn Haldun'un idealize ettiği toplumsal hayata ilişkin tanımladığı “*umran*” ve “*asabiyyet*” kavramları öne çıkmaktadır. Umran kavramı ekonomik yapı ile yakından ilişkilidir. İmar, imaret, mamure, mimar ve tamir kelimelerinin kökenini paylaşan “umran”, genellikle bayındır olmak, uygarlaşmak ve toplumsal gelişme gibi anlamlara gelir. Bu sebeple, bu terim genellikle uygarlık, şehir yaşamı ve toplumsal ilerleme kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. İbn Haldun'un bir bilim dalı olarak ortaya attığı Umran ilmi, tarih felsefesi üzerine derinlemesine düşünceler sunarak medeniyet ve kültür tarihi konularında öncü olmuştur (Yanardağ, 2017, s. 276). Bu bağlamda umran ilminin temel amacı toplumsal sürekliliğin doğası üzerine araştırma

yapmaktır ve üç temel özelliğinden bahsedilebilir: 1-İnsan doğası gereği tek başına yaşayamaz, bu doğası sebebiyle sosyalleşmek durumundadır. 2-İnsanların oluşturduğu toplumun gelişmesi belirli bir düzen içerisinde mümkündür. 3- İnsanlar hayatlarını kazandıkları ve iyi yaptıkları belirli işlerde uzmanlaşmaya yönelirler (Ünalır, 2021, s. 68).

İbn Haldun'un siyaset felsefesinde "asabiyyet" kavramı, devlet ve devlet kurma teorilerini açıklama aracı olarak ikinci önemli unsur olarak görülür. Asabiyyet, Cahiliye dönemi Arap toplumunda baba tarafından kan bağı olan akrabaların oluşturduğu grupları birleştiren ve onları her türlü tehlikeye karşı koruma içgüdüsünü harekete geçiren bir birlik ve dayanışma ruhu anlamına gelmektedir. Asabiyyet kavramı Türkçede yaklaşık olarak "tutkunluk" veya "dayanışma" anlamlarına karşılık gelmektedir. Asabiyyet aynı zamanda ortak yaşam ve örgütlenmenin yarattığı bir davranış biçimini de ifade eder. İbn Haldun'un düşüncelerine göre, asabiyyet sadece duygusal birlik değil, aynı zamanda bu duyguyu harekete geçiren kolektif eylemliliği de içerir. Asabiyyetin hedefi, bir topluluğun bir araya gelerek kendini koruması, düşmanlara karşı koyması, ülkesini genişletme arzusu ve düşmanı güç ve şiddetle yenme isteği içerir. Bu nedenle asabiyyet, kolektif bir aksiyon anlamına da gelebilir (Çiftçi & Yılmaz, 2013, s. 87).

İbn Haldun'un anlayışına göre devlet, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan ve hem doğa hem de insanların birbirlerine karşı tehditlerine karşı koruma sağlayan bir yapıdır. Her ne kadar insanlar genellikle iyilik eğilimli olsa da onların tabiatında birbirlerine kötülük etme ve birbirlerinin haklarına zarar verme eğilimi de bulunmaktadır. Bu nedenle hem toplumsal yaşamın güvenliğini sağlamak hem de insanlar arasındaki ilişkilerde adaleti tesis etmek için, siyasi otoritenin ve bu otoritenin toplum üzerindeki egemenliğinin kurulması zorunludur. İbn Haldun, devletin oluşumu için tek başına "asabiyyet" bağının yeterli olmadığını ifade eder. Güçlü bir liderlik de devletin kuruluşu için önemli bir gerekliliktir. İbn Haldun'a göre devletin yerleşmesi ve güçlenmesi yakınlık bağı ile sağlanır. İlk başlarda, bu bağlara dayanarak birlik korunur ancak devlet yerleştikten ve güçlendikten sonra, asabiyyet bağı önemini kaybeder. Bu noktada, devleti yönetecek liderin üstün nitelikleri ve hukuki normlara bağlı güçlü kurumların varlığı, devlet gücünün sürekliliği ve

kalıcılığı için önemlidir. Yani, devletin sürdürülebilirliği için asabiyetten öte, etkin bir liderlik ve hukuki düzene dayalı sağlam kurumlar gereklidir (Ünalır, 2021, s. 74).

Siyasi liderlik bağlamında İbn Haldun etkin lideri halife veya imam olarak ele almakta ve hilafeti (imamet) siyaset yasaları üzerinden tanımlamaya çalışmaktadır. Zira birbiri ardına hüküm sürmekte olan hükümdarların amaçları arasındaki farklılıkların halkın itaati üzerinde olumsuz etkileri olacağı ve bu itaatsizliklerin şiddetli cezalar ile bastırılmak durumunda kalınacağı öngörüsünde bulunmuştur. Bu durumlarla karşılaşılmasını için herkes tarafından kabul edilen ve hükümlerine boyun eğilen siyasi yasalara başvurulması gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu yasaların devlet büyükleri ve devlet işlerinde başarısını kanıtlamış kimselerce konulması durumunda İbn Haldun'un "akli siyaset" olarak tanımladığı olgu gerçekleşmiş olacaktır (Şenol, 2021, s. 120).

İbn Haldun'a göre, hilafet, tüm insanları dini kurallar çerçevesinde yönetip yönlendirme görevi üzerine kuruludur. Bu görev hem ahireti hedefleyen amaçları hem de bu amaçlara bağlı dünyevi hedefleri içerir. Halifelik makamına gelmek için belirli niteliklere sahip olmak gereklidir. İbn Haldun'a göre, halifelik için aday olacak kişinin sahip olması gereken nitelikler üzerinde tam bir uzlaşma olmasa da bu nitelikler genellikle dört ya da beş olarak sıralanır. Bunlar, bilgi, adalet, yeterlilik ve duyuşsal ve fiziksel sağlık durumudur. Hilafete aday kişinin soyunun Kureyş kabilesine dayanması koşulu üzerinde tam bir uzlaşma bulunmamaktadır (Şenol, 2021, s. 121).

1.2.6. Niccolo Machiavelli'nin Düşünceleri

Niccolo Machiavelli (1469-1527), Rönesans döneminin önde gelen filozoflarından biridir ve birey merkezli siyaset bilimini kuran kişi olarak tanınır. Machiavelli'nin öğretileri, politikayı ahlâktan bağımsız, özerk bir alan olarak tasarlar. Bu anlayışı sebebiyle zaman zaman ahlâki ve dini eleştirilerin merkezinde bulunsa da onun yaklaşımı modern siyaset felsefesinin doğuşunu da temsil etmektedir. Machiavelli, politik olguları idealize etmek yerine, olduğu gibi incelemeyi tercih etmiştir. Ona göre, politik hayatta ahlâki ilkeleri benimseyen bir kişi veya yönetici, kendi varlığını ve devletin güvenliğini tehdit eder. Bu nedenle, Machiavelli'nin ahlâk anlayışı, fayda üzerine kuruludur. Onun felsefesine göre, insan doğası gereği bencil

ve toplumun faydası doğrultusunda yönlendirilmeye karşı dirençlidir. Bu bakış açısı, insanın doğası gereği sosyal bir varlık olduğu veya Tanrı tarafından toplumda yaşayacak şekilde yaratıldığı düşüncesini reddeder (Cevizci, 2022, s. 380-381).

Machiavelli'nin ana fikri "*Her şey devlet içindir*" anlayışıdır. Bu durumda, Machiavelli'ye göre, bir devletin liderinin tek hedefi, devletin varlığını sürdürmek ve gücünü sürekli artırmak olmalıdır. Liderin bu hedefe ulaşmak için her türlü aracı kullanması gerektiğini düşünür. Din, ahlâk ve hukuk, devletin hizmetinde olmalıdır. Liderin başarısı, devletle özdeşleşme ve devletin gücünü ve refahını kendine ait hissetme yeteneğine bağlıdır. Ahlâk ve hukuk, devlete bağlı olup, onunla birlikte var olur. Devletin sınırlarının nereye kadar olduğu, ahlâki ve hukuki sınırların da belirleyicisidir (Erdem, 2016, s. 46).

Machiavelli Prens eserinde herhangi bir liderin temel motivasyonunun üç şeyi güvence altına almak olduğunu varsayar: birincisi, sahip olduğu gücün ve özellikle de kendisinin korunması; ikincisi, prensliğinin korunması ve üçüncüsü de barışın ya da en azından düzenin korunmasıdır. Prens'teki her şey bu üç amacı gözeterek yazılmıştır. Machiavelli'nin liderin kendisini, ülkesini ve düzeni koruma amacına hizmet edecek uygulamaları konusundaki düşünceleri ise uzun bir süre tartışma konusu olmuştur (Kellerman, 2010, s. 49).

Machiavelli, hedefe ulaşmak için her türlü yolun kullanılabileceği ve bir ülkenin gelişmesi için ülkeyi yöneten liderin veya partinin şahsi yükselişine de hizmet edecek siyasi bir görüş ortaya atmıştır. Zaman içerisinde kendi ismiyle (Makyavelizm) anılan bu düşünce siyasi toplumun kendisi kadar eski olsa da Machiavelli bu düşünceyi açıkça savunan ve kabul edilebilir hale getiren ilk kişi olmuştur (Strauss, 2022, s. 318).

Machiavelli, Prens isimli eserinde kendinden önce ideal bir devletin nasıl olması gerektiğini, erdemli bir hükümdarın sahip olması gereken vasıfları ve hükümdarın nasıl davranması gerektiğini anlatan düşünürlerin eserlerini hayalperestlik olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte, eleştirileceğini öngörmesine rağmen, gerçek dünyada bir liderin (prens) durumun şartlarına göre nasıl iktidarını koruyabileceği hususunda reçeteler sunmaktadır.

“Şimdi bir prensin tebaasıyla ve müttefikleriyle ilişkilerindeki davranış ve yöntemlerini gözden geçirmeli ve bu konuda birçok kişinin yazmış olduğunu bildiğim için, ben de yazdığım zaman kendimi beğenmiş olduğum düşünüleceğinden korkuyorum, zira bu konuyu tartışırken başkalarının yöntemlerinden çok uzaklaşmaktayım. Ancak benim amacım, kavrayacak kişiye yararlı bazı şeyler yazmak olduğu için, herhangi bir hayalperest bir fikirle ilgilenmekten ziyade, olguların gösterdikleri gibi işin hakikatiyle ilgilenmem gerektiğine karar verdim. Yine de birçok kişi, kendi kendine gerçekte var oldukları bilinmeyen ya da hiç görülmemiş cumhuriyetler ve prenslikler hayal etmişlerdir. Çünkü insanların nasıl yaşadıklarıyla nasıl yaşamaları gerektiği arasında öyle bir fark vardır ki, yapılması gerekeni yapmaktan vazgeçen kişi kendisini korumaktan çok mahvolmayı öğrenir; zira iyi niyetli olmayı kendisine ısrarla iş edinen kişi, iyi niyetli olmayan bu kadar çok kişinin arasında kesinlikle mahvolur. Dolayısıyla bir prens, konumunu korumak amacıyla iyi olmamak için güç kazanmalıdır ve zorunluluğa uyarak bu gücü ne zaman kullanmalı ne zaman kullanmamalı anlamalıdır.” (Machiavelli, 2011, s. 85-86)

Prens eserinin XV. bölümünde Machiavelli politika ve liderlik üzerine çarpıcı bir bakış açısı aktarılmaktadır. Machiavelli, idealize edilmiş prenslikler ve krallıklar tasarlayan kişilerin, gerçek dünyada nasıl yaşanması gerektiği ve gerçekte nasıl yaşandığı arasındaki büyük farkı göz önünde bulundurarak, var olan yerine olması gerekenin peşinden giden kişinin genellikle yıkımı bulduğunu belirtir. İyi olmayan insanlar arasında her zaman iyi olmaya çalışan bir kişi kaçınılmaz olarak başarısız olacaktır. Bu nedenle, iktidarı korumak isteyen bir prensin, gerekli durumlarda iyi olmamayı bilmesi ve uygulaması gerektiğini ifade etmektedir.

Machiavelli'nin bu bakış açısı, dört önemli noktaya odaklanır: İlk olarak, politika üzerine bir konuyu tartışırken, idealize edilmiş bir durum yerine gerçek durumun ele alınması gerektiğini ifade eder. İkinci olarak, bu gerçekçi yaklaşımın ve yöntemin, idealize edilmiş yaklaşımlardan ve yöntemlerden farklı olduğunu vurgular. Üçüncü olarak, gerçek olan ile olması gereken arasında bir ayrım yapmaktadır. Son olarak, liderin (örneğin bir prens ya da hükümet başkanı), siyasi arenada idealist ve ütöpik bir yaklaşımı değil, pragmatik ve gerçekçi bir yaklaşımı benimsemesi halinde iktidarını koruyabileceğini belirtir (Gülenç, 2021, s. 130-131).

Machiavelli Prens'te, yeni bir liderin gücü nasıl yönetebileceği ve büyüklük elde edebileceği üzerine bir etik çerçeve sunmaktadır. Prensliği aristokrasi ve demokrasi ile birlikte iyi yönetim şekillerinden biri olarak gören Machiavelli prensliğin çok kolay biçimde bozularak tiranlığa dönüşme tehlikesi karşısında da

uyarılarda bulunur. Bu bağlamda iyi bir prens olmak için bazı yönergeler önermekle birlikte bir prensin kendi çıkarları için çalışan bir otokrata dönüşme cazibesine kapılmaması için neler yapması gerektiğinden de bahsetmektedir (Cosans & Reina, 2018, s. 280).

Hakkında yapılan eleştiriler genelde Machiavelli'nin liderin eylemlerinin “ahlâki olarak doğru” olup olmaması konusunda bir endişeye sahip olmadığı yönündedir ancak Cosans ve Reina (2018, s. 285) Machiavelli'nin ahlâkı tümüyle reddettiğinin tarihsel açıdan doğru olmadığını, eylemlerin doğuracağı sonuçlarına göre değerlendirilmesi gerektiğini ve muhtemel sonuçlardan daha az kötü olanın seçilmesi gerektiğinin ifade edildiğini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Machiavelli, bir lider için “sevilmek mi yoksa korkulmak mı daha iyidir?” şeklindeki soruyu ele alırken, ikisinin de arzu edilir olduğunu, ancak birini seçmek zorunda kalırsa "korkulan olmanın çok daha güvenli olduğunu" ifade eder. Machiavelli soruyu cevaplarken “daha iyi” kelimesini değil “daha güvenli” ifadesini kullanması dikkat çekmektedir. Onun korkuyu sevgi üzerine önceliklendirmesinin nedeni olarak kişiye zarar verebilecek ahlâksız ve dolandırıcı kişilerin çokça bulunmasından kaynaklı olduğunu ifade eder. Cosans ve Reina bu durumu Annibale Bentivoglio'nun suikastine verilen halk tepkisini örnek göstererek, halkın sevgisini kazanmanın önemini vurgular. Ancak, bir toplumda, insanların bir prene bile bir kilise ayininde saldırılabileceği bir durumda, bir miktar korkunun yaşamınızı kurtarabileceğini ifade eder. Bu nedenle, halkın sevgisini kazanırken bir yandan da belirli bir korku seviyesini sürdürmek üzerine hassas bir denge oluşturmak gerektiğini tavsiye eder (Cosans & Reina, 2018, s. 285-286).

Machiavelli (2011, s. 93) ise net bir ifadeyle korkunun sevgiye nazaran liderin zarar görmesine nasıl engel olacağını açıklamıştır:

“İnsanlar kendisini sevdiren bir kişiye zarar verme konusunda kendisinden korkulan bir kişiye nazaran daha az tereddüt ederler, insanlar kötü oldukları için bir yükümlülük zinciri ile korunan sevgiyi kendi menfaatlerine olan her fırsatta yok ederler, ancak korku bir ceza endişesiyle korunur ve sizi asla başarısızlığa uğratmaz”

Machiavelli akıllı bir prensin kendisinden korkulmasını sağlarken nefret edilmekten de kaçınması gerektiğini de öğütlemektedir (Machiavelli, 2011, s. 93).

Özetle, Machiavelli siyasi liderin vasıflarını ve nasıl davranması gerektiğine ilişkin önerilerini yaşamış olduğu Rönesans İtalya'sının sert koşullarını değerlendirerek ifade ettiğini belirtmek gerekmektedir (Cosans & Reina, 2018, s. 296). Bu bağlamda kendi dönemine kadar çizilen ideal devlet ve ideal hükümdar portrelerinin aksine temel motivasyonu ve siyasi düşünce tarihine getirdiği en büyük yenilik gerçekçiliktir (Erdem, 2016, s. 45). Onun düşüncesi çerçevesinde devleti, iktidarı ve hükümdarın korunması gerekliliğini önceliklendirerek içinde bulunulan şartlar neyi gerektiriyorsa onu uygulamak bu temel amaçları güvence altına almak için mübah sayılabilirdi.

Bu şartlar ile birlikte değerlendirildiğinde Machiavelli'ye göre bir liderde, özellikle de kurucu liderde bulunması gereken en önemli özellik basiret veya sağduyudur. Bir liderin basiretli olup olmadığı da zor zamanlarda ortaya çıkacaktır. Basiretli bir lider, siyasetin zorunluluklar çerçevesinde yapılabileceğinin farkında olup eğer zorunluluk kötülük yapmayı gerektirmekteyse bundan kaçınmayacak kişidir. Liderin unutmaması gereken bir unsur da başarıdır. Başarı halkı etkiler ve başarıya giden süreçte yaptıklarınız unutulur. Başarısızlık ise halkın güvenini sarsar ve bu güvensizlik elinizdeki iktidarın yok olmasına sebep olur (Öztürk, 2013, s. 196-198).

Genel olarak Machiavelli'nin bakış açısında, iyi bir liderin asalet, dürüstlük ve krallığın ilkelerine sadakat gibi geleneksel değerler öncelikli değildi. Onun görüşünde, bu tür değerlere katı bir şekilde bağlı kalmanın, prensin tahtının ve politikalarının korunmasını riske atabileceği vurgulanmaktaydı. Machiavelli, prenslerin sosyal düzeni ve liderlik iddialarını korumak için bazen aldatma, ikiyüzlülük ve acımasızlık gerektiğini ifade ederken, krallığın ilkelere dayalı geleneksel değerlerini tam olarak reddetmemekteydi. Machiavelli'ye göre, bir lider, liderliğini sadece resmi pozisyonuna, ahlâki değerlerine veya şansa dayanarak sürdüremez. Asıl önemli olan, liderin kişisel tarzının ve liderlik için mevcut koşulların birbirine uyum sağlamasıdır. Bu bakış açısı, Machiavelli'nin liderlik konusundaki ünlü mirasının temelini oluşturmaktadır (Foley, 2013, s. 33-36).

1.2.7. Harold D. Lasswell'in Düşünceleri

Harold Laswell siyaseti “kimin, nerede ne zaman ne elde edeceğinin otorite yoluyla belirlenmesi” veya “kaynakların ve değerlerin otorite yoluyla dağıtımı” olarak tanımlamıştır (Yayla, 2012, s. 15)

Harold D. Lasswell, “Güç ve Kişilik” (1948) adlı eserinde, demokratik bir toplumda, gücün paylaşılması ve insan kişiliğinin onuruna karşı saygılı olmayı ifade etmektedir. Genelde tüm siyasi toplumlarda demokrasi toplumun kurumlarını, değerlerini koruyacak ve mükemmelleştirecek liderlerin yetiştirilmesine, seçimine ve desteklenmesine bağlıdır. Demokrasi ideolojisinde birincil beklenti, evrensel demokrasiye ulaşılabileceğidir. Demokrat, kendini bir bütün olarak insanlık ve tüm alt gruplar ile istekleri büyük bir bağlılıkla uyumlu kişi olarak tanımlar. Toplum tarafından desteklenen liderlerin demokrasiye uygun kişilik formasyonu olmadığı müddetçe demokratik toplumu güçlendirecek denge gerekleri sürdürülemeyecektir (Lasswell, 1948, s. 108). Laswell yapmış olduğu demokrasi tanımına istinaden demokratik liderliğin, bir bütün olarak toplumun ihtiyaçları ile ilgili bir görevden öte bir şey olmadığını aynı zamanda demokrasi tanımıyla bağdaşmak adına lider kavramının birkaç tabakadan öte tüm toplum bağlamında tanımlanması gerekliliğini belirtmiştir (Lasswell, 1948, s. 108-109).

Elit kavramı, betimleyici siyaset biliminde liderlerin kuvvetlendirildiği bir sosyal yapının tasarlanmasında kullanılmıştır. Demokratik olmayan toplumlarda elit sınırlıdır. Bu toplumlarda elitleri hakim parti yöneticilerinin aile üyeleri, devlet/hükümet memurları, silahlı kuvvetler yöneticileri oluşturmaktadır. Demokratik liderlik, toplumun geniş bir kesiminin aktif desteğine dayanmakta ve varlığını sürdürmektedir. Bazı istisnalar dışında tüm yetişkinler karar alma süreçlerinde istedikleri yönde katılma hakkında sahiptirler. Güç monopolü bulunmamakla birlikte demokrasi elitleri (egemen sınıf) toplum geneline yayılmıştır (Lasswell, 1948, s. 109).

1.2.8. Joseph A. Schumpeter'in Düşünceleri

Schumpeter'in “Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi” adlı eserinde ortaya koyduğu yarı ekonomik özellikli demokrasi teorisi, vurgu yaptığı bir diğer konu olan liderlikten daha fazla bilinmektedir (Brooker, 2010, s. 13) . Avusturyalı iktisatçı ve

sosyal bilimci Joseph Schumpeter, demokrasiyi esasen bir halk yönetiminden öte yönetici kadrolar arasında bir yarışma olarak değerlendirmiş ve yeni anlayışın öncüsü olmuştur. Schumpeter, 1942’de yayımlanan “Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi” adlı eserinde klasik demokrasi teorisinin varsayımlarını eleştirel bir bakış açısıyla ele almış ve halkın siyasi karar alma, rasyonel tercihler yapma konusunda gerekli yeteneklere sahip olmadığını ileri sürmüştür. Schumpeter’e göre demokrasiyi bir amaç değil ancak “halk tarafından onaylanan yönetim” olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşımdır. Schumpeter’e göre demokrasi siyasi bir sistem olarak değerlendirilmelidir (Kapani, 2007, s. 132-133).

Schumpeter, yarı ekonomik özellikli demokrasi teorisinde iş adamları, işletme faaliyetleri ve ülke ekonomileri arasında birtakım karşılaştırmalar ve analogiler kullanmıştır. Örneğin bir demokraside herkesin istediği seçmen kitlesini desteklemek adına rekabete girmede özgür oldukları gibi istedikleri bir tekstil fabrikasında işe başlamak noktasında da aynı hassasiyette özgür olduklarını vurgulamıştır. (Brooker, 2010, s. 13)

1.2.9. Max Weber’in Düşünceleri

Alman düşünür Max Weber (1864-1920), modern sosyolojin kurucuları arasında kabul edilmektedir. Weber’in devlet kavramına egemenlik ve meşruiyet temelinde yaklaşması, *Protestan Ahlâkı* önermesinde ekonominin karşısında dinin ve kültürün önceliğini savunması, yaşadığı dönemin Almanya’sında yükselişte olan Marksist düşüncenin ekonomi anlayışının karşısında da siyaseti savunması düşüncelerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır (Ergüngör, 2021, s. 458-463).

Weber her türlü egemenliği meşruiyete dayandırmaktadır. Ona göre insanlar bir emrin kendilerine dayatılmasından dolayı değil o emrin kaynağının dayandığı normları benimsedikleri için itaat etmektedir (Ergüngör, 2021, s. 465). Bu bağlamda Weber, otorite tiplerini otoritenin kaynağını/meşruiyetini ele alarak açıklamaya çalışmıştır. Ona göre otorite üç farklı kaynaktan meşruiyet alabilir. Bunlar yasalar, gelenekler ve karizma olgusudur. Weber bu tasniften hareketle üstlendiği rol ve icra ettiği görevler bakımından lider ve liderlik türlerini de “otokratik lider ve liderlik”, “karizmatik lider ve liderlik” ve “demokratik lider ve liderlik” olmak üzere üçe ayırmıştır (Weber, 2012, s. 334-335).

Yasal otorite, tüm siyasal sistemin mantıklı ve akılcı gerekçelere dayandığı bir otorite tipidir. Bu tip otorite altında, belirlenen kuralların ve bu kurallar çerçevesinde verilen emirlerin yasallığına inanılır (Yolcu, 2019, s. 98-99).

Geleneksel otorite, geleneklere dayalı kural ve uygulamaların kutsallığı çerçevesinde otorite iddiasında bulunan bir egemenlik türüdür. Bu durumda, otoriteyi geleneksel kurallar belirler ve bu kurallar hem yönetenin hem de yönetilenin konumunu belirler. Bu tip bir otorite altında, yöneten kişisel bir efendi, hizmetkarlar ise kişisel hizmetkarlar olarak görülür ve toplum, efendinin uyuğu olarak kabul edilir (Erdem Ö. F., 2016, s. 75-76).

Karizmatik otorite, liderin kişisel özelliklerine dayanır. Weber'e göre, karizma bir kişinin diğerlerinden ayrılan, ilahi kaynaklı olağanüstü güçlerini ifade eder. Bu tip özelliklere sahip liderler karizmatik lider olarak kabul edilir (Weber, 2012, s. 362). Toplumsal ortam, karizmatik otoritenin ortaya çıkışı ve sürekliliği ile doğrudan ilişkilidir. Toplumun güvenliği tehlikeye girdiğinde ya da toplumsal özdeşleşme ve gelenekler çöktüğünde, karizmatik bir lidere ihtiyacı artar (Yolcu, 2019, s. 98-99).

Karizmatik otorite, günlük rutinlerin ve sıradan alanların dışında yer alır. Bu bağlamda, hem yasal ve özellikle geleneksel otoriteye, hem de diğer tüm otorite biçimlerine net bir şekilde meydan okur. Yasal ve geleneksel otorite, günlük hayatın rutin kontrol mekanizmalarıdır; buna karşın karizmatik otorite bunların tam olarak karşıtıdır. Geleneksel otorite, zihinsel olarak analiz edilebilir kurallara bağlı olduğu için belirgin bir şekilde yasalıdır. Ancak, karizmatik otorite, tüm kurallara yabancı olduğu için belirgin bir şekilde irrasyoneldir. Yasal otorite, geçmişten gelen örnekler ve kurallar tarafından belirlenir. Karizmatik otorite, tüm geçmişi reddeder ve bu yüzden açıkça devrimci bir güçtür. Karizmatik otorite, mülkiyet temelli güç pozisyonlarına karşı çıkar, bu da bir liderin veya sosyal olarak ayrıcalıklı grupların mülkiyet sahibi olmasını kabul etmez. Onun için, meşruiyetin tek kaynağı, kişisel karizmadır; bu da liderin tanınması ve takipçilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi durumunda geçerlidir. Ancak, bu durum sadece liderin karizmatik ilhamına olan inanç sürdüğü sürece geçerlidir (Kellerman, 2010, s. 75-76).

Karizma, tarihi değiştirebilen bir güç olmasına rağmen, kendisi de değişim ve dönüşüme tabidir. Saf karizmatik otoritenin sürekli istikrarlı olması imkansızdır.

Çünkü insanlar sürekli olarak olağanüstü bir yaşam sürdüremezler. Alışılmadık olan her şeyin zamanla yıprandığı gibi olağanüstü durumlar ortadan kalkarak normalleşme aşamasına geçildiğinde karizmatik otoritenin de etkisinin azalması kaçınılmazdır (Ekşi, 2010, s. 193-194).

1.3. Siyasi Liderlik

"Modern siyaset bilimi alanında siyasi liderlik, en çok üzerinde durulan, hakkında en çok bilgi verilen ancak en az anlaşılan konulardan biridir." Bu ifade, 1976 yılında Amerikan Siyasal Bilimler Derneği'ne açılış konuşması yaparken James MacGregor Burns tarafından söylenmiştir. Burns, genel bir siyasi liderlik teorisi bulunmadığı için, araştırmaların doğal olarak birçok siyasi liderin hayatı ve biyografilerinin daha detaylı incelenmesine yöneldiğini belirtmiştir (Bass & Bass, 2008, s. 1084).

Liderlik kavramının farklı yönleri arasında, siyasi liderlik, ülke veya devlet sınırları içinde özellikle önemli bir yer kaplamaktadır. Liderlik olgusunun ülke veya ulus düzeyinde ele alınması, kavramsal olarak liderliğin diğer düzeylerden (organizasyonel anlamda) farklı bir tür veya karakter olduğu anlamına gelmez. Ancak liderlik ulus-devlet düzeyinde daha görünür bir olgu olarak ön plana çıkmakta ve büyük önem taşımaktadır (Blondel, 1987, s. 1).

Siyasi liderlik; birçok liderlik kategorilerinden anlaşılması ve tarifi zor olan bir kategoridir. Siyasi liderliğin anlaşılması için genel liderlik konseptinin derinlemesine ele alınması araştırılması gerekmektedir. Liderlik çok eskilere dayanıyor olsa da bugün liderlik kavramı eskisinden daha muğlak ve belirsizdir. Her ne kadar İkinci dünya savaşına eşlik eden faşizm ve nazizm trajedileri liderlere karşı geniş ölçüde bir güvensizliğin oluşmasına neden olmuş olsa da toplumsal yapıda ortaya çıkan belirsizlikler ve karmaşa liderlere yeniden yüksek düzeyde bir talep oluşturmuştur. Birçok sosyolog ve psikolog günümüz toplumlarında kişisel liderliğe çok fazla yer kalmadığını belirtmektedir; öte yandan toplumsal çerçevede en fazla dile getirilen şikâyetlerin başında da başarılı bir lidere sahip olmamak gelmektedir (Dion, 1968, s. 2).

Siyasi liderliğin siyaset bilimi, felsefe, ekonomi, pazarlama, sosyoloji gibi birçok disiplin tarafından incelenmesi bu liderlik türünün etki alanının en geniş

liderlik biçimi olmasından kaynaklanmaktadır. Siyasi lider bir partinin başkanı olarak yüzbinlerce partiliye, bir değişimin öncüsü olarak tüm topluma, uluslararası bir harekete sembolük ederek tüm dünyaya liderlik etme imkanına sahiptir. Bu bağlamda hiçbir liderlik türü siyasi liderlik kadar geniş grupları etkileme imkanına sahip değildir (Komsuoğlu, 2008, s. 33).

Grup dinamiği ve karar verme çalışmalarında sosyometrik tekniklerin kullanılması sayesinde liderliğin yeni boyutları ortaya konmuştur. Ancak küçük grupların esas alındığı yaklaşımların gözlemlenen deneysel koşullar nedeniyle geniş kapsamlı bir olgu olan siyasi liderliğe uyarlanması birtakım güçlükleri beraberinde getirmektedir (Dion, 1968, s. 2-3).

Liderlik bir grup fonksiyonu olarak ele alındığında liderliğin çok sayıda bireylerarası etkileşimin otoritenin biçimselleştiği bir hal aldığı takdirde ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. Bu aynı zamanda grubun en önemli fonksiyonunun lider üretmek olduğu anlamına gelmektedir (Dion, 1968, s. 4).

“Siyasi liderlik”, siyasi düşünce tarihinde çoğunlukla “siyasi elit”, “otorite”, “siyasi yönetici” veya “idarenin başı” gibi kavramlara alternatif, sıklıkla da eşanlamlısı, olarak kullanılmıştır (Peral, 1997, s. 69). Siyasi iktidar, gücü devlet adına elinde bulunduran ve kullanan kurumdur. Siyasi iktidarı oluşturan üç temel öge; liderlik, karar verme süreci ve güçtür (Özkalp , 1998, s. 247). Siyasi icranın en önemli fonksiyonu, siyaset sürecini yönlendirmek ve kontrol altında tutmaktır. Esasen icra makamından yönetmesi beklenir (Heywood, Siyaset, 2013, s. 426).

Siyasi liderlik konusunun birçok açıdan modasının geçmiş olduğu görülmektedir. Toplumun liderler ve taraftarları şeklinde bölünmesi, “liderlerin en iyiyi bildikleri” toplumun önderlik edilmeye ihtiyacı olduğu demokrasi öncesi bir itaat ve saygı kültürüne dayanmaktadır. Demokratik siyaset toplumunda siyasal liderlere olan ihtiyacı ortadan kaldırmamıştır ancak liderleri açık bir biçimde hesap verebilir bir duruma getirerek ve gerektiğinde görevlerinden uzaklaştırılabilecekleri kurumsal bir mekanizma geliştirmek suretiyle güçlerini sınırlandırma yoluna gitmiştir. Bununla birlikte liderlik siyaseti, ana konuları siyasi liderlerin psikolojik mizaçlarının ve motivasyonlarının araştırılması olan ayrı bir siyasi psikoloji disiplinin kurulmasına katkıda bulunarak giderek artan bir önem kazanmıştır (Heywood, Siyaset, 2013, s. 440).

Liderler siyasi partilerin en tepe noktalarında yer alan aktif ve en fazla emek harcayan kişilerdir. Hatta bazı siyasi partiler liderlerinin kişiliği ve sahip oldukları güç ile yaşarlar, varlıklarını sürdürürler (Öztekin, 2003, s. 76).

Siyasal liderler, demokratik olarak seçilmiş, seçilmemişlere karşı savunmasız olanların yasal ve kurumsal bir yapı içerisinde temsilcisi olarak tanımlanabilir (Morrell & Hartley, 2006, s. 484).

Liderlik olgusu davranışsal bir olgudur. Bu bağlamda liderlik tanımı öncelikle davranışsal olmalıdır. İlk bakışta liderler güç ile ilişkili görülmektedir. Davranışçı bakış açısıyla lider olayların seyrini değiştirebilen kişidir. Fakat gücün kavramsallaştırılması bilindiği üzere kolay değildir. Aynı zamanda davranışsal liderliğin de kavramsallaştırılması eşit derecede zordur. Liderlik gücün ara sıra kullanımını değil sürekli kullanımını önermekte/ileri sürmektedir. Bu liderliğin iyi organize olmuş gruplarda icra edildiği anlamına gelmektedir (Blondel, 1987, s. 15). Liderliği doğasını anlamak için gücün temellerini /ana bileşenlerini anlamak gerekir. Gücün iki ana unsuru motivasyon ve kaynaklardır. Bu iki kaynak birbirleriyle ilişkilidir. Motivasyon eksikliği kaynakları azaltır; kaynak eksikliği ise motivasyonu eksiltir. Bunlardan herhangi birisinin eksikliği gücün çökmesine neden olur (Burns, Leadership, 2012, s. 16-18).

Siyasi liderlik açık ve net bir şekilde bir güç olgusudur. Siyasi liderlik bir ya da az sayıda kişinin başkalarının halı hazırda yapmadıkları veya yapamayacakları olumlu ya da olumsuz birtakım şeyleri yaptırabilme yeteneğini içermektedir. Ancak siyasi liderlik sadece bir güç türü değildir. Öte yandan siyasi liderlik yukarıdan aşağıya uygulanan bir güç olarak görülmektedir. Örneğin ulusal siyasi liderlik bağlamında lider toplumun birçok açıdan üzerindedir ve vatandaşların geri kalanına buyrukta bulunabilir (Blondel, 1987, s. 3).

Liderlik ve yönetim yazınında, siyasi liderlik genellikle bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde beşeri/sosyal/ liderliğin bir alt türü olarak görülmektedir (Masciulli, Molchanov, & Knight, 2009, s. 4)

Birçok araştırmacı siyasi liderliği tanımlama noktasında aşağıda yer alan altı unsurun dikkate alınması konusunda hemfikirlerdir (Masciulli, Molchanov, ve Knight, 2009, s. 5, Peele, 2005, s. 192).

- Lider veya liderlerin etik ve kültürel karakterlerini yansıtan kişiliği ve davranışları,
- Lider ile etkileşimde bulunan takipçilerin etik ve kültürel yapısı,
- Liderliğin etkileşimde olduğu örgütsel ve sosyal bağlam (genel kültür, siyasi kültür, siyasi iklimi, normlar ve kurumlar),
- Özellikle tarihsel süreçte liderin ve takipçilerinin yüzleşmek durumunda olduğu sorunlar ve görevlerin genel gündemi,
- Liderin kendi gündemi adına destekçilerini harekete geçirmek ve/veya konumunu ve arkasındaki desteği sürdürmek için izlediği teknikler,
- Liderliğin etki veya sonuçları

John Gardner "Liderlik Üzerine" isimli eserinde, liderlik kavramı geniş bir kapsamda ve birçok farklı bağlamda incelenmektedir. Gardner, bir liderin sadece belirli bir durumda lider olmadığını, fakat genellikle bir durumdan diğerine liderlik yeteneklerini aktarabildiğini savunur. Bu görüş, genellikle liderlik özelliklerinin duruma özgü olduğunu savunan diğer liderlik teorilerine bir meydan okumadır. Siyaset bilimi bağlamında, Gardner'ın liderlik üzerine düşünceleri, siyasi liderlerin rolleri ve sorumluluklarına özellikle uygulanabilir. Gardner, liderlerin fiziksel dayanıklılık, akılcı karar verme yeteneği, sorumluluk alma isteği, görev yeterliliği, insanlarla başa çıkma yeteneği, başkalarını motive etme kapasitesi, cesaret ve kararlılık gibi çeşitli niteliklerinin altını çizmektedir. Bu niteliklerin tümü, bir siyasi liderin etkili olmasını sağlamak için çok önemlidir. Gardner ayrıca liderlerin, başkalarının ihtiyaçlarını anlama ve bu ihtiyaçları karşılamak için stratejiler geliştirme yeteneklerinin önemini vurgulamaktadır. Siyasi liderlik bağlamında, bu, bir toplumun geniş çaplı ve çeşitli ihtiyaçlarını anlama ve bu ihtiyaçları karşılamak için politikalar ve programlar geliştirme yeteneğini içerebilir (Gardner, 1990, s. 48-54).

1.3.1. Siyasi Rejim ve Siyasi Parti Liderliği

Siyasi yürütmenin halk kesimleri tarafından benimsenmesi siyasi rejimin karakter ve dengesi açısından siyasi sistemin diğer unsurlarından daha önemlidir. Politika düzeyinde, genel kamuoyunun rızasını ve iş birliğini sağlayan yürütme

fonksiyonunun kitleleri harekete geçirme yeteneğidir. Genel olarak halkın ve toplumda yer alan önemli grupların desteği olmadan bir politika/siyasanın yürürlüğe konması mümkün değildir. Daha önemlisi siyasi yürütmenin bilinirliği genel olarak rejimin meşruluğuyla ilgilidir (Heywood, 2013, s. 427). Ayrıca şiddeti dışlayan bir siyaset anlayışı kolektif problemlerin çözümünde en etkili ve önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Yayla, 2012, s. 17).

Siyasi rejimlerin işlerliği açısından siyasi partiler önemli bir yere sahip olmakla birlikte hem çoğulcu demokrasiler hem de Marksist demokrasinin işleyişi açısından etkili olan kurumlardır. Partiler siyasi yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Gözübüyük, 2006, s. 80). Siyasi partiler, siyasi iktidarı ele geçirmek, en azından siyasi iktidara ortak olmak amacıyla örgütlenmiş insan toplulukları olarak tanımlanabilir. İnsanların siyasi iktidarı ele geçirmek ve böylelikle yönetimde söz sahibi olmak için örgütlenmeleri bir liderin çevresinde toplanmaları çok eskilere dayansa da günümüz siyasi partilerinin ortaya çıkması oldukça yenidir (Öztekin, 2003, s. 73).

Siyasi partileri oluşturan beşeri unsurlar yöneticiler/liderler, profesyonel politikacılar, militanlar, sempatizanlar kuşkusuz insanlardır. Liderler, siyasi partilerin en tepesinde yer alan ve en çok faaliyette bulunan insanlardır. Hatta bazı siyasi partilerin, liderin kişiliği ve gücüyle özdeşleşmesi sebebiyle ömürleri söz konusu bu liderlerle sınırlıdır. Özellikle tek partili sistemlerde bu durum daha kabul edilebilir olmakla birlikte, çoğulcu ve katılımcı demokratik siyasal sistemlerde liderin siyasi hayatta ön plana çıkıp lidere toplum tarafından olağan üstü özellikler atfedilmesi endişe ile karşılanır (Öztekin, 2003, s. 76-77)

1.3.2. Siyasal Liderlik ve Kişisel Karakteristikler

Lider iktidar elde etme, itibar veya maddi kazanç elde etme arzusuyla içinde bulunduğu toplumun diğer fertlerinden veya grubun diğer üyelerinden ayrılır. Öte yandan liderlik yazınında lider kişiye atfedilen başka bir ifadeyle kişide bulunması halinde onu diğerlerinden ayırt eden ve lider yapan, “akıllı, bilgili, namuslu, vakur, cesur, cömert, yumuşak huylu, vefalı, doğru sözlü, şefkatli ve merhametli, sabırlı, affedici, şükredici olmak, aceleci olmamak gibi birtakım vasıflar/özellikler sıralanmaktadır. Her ne kadar bu vasıflarının tamamının bir liderde toplanması

mümkün değilse de bu vasıfların lidere bir saygı kazandırması ve takipçilerini güdüleme ikna etme özelliği kazandırması gerekir (Arslantürk & Amman , 2012, s. 178).

Siyasi liderin bir kahraman veya ilahi niteliklere sahip bir şahsiyet olarak tasvir edildiği kişilik kültü (liderlik kültü) olgusu liderlerin siyasi düşüncenin tümünün kaynağı ve ulusal çıkarların yegane savunucusu olarak görülmelerini ifade etmektedir (Heywood, 2013, s. 448). Bu bağlamda günümüzde sosyal medyanın geniş kitlelere erişme kabiliyetindeki gelişmeler doğrultusunda sosyal ve iletişimsel ilişkiler yoluyla liderlerin yüceltilmesi, mükemmel ve hata yapmaz figürler olarak gösterilmeleri kişilik kültü oluşturmaya da daha kolay hale gelmiştir (İris, 2020, s. 14).

Günümüzde demokratik siyasetin yaygınlaştığı bir dönemde, iyi siyasetçilerin hangi niteliklere sahip olması gerektiği her zaman üzerinde durulan bir konu olmuştur. Bu bağlamda, Davut Ateş (2013) tarihsel süreçte yapılan çalışmalardan derleyerek ideal bir siyasetçinin sahip olması gereken nitelikleri erdemleri, yetenekleri ve ilkeleri olmak üzere üç kategori altında incelemiştir.

Erdem ve insan yaşamının anlamı üzerine felsefi tartışmalar tarih boyunca sürmüştür. Erdem, genellikle yaşamın amacı ve başarılı olmanın en önemli yolu olan bilgi ile bağdaştırılır. Erdem, aynı zamanda bilgi ve mutluluk arasındaki ilişkinin bir göstergesidir. Ancak, erdem, haz peşinde koşan hedonizmden ayrı tutulmalıdır. Erdemli olmanın yolu, çevremiz ve doğa hakkında bilgilenmekten geçer, çünkü bu bilgi, bireyin kendisini ve kendi çıkarlarını başkalarınınkinden daha önemli görme eğilimlerini kontrol altına almasına yardımcı olur. Mutluluk, hedonizmin aksine, erdemle elde edilir. Erdem, insanın kendi ve çevresiyle uyumlu bir yaşam sürebilmesini sağlar, bu da mutluluk ve huzur getirir. Siyasetin ve erdemin genellikle aynı kişide bulunmadığı algısı hakimdir. Ancak, bu algılar ve varsayımlar bir kenara bırakıldığında, erdemli bir siyasetçinin neye benzeyeceğini belirlemek ve siyasetçinin neden erdemli olabileceğini anlamak mümkündür (Ateş, 2013).

- Hikmet,
- Adalet,
- Olgunluk,

- Doğruluk,
- Mütevazilik,
- Sağduyu,
- Hizmet,
- Eleştiriye Açıklık,
- Örnek Olma,
- Cesaret,
- Basiret (Öngörülü Olma),
- İdealizm,

Siyasetçilerin sahip olması gereken erdemlerin listesi, daha iyi bir toplum yaratma çabasında önemlidir. Bu erdemler, sadece sözlerle ya da sembolik eylemlerle gösterilemez; onlar gerçek eylemler ve tutumlar ile gösterilmelidir. Politikacıların erdemli olma zorunluluğu, toplumun daha iyiye doğru evrilmeye öncelik vermediği durumlarda daha da belirginleşir. Siyasetçilerin erdemli olması, sadece kendileri için değil, aynı zamanda toplumun daha genel iyiliği için de gereklidir. Erdemlerden sapmak, sadece politikacıyı değil, tüm toplumu olumsuz yönde etkiler ve genellikle işsizlik, yolsuzluk, hırsızlık, şiddet gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirir. Bu nedenle, ne kadar zor olursa olsun, politikacıların belirli bir erdem düzeyine sahip olması beklenir.

Erdemler, ideal bir politikacının sahip olması gereken özellikler arasındadır. Ancak, sadece erdemli olmak birini etkili bir politikacı olmak için yeterli değildir. Politikacılık, erdemlere ek olarak bazı özel yeteneklerin varlığını da gerektirir. Bu yetenekleri, politikacının kullanacağı araçlar gibi düşünmeliyiz. İnsanlar bu araçlara doğuştan sahip olabilirler ya da bir şekilde kazanabilirler. İster doğuştan olsun ister sonradan kazanılsın, bu yetenekler olmadan politikacının mesleğini iyi bir şekilde icra etmesi mümkün olmayacaktır (Ateş, 2013). Bu bağlamda ideal bir siyasi liderin sahip olması gereken yetenekler şu şekildedir:

- Zekilik
- Sosyallik
- Örgütçülük
- Yöneticilik

- Hitabet
- Kendine Güven
- Vicdan
- Bilgi, Görgü

Bir siyasetçinin erdemleri hem kendisi hem de toplumun yararı için doğru yönde hareket etmesine rehberlik eder. Ancak yetenekler, bu ahlâki rehberliği sağlamaz; onlar siyasetçiyi iyi veya kötü her iki yönde de hareket ettirebilir. Siyasette başarılı olmak ve toplumda etkili bir konumda bulunabilmek için yetenekler şüphesiz gereklidir. Ancak, sadece yeteneklere dayanarak iyi bir siyasetçi olunamaz. Erdemler, yetenekleri doğru yönde kullanarak siyasetçiyi ideal duruma getirir. Ancak erdemler ve yetenekler arasındaki bu ilişki her zaman otomatik değildir. Erdemlerin varlığı, yeteneklerin iyi bir yönde kullanılacağını ve erdemlerin korunacağını garanti etmez. Erdemsiz yetenekler, kontrolsüz bırakıldığında yıkıcı olabilir. Asıl mesele, yeteneklerin baskısı altında erdemlerin zayıflaması ve yetenekli ancak erdemsiz siyasetçinin kontrolden çıkması olasılığıdır. Bu nedenle, erdemlerin korunması için belirli tedbirlerin alınması gereklidir. Yeteneklerin potansiyel hatalarına karşı, bu koruyucu tedbirler devreye girerek erdemlerin güvende kalmasını sağlar. Aksi takdirde, yeteneklerin hızı erdemleri ezerek kaybolmalarına yol açabilir. Bu erdem koruyucu önlemler veya araçlar “İlkeler” olarak adlandırılmaktadır. İlkeler, erdemlerin doğal bir uzantısı olup, insanların eylemlerinin sonuçlarını temsil eder. Erdemleri içselleştirmiş bir bireyin, eylemlerinde belirli ilkeleri benimsemesi gerekir. Bu ilkeler, erdemlerin koruyucu bir işlevi görürler (Ateş, 2013). İdeal bir siyasetçinin sahip olması gereken ilkeler şunlardır:

- Çalışkanlık
- Şeffaflık
- Saygı
- Eşitlik
- Gerçekçilik
- Sorumluluk

Erdemler, yetenekler ve ilkeler, ideal bir siyasetçi için üç temel gereklilik olarak karşımıza çıkar. Sadece birine dayanarak siyasetçi olmaya karar vermek,

yanılırlara ve kötü sonuçlara davetiye çıkarabilir. Yeteneklerin olmadığı yerde erdemler, aynı şekilde, erdemlerin bulunmadığı bir yerde yetenekler, yıkıcı bir silah dönüşebilir. Ayrıca ilkeler olmadan, erdemlerin çok kolay kaybedilebileceği unutulmamalıdır. Söz konusu olan “siyasetin insanı bozduğu” düşüncesi ise, genellikle ilkelerin eksikliği ve bu durumun kişinin erdemlerini yavaş yavaş aşındırmasıyla açıklanabilir. İdeal bir siyasetçi için her üç unsur: erdemler, yetenekler ve ilkeler- birbirini tamamlayıcı niteliktedir (Ateş, 2013).

1.3.3. Siyasi Liderliğin Rolü ve Etki Alanı

Siyasi liderlik hem ekonomik hem de sosyal dinamikler tarafından şekillendirilirken, bu liderlerin etkinlikleri aynı zamanda bu koşulların bir sonucudur. Ancak, siyasi liderliğin siyasi yaşamdaki belirleyici rolü hala tartışmalıdır. Geçmişten günümüze, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ön plana çıkan liderler, siyasi yaşamda belirleyici roller oynayabildiklerini göstermişlerdir. Bu durum, siyasi liderliğin hem tarihsel hem de güncel etki alanları ve amaçları üzerine bir bakış sağlar (Komsuoğlu, 2008, s. 78-80).

Siyasi liderliğin günümüzde nasıl geliştiğini ve bu liderlerin rolünün, bireysel hak ve özgürlüklerin arttığı bir ortamda nasıl karmaşıklaştığı önemli birer araştırma konusudur. Liderler arasındaki rekabetin, sosyal ve ekonomik koşulların iyileştirilmesi için yenilikçi fikirler üretmeyi gerektirdiği bir dönemde, siyasi liderliğin amaçları ve etki alanları hem ulusal hem de küresel çapta adalet ve eşitliğin tesis edilmesi, toplumsal barışın sağlanması, özgürlük ve bağımsızlık, insan hakları, sosyal ve ekonomik kalkınma, krizlerin çözüme kavuşturulması gibi konuları kapsamaktadır (Couto, 2010).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN PROFİLİ VE BEKLENTİLERİ

1.1. Gençlik Kavramı ve Üniversite Gençliği

Gençlik kavramı en yalın haliyle, ergenlik ile orta yaşlılık arasındaki dönemdir (Türk Dil Kurumu, 2016). Bu ifade daha geniş kapsamlı ele alındığı takdirde gençlik dönemi, buluşa erme neticesinde, biyolojik ve psikolojik açıdan çocukluğun sonlanması ve toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olarak ifade edilebilir (Özyurt & Doğan, 2002, s. 6). Gençlik döneminin insan yaşamı açısından biyolojik ve psikolojik boyutlarına ek olarak sosyolojik boyutu da bulunmaktadır. Bu kapsamda gençlik, bireyin bedensel, ruhsal ve sosyal gelişimi ile kişiliğinin oluşmasındaki en hassas dönemi kapsamaktadır (Beşirli, 2013, s. 21). Marshall (1999, s. 264) sosyolojik açıdan genç olma durumunu *“atfedilmiş bir statü ya da toplumsal düzeyde kurgulanmış bir adlandırma”* şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca Marshall (1999, s. 264) gençlik teriminin üç farklı şeyi anlatmakta olduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ilki genel bir bakış açısıyla yaşam evresindeki bebekliğin ilk dönemlerinden yetişkinliğin eşiğindeki gençliğe kadar olan evreleri kapsar. İkincisi “adelosan” (ergen) veya “teenager” (yeniyetme) olarak ifade edilen, on-yirmi yaş arasındaki gençlikle ve yetişkinliğe geçiş süreci ile ilgili kuram ve araştırmaları göstermek üzere kullanılır. Üçüncü kullanımı ise endüstriyel kent toplumunda yetişmenin getirdiği iddia edilen psikolojik ve toplumsal sorunları anlatmak içindir (Marshall, 1999, s. 264).

Biyolojik ve psikolojik açıdan insan toplumda 0-2 yaş arasında süt çocuğu, 2-6 yaş aralığında oyun çocuğu, 6-12 yaş arasında ise okul çocuğu olarak kabul edilmektedir. Birey 12-20 yaş aralığında ergenleşme sürecine girmiş ve ergenlik dönemini geçirmekte olan ergen (adelosan) olarak değerlendirilir. Ergenlik dönemi içerisindeki bu gruba toplum içerisinde delikanlılar, yeni yetmeler ve gençler olarak da tanımlanmaktadır. Bu nitelikte yapılan tanımlar gençliğin biyolojik tanımıdır (Beşirli, 2013, s. 22).

Gençliği hayatın bir dönemi olarak kronolojik şartlara göre tanımlama konusunda bir eğilim bulunmaktadır (Beşirli, 2013, s. 22). Şüphesiz bu tanımlama yapılan çalışmalarda sınıflandırma açısından bir kolaylık sağlamaktadır. Akademik yazında ve gençlik çalışmaları yapan ulusal ve uluslararası kuruluşların raporlarında gençlik dönemleri tanımlanırken hangi yaş aralığının gençlik olarak tanımlandığı da belirtilmektedir. Geçtan'a göre (1981, s. 91) toplumsal sınıflandırmalar ve yaş dönemlerinin algılanış biçimleri toplumsal değişimler tarafından doğrudan etkilenmekte ve dönem dönem farklı toplumsal sınıflar araştırmacıların ilgisini çekmektedir.

Yüksel (1988, s. 33), gençlik dönemini daha edebi bir dille şu şekilde ifade etmektedir: Gençlik, hayatın enerjisinin en yoğun olduğu dönemdir. Çoğu canlıda hayatın beş evresi bulunur: Doğum, gençlik, olgunluk, yaşlılık ve ölüm. Bir güneşin yolculuğu bize bunu mükemmel bir şekilde özetler: Sabah doğan güneş, öğlen gençliğin enerjisini ve parlaklığını yaşar; ikindiye gelindiğinde olgunlaşır, akşama doğru yaşlılık dönemine geçer ve en sonunda, gece boyunca ölümün sessizliğine yol alır. Ertesi gün, güneş yeniden doğarak bu döngüyü baştan başlatır. Ancak, her günün serüveni tam olarak bir hayat döngüsüdür. Güneşin öğle vaktinde, ışıklarını tüm gücüyle yeryüzüne yayarak yaşadığı gençlik, en enerjik ve parlak dönemidir. İnsanın gençlik evresi de benzer şekilde enerji, coşku ve macera doludur. Sanki insan hayatının tüm enerjisi bu dönemde yoğunlaşmış gibidir.

On yedi ve on sekizinci yüzyıllarda yaşanan sanayileşme hareketlerinin başlaması, buna bağlı olarak orta sınıf olarak adlandırılan bir toplumsal yapının ortaya çıkması ve artan eğitim ihtiyacına cevap verecek eğitim kurumlarının yaygınlaşmasına kadar geçen süreçte çocukluk, kendine özgü gereksinimleri ve özellikleri olan bir dönem olarak dikkate alınmamıştı (Geçtan, 1981, s. 91).

Gençlik konusunda çalışmalar yapan uluslararası kuruluşlar açısından öne çıkan gençlik tanımlamalarından bazıları şu şekildedir:

UNESCO'ya göre gençlik, çocukluk döneminin bağımlılığından yetişkinlik döneminin bağımsızlığı ve toplumun bir bireyi olarak sorumluluklarını fark etme dönemi olarak tanımlanmaktadır. UNESCO bu tanımlamadan hareketle, yaş aralıklarının toplumsal grupları sosyolojik açıdan sınıflandırma konusunda bir

kolaylık olduğunu, ancak gençlik döneminin istihdam ve eğitim ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre “gençlik” bireyin zorunlu eğitimden ayrılıp ilk işine yerleşene kadar geçen süre ile de ilişkilendirilmektedir. UNESCO genel anlamda gençlik dönemi olarak tanımlanan yaş aralığını 15-24 olarak değerlendirmektedir. Belirtilen bu yaş aralığının, yüksek işsizlik oranı ve genç insanların bağımsız bir ev kurma sürelerinin uzaması sebebi ile zamanla artmakta olduğuna dikkat çekilmiştir (UNESCO, 2016).

UNESCO faaliyetlerini yürüttüğü bölgeler açısından gençlik kavramına olan bakışını, o bölgedeki gençlik tanımlaması ile adapte ettiğini ifade etmektedir. Buna örnek olarak da Afrika’da sürdürdüğü faaliyetleri göstermekte, o bölgede gençlik döneminin “15-35 yaş aralığındaki her birey” olarak tanımlandığını ve UNESCO’nun bu tanımlamayı dikkate aldığını belirtmektedir (UNESCO, 2016).

Birleşmiş Milletler (BM), 1945 yılında kurulmuş hâlihazırda 193 üye ülkeye sahip bir kuruluştur. Kuruluş amacı barış ve güvenliğin tesisi, iklim değişimi, sürdürülebilir gelişme, insan hakları, silahsızlanma, terörizm ile mücadele, acil ve insani sağlık hizmetleri, kadın-erkek eşitliği, yönetim, gıda üretimi vb. konular olarak tanımlanmıştır (United Nations, 2016).

Birleşmiş Milletler de UNESCO’ya benzer şekilde gençlik dönemini 15-24 yaş aralığı olarak dikkate almış, çalışma yürüttüğü üye ülkeler açısından kabul edilen gençlik tanımlamalarını da dikkate aldıklarını belirtmiştir (United Nations, 2016).

Birleşmiş Milletlerin çeşitli üye ülkelerde yürüttüğü faaliyetler ve organizasyonlar kapsamında gençlik dönemleri konusundaki farklı tanımlamalar Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Gençlik Dönemleri Tanımlamaları

Kuruluş / Faaliyet / Organizasyon	Yaş Aralığı	Kaynak
BM Gen. Sekreterliği / UNESCO / Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	Gençlik Dönemi: 15-24	(United Nations, 2016)
BM Habitat (Gençlik Fonu)	Gençlik Dönemi: 15-24	(UN-Habitat, 2015, s. 1)
UNICEF / Dünya Sağlık Örgütü / BM Nüfus Fonu (UNFPA)	Ergenlik Dönemi: 10-19 Genç Nüfus: 10-24 Gençlik Dönemi: 15-24	(UNICEF, 2016)
UNICEF / Çocuk Hakları Sözleşmesi	18 Yaşına Kadar Çocuk Olarak Tanımlanmaktadır	(UNICEF, 2016)
Afrika Gençlik Sözleşmesi	Gençlik Dönemi: 15-35	(UNESCO Afrika Gençlik Sözleşmesi, 2006)

Gençlik dönemine ilişkin farklı tanımlamalar ülkeler açısından da çeşitlilik göstermektedir. Brezilya’da yetişkin olarak 21 yaş dikkate alınmaktayken Malezya Gençlik Komitesi’ne göre gençlik dönemi 15-40 yaş arası olarak tanımlanmaktadır (Ansell, 2005, s. 1).

Toplumlar için gelişme potansiyelinin en önemli unsurunu oluşturan genç nüfusun, nitelikli bir eğitim alması, toplumun ondan talep ettiği becerilerle donanması, üretken ve verimli olması, toplumsal gelecek açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu açıdan her gencin topluma katkıda bulunması ve topluma karşı bir sorumluluk üstlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Diğer taraftan toplum da gençlere karşı sorumludur ve gençlerin sağlıklı bir çevrede yaşamalarını, kendi istekleri doğrultusunda diledikleri alanlarda gelişimlerini sağlayabilecekleri ortamları, inisiyatif sahibi, katılımcı, kendiyle ve başkalarıyla barışık bir kişilik kazanmasını sağlayıcı, kolaylaştırıcı olanakları sunmak zorundadır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1997, s. 3).

Gençlik döneminden bilimsel açıdan bahseden ilk kişi Aristo’dur (M.Ö. 384-322). Ancak gençlik döneminin araştırılması 1800’lü yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. İlk aşamada hekimler bu alanda çalışmalar yaparak farklı kültürlerdeki bireylerin gençlik dönemine ilişkin fizyolojik değişimleri incelemişlerdir. 1800’lü yılların sonuna doğru gençlik psikolojisi üzerine çalışmalar başlamıştır. Bu alanda Stanley Hall ve öğrencileri Burnham (1891), Daniels (1892), Lancaser (1879) ve

Starbuck (1899) önemli çalışmalar yapmışlardır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1997, s. 7). Sanayileşme süreci ile birlikte bilimsel açıdan gençlik olgusunun sınırları genişlemiştir. Günümüz bilim dünyasında gençlik dönemi biyolojik bir gelişim evresi olmanın ötesinde, genel olarak sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimlerinin araştırma konusu haline gelmiştir. Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni iş alanları ve teknolojik gelişmelerin ışığında karmaşıklaşan üretim süreçleri, bu alanlarda ortaya çıkan teknik ve uzman eleman ihtiyacını karşılamak üzere yaygınlaşan eğitim süreci, sosyolojik olarak gençlik diye adlandırılan kesimin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Taş, 2010, s. 48)

Gençlik çağı bireyin toplum içerisindeki yaşamını etkileyen birtakım bunalımların, öfkelerin, çatışmaların ve kaygıların yoğun olarak yaşandığı; aynı zamanda bireysel yanılgıların, çelişkilerin, karasızlıkların ve yakın çevre ile yaşanan sürtüşmelerin sıklıkla olarak görüldüğü bir dönemdir. Bu olumsuzluklarla birlikte gençlik, hayallerin, tutkuların ve idealizmin etkisinde geçen, geleceğe dönük atılımların yapıldığı, kimlik arayışlarının yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir (Taş, 2010, s. 49). Bu bağlamda gençlik dönemi, bireylerin yoğun olarak yaşadığı kimlik karışıklıklarını barındıran bir süreci ifade etmektedir.

Dolayısıyla gençlik dönemi “kimlik karışıklığı” olarak adlandırılabilir. Değişimlerin yoğun olarak yaşandığı bir süreci içine almaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecini yaşayan genç, kendisi ve gerçek kimliği konusunda kaygı ve arayışlar sonucunda sarsıntılar geçirebilir. Bu bakımdan gençler, yeni bir kimlik kazanma uğraşında, başkalarının gözündeki kendileri ile kendi gözlerindeki kendilerini karşılaştırır ve önceden edindikleri rol ve becerileri yeni duruma nasıl entegre edecekleri problemini yaşarlar. Bir başka ifade ile gençler, kendi tasavvurlarındaki ideal ben ile gerçek ben arasında, benlik algılarındaki farklılıklar doğrultusunda bocalama ve bunalım içine girebilirler. Bütün bunların yanı sıra, genellikle 17–24 yaşlarını kapsayan üniversite öğrenim süreci, gençleri üstesinden gelmesi gereken çok çeşitli problemlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Üniversite gençliği, yeni bir ortama ve çevreye uyum sağlamak ve bunun yanında meslek sahibi olmaya hazırlanarak ilerdeki hayatına da yön vermeye çaba göstermek zorundadır. Dolayısıyla, en fırtınalı gelişim dönemi olarak kabul edilen ergenlik döneminin son

yıllarını içine alan yüksek öğrenim süreci, üniversite gençliğinin büyük bir bölümünü psikososyal sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Toplum açısından gençlik, dünyaya geldiği, yetiştiği, eğitilmekte olduğu sosyal bünyeyi ve o bünyeye ait temel özellikleri koruyacak ve çağın gereklerine göre zenginleştirip geliştirerek kendisinden sonra geleceklere aktaracak bir sosyal potansiyeldir. Toplumlar, tıpkı her insanın ölümsüzlüğü özlemesi ve araması gibi, geleceğe dönük bütün zamanlarda var olmayı özler ve bekler. Bu durum, mensubu olduğu toplumda yaşayan bütün sağlıklı bireylerin ortak isteğidir ve kolektif bilincin müşterek yansımasıdır. İşte bu nedenlerle gençlik, bir toplumun bugünü ile geleceği arasındaki tek gerçek köprüdür.

Belirli yaşlar arasındaki insanları içine alan bir sosyal kategoriyi ifade eden gençlik kavramına (Taş, 2010, s. 48) yaşam döngüsü çerçevesinde bakıldığında, bireyin yaş almasıyla ilgili olarak belli kategorilerin oluşturulduğu görülür. Bunlar; bebeklik dönemi, çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, gençlik dönemi, yetişkinlik dönemi, emeklilik dönemi ve yaşlılık dönemleridir (Baran, 2013, s. 8).

Türkiye’de Aile Araştırma Kurumunun yaptırdığı araştırmaya (1997, s. 3) göre, gençlik, toplumların kalkınma ve gelişme potansiyelinin en önemli unsuru olmuştur. Gençlik aynı zamanda hem gencin hem de toplumun beklenti düzeylerinin yüksek olduğu bir dönemdir. Genç kendi geleceği ile ilgili hayallerini, hedeflerini ortaya koyarken, toplum da gençliği, kendi devamının sağlanması bakımından geleceği olarak görür. Aslında bu karşılıklı beklentinin bulunduğu ortak bir nokta vardır. Bu ortak noktanın hem genç hem de toplum için “gelecek” ifade etmesidir.

1.2. Gençliğin Toplumsal Değişimdeki Rolü

Gençlik, birçok ülkede toplumsal değişimin bir parçası niteliğinde olan toplumsal hareketlerin ve devrimlerin önemli birer aktörü olmuştur. İngiltere’de Protestan reformu ve devrimleri, Fransa, Küba, A.B.D., Çin gibi ülkelerde gerçekleşen toplumsal hareketler gençlerin büyük ölçüde katılım gösterdiği toplumsal hadiselerdir. II. Dünya Savaşından sonra Japonya ve Almanya’da gençlik, ülkeleri adına çağdaşlaşma ve yeni bir toplum düzeni oluşturmada önemli rol üstlenmiştir (Tezcan, 1991, s. 233-234).

Gençliğin toplumsal statüsü ve yükümlülükleri kültürden kültüre değişir. 18 yaşında evlenme hakkı tanınan gençler gibi, bazı toplumlarda gençler belirli yaşlara ulaştığında özel hak ve sorumluluklara sahip olurlar. Ancak gençliğin asıl anlamı, toplumun yaşamın farklı dönemlerine atfettiği anlamları yansıtır. Yasal düzenlemeler gençliğin sınırlarını belirler. Kimi ülkelerde 16 yaşında araba kullanma hakkı tanınırken, bazı toplumlarda gençler 24 yaşına kadar ailesinin iznini almadan evlenemezler. Ülkemizde ise 12 yaşından küçüklerin ceza sorumluluğu bulunmazken, 15 yaşına gelmiş bir genç, işlediği her suçtan sorumlu tutulabilir ancak cezası hafifletilir. 18 yaşını dolduran bir genç ise işlediği suçlardan dolayı her türlü cezayı çeker. Yasal düzenlemelere rağmen, gençlik tam bağımsız bir yetişkin konumuna kolayca yükselmez. Ekonomik bağımsızlığını kanıtlaması ve hala aile baskısı altında yaşaması genellikle gereklidir (Yörükoğlu, 2016, s. 15-17).

Nüfusun önemli bir kısmını gençler oluşturur ve bu durum, toplumun gençlere yönelik politikalarının önemini vurgular. Özellikle gençlerin eğitim ve istihdam durumları toplumun genel sağlığı açısından önemlidir. Ancak genç işsizlik oranı ve eğitim erişimindeki eşitsizlikler, gençlerin karşı karşıya olduğu büyük sorunlardır. Gençlik dönemi aynı zamanda birçok davranışsal riskin ortaya çıktığı bir dönemdir. Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı genellikle gençlik döneminde başlar. Gençler arasında suç oranları, özellikle belirli suç türlerinde, yetişkinlerden daha yüksek olabilir. Bunun yanında gençler arasında cinsel davranışlar ve bunların sonuçları da önemli toplumsal meselelerdir. Bütün bu durumlar, gençliğin, bireyin hem topluma hem de kendi hayatına anlam ve yön verdiği karmaşık bir dönem olduğunu gösterir. Gençlik, toplumun geleceğini şekillendiren bir dönemdir ve bu yüzden gençlerin yaşadığı zorluklara ve potansiyellerine dikkat etmek toplumun genel refahı için önemlidir (Yörükoğlu, 2016, s. 16-17) .

Az gelişmiş ülkelerde gençlik, toplumsal değişimde daha etkin konumdadır. Bu tür ülkelerde gençlik, kalkınma ve özellikle siyasi hareketlerde, ideoloji ve eylem açısından, geniş rol oynamaktadır. Gençlik, bu ülkelerde geleceğin siyasi lideri olarak politik meselelerde seçkin (elit) rolü oynar. Gençliğin toplumsal değişime katılım isteği, çeşitli sosyo-kültürel etmenlerin bir işlevi olarak ortaya çıkmaktadır (Tezcan, 1991, s. 234). Tezcan'a göre bu etmenler, ergenlik döneminin asilik beklentisi, üniversitenin ideolojiler üzerindeki etkisi şeklinde özelleştirilirken,

günümüz gençlik hareketlerinde bu etkenlere sosyal medyayı da eklemek mümkündür.

Gençliğin değişim üzerindeki etkilerinden bir diğeri ise gençliğin değişime katılması ile toplumsal değişimin hızının arttığı gerçeğidir. Tarihsel olarak devrimsel nitelikteki öğrenci hareketleri, geçiş durumundaki toplumlarda ortaya çıkmıştır. Çağdaş toplumlarda ortaya çıkan öğrenci hareketleri çeşitli nedenler çerçevesinde toplanmaktadır. Bu nedenlerden bazıları; yoğun ve kaçınılmaz kuşak çatışmaları, yüksek düzeyde ideolojik kutuplaşma, eğitilmiş gençliğin yetersiz istihdamı, basit ve yetersiz üniversiteler (Tezcan, 1991, s. 236) olarak sıralanabilir. Kendi toplumumuz açısından da yaşadığımız öğrenci hareketlerinin bu nedenler çerçevesinde toplandığını, yaşanan öğrenci hareketlerinin de zamanlama olarak sanayileşmeye geçiş dönemlerine rastladığı ifade edilebilir.

1.3. Türkiye’de Gençliğin Problemleri ve Beklentileri

1968 yılının mayıs ve haziran aylarında dünyanın birçok ülkesinde gençlerin ayaklandığı olaylar yaşandı. İlk olarak Fransa’da Charles de Gaulle iktidarına karşı üniversitelerde başlayan öğrenci hareketleri zamanla büyüyerek işçi sınıfının da desteğiyle ülke çapında ayaklanmalara sebep olmuştur. Fransa’yı takiben Almanya, İtalya, İsveç, İngiltere, Polonya, Japonya, ABD, Latin Amerika ülkelerinden Arjantin, Venezuela, Uruguay ve Brezilya’da boykotlar, işgaller ve şiddet olayları yaşandı. Polis ile öğrenciler arasında yaşanan kanlı çatışmalar sonucunda yüzlerce öğrenci tutuklandı ve üniversiteler kapatıldı (Kabacalı, 2007, s. 177).

Aynı dönem eğitim anlamında çeşitli sorunlar yaşanan ülkemizde de bu olaylar etkisini göstererek çeşitli üniversitelerde hareketlenmeler yaşanmıştı (Tezcan, 1991, s. 72-73). İlk olarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde boykot ile başlayan hareket, fakültenin işgal edilmesi ile devam etmişti. Zamanla benzer durumlar diğer fakülte ve üniversitelerde yaşanmaya başlamıştı. 28 Mayıs 1968’te Erzurum Üniversitesi, 3 Haziran’da Ege Üniversitesi, sonrasında ise İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi başta olmak üzere farklı kurumlarda da bu tip olaylar artarak devam etmişti (Tezcan, 1991, s. 73-77).

Mahmut Tezcan Gençlik Sosyolojisi Yazıları (1991) isimli eserinde söz konusu hareketlere ilişkin dönemin gazete haberleri, komisyon raporları, sendika bildirileri gibi kaynaklardan derlediği öğrenci taleplerini şu şekilde sıralamıştır (Tezcan, 1991, s. 85-116):

- *Öğretim üyelerinin öğrencilerle ilişkilerinin daha demokratik, karşılıklı saygı-sevgi ve hoşgörü çerçevesinde gerçekleşmesi.*
- *Eğitim planlaması yoluyla ülkenin hangi alanlarda elemana ihtiyacı varsa o alanlara daha fazla öğrenci alınması, ihtiyacın az olduğu alanlara daha az öğrenci alınması.*
- *Doktora yapmış asistanların ders verebilmesi.*
- *Yönetime katılma talebi.*
- *Üniversitelerin mali özerkliği*
- *Eğitimde fırsat eşitliği.*
- *Özel okulların devletleştirilmesi.*
- *Yurtların kapasitelerinin artırılması.*
- *Bursların ve kredilerin daha fazla kişiye verilmesi ve miktarının artırılması.*
- *Ders materyallerinin teminindeki güçlüklerin giderilmesi.*
- *Beslenme ve sağlık sorunlarının giderilmesi.*
- *Ders dışı sosyal faaliyetlerin yetersizliği.*

İbrahim Armağan Gençlik Gözüyle Gençlik eserinde (2004, s. 84-93), 1979 ve 1997 yıllarında gençliğin sorunlarına ilişkin yapılan mukayeseli iki çalışmanın sonuçlarını şu şekilde sunmuştur:

1979 yılında 2527 gencin katılımıyla yapılan çalışma sonucunda gençler en temel sorun olarak Eğitim (%26,79) cevabını vermiştir. Diğer sorunlar ise sırasıyla, Ekonomi (%19,07), Gelecek Kaygısı (%12,86), Özgürlük (%10,96) ve Eşitsizlik (%8,70) olarak tespit edilmiştir.

1997 yılında 5077 gencin katılımı ile yapılan araştırma sonucunda ise gençlerin en önemli sorunu olarak Ekonomi (%29,23) öne çıkmıştır. Diğer öne çıkan sorunlar ise sırasıyla Eğitim (%26,04), Gelecek Kaygısı (%15,73), Kimlik Problemleri (%10,93) ve İletişim Sorunlarıdır (%6,99).

Genel olarak aradan geçen 18 yıla rağmen her iki çalışmada da en önemli görülen sorunlar benzer şekildedir. Eğitim, Ekonomi ve Gelecek Kaygısı bu iki çalışmada da gençler tarafından en sık dile getirilen sorunlar olmuştur. 1979 yılında çalışmaya katılanların %10,96'sı Özgürlük, %8,70'i de Eşitsizlik konusunda sorun yaşadığını ifade ederken 1997'de yapılan daha geniş katılımlı çalışmada bu oran Özgürlük için % 2,62, Eşitsizlik için %2,81'e düşmüştür. Bir diğer dikkat çeken sonuç 1979 ilk 5 sorun arasında sıraladığımız Özgürlük ve Eşitsizlik yerine 1997'de yapılan çalışmada ilk 5 sorun arasında Kimlik Problemleri ve İletişim Sorunları yer almıştır.

1997 yılında yapılan söz konusu çalışmada (Armağan, 2004, s. 84) "Eğitime İlişkin Sorunlar" başlığı açısından gençlerin öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

- *"Eğitim sistemi demokratik değil, öğrencilerin hiçbir zaman görüşleri alınmıyor".*
- *"Ezberci bir eğitim sistemi. Düşünme, tartışma ve üretme yerine ezberleme ön plana çıkıyor".*
- *"Mesleki pratik bilgiler yerine gereksiz bilgiler öğretiliyor".*
- *"Öğrenciler ile eğitimciler arasında diyalog yok, ya da çok yetersiz".*
- *"Ders içerikleri çağdaş ve bilimsel değil".*
- *"Eğitim sistemi insanları mesleğe hazırlamaktan uzak. Oysa mesleki eğitim kurumlarına önem verilmeli".*
- *"Eğitimde fırsat eşitliği yok. Parası olan eğitim olanaklarından yararlanırken dar gelirli bu imkanlardan yoksun kalıyor".*

Yine aynı çalışmada öne çıkan bir diğer başlık gençlerin toplumsal açıdan hangi olgulara daha fazla önem verdiğidir. Armağan (2004, s. 126-150) 1979'da yapılan çalışmada gençlerin en fazla önem verdiği olguları şu şekilde listelemiştir:

1. *Sevgi,*
2. *Özgürlük,*
3. *Eşitlik,*
4. *Eğitim,*
5. *Bilim,*
6. *Meslek,*
7. *İş,*
8. *Demokrasi,*
9. *İletişim,*
10. *Zenginlik-Para,*
11. *Aile.*

Aynı çalışma (Armağan, 2004, s. 126-150) kapsamında söz konusu olgulara ilişkin 1997 yılında yapılan araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. *Para- Zenginlik,*
2. *Sevgi,*
3. *Eğitim,*
4. *İletişim,*
5. *Demokrasi,*
6. *Özgürlük,*
7. *Eşitlik,*
8. *Aile.*

Bu iki sonuç karşılaştırıldığında 1970’lerin sonunda gençler en çok sevgi, özgürlük ve eşitlik kavramlarına önem vermekteyken 1990’ların sonuna doğru en çok önem verdikleri kavramlar para, sevgi ve eğitim olmuştur. 1979 yılındaki çalışmada en fazla önem verilen özgürlük ve eşitlik olgularının 1997’de yapılan çalışma sonucunda oldukça gerilemesi, yine 1979’da çok gerilerde ifade edilen para-zenginlik ifadesi 1997 yılında yapılan çalışmada ilk sırada olması dikkat çekicidir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı tarafından 1997 yılında yapılan “Türk Ailesinde Adolesanların Sorunları” isimli çalışmada 13-18 yaş aralığında bulunan 2.400 kişi ile görüşülmüş ve Türkiye için en

önemli sorun olarak gördükleri üç olgu sorulmuştur (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1997).

Çalışma kapsamında en önemli sorun olarak üç unsur ön plana çıkmıştır. Her bir katılımcının ifade ettiği üç soruna ilişkin verilerin kümülatif olarak toplanmasıyla ortaya çıkan sonuçta listenin başında %69,6 ile terör sorunu yer almaktadır, bu sorunu %55,2 ile işsizlik ve %48,2 ile ekonomik problemler takip etmektedir. Diğer meselelerin belirtilme oranları daha düşüktür. Bunların arasında görece daha önemli olanları; %15,9 ile politikacıların niteliksizliği, %15,7 ile eğitim sisteminin yetersizliği ve eğitime gereken önemin verilmemesi ve %13,7 ile uyuşturucu maddelerin yaygınlaşması şeklinde sıralanıyor. Türkiye'nin diğer önemli sorunları ve bunların belirtilme oranları ise şöyledir: Çevre sorunları (%9,9), kötü yönetim (%8,5), sağlık hizmetlerinin bozulması (%8,2), hızlı nüfus artışı (%7,1), adaletsiz gelir dağılımı (%6,9), insan hakları ihlalleri (%6,7), dinin politikaya alet edilmesi (%6,3), toplumdaki genel ahlâki çöküntü/paranın tek değer olması (%6,2), dinden uzaklaşma/dine gereken önemin verilmemesi (%6,0), yavaş işleyen adalet sistemi (%5,6), laikliğe yönelik saldırılar (%3,2), halkın demokrasiye olan güveninin azalması (%2,5), Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerinin gerginleşmesi (%1,3), bölgeler arası eşitsiz gelişim (%1,2) ve diğer (%0,7) şeklindedir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1997, s. 226).

Selehattin Özyurt ve Sait Doğan tarafından 2002 yılında yapılan “Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” isimli çalışma (Özyurt & Doğan, 2002) sonucunda çeşitli üniversitelerde okumakta olan 423 öğrencinin katılımı ile ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Çalışma kapsamında öğrencilere sorulan “sizi en çok korkutan hususlar nelerdir?” sorusu kapsamında öğrenciler tarafında en çok dile getirilen 5 husus listelenmiştir (Özyurt & Doğan, 2002, s. 221):

1. Sağlığını Kaybetme,
2. İşsiz Kalmak,
3. İş Hayatında Başarısız Olmak
4. İsteddiği Mesleği Yapamamak
5. Öğrenimini Bitirememek

Aynı çalışma kapsamında öğrencilere en önemli üç problemlerini belirtmeleri istenmiş ve ortaya çıkan sonuçlardan ön plana çıkan hususlar şu şekilde listelenmiştir:

1. Ekonomik Problemler,
2. Gelecek Kaygısı,
3. Psikolojik Problemler,
4. Dersler,
5. Çevre Problemleri.

Son olarak araştırma kapsamında sorulan ülkemiz için en çok kaygılandıkları hususlara ilişkin verilen cevaplar ise şu şekilde listelenmiştir (Özyurt & Doğan, 2002, s. 222):

1. Kültürel Yozlaşma, Yabancılaşma,
2. Sosyal Adaletsizlik, Fırsat Eşitsizliği,
3. Terör,
4. Dış Politikada Bağımlılık,
5. Yetersiz Ekonomik Kalkınma

Genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin bireysel olarak sağlığını kaybetme ve iş hayatına ilişkin kaygıları ön plana çıkmaktayken ülke adına en çok öne çıkardıkları sorunlar kültürel yozlaşma, adaletsizlik, fırsat eşitsizliği ve terördür.

Yavuzer ve arkadaşları tarafından 2005 yılında üniversite öğrencilerinin geleceğe ilişkin beklentileri konulu çalışma yapmıştır. Söz konusu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar Tablo 4’te verilmiştir (Yavuzer, Demir, Meşeci, & Sertelin, 2005, s. 97).

Söz konusu çalışmada üniversite öğrencilerinin toplumsal beklentiler hususunda en fazla öne çıkan konular “daha demokratik bir toplumda yaşama isteği”, “insanların birbirine daha fazla saygı duyduğu bir toplumda yaşama isteği” ve “eğitim sisteminin daha nitelikli olması” şeklindedir.

Üniversite öğrencilerinin bireysel beklentileri açısından en fazla öne çıkan konular ise “sevilen bir mesleği yapma”, “mesleki başarı”, “mutlu bir evlilik yapma”,

“toplumsal saygınlık kazanma” ve “daha demokratik bir toplumda yaşama” şeklinde sıralanmıştır (Yavuzer, Demir, Meşeci, & Sertelin, 2005, s. 98)

Tablo 4. Üniversite Öğrencilerinin Beklentileri

Üniversite Öğrencilerinin Beklentileri	N	%
Sevdiğim bir mesleği yapmak ve mesleğimde başarılı olmak	247	60,4
Mutlu bir evlilik yapmak, iyi bir eş olmak	173	39,2
İyi para kazanmak, ekonomik açıdan iyi bir konuma ulaşmak	145	37,0
Toplumda saygınlığı olan bir kişi olmak	134	34,3
Daha demokratik bir toplumda yaşamak	128	32,5
İyi bir ebeveyn olmak	125	32,0
İnsanların birbirine daha fazla saygı duyduğu bir toplumda yaşamak	104	26,5
Eğitim sisteminin daha nitelikli olması	92	23,6
Fiziksel açıdan güçlü ve sağlıklı olmak	87	22,4
Macera dolu ve farklı bir yaşam	78	20,0
Dinimin gereklerini yerine getirebilmek	77	20,0

Kaynak: Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F., Sertelin, Ç., (2005), “Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri”, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 2/2.

Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi tarafından 2013 yılında yapılan “Türkiye’de Gençlik” isimli çalışma, 15-28 yaş aralığında yer alan, kent ve kırsaldan oluşan 271 yerleşim biriminde 5541 kişinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir (SEKAM - Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, 2013, s. 41). Söz konusu çalışmaya katılan gençlere en önemli sorunlarının ne olduğu sorulmuş ve ortaya çıkan sonuçlar Tablo. 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Gençliğin En Önemli Sorunu Nedir? Sorusuna Verilen Yanıtlar

Gençliğin En Önemli Sorunu	N	%
Eğitim	1783	32,9
Ahlâki Yozlaşma	912	16,8
Meslek Edinme	777	14,3
İş Bulamama	651	12,0
Aile Tarafından Anlaşılmama	374	6,9
Uyuşturucu Kullanımı	278	5,1
Cinsellik	180	3,3
Alkol	144	2,7
Ekonomik Sorunlar	143	2,6
Arkadaş Grubuyla Sorunlar	94	1,7
Askerlik	40	,7
Sağlık	40	,7
Ekonomik Nedenlerle Evlenememe	8	,1
TOPLAM	5424	100

Kaynak: SEKAM (Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi), (2013), “Türkiye’de Gençlik -Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri”, SEKAM Yayınları, İstanbul.

Tablo 5’te görüleceği üzere çalışmaya katılan gençler en önemli sorunlarını “eğitim” (%32,9) olarak ifade etmiştir. Toplumdaki ahlâki yozlaşma (%16,8), meslek edinme (%14,3) ve iş bulamama kaygısı (%12) öğrencilerin önemli gördükleri diğer sorunlar arasında yer almaktadır (SEKAM - Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, 2013, s. 143).

Türkiye Memur Sendikaları Konfederasyonu (Memur-Sen) tarafından 2014 yılında “Türkiye Gençlik Profili Araştırması” başlığıyla, 26 ilde 15-35 yaş aralığında yer alan 3250 kişinin katılımıyla bir çalışma yapılmıştır (Memur-Sen, 2014, s. 8). İlgili çalışmada katılımcılara “*Türkiye’deki gençliğin en önemli sorunu nedir?*” şeklinde sorulan açık uçlu soruya verilen yanıtlar Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Türkiye'deki gençliğin En Önemli Sorunları

Gençlerin verdikleri cevaplarda en önemli sorun olarak İşsizlik (%26,8) öne çıkmaktadır. Eğitim (%17,4), Gelecek Kaygısı (%7,2) ve Duyarsızlık (%6,9) öne çıkan diğer sorunlar olarak belirtilebilir (Memur-Sen, 2014, s. 28).

Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2019 yılında yapılan “Türkiye Gençlik STK’ları Profili” isimli araştırmada günümüz gençlerinin sorunları şu şekilde listelenmiştir (2019, s. 23):

- Uzun süre işsiz kalmak, gençlerde ekonomik, psikolojik ve ailevi zorluklara sebep olurken, aynı zamanda politik sistemlere karşı güven kaybı ve marjinalleşmeye yol açmaktadır.
- Gençler, zaten sınırlı olan serbest zamanlarını kişisel gelişimlerine yardımcı olabilecek aktivitelere (spor, kitap okuma, gönüllü çalışma, sosyal kulüp etkinlikleri veya kültürel, akademik ve sanatsal faaliyetler) ayıramamaktadır. Bunun yerine, televizyon izlemek, müzik dinlemek, sosyal medyada geçirilen

uzun saatler, bilgisayar kullanımı ve ekonomik koşullar nedeniyle çalışma gibi faaliyetler ön plana çıkmaktadır.

- İnternet ve sosyal medyanın aşırı ve düşüncesiz kullanımı, gençlerde fiziksel, duygusal ve davranışsal sorunları tetikleyebilmektedir.
- Gençlerin kitap okuma alışkanlıkları oldukça düşüktür.
- Gençler arasında sigara, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı oranları sürekli olarak artmaktadır.
- Hızla gelişen toplumsal değişimler, farklı kuşaklar arasındaki çatışmaları yoğunlaştırmaktadır.
- Gençler arasında geleneksel politik katılım (oy verme, partiye üye olma vs.) azalmış olsa da sosyal medya ve internet aracılığıyla siyasal katılım oranları artmaktadır.
- Özellikle ailesinden uzakta eğitim gören gençlerin konaklama ve barınma sorunları bulunmaktadır.
- Ülkemizdeki toplumsal ve siyasal krizler sebebiyle gençlerin, kendilerini belirli bir topluluk ya da gruba dahil hissetmeleri zorlaşmaktadır.
- Modernleşme ile birlikte gençlerin ihtiyaçları ve beklentileri artarken, yaşam memnuniyeti ve olumlu bir gelecek algısında düşüş gözlemlenmektedir.
- Göçmen, madde bağımlısı, engelli ve terör mağduru gibi dezavantajlı gençlere yönelik faaliyetler yetersiz kalmaktadır.
- Aile içi problemler, gençlerin eğitim, iş ve sosyal yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Gençliğin sorunlarına ilişkin yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde 1960'ların sonundan itibaren temel sorun çok fazla değişmediği, eğitim, istihdam, gelecek kaygısı, toplum tarafından kabul görme, toplumsal yozlaşma ve ekonomik problemler süreç içerisinde yapılan çalışmaların çoğunda ön plandadır.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA TASARIMI

Bu bölümde araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın yöntemi, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın çalışma grubu, araştırma verilerinin toplanması, araştırma verilerinin analizi ve araştırma verilerinin geçerlik ve güvenilirlik bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada temel anlamda iki farklı alana dair derinlemesine bilgi toplamayı amaçlamaktadır. İlk aşamada üniversite öğrencilerinin ideal bir iktidardan somut olarak beklentilerini çeşitli kategoriler altında ifade etmeleri istenmiştir. Bu kapsamda tespit ettikleri ülkenin çeşitli sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri detaylıca incelenmiştir. İkinci aşamada öğrencilerden ideal bir siyasi lideri tanımlamaları istenmiştir. Öğrencilerin kendi subjektif değerlendirmeleri çerçevesinde ideal bir siyasi liderin sahip olması gereken kişilik özellikleri, fiziksel özellikleri, yetkinlikleri, liderlik tarzları ve toplumla nasıl etkileşim kurmaları gerektiği gibi hususları detaylıca ifade etmeleri amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında bir siyasi liderin ve iktidarın çeşitli açılardan toplumun bütününe yaptığı etkileri üniversite öğrencileri perspektifinden ele almak, onlar açısından liderin ve iktidarın faaliyetlerini gözlemlemek, geleceğe dair projeksiyonlarını, ülkeye dair hayallerini derlemek çalışmanın amaçları arasındadır.

Çalışmanın ilk bölümünde siyasi liderlik, siyasi iktidar ve gençlik kavramları incelenmiş, gençliğin genel profiline ilişkin çeşitli araştırma bulgularına yer verilmiştir. Siyasal liderlik alanında yapılmış çalışmaların çok büyük bir bölümü siyasal liderlerin tarihte yer alan hayat hikayeleri veya modern dönemde yazılmış biyografiler oluşturmaktadır (Paige, 1977, s. 11). Bu çalışma ile muhtemel siyasi lider adayları açısından ideal siyasi liderin sahip olması gereken özellikler tanımlanmaya çalışılacak, diğer taraftan iktidardan beklentileri detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, ideal bir yönetici ve siyasi liderin üniversite öğrencileri gözünden nasıl tanımlandığına odaklanmaktadır. Bu amaçla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma, gözlem, röportaj ve doküman analizi gibi yöntemlerin kullanıldığı, bir durumun ya da olayın en gerçek ve bütünsel haliyle incelenmesini sağlayan bir araştırma süreci olarak tanımlanabilir. Temel hedefi, sosyal olayları kendi ortamlarında anlamlandırıp, teori oluşturmaktır. Burada "teori oluşturma", toplanan bilgilere dayanarak bilinmeyen bazı sonuçları ve ilişkileri ortaya çıkaran bir modelleme çalışmasıdır (Yıldırım, 1999, s. 10).

Nitel araştırma, nicel araştırmanın temel varsayımlarının eleştirisine dayanır. Nicel araştırma, gerçekliği nesnel bir varlık olarak görür ve bu gerçekliğin değerlendirilmesi ve raporlanması sırasında tarafsızlık ve nesnellik gerektirir (Özdemir, 2010, s. 326). Nitel araştırma ise tam tersine, gerçekliğin araştırmacı tarafından oluşturulduğunu, anlaşılacak için etkileşime girmesi gerektiğini ve öznel değerler perspektifinden anlaşılması gerektiğini savunur (Creswell, 1994). Ayrıca nitel araştırma, olayları kendi doğal ortamlarında ve derinlemesine incelemeyi sağlar. Genelleme yapmak yerine, karmaşık değişkenler ve bunların arasındaki ilişkileri açıklama ve yorumlama imkanı sunar

Nitel araştırma gerçekliğin araştırmacı tarafından kurulduğu; gerçekliğin anlaşılmasında söz konusu gerçeklik ile etkileşim içinde olunması gerektiği; gerçekliğin araştırmacının kendi öznel değerleri perspektifinden kavranması ve araştırma raporunda kişisel bir dil kullanılması gerektiği varsayımlarına dayanmaktadır (Creswell, 1994). Dolayısıyla nitel araştırma paradigmasına göre, sosyal gerçeklik bireyin algılama ve kavrama süreçlerinden ayrı ele alınamamakta ve araştırmacı araştırma sürecinde tarafsız kalamamaktadır (Özdemir, 2010, s. 326).

Betimsel analiz yöntemi, nitel araştırma çerçevesinde kullanılan bir yöntemdir. Verileri önceden belirlenmiş temalara göre özetler ve yorumlar. Araştırmacı, katılımcıların görüşlerini canlı bir şekilde aktarmak için doğrudan alıntılara yer verebilir. Ana hedef, bulguları özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Betimsel analiz dört aşamada gerçekleştirilir. İlk aşamada,

verilerin nasıl düzenleneceği ve sunulacağı belirlenir. Daha sonra, veriler bu çerçeveye göre okunur ve düzenlenir. Sonraki aşamada, düzenlenen veriler tanımlanır ve gerekirse doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamada, bulgular açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır. Araştırmacı, bulgular arasındaki ilişkileri açıklar ve gerektiğinde farklı olaylar arasında karşılaştırma yaparak yorumlarını güçlendirir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 256).

Patton, araştırma deseni olarak fenomenolojiyi bir fenomenin gerçek doğasını araştıran bir yöntem olarak tanımlamakta ve günlük deneyimlerimizin anlamı ve doğası hususunda derinlemesine bir kavrayışı amaçladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırma konusunda doğrudan deneyimlere sahip olan kişilerle derinlemesine mülakatlar yapılması suretiyle fenomenin metodolojik, özenli ve derinlemesine bir şekilde resmedilebileceğini söylemektedir (2014, s. 104).

Çalışma üniversite öğrencilerinin siyasi iktidardan beklentileri ve ideal siyasi lider tanımlamalarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda irdelenmeye çalışılan fenomen bir siyasi iktidarın ülkedeki sorunların çözümüne ve ülkenin gelişmesine yönelik atması gereken adımların üniversite öğrencilerinin perspektifinden betimlemek, onların sorunları nasıl algıladıklarını, nasıl tanımladıklarını ve yaşamlarına nasıl etki ettiğini anlamaya odaklanmaktadır. Diğer taraftan çalışma kapsamında irdelenen diğer fenomen ise üniversite öğrencilerinin ideal bir siyasi lideri nasıl tanımladıklarıdır. Söz konusu araştırma soruları bağlamında çalışma fenomenolojik araştırma deseninde tasarlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Nitel araştırmada elde edilen bulguların genellenmesi gibi bir gayesi bulunmamaktadır. Ayrıca sosyal olayların doğası gereği süreklilik ve değişkenlik göstermesi genelleme yapmayı da güçleştirmektedir. Çalışmanın yapıldığı sosyal olayın ortam ve zaman açısından tekrar gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Benzer sosyal olaylarda ise bulguların değişiklik göstermesi muhtemeldir. Bu sebeple çalışmanın bulgularını başka sosyal olaylara genellemek güçtür (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 98). Bu sebeple araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ile ilgili bir iddiada bulunulmamaktadır.

Nitel araştırmalarda araştırma kaynaklarının sınırlı olması ve bilgi toplama ve analiz yönteminin niteliği gereği çok sayıda bireyin araştırma örneklemine dahil edilmesi mümkün olmamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 95). Bu sebeple çalışmanın örneklemini bir diğer sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın çalışma grubu genel olarak araştırma sorularına kendi farkındalık seviyeleri, bilgi ve algı düzeyleri bağlamında yaklaşmıştır. Bu kapsamda bazı katılımcıların araştırmanın bütünü içerisinde belirli bir konuya odaklanarak beklentilerini dile getirdikleri, bilgi sahibi olmadıkları veya bir sorun olarak görmedikleri konularda fikir beyan etmedikleri görölmüştür. Bu durum her ne kadar çalışma öncesinde öngörülebilir bir durum olsa da çalışma grubunu oluşturan katılımcıların genel profili arasındaki bilgi, algı ve farkındalık düzeyleri arasındaki farklılıklar çalışmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır.

Katılımcıların çalışma kapsamında dünyanın ve ülkenin yakın dönemdeki genel gündeminden etkilendikleri görölmektedir. Nitel araştırmaların genel yapısı gereği görüşmelerin yapıldığı dönemde yaşanan sosyal olayların ön plana çıkması bu araştırma açısından da yaşanmıştır. Söz konusu gündemlerin araştırma bağlamında ön plana çıkması bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Araştırma kapsamında Hukuk Fakóltesi ve Siyasal Bilgiler Fakóltesi'nde okuyan katılımcıların kendi kariyer hedefleri doğrultusunda siyasi konularda derinlemesine görüşler aktarmaktan imtina ettikleri görölmüştür. Her ne kadar görüşmeler öncesinde araştırmacı tarafından katılımcılara araştırmacının rolü, çalışmanın amacı, toplanmak istenen verilerin niteliği, araştırma raporunun nasıl sunulacağı konusunda detaylı bilgilendirme yapılmış olsa da katılımcıların bazı düşüncelerini süzgeçten geçirerek ifade etmiş olmaları çalışmanın bir diğer sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

1.4. Çalışma Grubu

Araştırmanın amacına yönelik olarak görüşmelerin yapıldığı öğrencilerde iki temel özellik aranmıştır. İlki araştırma konusu hakkında bilgi sahibi olması ve araştırma sorularına cevap vermeye gönüllü olması; diğer özellik ise çalışma kapsamına dahil edilen üniversite ve fakólterin aktif öğrencisi olmasıdır.

Nitel araştırma yöntem ile biçimlenen bu çalışmada, nitel araştırma geleneği içinde gelişmiş olan amaçlı örnekleme yöntemi (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 135) kullanılmıştır.

Çalışma kapsamına dahil edilen üniversiteler son 30 yılın bakanlar kurulu üyelerinin mezun olduğu üniversiteler incelenerek belirlenmiştir. 25.06.1993 tarihinde göreve başlayan 50. Hükümetten günümüze kadar bakanlar kurulunda görev yapmış 591 bakanın 362'si (%61) çalışma kapsamına dahil edilen 4 üniversiteden mezun olmuştur.

Tablo 6. Örnekleme Dahil Edilen Üniversitelerden Mezun Kabine Üyeleri

Üniversite	Fakülte	Kabine Üyesi
Ankara Üniversitesi		159
	Siyasal Bilgiler Fakültesi (70)	
	Hukuk Fakültesi (50)	
İstanbul Üniversitesi		131
	Siyasal Bilgiler Fakültesi (8)	
	Hukuk Fakültesi (73)	
İstanbul Teknik Üniversitesi		43
Ortadoğu Teknik Üniversitesi		29
TOPLAM		362

Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmacının, çalışması için en uygun niteliklere sahip katılımcıları belirlemesi anlamına gelir. Örneğin, katılımcıların araştırma konusuna dair önceki deneyimleri veya konu hakkındaki bilgi seviyeleri bu özelliklere dahil olabilir (Başkale, 2016: 26). Bu yaklaşım, nitel araştırma geleneğinden gelmiş olup, nicel araştırmada olasılık temelli örnekleme yöntemine karşılık gelir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 103). İki örnekleme yöntemi de kendi içerisinde çeşitli türler içerir. Bunlardan biri maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemidir. Bu yöntemde ana hedef, nispeten küçük bir örneklem oluşturup, incelediğimiz soruna potansiyel olarak etki edebilecek kişi veya kuruluşların çeşitliliğini en yüksek seviyede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 108). Diğer bir deyişle, farklı özelliklere sahip olay örneklerinden bir örneklem seçilir ve en yüksek düzeyde çeşitlilik oluşturulmaya çalışılır (Karagöz, 2017: 573). Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminin amacı, çeşitliliği sağlamak ve genellemeler yapmak

değil, çeşitli durumlar arasındaki benzerlikleri veya farklılıkları ortaya çıkarmaktır. Bu yöntemde, durumlar arasındaki farklılıkların kaynaklarını detaylı olarak belirlemek kritik bir adımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 109). Bu faktörler dikkate alındığında keşifsel bir araştırma olarak da adlandırılabilen bu çalışmada amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Bu bağlamda araştırma kapsamına dahil edilen üniversitelerde öğrenim görmekte olan 37 öğrenci ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılacak öğrencilerle öncesinde tanışma, yapılacak araştırmanın kapsamı, verilerin hangi amaçla toplanacağı gibi konularda bilgilendirme yapılmıştır. Güven oluşturma amaçlı bu tanışma ve sohbet sonrasında yapılan görüşmenin gizliliği, kişisel bilgilerin yayınlanmayacağı konusunda taahhütname metni katılımcı ile paylaşılmıştır.

Güven oluşturma, her türden görüşme için hayati önem taşımaktadır. Yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacının görüşme yaptığı kişinin güvenini hızlı bir şekilde kazanması gereklidir. Yoksa görüşme, araştırmacı için verimsiz olabilir; çünkü katılımcı, güvensizlik veya şüphe durumunda, sorulara yüzeysel veya kaçamak yanıtlar verebilir veya görüşmeyi hızla sonlandırmak için bahaneler bulabilir. Özellikle görüşmeye başlarken, araştırmacının genel ve rahatlatıcı konular hakkında konuşması veya ısındırma amaçlı sorular sorması, görüşmeci ile katılımcı arasında bir buz kırıcı işlevi görerek karşılıklı güven oluşturabilir. Araştırmacının kendini ve araştırmasını katılımcıya detaylı bir şekilde anlatması ve katılımcının sorularına veya endişelerine hassas ve tatmin edici yanıtlar vermesi önemlidir. Ayrıca, araştırmacının görüşme süresince oluşturulan karşılıklı güveni sürdürmesi gereklidir (Güler, Halıcıoğlu, & Taşgın, 2015, s. 119).

Etik davranma; araştırmacının görüşme sürecinde etik prensiplere uyması çok önemlidir. Öncelikle, araştırmacı, katılımcıya araştırmaya katılmanın tamamen gönüllü olduğunu ve herhangi bir baskı olmaksızın katılmayı kabul ettiklerini belirtmelidir. Katılımcının görüşmelerin not alınması, kaydedilmesi veya videoya alınması konusunda rızasını almalıdır. Eğer rıza alınmazsa, not almak, kaydetmek veya videoya çekmek etik olmayabilir. (Güler, Halıcıoğlu, & Taşgın, 2015, s. 126-

127). Araştırmacı, araştırmanın ve görüşmenin amacını, görüşmenin yaklaşık ne kadar süreceğini ve benzeri konularda katılımcıyı bilgilendirmelidir. Ayrıca, araştırmacı, katılımcının görüşmeye katılma rızasını herhangi bir aşamada geri çekebileceğini, yanıt vermek istemediğini soruları yanıtsız bırakabileceğini ve hatta tüm görüşmenin tamamen araştırmacı tarafından silinmesini talep edebileceğini konusunda bilgi vermelidir. Bu tür bir talep araştırmanın herhangi bir aşamasında geliyorsa, araştırmacı tarafından dikkate alınmalıdır. Araştırmacı, katılımcılara karşı dürüst olmalı ve hiçbir şekilde yalan söylememelidir. Eğer araştırma, katılımcıların, topluluğun veya organizasyonun çıkarlarını olumsuz etkileyecek ya da onları zor durumda bırakacaksa, araştırmacının, katılımcıların, grubun ya da organizasyonun adını gizlemeli veya okuyucuların tanımlamasını engelleyecek şekilde genelleme yapmalıdır. Örneğin, bir kamu kurumunda yapılan bir verimlilik araştırması, eğer araştırma sonuçları kurum ve kurum çalışanlarını olumsuz olarak etkileyecek sonuçlar doğuracaksa, kurumu ve çalışanlarını belirtmemek en doğru davranış olacaktır (Güler, Halıcıoğlu, & Taşğın, 2015, s. 127-128).

Çalışmaya katılan 37 öğrenciye ait bilgiler Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7. Katılımcılara Ait Bilgiler

	Üniversite	Fakülte-Bölüm-Sınıf	Yaş	Cinsiyet	Görüşme Süresi
Katılımcı 1	İÜ	Hukuk F. 3. Sınıf	21	E	35 dakika
Katılımcı 2	İTÜ	İnşaat F. 2. Sınıf	22	E	29 dakika
Katılımcı 3	İÜ	Hukuk F. 3. Sınıf	21	E	43 dakika
Katılımcı 4	İÜ	Hukuk F. 3. Sınıf	21	E	58 dakika
Katılımcı 5	İÜ	SBF İşletme 4. Sınıf	23	E	93 dakika
Katılımcı 6	AÜ	Hukuk F. 2. Sınıf	21	K	41 dakika
Katılımcı 7	AÜ	SBF Kamu Y. 4. Sınıf	23	E	81 dakika
Katılımcı 8	ODTÜ	İİBF UA İlişkiler 1. sınıf	21	E	77 dakika
Katılımcı 9	İÜ	SBF Kamu Y.4. Sınıf	25	E	61 dakika
Katılımcı 10	İÜ	SBF UA İlişkiler 3. Sınıf	22	E	86 dakika
Katılımcı 11	İÜ	SBF İşletme 4. Sınıf	23	E	89 dakika
Katılımcı 12	AÜ	Hukuk F. 2. Sınıf	20	E	61 dakika
Katılımcı 13	AÜ	Hukuk F. 4. Sınıf	26	E	62 dakika
Katılımcı 14	AÜ	Hukuk F. 2. Sınıf	21	K	58 dakika
Katılımcı 15	AÜ	Hukuk F. 2. Sınıf	20	E	46 dakika
Katılımcı 16	AÜ	Hukuk F. 2. Sınıf	20	K	84 dakika
Katılımcı 17	İÜ	SBF Kamu Y. 4. Sınıf	25	E	54 dakika
Katılımcı 18	İTÜ	Elektrik Müh. 2. Sınıf	21	E	44 dakika
Katılımcı 19	İTÜ	Elekt. ve Hab. Müh. 3. Sınıf	22	E	35 dakika
Katılımcı 20	İTÜ	İnşaat F. 1. Sınıf	20	E	25 dakika
Katılımcı 21	İTÜ	İnşaat F. 3. Sınıf	22	E	24 dakika
Katılımcı 22	İÜ	Hukuk F. 3. Sınıf	21	E	63 dakika
Katılımcı 23	İÜ	Hukuk F. 3. Sınıf	21	E	42 dakika
Katılımcı 24	ODTÜ	İİBF UA İlişkiler 1. Sınıf	20	K	82 dakika
Katılımcı 25	ODTÜ	İnşaat Müh. 1. Sınıf	20	E	52 dakika
Katılımcı 26	ODTÜ	FEF Sosyoloji 1.Sınıf	19	K	73 dakika
Katılımcı 27	İÜ	Hukuk F. 4. Sınıf	21	K	57 dakika
Katılımcı 28	İÜ	SBF Kamu Y. 4. Sınıf	27	K	67 dakika
Katılımcı 29	İÜ	SBF Kamu Y. 4. Sınıf	22	E	43 dakika
Katılımcı 30	İÜ	Hukuk F. 4. Sınıf	22	E	68 dakika
Katılımcı 31	İÜ	SBF Kamu Y. 3. Sınıf	22	K	84 dakika
Katılımcı 32	İÜ	Hukuk F. 4. Sınıf	21	E	75 dakika
Katılımcı 33	İÜ	Hukuk F. 3. Sınıf	20	K	41 dakika
Katılımcı 34	İÜ	SBF Kamu Y. 3. Sınıf	21	K	66 dakika
Katılımcı 35	İÜ	Hukuk F. 4. Sınıf	21	E	58 dakika
Katılımcı 36	İÜ	Hukuk F. 2. Sınıf	20	E	47 dakika
Katılımcı 37	İÜ	SBF Kamu Y. 2. Sınıf	20	K	34 dakika

Çalışmaya katılan öğrencilerin 21'i İstanbul Üniversitesi, 7'si Ankara Üniversitesi, 5'i İstanbul Teknik Üniversitesi, 4'ü Ortadoğu Teknik Üniversitesinde okumaktadır. Bölümler itibariyle 17 katılımcı Hukuk, 8 katılımcı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 4 katılımcı İnşaat Mühendisliği, 3 katılımcı Uluslararası İlişkiler, 2 katılımcı İşletme, 1 katılımcı Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği, 1 katılımcı da Elektrik Mühendisliği öğrencisidir.

Çalışma kapsamında yapılan en kısa görüşme 24 dakika, en uzun görüşme ise 93 dakika sürmüştür. Katılımcılara görüşme öncesinde görüşmelerin ortalama 1 saat süreceği, diledikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri ifade edilmiştir.

1.5. Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel verilerin ve nitel araştırmaların veri toplama ve analiz açısından tamamen bilimsel olduğu bilinmektedir (Neuman ve Wiegand, 2000). Genellikle, nitel veriler olayların belgelenmesi, bireylerin davranışlarının gözlemlenmesi, gerçek dokümanlara dayalı çalışmalar ve görsel/işitsel öğelerin incelenmesi gibi yöntemlerle elde edilir. Nitel veri toplama sürecinde, gözlem, röportaj (yapılandırılmış veya yapılandırılmamış), ve odak grup görüşmeleri gibi birtakım alan araştırma yöntemleri kullanılabilir (Bachman ve Schutt, 2001). Bazı çalışmalar, "alan araştırması" ifadesini, nitel araştırma yerine tercih etmektedirler (Singleton ve Straits, 2005). Ancak, alan araştırması, nitel araştırma, nitel analiz, nitel metotlar ve alan metotları gibi geniş kapsamlı kavramların taşıdıkları anlamlar birbirleriyle çok benzer ve iç içedir, bu yüzden aralarındaki farklar genellikle küçük nüanslardır (Griffin ve Ragin, 1994). Dolayısıyla, alan araştırması ve nitel araştırma kavramlarını birbirlerinin yerine kullanmaktan sakınmayabiliriz.

Her bir nitel araştırma yaklaşımı için farklı veri toplama yöntemleri önerilmiştir (Creswell, 2007). Hikaye analizi araştırması için, belgeler ve arşiv materyalleri, yapılandırılmamış röportajlar, rasyonel gözlem ve söyleşi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanılması tavsiye edilmektedir. Fenomenolojik araştırmalar için ise, en sıklıkla önerilen veri toplama yöntemi röportajlardır. Bu alanda genellikle beş ile yirmi beş arası insanla gerçekleştirilen röportajların, araştırmanın amacına ulaşmak için yeterli olduğu görüşü hâkimdir. Derinlemesine ve ayrıntılı bir veri seti

oluşturmak için, gömülü teori için en az 20-30 katılımcı ile röportaj yapılması önerilmektedir. Etnografik araştırmalarda, aynı kültürel özelliklere sahip bir topluluk/grup incelendiğinden, katılımcı gözlem, röportajlar, nesneler ve belgelerin kullanılması önerilir. Örnek olay araştırmalarında ise belge ve kayıtların incelenmesi, röportaj ve gözlem en sık kullanılan veri toplama yöntemleridir. Son olarak, içerik analizinde; orijinal belgeler, konuşma transkriptleri, film, fotoğraf veya video gibi görsel bilgiler, devlet belgeleri, gazeteler, makaleler, dergiler, reklamlar, yargı kararları, alan notları ve diğer yazılı materyaller, içerik analizi verisi olarak toplanmalıdır (Güler, Halıcıoğlu, & Taşğın, 2015, s. 114-116).

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış mülakatlar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi ve bazı Hukuk Fakültesi öğrencileri ile Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanlığının izni ile fakülte toplantı salonunda görüşmeler yapılmıştır. Bu fakültelerdeki diğer öğrenciler ile Beyazıt kampüsü yakınındaki çay bahçesi ve restoranlarda görüşülmüştür. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri ile Maslak Kampüsü içerisinde yer alan sakin bir restoran görüşme yeri olarak seçilmiştir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilimler Fakültesi öğrencileri ile görüşmeler Hukuk Fakültesi kantininde yapılmıştır. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencileriyle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi fuayesinde, Mühendislik Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri ile fakülte kantininde görüşme yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından önceden hazırlanmıştır. Görüşme yapılan öğrencilerin çalışma kapsamındaki bazı alanlara daha derinlemesine hakim olmaları sebebiyle bu hususlarda ek sorular sorarak daha fazla bilgi almaya imkanı doğmuştur.

İlk yapılan görüşmelere, yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması aşamasında da bulunmuş, alanında uzman olan iki akademisyen daha refakat etmiştir. Bu görüşmeler birlikte değerlendirilmiş, görüşme sürecinin yürütülmesi konusunda fikir alışverişi yapılarak sonraki görüşmeler bu plan dahilinde araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Nitel görüşmelerde araştırmacı, katılımcının konuyla ilgili paylaşmak istediği kişisel görüşlerini ve anlamlandırma mekanizmalarını derinlemesine incelemeyi

amaçlar. Burada önemli olan, araştırmacının yönlendirmesi değil, katılımcının aktif rolüdür. Nitel görüşmelerde sabit ve türdeş sorular yerine, tutarlılık, yoğunluk ve derinlik öne çıkar. Sayısal değerlerden ziyade, yorum, özetleme ve bütünleştirme daha önemlidir. Bu anlamda, nitel görüşme veya daha yaygın adıyla derinlemesine görüşme, nitel yöntemlerin temel tekniklerinden biridir (Şekerler, 2021, s. 192-193).

Merriam (2009), görüşmeleri yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak üçe ayrılabilceğini ifade etmektedir. Bu sınıflandırmada, yapılandırılmamış görüşmelerin en esnek yapıya sahip olduğunu, yarı-yapılandırılmış görüşmelerin ise hem belirli hem de açık uçlu soruları içermesi sebebiyle, diğer iki türün birleşimi olarak değerlendirmektedir (Merriam, 2009, s. 89).

Yarı-yapılandırılmış görüşme, nitel araştırmalarda sıkça başvurulanan bir veri toplama yöntemidir. Bu görüşme türünde araştırmacı, önceden belirlenmiş veya görüşme sırasında ortaya çıkan konulara göre yeni sorular sorabilir. Araştırmacı, görüşmeyi gerçekleştireceği kişiyle daha önceden randevu alır ve bu görüşmeler genellikle yarım saatten başlayıp birkaç saat sürebilir (DiCicco-Bloom ve Crabtree, 2006). Araştırmacı, araştırma konusu kapsamında soruları önceden hazırlamış ve araştırma ile ilgili bir plan yapmış olabilir. Ancak görüşmenin gidişatına göre sorular değiştirilebilir, içerikte değişiklikler yapılabilir ve görüşülen kişilere açık uçlu sorular yönlendirilebilir. Araştırmacı, görüşülen kişilerden gelen yanıtlara göre, görüşme sorularını hatta araştırma konusunu revize edebilir. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacılara konuların ana çerçevesini belirleme ve kendi konuları kapsamında sorular sorma imkanı sunarken, görüşme esnasında ortaya çıkan yeni gelişmelere göre sorularda değişiklik yapma ve yeni sorular ekleyebilme esnekliği sağlar. Araştırmacı, başlangıçta kafasında belirlemiş olduğu sorulara ek olarak, nitel araştırmanın doğası gereği ortaya çıkabilecek yeni konular ya da eklenmesi gereken hususları da dahil edebilir. Genellikle yarı-yapılandırılmış görüşmelerde bir veya birkaç araştırma sorusu ve bu soruyu detaylandırıp açıklamak için ortalama 10-15 görüşme sorusu hazırlanır (DiCicco-Bloom ve Crabtree, 2006).

Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, tek kişiyle karşılıklı soru-cevap ya da fikir alışverişi şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi, birden fazla kişiyle grup olarak da

yapılabilir. Tek kişiyle yapılan görüşmelerde araştırmacı, görüşme yaptığı kişinin verdiği bilgilere odaklanır ve araştırma konusu hakkındaki görüşlerini derinlemesine öğrenme fırsatı bulur. Ancak nitel araştırmanın doğası gereği, detaylı ve doyurucu cevaplar almak için yeterli zaman ayırmak gerekebilir ve bir kişi ile birden fazla görüşme yapılması gerekebilir. Önceki görüşmelerde sormayı unuttuğu veya araştırma sürecinde ortaya çıkan yeni hususları tekrar sormak amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle, görüşme yapılan kişinin iletişim bilgileri ve görüşmeye müsait olduğu zamanlar not alınmalıdır (Güler, Halıcıoğlu, & Taşkın, 2015, s. 115-116).

Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi, nitel verilerin analizinde sıklıkla başvuru alan bir yöntemdir ve genellikle yazılı belgelerin analizinde kullanılır. Bu çalışmada da elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi, toplanan ham verilerin anlamlı bir şekilde kavramsallaştırılmasını ve ana ve alt temaların oluşturulmasını amaçlar, böylece bulguların yorumlanmasını kolaylaştırır (Özdemir, 2010: 335).

İçerik analizi temelde, birbiriyle ilişkili ve benzer verileri belirli bir tema veya kavram çerçevesinde düzenlemeyi ve yorumlamayı içerir. Bu analiz, betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan verilere daha derinlemesine bir bakış açısı sağlar ve bu süreçte yeni kavram ve temalar keşfedilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227).

Bu çalışmada hem betimsel analiz hem de daha derin analizlerle kavram ve temaları keşfetme olanağı sunduğu için içerik analizi tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında içerik analizinin ilk aşaması olarak yapılan görüşmelerde katılımcıların izni ile alınan ses kayıtlarının çözümlemeleri yapılmıştır. Katılımcıların ifadeleri ve bu ifadeleri hangi bağlamda kullandıkları net olarak görüşme çözümlerine aktarabilmek amacıyla ses kayıtları titizlikle dinlenerek görüşmeler yazıya dökülmüştür. Bu dökümler dijital ortama aktarılırken, görüşmelerin tekrar incelenerek görüşme kayıtları kodlama aşamasına hazır hale getirilmiştir.

Her bir katılımcı için ayrı ayrı oluşturulan Word dosyaları MAXQDA 2020 nitel analiz yazılımına aktarılmış, oluşturulan belgeler detaylıca incelenerek kodlama aşamasına geçilmiştir. Ortaya çıkan kodlar literatürle uyumlu olan kategoriler ve ana

temalar ile ilişkilendirilmiştir. İlk aşamada açık kodlama yapılarak oluşturulan kodlar ilgili kategori ve temalarla ilişkilendirilmiş. Bu aşamada alanında uzman olan bir akademisyen ile birlikte oluşan yapı yeniden değerlendirilerek bazı kodların birleştirilmesine karar verilmiştir. Bir sonraki aşamada bu değerlendirme doğrultusunda seçici kodlama kullanılarak nihai kodlar, kategoriler ve temalar belirlenmiştir. Çalışma kapsamında yapılan toplam 1590 kodlama sonucunda veriler MAXQDA 2020 yazılımı ile çeşitli analizlerin yapılmasına hazır hale gelmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan analizler; kod matris tarayıcı analizler, kod ilişkileri analizi, hiyerarşik kod-alt kod modeli şeklinde sıralanabilir. Analizler sonucunda ortaya çıkan yapı ve çalışmanın bulgular yorumlanmıştır.

1.6. Geçerlilik Ve Güvenilirlik

Nitel araştırmaların güvenilirlik ve geçerlilik değerlendirmesi, nicel çalışmalardan farklı bir yaklaşım gerektirmektedir. Genellikle "geçerlilik", araştırma sonuçlarının doğruluğunu ele alır. Dış geçerlilik, elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da durumlara aktarılabilirliğine işaret ederken, iç geçerlik, araştırma sürecinde izlenen sürecin gerçekliğinin yeterince yansıtılmasına odaklanır. "Güvenilirlik", araştırma sonuçlarının tekrarlanabilirliği ile ilgilidir. Dış güvenilirlik, araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda aynı şekilde elde edilip edilemeyeceğine; iç güvenilirlik ise farklı araştırmacıların aynı veriyi kullanarak aynı sonuçlara ulaşım sağlayacağına odaklanır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 289).

Miles ve Huberman, nitel araştırmalar için güvenilirlik, iç geçerlilik ve dış geçerliliğin sağlanabilmesi için araştırmacının bir dizi soruya yanıt verebilecek biçimde önlemler almasını tavsiye etmiştir (Miles & Huberman, 2019, s. 278-280)

Bu bağlamda çalışmanın güvenilirliğinin sağlanması için alınan önlemler aşağıdaki gibidir:

- Araştırma soruları açık ve anlaşılır biçimde hazırlanmış, nitel veri analizi konusunda yetkin iki akademisyen tarafından incelenmiştir.
- Araştırmacı tarafından katılımcılara araştırmacının rolü, çalışmanın amacı, toplanmak istenen verilerin niteliği, araştırma raporunun nasıl sunulacağı ile ilgili detaylı bilgilendirme yapılmıştır. Çalışmaya katılımın gönüllü olacağı,

dilediği taktirde soruları cevaplamaktan kaçınabileceği katılımcılara ifade edilmiştir.

- Görüşmelerin yapılacağı ortam katılımcıların rahat edebilmeleri ve dış etkenlerden rahatsızlık duyulmaması için sunulan alternatifler arasından katılımcının tercihinine bırakılmıştır. Bu kapsamda katılımcı rızası ile alınan görüşme kayıtlarının sağlıklı olabilmesi için mümkün olduğu kadar sessiz ortamların seçilmesine özen gösterilmiştir.
- Çalışma kapsamında yapılan ilk görüşmeler araştırmacı ile birlikte, nitel araştırma konusunda yetkin iki akademisyen tarafından yapılmıştır. Yapılan görüşmeler üç araştırmacı tarafından değerlendirilmiş, görüşme tutanakları karşılaştırılmış ve sonraki görüşmelerin seyri hususunda mutabakata varılmıştır.
- Görüşmelerden elde edilen ses kayıtlarının çözümlemesinde ve kodlama aşamasında nitel analiz konusunda yetkin iki akademisyenden yardım alınmıştır.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE BULGULAR

Bu bölümde çalışma kapsamında ortaya konulan yapı detaylandırılmış ve yapılan analiz sonucu ortaya çıkan bulgular yorumlanmıştır.

1.1. Siyasi İktidardan Beklentiler

Çalışmanın bu bölümünde üniversite öğrencilerinin siyasi iktidardan beklentilerini belirlemek için yapılan mülakatlar sonucunda, beklentilerinin birçok farklı kategoride toplandığı görüldü. Bu beklentileri anlamak, politika yapıcıların öğrencilerin ihtiyaçlarına ve taleplerine daha doğru bir şekilde cevap vermesine yardımcı olacağı düşüncesinden hareketle her bir kategorinin üzerinde detaylıca durulmuştur.

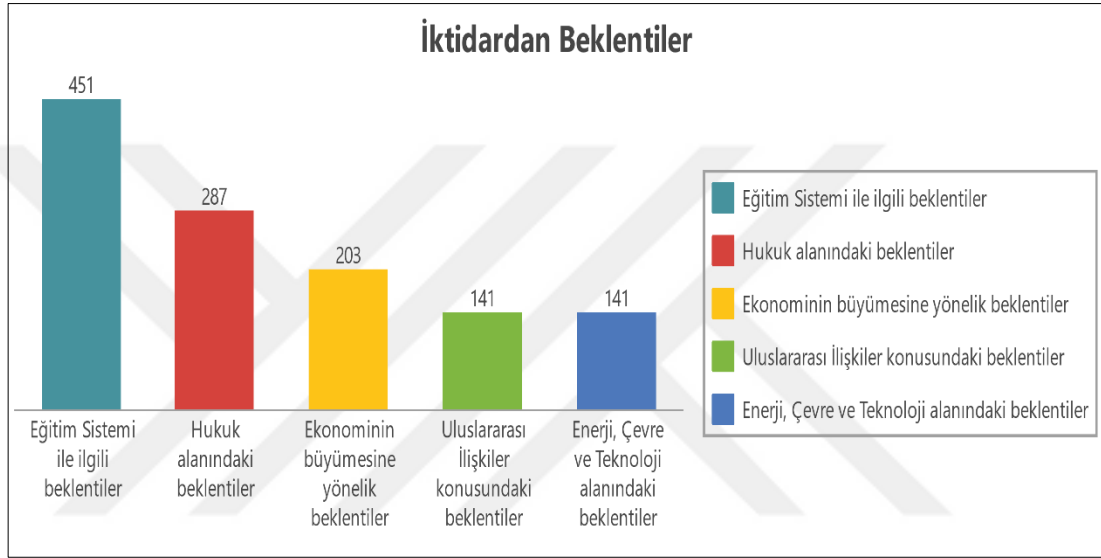
Araştırma sonucunda, öğrencilerin siyasi iktidardan beklentilerinin beş ana kategori altında topladığı görülmektedir. Bu kategoriler: eğitim, hukuk, ekonomik büyüme, uluslararası ilişkiler, enerji, çevre ve teknoloji başlıkları altında şekillenmektedir. Bu kategoriler, öğrencilerin ülkenin geleceğine dair görüşlerini ve iktidardan hangi konularda daha çok değişiklik ve gelişme beklediklerini yansıtmaktadır.

Özellikle dikkat çeken nokta, en yüksek frekansın eğitim sistemi ile ilgili beklentiler kategorisinde görülmesidir. Bu, gençlerin eğitime verdiği önemi ve bu konuda yaşanan sorunları çözme konusunda iktidardan taleplerini göstermektedir. Diğer kategorilerde de belirgin bir şekilde iktidardan beklentiler olduğu görülmektedir.

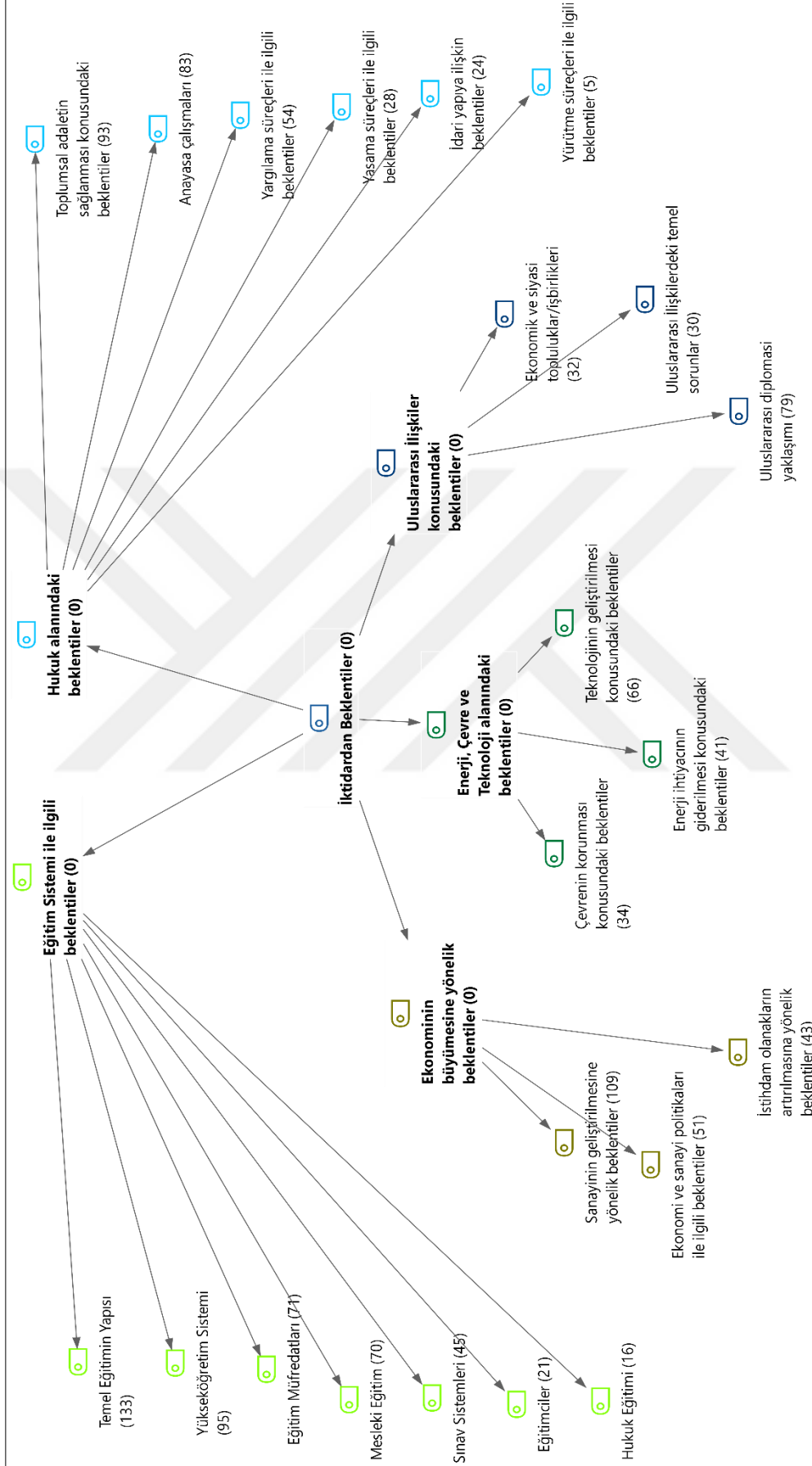
Bununla birlikte, her bir kategorinin detaylı analizi ve bu beklentilerin iktidarın politikaları üzerindeki potansiyel etkisi üzerinde durulmuştur. Bu analiz, üniversite öğrencilerinin siyasi iktidarın icraatlarını nasıl değerlendirdiğini ve gelecekte ne tür politikalar beklediğini anlama konusunda yardımcı olacaktır.

Tablo 8. Siyasi İktidardan Beklentiler Temasına İlişkin Kodlu Bölümler

	İktidardan Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Eğitim Sistemi ile ilgili beklentiler	451
2	Hukuk alanındaki beklentiler	287
3	Ekonominin büyümesine yönelik beklentiler	203
4	Uluslararası İlişkiler konusundaki beklentiler	141
5	Enerji, Çevre ve Teknoloji alanındaki beklentiler	138
	TOPLAM	1220

Şekil 2. İktidardan Beklentiler

Şekil 3. İktidardan Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

1.2. Eğitim Sistemi İle İlgili Beklentiler

Eğitim sistemine ilişkin beklentiler başlığı altında, gerçekleştirilen nitel analiz sonucunda yürütme organından eğitim sistemine yönelik beklentiler, yedi ana kategoriye ayrılmıştır. Çalışma kapsamında en fazla sorun ve beklenti ifade edilen kategori olarak eğitim sistemimizin genel yapısına ilişkin belirgin taleplerin olduğunu görülmektedir. Eğitim sistemi başlığı altında katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak oluşturulan kategoriler ve içerdikleri konuların ağırlığını ifade eden frekans değerleri şu şekildedir:

Öncelikli kategori "Temel Eğitimin Yapısı" olup, bu alanda 133 farklı görüş belirtilmiştir. Katılımcılar, çocukların yaşam boyu öğrenme yeteneklerini desteklemek ve onlara bilgi ve becerilerini aktarmak için en etkili ilk adım olan temel eğitim sistemimizin nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda belirgin taleplerde bulunmuşlardır.

İkinci sıradaki kategori olan "Yükseköğretim Sistemi" ile ilgili 95 farklı ifade bulunmaktadır. Katılımcılar, yükseköğretim kurumlarının öğrencilere sunulan imkanlar, müfredat ve uygulamalar konusundaki beklentilerini dile getirmişlerdir.

"Eğitim Müfredatları" üzerine 71 farklı görüş belirtilmiş olup, katılımcılar, öğrencilere sunulan ders içerikleri ve öğretim materyallerinin niteliği hakkında görüş bildirmişlerdir.

"Mesleki Eğitim" kategorisinde 70 görüş ifade edilmiştir. Katılımcılar, mesleki eğitimin toplumsal algısı ve beceri kazandırma kapasitesi konusundaki zafiyetleri vurgulamış, mesleki eğitimin ülke gelişimi açısından önemine dikkat çekmiştir.

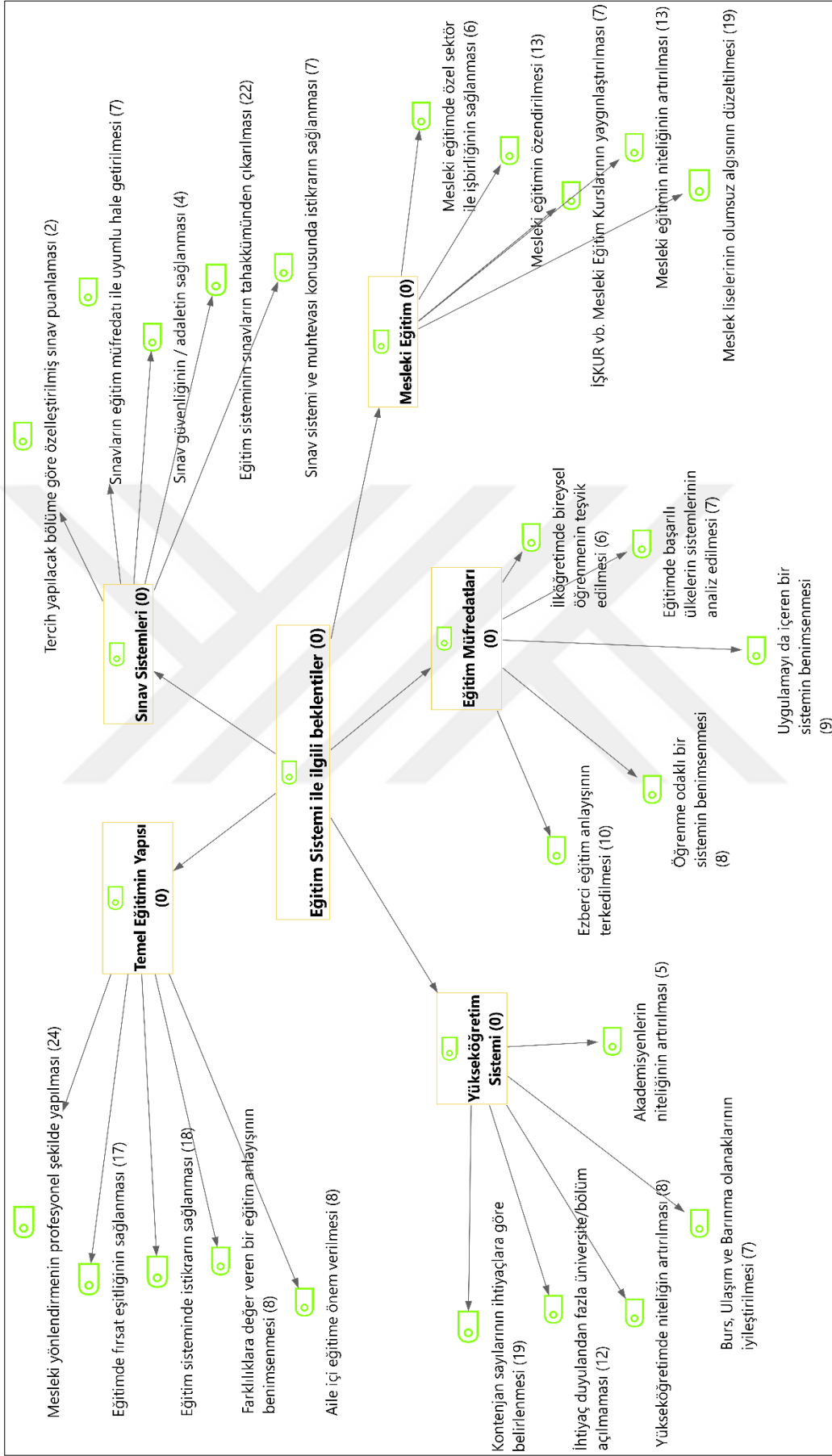
"Sınav Sistemleri" ile ilgili 45 görüş belirtilmiş olup, katılımcılar, sınavların güvenliği, sınav içerikleri ve sınavların öğrenci başarısını ölçme konusundaki etkinliği üzerine görüş bildirmiş, eğitim sistemi üzerindeki olumsuz etkilerine de dikkat çekmiştir.

"Eğitmciler" kategorisinde ise 21 görüş ifade edilmiştir. Bu kategoride, öğretmenlerin ve öğretim elemanlarının niteliği, eğiticilerin eğitimi, maddi olanakları ve profesyonel gelişimlerine dair görüşler yer almaktadır.

Son kategori olan "Hukuk Eğitimi" ile ilgili 16 görüş belirtilmiştir. Bu kategori, hukuk fakültelerindeki eğitim programları ve öğrencilerin hukuk mesleğine hazırlanması konusundaki beklentileri kapsamaktadır.

Tablo 9. Eğitim Sistemi ile İlgili Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Eğitim Sistemi ile ilgili beklentiler	Kodlu Bölümler
Temel Eğitimin Yapısı	133
Yükseköğretim Sistemi	95
Eğitim Müfredatları	71
Mesleki Eğitim	70
Sınav Sistemleri	45
Eğitimciler	21
Hukuk Eğitimi	16
TOPLAM	451

Şekil 4. Eğitim Sistemi ile İlgili Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

1.2.1. Eğitim Müfredatlarına İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler teması altında yer alan eğitim müfredatlarına ilişkin kodlu bölümler Tablo 10’da gösterilmiştir. Eğitim müfredatları konusundaki beklentiler 13 farklı kod altında toplanmış olup söz konusu kodlar görüşmelerde 71 kez ifade edilmiştir.

Tablo 10. Eğitim Müfredatlarına İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Eğitim Müfredatlarına İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölüm Frekansları
1 Ezberci eğitim anlayışının terkedilmesi	10
2 Uygulamayı da içeren bir sistemin benimsenmesi	9
3 Öğrenme odaklı bir sistemin benimsenmesi	8
4 Eğitimde başarılı ülkelerin sistemlerinin analiz edilmesi	7
5 İlköğretimde bireysel öğrenmenin teşvik edilmesi	6
6 Eğitim ideolojiden ziyade bilimsel bilgi temelli olması	6
7 Merak ve araştırma duygularını geliştiren bir sistem uygulanması	5
8 Erken yaşlarda ve nitelikli yabancı dil eğitimi verilmesi	5
9 Beceri kazandırma odaklı bir sistemin benimsenmesi	5
10 Etik ve Ahlâki değerler eğitiminin müfredata eklenmesi	3
11 Eğitim müfredatları gözden geçirilmesi/güncellenmesi	3
12 İlk ve Orta öğretimde seçmeli ders imkânı sağlanması	2
13 Erken yaşlardan nitelikli sanat ve spor eğitimi verilmesi	2
TOPLAM	71

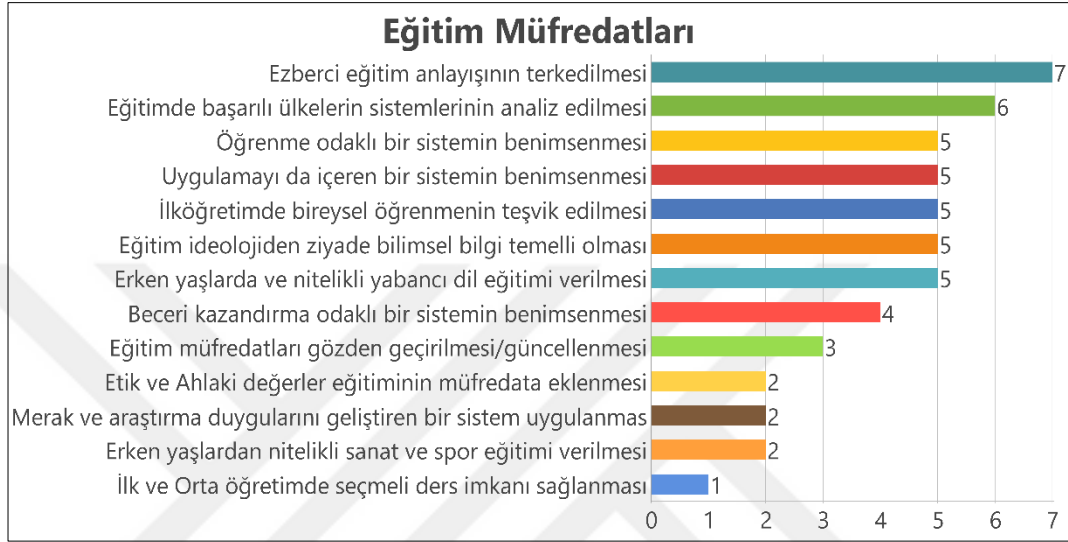
Katılımcıların çoğunluğu, ezberci eğitim anlayışından uzaklaşıp, uygulama ve öğrenme odaklı bir sistem benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, eğitimde başarılı ülkelerin sistemlerinin detaylı bir şekilde analiz edilerek bizim sistemimize entegre edilmesi gerektiği yönünde bir beklenti olduğu görülmüştür.

Katılımcılar, özellikle ilköğretimde bireysel öğrenme süreçlerinin teşvik edilmesi gerektiğini, çünkü bu sürecin çocukların gelişiminde kritik bir rol oynadığını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, eğitim sisteminin ideolojik değil, bilimsel bilgi temelinde olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Katılımcılar, eğitim müfredatlarının çocukların ve gençlerin merak ve araştırma duygularını geliştirecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Ayrıca, erken yaşlarda ve nitelikli yabancı dil eğitimi verilmesi talebi de yoğunlukla dile getirilmiştir.

Bu bulgular, eğitim müfredatlarımızda yapılacak değişikliklerin, öğrencilerin hem akademik hem de kişisel gelişimlerini nasıl etkileyebileceğine dair değerli fikirler sunmaktadır.

Şekil 5. Eğitim Müfredatına İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

Eğitim müfredatlarına ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları Şekil 5’te gösterilmiştir. Belge temelli frekans dağılımı yapılan görüşmelerden kaç tanesinde ilgili kodun ifade edildiğini göstermektedir. Bu kapsamda 7 farklı katılımcı ezberci anlayışının terkedilmesi gerektiğini, 6 katılımcı eğitimde başarılı ülkelerin sistemlerini analiz edilerek mevcut eğitim müfredatlarının güncellenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

1.2.1.1. Ezberci Eğitim Anlayışının Terkedilmesi

Eğitim müfredatları konusunda en sık dile getirilen “Ezberci eğitim anlayışının terkedilmesi” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- “Ben hukuk okuyorum; Avrupa’daki muadillerimiz hukuk sınavlarına kanunlarla giriyor, benim tahminim üç beş sene sonra veya eninde sonunda bu uygulama Türkiye’ye de gelecek. **Yıllardan beri biz de inatla kanunları ezberleme var konularda derinleşmek, bu kanunları uygulamada ustalaşmak yerine biz ezberlemekle uğraşıyoruz.** Bu öğrenci için ağır bir yük oluyor. Lise eğitimini yabancı bir okulda aldım, oradaki sistemi biraz biliyorum. Normal okulda okuyan arkadaşlarım fizik sınavı için formülleri ezberliyorlardı; bizim ise ayrı bir kitapçığımız vardı orada bütün formüller, kurallar yazıyordu. Elimizde o kitapçıkla sınava giriyorduk.”

(K4)- “Normal şartlarda benim, 9 yıl İngilizce eğitimi gören biri olarak şu an iyi düzeyde İngilizce konuşabilmem gerekiyor. **Ancak eğitim sisteminin sınav odaklı olması, gerekli bilgilerin öğretilmesi değil ezberletilmesi sonucunu ortaya çıkarıyor.** Eğitim sisteminde öğrencilere gerekli bilgilerin öğretilmesi konusuna odaklanılmalı, öğrenme ve öğretme müfredatın temelini oluşturmalı, aksi durumda bilgileri ezberletmekten öteye gidilemez.”

(K11)- “**Temel problem çözme yeteneği, geleceği görebilme yeteneği geliştirilmelidir; bizim eğitim sistemimiz tamamen ezbere dayalı, oku, geç sınava gir.** Sınavda hoca 4 madde istiyor, hâlbuki 5. maddeyi de sen üretebilmelisin.”

(K22)- “**İdeal bir eğitimden beklentim ezberci olmayan, insanları düşünmeye, sorgulamaya iten, araştırmaya ve insanların çeşitli bilgilere ulaşmasını sağlayan, belirli kalıplar belirli öğretiler değil de insanın merak duygusunu öne çıkartan ve hayal gücünü köreltmeyen bir eğitim sistemi, küçüklükten itibaren başlaması gerektiğini düşünüyorum.**”

(K31)- “Bu hususta yapılacak en büyük iyileştirmelerden **biriye ezberci eğitim sisteminden koparak, pratikte tecrübe etme olanağımızın bulunduğu uygulamaları ve herkesin ilgisi alanınca erken yaşlardan eğitilmesi uygun olacaktır.**”

1.2.1.2. Uygulamayı İçeren Bir Sistemin Benimsenmesi

Eğitim müfredatlarının değişmesi konusunda sıklıkla ifade edilen bir diğer konu olan “Uygulamayı içeren bir sistemin benimsenmesi” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- “*Şu an Hukuk Fakültesi’nde okuyorum. Kanunları, doktrinleri öğreniyoruz ama gerçek hayatta bunların nasıl uygulandığı ile ilgili hiçbir eğitim almıyoruz. Kanunun, doktrinin içine boğulmaktansa; benim öğrendiğim bilgilerin gerçek hayatta nasıl işime yarayacağını, nerelerde kullanabileceğimi göreceğim bir eğitim-öğretim programı daha faydalı olur düşüncesindeyim. Bu bilgileri öğrenmiş şekilde iş hayatına, sosyal hayata atılmam daha kolay olur.*”

(K8)- *Teknik eleman sıkıntısı ciddi bir sorun. Kardeşim Meslek Lisesinde okuyor. Orada verilen eğitim çok teorik kalıyor, teorik eğitim staja yansımıyor, stajlar ne öğretmen ne öğrenci ne de staj yapılan firma tarafından ciddiye alınmıyor. Çok fazla günlük düşünüyoruz, bunu geleceğe yaymamız lazım. Gelişmekte olan bütün ülkelerin çektiği zorlu bir süreç bu. Bir nevi ikilem gibi, bunu aşamadığımız sürece geliştirmekte olan ülkeler liginde kalacağız.*

(K18)- *Bundan önce 3 kez ABD’ye gittim ve oradaki üniversitelerde araştırma yapma fırsatı buldum. Buraya geri dönüp okumaya başlayınca aradaki farkları görebiliyorum. Ülkemizde teorik olarak çok iyi eğitimler alıyoruz ancak uygulama açısından da çok ciddi eğitimler almamız gerekiyor ki onların seviyesini yakalayalım.*

1.2.1.3. Öğrenme Odaklı Bir Sistemin Benimsenmesi

Öğrenme odaklı bir sistemin benimsenmesi koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- “*...dolayısıyla sınava odaklı eğitimden ziyade, insanların gerçekten ihtiyaç duyduğu bilgilerin onlara öğretilmesi, sosyal hayatta, akıl sağlığı yerinde bir birey olması için gereken becerilerin onlara kazandırılması için müfredatların hazırlanması gerekiyor.*”

(K8)- “*Milli Eğitimin temel amacı bilgi birikiminin aktarılması olmalı ama biz bilgi birikimini almak, artırmak için eğitim görmüyoruz, belirli sınavları geçmek için eğitim alıyoruz.*”

(K7)- “*... ilköğretimde kazandırılması gereken teoriden pratiğe dökme, öğrencinin öğrenmeyi öznelletirmesidir.*”

(K23)- “*Eğitim sistemimiz sınav odaklı olduğu için okulda eğitim almıyoruz, sürekli sınavlara çalışıyoruz. Şu anda Türkiye’nin en iyi üniversitelerinden birinde okuyorum, buradaki birçok arkadaşım da iyi liselerde okuyup buraya gelmiş ancak eğitim sistemi sınava odaklı olduğu için buraya gelen öğrenciler sınava göre en başarılı olanlar. Hâlbuki eğitim sınava yönelik çalışmaktan ziyade hayatın somut gerçeklerini öğreten, günlük pratik bilgilerin öğretildiği bir sistemden oluşmalıdır.*”

1.2.1.4. Eğitimde Başarılı Ülkelerin Sistemlerinin Analiz Edilmesi

Eğitimde başarılı ülkelerin sistemlerinin analiz edilmesi koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- **“Uluslararası başarılı ülkelerin sistemlerinin daha iyi analiz edilmesi gerekir. Almanya sistemi iyi bir sistem olabilir; ilkokuldan başlayarak not ortalamasına göre ilerleyen bir sistem, seçim bu şekilde yapılıyor.”**

(K11)- **“Belki bir eğitim sisteminin başka kültürlerden getirilmesi zor olabilir ama bir şekilde entegrasyonun sağlanması lazım. Artık küresel bir dünyadan bahsediyorsan, “dünya aslında küresel bir köydür”, söyleminde bulunuyorsan, evrensel eğitim sistemine, evrensel hukuk kurallarına entegrasyonu sağlamak çok önemli. Çünkü ben Türkiye’de eğitim görüyorum ama ABD’de, İngiltere’de eğitim görmüş bir insanla ortak bir problem çözmede en azından fikir üretebilmem lazım.”**

(K13)- **“Her ülkenin kendine özel durumu vardır. Hukuk konusunda mevcut olan iktibas gibi doğrudan başka bir ülkenin kanununu bize uyumlaştırılması gibi bir yol izlenebilir. Çeşitli ülkelerdeki eğitim sistemleri incelenerek onların iyi olan uygulamaları bizim kültürel özelliklerimiz de göz önünde bulundurularak bize uygun hale getirilmeli.”**

(K16)- **“Ortaöğretimden itibaren eğitimciler vasıtasıyla çocukların ilgi alanları, mesleki becerileri ya da zihinsel becerileri dikkate alınarak insanlar yönlendirilebilir. Örneğin Almanya’da olduğu gibi veya bu işi iyi yapan diğer ülkelerdeki sistemler incelenerek bizim ülkemize nasıl adapte edileceğine çalışılabilir.”**

(K20)- **“İktidar vatandaşları teknolojiyi verimli kullanabileceği alanlara yönlendirmeli. İnsanları program yazmaya teşvik etmeli. Bu sayede teknoloji konusunda üreten bir noktaya gelebiliriz. Hazır olanı kullanmak yerine biz de üretebiliriz. Eğitim sistemimizdeki bu konudaki eksiklikleri ve yetersizlikleri gidermeliyiz. Teknoloji üreten ülkelerin bize göre neyi daha farklı yaptıklarını, neye sahip olduklarını, nasıl eğitim aldıklarını tespit ederek bu alanda düzenlemeler yapılmalı.”**

1.2.1.5. İlköğretimde Bireysel Öğrenmenin Teşvik Edilmesi

İlköğretimde bireysel öğrenmenin teşvik edilmesi koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K10)- *Modern eğitim ile üniversite öncesi yapılan eğitimin de anlamsız olduğunu keşfetmeye başlıyoruz. Üniversite bizim kendimizi eğitmeye başladığımız yer, bu bilinç bence en alt eğitim aşamasından verilmeye başlanmalı. Öğretmen ve öğrenci kavramı baştan tartışılmaya başlanmalı. İnsan önce kendini eğitmeli, kudretli bir iktidardan beklediğimiz bu.*

(K7)- *İlköğretimde okuyan iki kardeşim var ve benim ilköğretim yıllarımla aradan geçen 10 yıl içerisinde epey değişiklik yaşandı. Teoriden pratiğe geçişte önemli gelişmeler oldu. Öğrencilerin proje çalışmalarıyla bilgiye kendisinin ulaşması sağlandı, öğrenci araştırmaya sevk edildi. Öğrencinin kendi mesleki kariyerini oluşturması ve geliştirilmesi için temeller atıldı.*

(K7)- *İlköğretimde kazandırılmaya çalışılan teoriden pratiğe dökme, öğrencinin öğrenmeyi öznelletirmesidir.*

(K22)- *İdeal bir eğitimden beklentim ezberci olmayan, insanları düşünmeye, sorgulamaya iten, araştırmaya ve insanların çeşitli bilgilere ulaşmasını sağlayan, belirli kalıplar belirli öğretiler değil de insanın merak duygusunu öne çıkartan ve hayal gücünü köreltmeyen bir eğitim sistemi, küçüklükten itibaren başlaması gerektiğini düşünüyorum.*

(K34)- *Lise seviyesine geldiğimizde, kendini ifade edebilen, kelime hazinesi geniş, lise hayatı boyunca entelektüel kimlik geliştirebilecek gençlerin yetiştirildiği eğitim kurumlarının var edilmesi gerektiğini düşünüyorum.*

1.2.1.6. Eğitim İdeolojiden Ziyade Bilimsel Bilgi Temelli Olması

Eğitim ideolojiden ziyade bilimsel bilgi temelli olması koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K10)- *Üniversiteye gelene kadar eğitim almıyoruz, siyasi propaganda alıyoruz. Bir yaşam tarzı empoze edilmeye çalışılıyor. En basitinden Tarih, Edebiyat dersleri Milli Devletin, Ulus Devletin temelini atıldığı, çatısının kurulduğu yerdir. Üniversiteye gelince ise şaşırıyoruz, afallıyoruz. İlk defa burada bilimsel bilgi ile karşılaşılıyor.*

(K10)- *Biz bilgiyi doğru edinemiyoruz, bilgiye ulaşmada, doğru kaynağa erişmede problem yaşıyoruz. Çok büyük bir manipülasyonla yükseköğrenime geliyoruz. Gerçeklerden daha ziyade birilerinin doğrularıyla şekillendirilerek buralara geliyoruz. İlk defa gerçeklerle üniversitede karşılaşılıyor.*

(K23)- *Biz eskileri bilmiyoruz ama gördüğümüz kadarıyla muhafazakâr bir iktidar geliyor, muhafazakâr ve dindar nesil yetiştirme gayretine giriyor. Bundan on yıl önce laik bir nesil yetiştirme derdi vardı on beş yıl önce de liberal nesil yetiştirme çabası vardı yani her gelen kendi iktidarını muktedir hale getirdikten*

sonra eğitim konusunda bir değişiklik yapmaya çalışıyor.

(K30)- Öncelikle **eğitimin bilimin ve aklın ışığında dizayn edilerek** milli ve manevi duygulardan beslenmiş bir eğitimi içermesi gerekir. Ayrıca eğitimin geleneklere bağlı değil daha çok batı eğitimine yakın ve pedagojiye uygun olması gerekir. Aynı zamanda bu anlayış Anadolu'daki her yere üniversite açılmasına mutlak surette karşı olacaktır.

(K37)- Eğitim; **hükümetlerin siyasi propaganda araçları olmaktan, öğrencilerde o alandaki militarist kuvvet ekibi olmaktan çıkarılmalı; özgür ve güvenli bir alan olmalıdır.** Kaliteli eğitim ekonomik gereklilik koşulunun dışına çıkarılmalı, her vatandaşın öğrenme hakkı layıkıyla yerine getirilmelidir.

1.2.1.7. Erken Yaşlarda ve Nitelikli Yabancı Dil Eğitimi Verilmesi

Erken yaşlarda ve nitelikli yabancı dil eğitimi verilmesi koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- Okul öncesi eğitim konusunda erken yaşta çocukların eğitime başlatılması, **İngilizce eğitiminin erken yaşlara düşürülmesi bunlar güzel politikalar** ama ülkenin her yerinde uygulanabiliyor mu buna da değinmek lazım.

(K12)- Yabancı dil eğitiminde çok kötü durumda olduğumuzu düşünüyorum. **Hollandalı bir futbolcunun altı yaşındaki çocuğu İngilizce şarkı söyleyebilirken şu an bu okuldaki birçok kişinin İngilizce seviyesinin kötü durumda olduğunu biliyorum.** Yabancı dil eğitim yöntemimizi gözden geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum.

(K29)- **İngilizce eğitime gereken önemin verilmediğini düşünüyorum** bundan dolayı okullarda verilen İngilizce eğitimlerinin niteliklerinin arttırılmasını talep ederdim.

(K36)- **İlköğretimden itibaren efektif bir yabancı dil eğitimi,** spor ve müzik eğitimi müfredata sokulmalı. Burada önemli nokta “efektif” olması zira mevcut sistemde bu derslere yer verilse de asla amacını karşılayacak şekilde işlenmiyor.

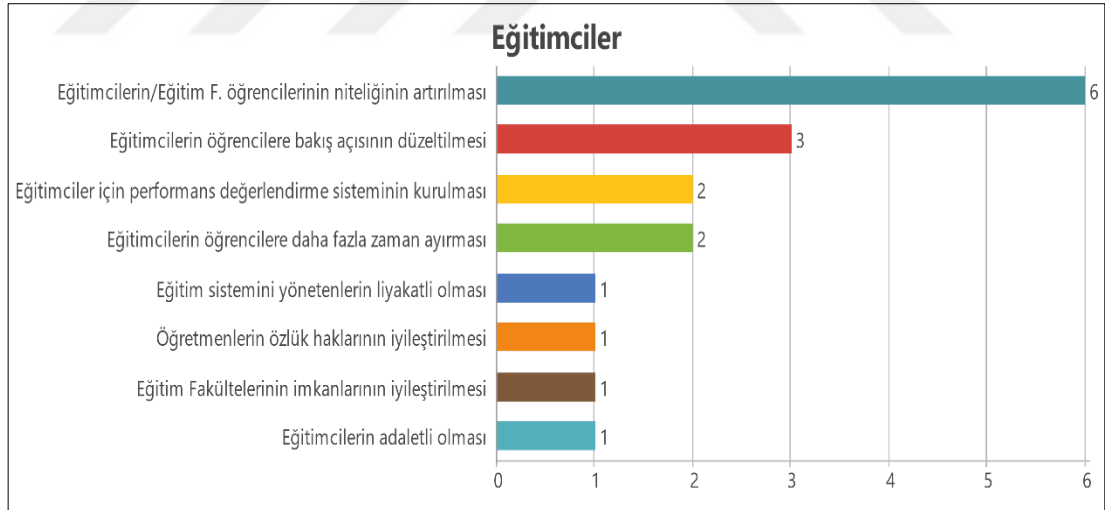
1.2.2. Eğitimcilere İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler teması altında yer alan “Eğitimcilere İlişkin Beklentiler” konusunda kodlu bölümler Tablo 11’de gösterilmiştir. Eğitimcilere İlişkin Beklentiler 8 farklı kategori altında toplanmış olup söz konusu kodlar görüşmelerde 21 kez ifade edilmiştir.

Tablo 11. Eğitimcilere İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Eğitimcilere İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Eğitimcilerin/Eğitim F. öğrencilerinin niteliğinin artırılması	10
2	Eğitimcilerin öğrencilere bakış açısının düzeltilmesi	3
3	Eğitimciler için performans değerlendirme sisteminin kurulması	2
4	Eğitimcilerin öğrencilere daha fazla zaman ayırması	2
5	Öğretmenlerin özlük haklarının iyileştirilmesi	1
6	Eğitimcilerin adaletli olması	1
7	Eğitim sistemini yönetenlerin liyakatli olması	1
8	Eğitim Fakültelerinin imkanlarının iyileştirilmesi	1
	TOPLAM	21

Eğitimcilere İlişkin Beklentiler konusunda en sık dile getirilen ifade “Eğitimcilerin ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin niteliğinin artırılmasıdır. Şekil 6’da “Eğitimcilere İlişkin Beklentiler” belge temelli olarak listelenmiştir. Buna göre 6 farklı katılımcı 10 kez eğitimcilerin niteliği hususundaki beklentilerini dile getirmiştir.

Şekil 6. Eğitimcilere İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.2.2.1. Eğitimcilerin ve Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Niteliğinin Artırılması

Eğitimcilerin ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin niteliğinin artırılması koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- Eğitimde kalite eğitimin istikrarı ile sağlanır. Bu konuda devletle birlikte devletin istihdam ettiği öğretmenlere çok büyük görevler düşüyor. **Daha iyi öğretmen yetiştirebilirsek o öğretmenin bir öğrenciyi yetiştirmesi daha etkili olur.** Bu sebeple önce iyi öğretmen yetiştirmeye odaklanmalıyız.

(K1)- **Devlet atayacağı öğretmeni seçerken belli bir standardın üstündeki öğretmeni seçmeli.** Sırf istihdamın artması için devletin öğretmen almaması lazım. Eğitimde kalite düşerse temelden sarsılırız ve temel çöker. Eğer temel çökerse eğitim, hayat ve toplum çöker.

(K1)- **Öğretmenler eğitim verecekleri alanlarda iyi yetişmiş olmalı ki öğrenciye nitelikli eğitim verebilsin,** en temel problemin bu olduğunu düşünüyorum. Zaten sorun temelde olunca sistem, domino taşı gibi, biri gidince diğer aşamalar da gidiyor.

(K6)- **Öğretmenlerin niteliği,** eğitim materyallerinin niteliği, verilen eğitimin niteliği tartışılmalı ve **bu niteliklerin artırılması** için adım atılmalı.

(K6)- Ülkemizde son dönemde fazla olması nedeniyle Eğitim Fakültelerinin kapatılması konusunda söylemler var. Kapatmak yerine **bu fakültelerdeki eğitimin niteliği konusu üzerinde durulması gerekiyor.**

(K26)- Eğitim sisteminden ziyade **bu sistemi uygulamaya koyacak öğretmenlerin yetiştirilmesi de çok önemli.** Şu an için “madem iyi bir bölümü kazanamadım, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünü yazayım” düşüncesi var. Öncelikle bu algının düzeltilmesi lazım çünkü okul öncesi eğitim bizim tüm hayatımızı etkileyen bir süreç ve bunu uygulamaya **koyacak öğretmenlerin de en kalifiye insanlar olması gerek.**

(K26)- Ben ortaokuldan liseye geçerken sosyal becerilerim gelişmemiş şekilde geçtim, arkadaşlarım da aynı şekildeydi. Mevcut sınav sistemi öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmesine imkân tanımıyor. Bu sebeple öğrenciler sınava hazırlanırken sosyal becerilerini de geliştirecek fırsatlar sunulmalı. Okullarda okutulan resim ve müzik derslerinin niteliği artırılmalı. **Bu dersleri verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi de çok önemli** çünkü bu tip dersleri ancak kalifiye öğretmenlerin vermesi gerekir.

(K25)- Eğitim sitemini değiştirmek için **önce öğretmenleri değiştirmek** lazım.

1.2.2.2. Eğitimcilerin Öğrencilere Bakış Açısının Düzeltilmesi

Yapılan görüşmelerde 3 katılımcı tarafından ifade edilen “Eğitimcilerin öğrencilere bakış açısının düzeltilmesi” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- Maalesef **öğretmenler de bu konuda toplumdan farklı düşünmüyor. Öğrencilere yeteri kadar kıymet vermiyor,** “bu öğrencinin zekâ seviyesi nasıl olsa düşük, ben sadece yapmak zorunda olduklarımı vereyim, ekstra bir çaba göstermek zorunda da değilim” düşüncesiyle davranıyorlar. Bu düşünce şekli sebebiyle öğrencilere çok fazla konu anlatılmıyor, çok fazla sorumluluk yüklenmiyor. Bu durum o yaşlardaki öğrencilerin de işine geliyor ve eğitim süreci boyunca hiçbir ilerleme kaydedilmiyor.

(K6)- Ülkedeki eğitimin şeklinden çok **eğitim alan bireylere verilen değer daha fazla önem verilmelidir.**

(K20)- Öğretmenlerin öğrencilere yaklaşımı hususunda bazı sıkıntılar var. **Öğretmenler kendilerine nasıl yaklaşılmasını istiyorsa öğrencilerine o şekilde yaklaşabilmeliler.** Öğretmenler dersleri rahat ve kolay bir şeymiş gibi göstererek anlatmalı. Öğretmenlerin öğrenci gibi düşünmesi gerekiyor.

1.2.2.3. Eğitimciler İçin Performans Değerlendirme Sisteminin Kurulması

Eğitimciler için performans değerlendirme sisteminin kurulması koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K9)- Türkiye'deki Eğitim Fakülteleri nicel olarak çok sayıda mezun veriyorlar. Niteliğini yükseltmek için de öğretmenlere bir yıllık **aday öğretmenliğin sonunda performans değerlendirme sınavı getirilebilir.** Daha sonra her 3 yılda, 5 yılda, 10 yılda bir sınavla performans değerlendirme yapılabilir. **Her performans sınavı sonunda öğretmene maaş düşürme şeklinde bir yaptırım uygulanabilir,** düşük performansın sürekliliği halinde meslekten çıkarmaya kadar bir uygulama tasarlanabilir. Öğretmenin emekliliğe kadar gelecek kaygısı olmalı, bu olduğu zaman öğretmen maksimum seviyede performans gösterebilir. Mesela matematik öğretmeni öğrencilerin sınavda kaç matematik neti yaptığıyla, eğer sınav sistemini kaldırırsak, öğrencinin puanlarına bakarak da performansı değerlendirilebilir. Öğretmeni direkt bir sınava sokarak da bu yapılabilir. Bu şekilde hem öğrencinin hem öğretmenin toplamda da eğitimin niteliği artmış olur.

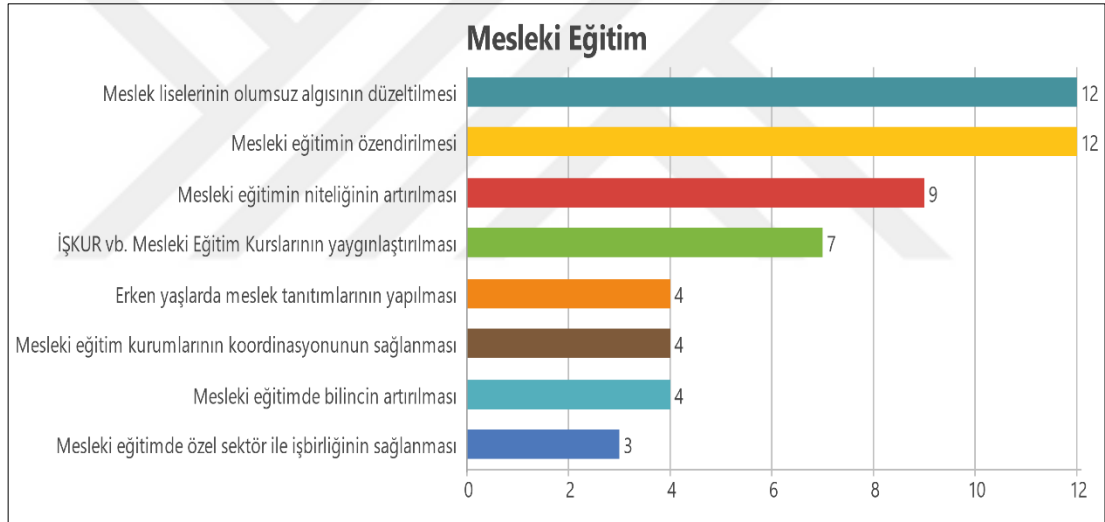
(K21)- Bazı konularda insanları zorlamak gerekiyor çünkü bir zorlama olmazsa insanlar rehavete kapılabiliyor **örneğin akademisyenlerin belirli bir sürede belirli bir sayıda çalışma yapması zorunluluğunu doğru buluyorum** belki üniversitedeki birçok kişi bunu kötü olarak algılıyor ama bu insanları daha fazla çalışmaya yönlendiriyor.

1.2.3. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler teması altında yer alan “Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler” konusunda kodlu bölümler Tablo 12’de gösterilmiştir. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler 8 farklı kod altında toplanmış olup söz konusu kodlar görüşmelerde 70 kez ifade edilmiştir.

Tablo 12. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Meslek liselerinin olumsuz algısının düzeltilmesi	19
2	Mesleki eğitimin niteliğinin artırılması	13
3	Mesleki eğitimin özendirilmesi	13
4	İŞKUR vb. Mesleki Eğitim Kurslarının yaygınlaştırılması	7
5	Mesleki eğitimde özel sektör ile iş birliğinin sağlanması	6
6	Erken yaşlarda meslek tanıtımlarının yapılması	4
7	Mesleki eğitim kurumlarının koordinasyonunun sağlanması	4
8	Mesleki eğitimde bilincin artırılması	4
	TOPLAM	70

Şekil 7. Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

"Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler" başlığı altında, eğitim sistemi içerisinde mesleki eğitimin rolü ve önemi konusunda geniş çaplı reformlar yapılmasına yönelik önemli bir talep olduğunu ortaya konulmaktadır.

Yapılan görüşmeler kapsamında katılımcılar öncelikle meslek liselerinin mevcut olumsuz algısının düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Mesleki eğitimin kalitesinin yükseltilmesi ve mesleki eğitime yönelik özendirici politikaların uygulanması da büyük önem taşımaktadır.

Katılımcılar, İŞKUR gibi kuruluşlar tarafından sunulan mesleki eğitim kurslarının yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu tür kursların, bireylere iş piyasasında daha rekabetçi olmaları için gereken yetenek ve bilgiyi sağladığı görüşündedirler.

Özel sektörle iş birliği yapılması ve mesleki eğitim kurumlarının koordinasyonunun sağlanması talepleri de mesleki eğitimin iş dünyasıyla daha uyumlu hale getirilmesinin önemine işaret etmektedir.

Erken yaşlarda meslek tanıtımlarının yapılması ve mesleki eğitimde farkındalığın artırılması talepleri, mesleki eğitimin gençlerin kariyer planlamalarında daha etkili bir rol oynaması gerektiğini göstermektedir.

Bu beklentiler, mesleki eğitimin bireylerin ve toplumun gereksinimlerine daha etkin bir şekilde yanıt vermesi için nasıl dönüştürülebileceğine dair önemli ipuçları sağlamaktadır.

Şekil 7’de mesleki eğitime ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları gösterilmiştir.

1.2.3.1. Meslek Liselerinin Olumsuz Algısının Düzeltilmesi

“Mesleki Eğitime İlişkin Beklentiler” konusunda en sık dile getirilen “Meslek liselerinin olumsuz algısının düzeltilmesi” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Mesleki eğitim konusunda devletten ziyade **toplumun bilinci artırılmalı. Toplumumuzda meslek lisesi öğrencilerine bakış açısı çok farklı, “bu liseye giden çocuk kesin serseri olur, işe yaramaz biri olur” algısı var. Toplum ve öğrenciler de böyle şartlandıkları için bu öğrencilerin çoğunluğu hiçbir yere gelemiyorlar. Diğer taraftan eğitim gördükleri alanda da ara eleman bile olamıyorlar. Bir alanda mesleki eğitim almış olsalar da başka işlere yöneldiklerini görüyoruz.***

(K1)- *Toplumda “bu öğrenciler ya kendi alanlarında ara eleman olacak ya da ilgili alanın yükseköğrenimine devam ederek daha iyi yerlere gelecek” diye bir bilinç oluşturulursa mesleki eğitimde daha iyiye gidebiliriz. **Devletin, toplumdaki bu okullara bakışı değiştirecek çalışmalar yapması** ve bu konu ile ilgili projeler üretmesi gerekiyor.*

(K5)- *Bizim milletimiz de ise şöyle bir istek var: “benim oğlum kaymakam, avukat, savcı, doktor olsun”. Ailelerin gözünde bu meslekler daha prestijli, **diğer meslekler ise düşük olarak algılanıyor. Bu anlayıştan dolayı teknik eleman yetişmiyor.***

(K5)- Teknik elemanlar isminden dolayı kaybediyorlar bence, **çünkü toplum olarak bir ünvanımızın olmasını ve koltuk sahibi olmayı seviyoruz.** Örneğin ben şu an Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okuyorum ancak bir alanda **teknik bir eleman olacak olsaydım bunu söylemeyi istemezdim,** sadece ben değil toplum olarak bu nitelikteki işleri yapmayı istemiyoruz, oysa ülkemizde teknik elemanlar akademisyenlerden fazla kazanıyor.

(K5)- Öncelikli olarak **teknik liseler konusundaki toplumumuzdaki algıyı değiştirmek lazım** ayrıca teknik elemanların çok iyi para kazandığını milletin bilmesi lazım.

(K11)- Eskiden ara elemanların bu kadar fazla teknik bilgiye sahip olması istenen teknolojik çalışma ortamları yoktu, fabrikalar yenileniyor, her şey teknolojik. Soma faciasının nedenlerinden biri: ara elemanların, iş güvenliği personelinin, dayıbaşlarının eğitim seviyesinin düşük olmasıydı. Bu kaza daha az kayıpla engellenebilirdi. Maliyetleri düşürerek daha fazla kar elde etme amacı insana verilen değeri düşürüyor. Orada ölçümleri doğru yapacak, değerlendirecek ara elemanlara ihtiyaç var. Sanayi Bakanı da söylüyordu, “ara eleman arıyoruz, yok” diye. **İnsanlardaki bu yüksek makam beklentisini değiştirmek lazım.**

(K11)- Meslek liseleri üniversitelere katsayı engelinden dolayı gidemiyordu, ancak ara eleman eksikliğinin temel nedeni bu değildi, **çünkü kimse ara eleman olmak istemiyor, prestij kaybı olarak görülüyor.** Örneğin Anadolu'da çok fazla işinde yükselemeyen ara elemana kız vermezler. Maaşlarının düşük olduğu düşünülüyor.

(K11)- Diğer yandan çıraklık eğitimini de teşvik etmek gerekiyor. Sanayide bir tornacının yanında çırak olmak bile, bir taraftan para kazanıp diğer taraftan eğitim alma ve meslek öğrenme fırsatı sunuyor. **Toplumumuzdaki bu tip meslekler konusundaki algının değişmesi gerekiyor.** Halbuki bizde meslek lisesine giden öğrenci 3. Sınıfta yapacağı stajı naylon staj şeklinde yapıyor, sadece iş yerine gidip imza atıyor. Bir Alman TV kanalında Türk gününde bir röportaj yapılıyor ve oradaki Türk gençlerine soruyorlar: “siz ne olacaksınız?”, gençler: “tornacı olacağım”, “tamirci olacağım”, “tekstilci olacağım” diye cevap verdiler. Videoyu izleyen Türkiye'deki gençler bu durumla alay ettiler; “Almanya'ya gitmiş tornacı olacak” dediler, halbuki oradaki genel sistem öyle, bir işe başlarsın ve zamanla yükselirsin, hemen iş bulur, iyi de para kazanırsın.

(K11)- **Bence Meslek Liselerine olan bu algıyı değiştirmek lazım. Öncelikle de ailelerin algısını değiştirmek lazım** çünkü aile çocuğunu meslek lisesine göndermiyor. Oysa üniversite her şey demek değildir.

(K13)- Ülkemizde yükseköğretim bir işe girebilmek için önkoşul olarak görülüyor, bu sebeple herkesin Üniversite okuması gerektiği gibi bir algı söz konusu. Üniversiteye girebilmek için de ülkemizde düz lise diye bir yapı var ve insanlar üniversiteye gidebilmek için bu okullara gidiyor. **Meslek liseleri ise daha vasıfsız kişilerin olduğu okullar olarak algılanıyor.** Mesleki eğitim alanında Avrupa ile aramızda çok ciddi bir uçurum var.

(K6)- Ülkemizde **mesleklerin alt kademe veya üst kademe olarak görülmesi gibi sosyal bir problemimiz var.** Hiçbir şey olamazsam şunu olurum mantığı yerine her zaman o işin en iyisi olmak daha önemli.

(K26)- **Meslek lisesi ile ilgili toplumun algısı çok olumsuz**, bunu anlamakta güçlük çekiyorum. Toplumun meslek liselerine karşı olan **bu olumsuz algısı sebebiyle de bu okullara yeteri kadar önem verilmiyor**. Babam kendi dönemleri için meslek liselerinin durumunun böyle olmadığını, bu okullardan mezun olanların itibar gördüğünü ve iyi paralar kazandıklarını söylüyor. Şu an meslek lisesine giden arkadaşlarıma baktığımda kesinlikle böyle bir durum yok. Şu an meslek lisesine gidenlerin iyi bir iş bulabilmeleri için muhakkak üniversiteye de gitmeleri gerektiğine dair bir algı var. Elbette potansiyeli olanlar üniversiteye de gitsin ancak herkesin üniversiteye gitme potansiyeline sahip olmasını bekleyemeyiz. İnsanlara meslek lisesinden sonra da işe atılabilmesi için fırsatlar sunmalıyız ki istihdam gelişsin, sistemin ilerlemesi hızlansın.

(K25)- **"Meslek Liselerine ve Teknik Liselere karşı olumsuz bir algı var; Fen Lisesi, Anadolu Lisesi kazanamadım, Teknik Liseye gideyim, Teknik Liselere de toplumdaki algı "soytarı lisesi" şeklinde"**.

(K22)- **"Mesleki eğitimin temel sorunu bizim ülkemizde herkesin beyaz yakalı mesleklere yönelmesi, doktor olsun, avukat olsun, hakim, savcı olsun ama işin gerçek manada çalışma boyutunun, emek boyutunun öne çıktığı alanların yanlış bir algı olmasına rağmen bizim toplumumuzda küçümsenen bir durumda olmasından kaynaklanıyor"**.

(K22)- **"Meslek liseleri daha niteliksiz, kalitesiz öğrencilerin gittiği, ikinci sınıf hocaların gittiği, atıl atölyelerin olduğu, daha alt düzey insanların gittiği bir yer olarak görünüyor. Halbuki başarılı öğrencilerin meslek lisesinde, örneğin mühendis olmak isteyen bir insanın hem becerilerini teori ve pratikle bir anda birleştirebilmesi durumunda çok daha rahat bir uygulamaya ulaşılacağını düşünüyorum. Ayrıca meslek liselerinde yatırım eksikliği de var"**.

(K17)- **Bu konuda çok fazla teknik bilgin yok, lakin meslek liselerine, teknik liselere giden insanlar fen lisesini, Anadolu lisesini kazanamamış, üniversiteyi kazanamayacak, sokakta gezen, kalburun altında kalmış öğrenciler gibi bir algı var. Bunun en büyük sebebi, ağır sanayi halen gelişmemiş durumda.**

(K32)- **İkinci önemli husus ise ülkedeki herkesin üniversite okuması ve mesleki-teknik liselere olan itibarsızlaştırma sonucunda gelinek durum istihdamı güçleştirmektedir. Kişiler bu tip liselerde okuyarak farklı alanlarda daha yüksek getirili işlerde çalışabilir ve istihdam edilebilir. Herkesin üniversite okuduğu bir ortamda bu tip liselere olan ilginin azalması çoğu iş alanında işçi bulmayı güçleştiren bir durum.**

1.2.3.2. Mesleki Eğitimin Niteliğinin Artırılması

Yapılan görüşmelerde mesleki eğitimin niteliğine ilişkin beklentiler 9 farklı katılımcı tarafından 13 kez ifade edilerek bu alanda en sık dile getirilen konular arasında yer almıştır. Özellikle daha nitelikli bir mesleki eğitim beklentisinin vurgulandığı beklentilere ilişkin alıntılardan bir bölümü şu şekildedir:

(K1)- **Mesleki eğitimin daha nitelikli hale gelebilmesi için özel sektör bu alana dahil olabilir.** Sektördeki ihtiyaçlara göre eğitim programlarının revizyonuna katkı sağlayabilir. Bunun öncesinde devletin bu işe ciddiyle yaklaşması gerekiyor çünkü mesleki eğitim alan öğrencilerin iyi noktalara gelemiyor oluşu, eğitimin niteliğinin kötü olduğuna işaret ediyor. Mesleki eğitim verecek öğretmenlerin ilgili branşlardan mezun olması gerekiyor.

(K8)- ... **teknik eğitim sistemi çok iyi geliştirilip** bu kadar kişinin lisans eğitimine gerek duymaması lazım.

(K5)- Bir tarafta ülkemizdeki **Teknik Liselere giden öğrenciler okulda çağın gerektirdiği yeterli imkanları bulamıyor**, diğer taraftan işletme sahipleri teknik personel bulamamaktan şikâyet ediyor.

(K22)- Meslek liseleri daha niteliksiz, kalitesiz öğrencilerin gittiği, ikinci sınıf hocaların gittiği, atıl atölyelerin olduğu, daha alt düzey insanların gittiği bir yer olarak görünüyor. Halbuki başarılı öğrencilerin meslek lisesinde, örneğin mühendis olmak isteyen bir insanın hem becerilerini teori ve pratikle bir anda birleştirebilmesi durumunda çok daha rahat bir uygulamaya ulaşılacağını düşünüyorum. **Ayrıca meslek liselerinde yatırım eksikliği de var.**

(K22)- **Meslek liselerinin daha nitelikli hale gelmesi için özel sektör ve kamunun iş birliği yapması lazım.** Devlet özel sektörün önünü açarak özel sektörden kaynak sağlayabilir. Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte müfredat düzenlenebilir, protokoller yapabilir, meslek liselerine staj imkanları sağlayabilir, böylelikle meslek liseleri daha cazip hale gelince **meslek liselerinin kalitesinin de yükselmesi söz konusu olabilir.** Bir nevi domino taşı etkisi yaratabilir, bir yerden başlanırsa devamı gelir diye düşünüyorum.

(K22)- **Atölyelerin yenilenmesi** konusunda ara personel açığı olduğunu söyleyen **şirket grupları atölyeleri yenileyebilir. Müfredatta etkin olabilir**, böylece özel sektöründe kendisine gerekli elemanı sağlaması noktasında rahatlatma olabilir.

(K17)- Ara eleman eksikliğini meslek liseleri ile karşılamak istiyoruz **ama meslek liselerinde o kadar kötü eğitim veriliyor ki.** Kuzenim elektrik bölümünde okuyor ama topraklama tesisatını bilmiyor. Meslek lisesi öğrencileri de biz kötüyüz, o yüzden meslek liselerine gönderildik, kendi tercihimiz değil, zorunlu olarak tercih yapmak zorunda kaldık diyor.

(K23)- Üniversiteye girişte artık katsayı sorunu yok **ama meslek liselerinde hala fen bilimleri gösterilmiyor; matematik dersinin birinci bölümü var ama diğer konular yok.** Meslek Liselerinden mezun olan bir kişi sadece ara eleman olarak kullanılabiliyor ve bu durum o insanların ufuklarının kapanmasına sebep oluyor.

(K23)- **Ben meslek liselerinin öğrencilerin ufkunu açan ortamlara dönüşmesini istiyorum.** Buradan çıkan öğrenciler mezun olunca ara eleman olarak çalışayım düşüncesinden ziyade “kendi mesleğimi geliştirebileyim” düşüncesinde olması gerekiyor. **Meslek Liselerinin niteliği arttırılırsa oralardan kendi işini kurabilecek insanlar çıkacak**, mesleğe adapte olamayanlar da elimine olacak kalanlar ise ülkenin ara eleman ihtiyacını karşılayacaktır.

1.2.3.3. Mesleki Eğitimin Özendirilmesi

Mesleki eğitimin özendirilmesi konusu 12 katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Bu beklentiye ilişkin yapılan görüşmelerden bazı alıntılar şu şekildedir:

“(K3)- **Mesleki eğitimin özendirilmesi gerekiyor. Bu biraz daha teknik bir konu, bu konuda daha az konuşacağım. Herkesin üniversite okuma zorunluluğu yok; kişiler yeteneklerine göre elimine edilip kategorize edilerek meslek liselerine yönlendirilirse daha mantıklı olur.**”

“(K5)- **Öncelikli olarak teknik liseler konusundaki toplumumuzdaki algıyı değiştirmek lazım ayrıca teknik elemanların çok iyi para kazandığını milletin bilmesi lazım.**”

“(K26)- **Babam kendi dönemleri için meslek liselerinin durumunun böyle olmadığını, bu okullardan mezun olanların itibar gördüğünü ve iyi paralar kazandıklarını söylüyor. Şu an meslek lisesine giden arkadaşlarıma baktığımda kesinlikle böyle bir durum yok. Şu an meslek lisesine gidenlerin iyi bir iş bulabilmeleri için muhakkak üniversiteye de gitmeleri gerektiğine dair bir algı var.**”

1.2.3.4. Mesleki Eğitim Kurslarının Yaygınlaştırılması

Mesleki eğitime ilişkin İŞKUR, KOSGEB, Halk Eğitim Merkezleri gibi çeşitli kuruluşların açtığı mesleki eğitim kurslarının daha yaygın hale getirilmesi hususunda görüşmelerde dile getirilen bazı alıntılar şu şekildedir:

“(K1)- **İŞKUR’un yaptığı mesleki eğitim seminerleri yaygınlaştırılmalı. Böylece hem eğitimin niteliği artacak hem de istihdam konusuna çözüm bulunacaktır diye düşünüyorum.**”

“(K6)- **... sadece okumak isteyenler liseye devam etmeli, diğer kişiler de meslek kursları aracılığıyla iş hayatına yönlendirilmeli.**”

“(K15)- **İstanbul Meslek Edindirme Kurslarında (İSMEK) ev hanımları için dikiş, nakış, aşçılık, beden dili, diksiyon gibi kurslar var. Bu tip kursların çeşitliliği artırılarak ve daha fazla kişiye ulaşması sağlanarak istihdam sorunu azaltılabilir.**”

“(K26)- **Ülkedeki en eğitimsiz kişiden yükseköğretim mezunlarına kadar insanların kişisel özellik ve yeteneklerini geliştirebilecekleri faaliyetlere destekler verilmeli, bunun için bir organizasyon oluşturulmalı. Sosyal, kültürel, bilimsel birikimini aktarabilecek kimseler de bu oluşumun içerisine dahil edilmeli. Bu oluşumların tanıtımları yapılarak çekiciliğinin artırılması sağlanabilir. Bu sayede bu tip oluşumlar ülkenin her tarafına yayılarak fırsat eşitliği sağlanabilir.**”

“(K9)- **İstihdam politikalarına bakacak olursak, KOSGEB’in ve İŞKUR’un yaptığı sistemli çalışmalarla birçok kişi meslek ediniyor. En güzeli meslek**

edindirme kurslarında da maaş veriliyor olması. Ancak bu çok sınırlı bir ölçekte kalıyor.”

“(K29)- Şu anda bakanlıklarımızın bir organı olarak bulunan **Mesleki Yeterlilik Kurumunun daha fazla yetkiyle donatılarak** eğitimsiz yahut en fazla ortaokul mezunu olan kesimin istihdam olanaklarının artırılabilceğini düşünüyorum.”

“(K37)- Eğitimin öncelikle ailede başladığını düşünerek ilk amacın toplumu yetiştirmek olduğuna inanıyorum. Dünün gençleri bugünün aileleri ve bugünün gençleri yarının aile kurumlarını oluşturacaktır. Dolayısıyla eğitimin çok kapsamlı, sadece okulla sınırlı kalmayan bir toplumsal hareketlilik olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte **sosyal devlet anlayışından hareketle iktidarın devlet bünyesinde açtığı kursların sayısı ve niteliği artırılmalı** buralarda nitelikli personel istihdam etmelidir.”

1.2.3.5. Özel Sektör ile İş Birliğinin Sağlanması

Yapılan görüşmelerde katılımcılar, mesleki eğitimin daha nitelikli hale getirilebilmesi için özel sektör ile iş birliği yapılması gerektiğine dair görüş bildirmişlerdir. İlgili ifadelerle ilişkin alıntılar şu şekildedir:

“(K1)- Mesleki eğitimin daha nitelikli hale gelebilmesi **için özel sektör bu alana dahil olabilir**. Sektördeki ihtiyaçlara göre eğitim programlarının revizyonuna katkı sağlayabilir.”

“(K1)- Hem mesleki eğitimde hem de yükseköğretimde alınan eğitim ile özel sektörün talepleri arasında farklılıklar var. **Özel sektör ile bir araya gelinerek belirli konularda fikir alışverişi yapılmalı**, gerek duyulan konularda ilave kurslar açılmalı, eğitim programları konusunda iş birliği yapılmalı.”

“(K5)- Bir tarafta ülkemizdeki Teknik Liselere giden öğrenciler okulda çağın gerektirdiği yeterli imkanları bulamıyor, diğer taraftan işletme sahipleri teknik personel bulamamaktan şikâyet ediyor. Şikâyet eden işletme sahiplerine baktığımızda bu liselere ne bir atölye ne de bir laboratuvar yaptırmamışlar, herkes hazır benim elime gelsin diye düşünüyor ancak Koç Holding’in Sabancı Holding’in böyle okulları var. **Büyük firmalar bunu yapıyor, laboratuvarlara ve atölyelere sahip okullar kuruyor ama daha küçük işletmeler bunu yapmıyor, benim elime hazır gelsin diye bekliyor. Bu nitelikteki okullara yapılacak yatırımları veya yardımları hükümet teşvik edebilir**. Hükümet bu konudaki faaliyetlerde zaten vergi indirimi gibi destekler sağlıyor ancak bu işi daha ciddiyetle ele alarak oradaki eğitimin hem altyapısını hem de niteliğini geliştirecek adımlar atmalı. **Özel sektörü teknik eğitimin içeriğinin düzenlenmesi hususunda da sürecin içerisine dahil etmeli.**”

“(K5)- Özel sektör her konuda çok etkili, ülkemizdeki ve diğer liberal ülkelerdeki yatırımlara baktığımızda çoğunda yap-işlet-devret modelini görüyoruz, **özel sektöre bu tür teşvikler getirilebilir bu sayede eğitim kurumlarının açılması ve bu kurumlarda özelleştirilmiş, spesifik eğitimlerin verilmesi teşvik edilebilir.**”

“(K22)- Meslek liselerinin daha nitelikli hale gelmesi için özel sektör ve kamunun iş birliği yapması lazım. Devlet özel sektörün önünü açarak özel sektörden kaynak sağlayabilir. Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte müfredat düzenlenebilir, protokoller yapabilir, meslek liselerine staj imkanları sağlayabilir, böylelikle meslek liseleri daha cazip hale gelince meslek liselerinin kalitesinin de yükselmesi söz konusu olabilir. Bir nevi domino taşı etkisi yaratabilir, bir yerden başlanırsa devamı gelir diye düşünüyorum.”

1.2.4. Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler teması altında yer alan “Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler” konusunda kodlu bölümler Tablo 13’te gösterilmiştir. Bu kapsamda katılımcılar tarafından sınav sistemlerine ilişkin beklentileri 7 farklı kod altında 45 kez ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda "Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler" teması altında, eğitim sistemindeki sınavların rolüne dair önemli eleştiriler ve reform önerileri yer almaktadır. Katılımcılar eğitim sisteminin sınavların aşırı etkisinden kurtarılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, eğitimin öğrencilere bilgi ve yetenek kazandırmaktan daha çok sınavlara odaklanan mevcut durumu eleştiren bir görüşü temsil etmektedir.

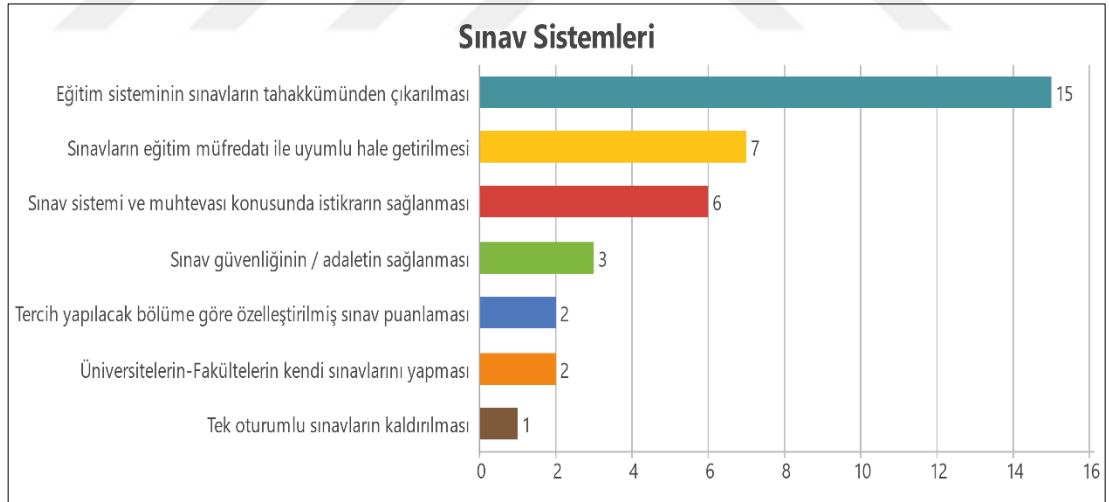
Sınav sistemi ve muhtevası konusunda istikrarın sağlanması talebi, sürekli değişen sınav sistemlerinin hem öğrencileri hem de öğretmenleri zor duruma düşürdüğüne işaret etmektedir. Ayrıca sınavların eğitim müfredatı ile uyumlu hale getirilmesi, öğrenmenin sınav odaklı değil, bilgi ve yetenek kazanma odaklı olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Son olarak, sınav güvenliğinin ve adaletinin sağlanması talebi, sınav süreçlerinin tüm öğrencilere adil ve eşit şartlar sunmasının önemini vurgulamaktadır. Bu beklentiler, sınav sistemlerinin eğitimdeki rolünün yeniden değerlendirilmesini ve reforma tabi tutulmasını talep etmektedir.

Tablo 13. Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Eğitim sisteminin sınavların tahakkümünden çıkarılması	22
2	Sınav sistemi ve muhtevası konusunda istikrarın sağlanması	7
3	Sınavların eğitim müfredatı ile uyumlu hale getirilmesi	7
4	Sınav güvenliğinin / adaletin sağlanması	4
5	Tercih yapılacak bölüme göre özelleştirilmiş sınav puanlaması	2
6	Üniversitelerin-Fakültelerin kendi sınavlarını yapması	2
7	Tek oturumlu sınavların kaldırılması	1
	TOPLAM	45

Şekil 8’de sınav sistemlerine ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları gösterilmiştir. Bu kapsamda 15 farklı katılımcı tarafından 22 kez olmak üzere en sık dile getirilen konu “Eğitim sisteminin sınavların tahakkümünden çıkarılması” olmuştur.

Şekil 8. Sınav Sistemlerine İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.2.4.1. Eğitim Sisteminin Sınavların Tahakkümünden Çıkarılması

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerden “Eğitim sisteminin sınavların tahakkümünden çıkarılması” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- *Üniversiteye kadar olan eğitim kısmı da sınavla geçiyor. Bu sınavlar öğrencileri elemek üzerine kurulu, burada edinilen bilgiler ömrünüzün geri kalanında bir işe yaramıyor. **Sınav sistemi insancıl değil insanlar hem maddi hem manevi yoruluyorlar. İyi eğitim veren üniversitelerin sayısı arttığı zaman bu problemin çözüleceğini düşünüyorum***

(K4)- *İlkokuldan ortaokula, liseden üniversiteye kadar eğitimde, daha çok teorik bilginin ağırlıkta olduğu, bilgiyi gerçekten öğrenmekten uzak kalındığı bir sistem hâkim. Eğitimin teoride kalmasından ziyade harekete dökülmesi, eyleme dönüşmesi gerekir. Bunun gerçekleşmesi için de insanların **sınav odaklı değil de gereken bilgiyi gerçekten öğrenmesine yönelik** çalışmalar yapılması gerekiyor.*

(K4)- *Ancak **eğitim sisteminin sınav odaklı olması, gerekli bilgilerin öğretilmesi değil ezberletilmesi sonucunu ortaya çıkarıyor.** Eğitim sisteminde öğrencilere gerekli bilgilerin öğretilmesi konusuna odaklanılmalı, öğrenme ve öğretme müfredatın temelini oluşturmalı, aksi durumda bilgileri ezberletmekten öteye gidilemez.*

(K4)- *Ben 4 yıl lise eğitimi gördüm, bu sürenin 2-2,5 yılı sınav kaygısı ile geçiyor. Ortaokul eğitimimin de 2 yılı sınava çalışmakla geçti. **Benim sınava odaklanma haricinde bir şey öğrenebilme imkanım ne kadar olabilir ki?***

(K8)- *Milli Eğitimin temel amacı bilgi birikiminin aktarılması olmalı ama biz bilgi birikimini almak, artırmak için eğitim görmüyoruz, **belirli sınavları geçmek için eğitim alıyoruz.***

(K8)- *Bilgi aktarma amacını önceleyen bir sistemi adalet temeliyle kurmalıyız, **böylece sınavsız geçişi mümkün kılabiliriz.** Bu uzun soluklu bir süreç ama sağlıklı olacağını düşünüyorum.*

(K5)- *Sistem içerisindeki **çok sayıda sınav sebebiyle çocuklar üretim yapan makine kıvamına getiriliyor, çocukluklarını yaşayamıyorlar. Dershaneler ve kurslar aileleri maddi olarak zorluyor, çocukların psikolojileri bozuluyor, çocukların düşünmesi engelleniyor.***

(K7)- *Lise dönemi için söylenebilecek bir şey yok. Halen daha sınav sistemi lise eğitimine egemen durumda. **Sınav sisteminin öğrenciye yüklediği problemleri bir hayat var. Öğrenci tüm birikimlerini, planlarını hayallerini tek bir sınava yüklüyor, bu zorunlu bir yönlendirme. Şimdi sınavlar aşama aşama yapılmaya başlandı.***

(K7)- *İlköğretimde kazandırılmaya çalışılan teoriden pratiğe dökme, öğrencinin öğrenmeyi öznelles-tirmesidir. Ancak **SBS-YGS gibi sınavlarda bu kazanımların törpülenmesi söz konusu.***

(K12)- *Üniversiteye geçişte uygulanmaya başlayan YGS, LYS gibi sınavların çok nitelikli olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar bunlardan daha iyi bir sınav sistemi bulunup bulunamayacağını **bilmesem de sınavlar insanları psikolojik açıdan baskı altına alıyor. Kişilerin hayatı iki sınava bağlı, önceden de tek sınava bağlıydı. Sınav günü kişi iyi performans gösterebilir ya da gösteremeyebilir. Burnu kanayan, rahatsızlık geçiren kişiler olabiliyor. Tek bir sınavla kişilerin yönelecekleri alanın belirlenmesini doğru bulmuyorum. Sınav***

sistemini doğru bulmuyorum. Liseye geçiş sınavı olan OKS ile ilgili de aynı düşüncelerim geçerli.

(K26)- Önce eğitim ve öğretimi ayırmak lazım. Öncelikle biz eğitimden ziyade öğretim aldığımız için, bilgilerimizin, başarılarımızın ve becerilerimizin sınavlarla ölçülebileceğine dair bir algımız var. **İnsanların hayatının bir sınavla çizilmesi, psikolojik olarak insanı olumsuz etkileyen bir şey.**

(K25)- "Sınavsız bir eğitim sistemi düşünemiyorum. Sınavlar olmak zorundadır, çünkü tabiatın kendinde bir yarış vardır. Sınav-eleme olayı doğanın kendinde vardır. Ayıklanma, eğitimde de olmalı ancak bu kadar katı bir şekilde olmamalı. **Eğitim hayatımız soru çözme üzerine kurulu.** Dershaneye gidiyoruz, soru çözüyoruz, okula geliyoruz, okulda eğitim verilmiyor, öğretmenler derste soru çözmemize izin veriyor. Oysa devlet bu öğretmene eğitim vermesi için maaş veriyor, o okul için para harcıyor. **Sınava hazırlanmak için sabah evden çıkıp, okul-yol-dershane-yol derken akşam saat 22:00'de eve geliyoruz. Bunu bir kayıp olarak görüyorum, bir senenin kaybı."**

(K22)- Bu durum öğrencileri yarış atı gibi görüyor ve **sınavda başarılıysa, sınavı yaptıysan başarılısın, değerlisin algısı oluşturuyor.** Halbuki hayatın **sırf sınavdan ibaret olmadığı, insanların çeşitli yönlerini, karakterini çeşitli yönlerden geliştirebileceği bir eğitim sistemi olsa, onların ortaya çıkabileceği, yeteneklerini değerlendirebildiği bir eğitim sistemi olsa daha güzel bir eğitim sistemi olur.**

(K17)- Kardeşim yedinci sınıfa gidiyor, ben kendi dönemimle kıyaslıyorum, 7. Sınıftayken mahallede yetiştim, çok özgür bir çocuktum, komşunun bahçesinden erik çaldım, şimdi bakıyorum kardeşim 7. Sınıfta ben dahil tüm çevre ondan daha iyisini bekliyoruz. Koleje girsin, burslu kazansın, Galatasaray lisesini kazanabilir mi? liseyi bitirecek Boğaziçi kazanır mı? Boğaziçi'ni bitirecek Cambridge'de okuyabilir mi..., bunun sonu yok. Siz akademisyensiniz, literatüre hakimsiniz, **bu kadar kıyasın, yarışın olduğu bir yerde yaratıcılık ne kadar gün yüzüne çıkabilir.** Bu bana çok mümkün gelmiyor, çünkü kardeşimin komşunun bahçesinden erik çalacak vakti yok. Kursları var, rahatlasın diye yüzme kursuna gönderiyoruz, basketbol oynuyor, bu kadar. **Bir sınavdan çıkıp diğerine giriyor, sürekli, sürekli bir sınav sistemi var. Bu durum ciddi anlamda yaratıcılığı köreltici bir şey.** Verilen eğitime baktığımızda, eğitimin içerisinde tez-antitez-sentez diye bilimsel bir süreç var, siz bir eğitim verip öğrencinin yaratıcı düşünceyle o bilgiyi analitik zekası ile dönüştürmesini bekliyorsunuz ancak öğrencinin bu bilgiyi öğrendikten sonra bunu analitik bir şekilde dönüştürecek zamanı yok.

1.2.4.2. Sınav Sistemi ve Muhtevası Konusunda İstikrarın Sağlanması

Yapılan görüşmelerde 7 farklı katılımcı tarafından ifade edilen bir diğer beklenti de "Sınav sistemi ve muhtevası konusunda istikrarın sağlanması" konusu olmuştur. Söz konusu koda ilişkin görüşmelerden bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- Ülkemizde **ÖSYM** sınava 2 ay kala sınav sistemini değiştiriyor. Halbuki insanların ümitleri o sınava bağlı çünkü herkes üniversiteden mezun olup iyi bir işe girebilmek umuduyla sınava hazırlanıyor, bir öğrenci 12 senesini sınav için harcıyor ama sınava bir buçuk, iki ay kala sınav sistemi değiştiriliyor. **Hem eğitim hem de sınav sistemlerinin bu kadar sık ve kolay değiştirilmesini doğru bulmuyorum** çünkü milyonlarca insanın hayatı bu sınavlara bağlı.

(K10)- Tarihimiz boyunca militarist düşünce yapısına yatkın bir toplum olduğumuz için, hem eğitim hayatımızda hem de sosyal hayatımızda sürekli dikey bir hiyerarşiyi benimsemişiz. Sınavlar da bu dikey hiyerarşi açısından önemli birer nokta. Eğitimin her aşamasını bu dikey hiyerarşinin bir basamağı olarak düşünürsek, sınavlar da bu aşamaların noktası olmalı. Örneğin liseye geçiş sınavlarında, ortaokulda, 3 sınav yapıldı, bu durumda öğrenciyi 3 yılda 3 sınava sokmak sistemi daha karmaşık hale getiriyor. Eğer her aşamaya bir sınavla nokta koyacaksak, bu nokta da kısa olmalı, üç nokta şeklinde olmamalı. Tek bir nokta koyalım ki bu aşama sonuçlansın, bir sonraki aşamaya geçelim.

(K24)- Ben bir kez SBS'ye girdim ancak benim kardeşim üç sene SBS'ye girdi. Ondan sonra sistem değiştirildi ve o sınav kaldırıldı. **Bu sistemler sürekli, çok kolay bir şekilde, bir akşamda değiştirilen sistemler.** Sınava gireceğim zaman TM-MF ayrımı vardı, **bu ayrım bir akşamda kalktı** ama insanlar ona göre yönlendirilmişti ve seçim yapmıştı. Sınava da o şekilde hazırlanmışlardı.

(K24)- Türkiye'de sınav sistemi konusunda kime sorsanız en şanssız neslin onlar olduğunu söyler. Benim sınava girdiğim sene OKS sisteminin SBS ile yeni değiştirildiği seneydi. İlk defa tüm soruları tam yapan birçok kişi oldu o sene. Sınavlar asla güvenilir değildi ve herkesin kafasında "nasıl o kadar tam yapan olur?" sorusu vardı. Sonra YGS'ye girdim, ilk YGS'nin geldiği yıldır ve ne olacağı belli değildi. Bir akşamda katsayı kalktı, TM'ciler olarak biz çok tedirgin olduk çünkü MF'ciler de bizim alanımızdan tercih yapabilecek hale geldi. Onlar tercih yapacak mı, yapmayacak mı? puanlar ne kadar oynayacak? **Seneye sistem ne olacak? Kimsenin bu sorulara cevabı yoktu.** Ben şu an kardeşime ders çalıştıramıyorum çünkü birçok yeni konu onların müfredatına eklenmiş. **Aynı sınav sistemi devam ediyor bile olsa bu kez sınav müfredatı farklı.** Örneğin Din Kültürü dersinin sınav sistemine tekrar giriyor ve çıkıyor olması herkeste ayrı bir tedirginlik yaratıyor.

(K22)- Sınav sistemleri konusunda bir belirlilik yok mesela. **Sistem sürekli değiştiğinden dolayı öğrenciler için bir belirlilik yok,** ve sınav sistemine adapte olurken öğrenci dediğimiz birey 8-9 yaşından itibaren devamlı bir sınav stresi içerisinde, bir yarış atı modunda devamlı yarıştırılıyor ve çocukluğunu yaşayamayan, devamlı dersane köşelerine giden, kendinden büyük sırt çantası taşıyan ama çocukluğunda yaşaması gereken oyun, spor, müzik yapma, müzik aleti çalmayı öğrenme, en basitinden kendi çevresinde sosyal ilişkilerini geliştirebileceği, becerilerini sağlayabileceği yaşlarında dersane köşelerinde, ezber bilgileri öğrenerek geçiriyor.

(K29)- Liselere geçiş ve üniversiteye geçiş sınavlarının doğru dürüst bir şekilde rayına oturtulmasını isterdim. **Çünkü bu sınav sistemleriyle devamlı oynana oynana şu anda bulunan sistemlerin fazla verimli olduğunu ve eleyici olduğunu düşünmüyorum.**

(K35)- *Eğitim sisteminin en büyük probleminin istikrar olduğunu söyleyebiliriz. Neredeyse hiçbir öğrenci liseye başladığında mevcut bulunan sınav sistemiyle lise eğitimini bitiremiyor. Ben liseye başladığımda LYS-YGS sistemi doğrultusunda eğitim alırken birdenbire sistem değişikliği sonucu YKS adlı sistemle muhatap olacağımızı öğrendik. Fakat bunu öğrendiğimizde ortaöğretimimizin yarısı bitmişti bile. Bambaşka sistemler, bambaşka soru tipleri ve hatta bazı boşa işlenmiş, müfredattan kaldırılmış konular... Bunlar öğrencinin belini bükmekte, sınav hazırlığında yapayalnız ve çaresiz kalmasını sağlamaktadır. Özetle; eğitim hususunda istikrarın sağlanamıyor olması güncel en büyük problemimiz olarak görünmektedir.*

1.2.4.3. Sınavların Eğitim Müfredatı ile Uyumlu Hale Getirilmesi

Sınav sistemleri konusunda sıklıkla dile getirilen bir diğer beklenti de “Sınavların eğitim müfredatı ile uyumlu hale getirilmesi” konusudur. Görüşmelerde 6 farklı katılımcı tarafından bu beklenti 7 kez ifade edilmiştir. Söz konusu beklentiye ilişkin görüşmelerden bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- *Üniversite sınavı Türkiye’nin kanayan yarası, **müfredatta gösterilen dersler sınavda sorulmuyor**, bu da insanları dersanelere, özel hocalara, farklı yapılanmalara yönlendiriyor. İktidar bir sistemi gerektiği gibi işletemediğinde ise sistemi değiştiriyor. Bence ideal olarak yapılması gereken şey eğer bir sınav uygulamaya konulmuşsa, sınav sorularının da eğitim müfredatı kapsamından oluşturulmasıdır.*

(K6)- *Hâlihazırda uygulanan üniversiteye giriş sistemi değiştirilmemeli. Ancak mevcut sistemde bazı eksiklikler bulunuyor. Bunlar; **ortaöğretimde verilen eğitimin niteliğinin mevcut sınav sisteme uygun olmaması** ve tercih edilecek bölümlere ilişkin yeterli bilgilendirmenin ortaöğretim aşamasında yapılmaması.*

(K31)- *Sınavsız bir eğitim sisteminin yol açacağı karmaşayı az çok tahmin edebiliyoruz. Bu hususta sınav barajının kaldırılması gibi kat’i yanlış kararlara asla ehemmiyet verilmemelidir. Sınav sisteminin var olmasının en temel sebebi ‘seçicilik’ iken, bu sistemi etkisiz kılacak herhangi bir unsurun sisteme dahil edilmesi akla terstir. **Burada sınav sisteminin herkesi kendi alanınca ayırtmasının öneminden bahsettiğimi de hatırlatayım.***

1.2.4.4. Sınavların Güvenliğinin Sağlanması

Yapılan görüşmelerde 3 farklı katılımcı tarafından “Sınavların güvenliğinin sağlanması” konusu 4 kez ifade edilmiştir. Bu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K10)- *Sınav sistemlerine karşı değilim. Eğitim sistemindeki birçok problemi, kaosu bir şekilde kaos teorisi ile çözmek ve bir çıkış yolu bulmak gerekir. Mevcut sistem içerisinde de sınavlar bir çıkış yoludur. Mevcut yapıda sınavsız bir sistem düşünülemez **ancak sınav güvenliği önemli bir problem.***

Eğitimin bir araç olarak kullanılması, devletin bir aygıtı olarak kullanılması en temel problemdir.

*(K24)- Türkiye’de sınav sistemi konusunda kime sorsanız en şanssız neslin onlar olduğunu söyler. Benim sınava girdiğim sene OKS sisteminin SBS ile yeni değiştirildiği seneydi. İlk defa tüm soruları tam yapan birçok kişi oldu o sene. **Sınavlar asla güvenilir değildi** ve herkesin kafasında “nasıl o kadar tam yapan olur?” sorusu vardı.*

*(K24)- Benim düşüncem, yapılacak sınav bölümlere göre kategorize edilmiş şekilde, **hilesiz hurdasız, güvenilir bir şekilde yapılmalı.***

1.2.5. Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler teması altında yer alan “Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler” konusunda kodlu bölümler Tablo 14’te gösterilmiştir. Bu kapsamda katılımcılar tarafından ülkedeki eğitim sisteminin temel yapısı hususunda 25 farklı kod altında 133 beklenti ifade edilmiştir.

Özellikle, mesleki yönlendirmenin profesyonel bir şekilde yapılmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu, çocukların ve gençlerin yeteneklerine ve ilgilerine uygun kariyer yollarına yönlendirilmesi gerektiğine dair bir çağrışı ifade etmektedir. Ayrıca, eğitim sisteminde istikrarın sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Sürekli değişen politikaların, çocukların eğitime istikrarsızlık getirdiği ve bu durumun öğrencilerin akademik performansına olumsuz yansıdığı düşünülmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve farklılıklara değer veren bir eğitim anlayışının benimsenmesi, öğrencilerin çeşitliliğine saygı gösteren ve her çocuğa adil fırsatlar sunan bir eğitim sisteminin önemini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, okul öncesi eğitimden yetenekli gençlere yönelik desteklere, rehberlik hizmetlerinden eğitim araçlarının niteliğinin artırılmasına kadar bir dizi konu gündeme gelmektedir.

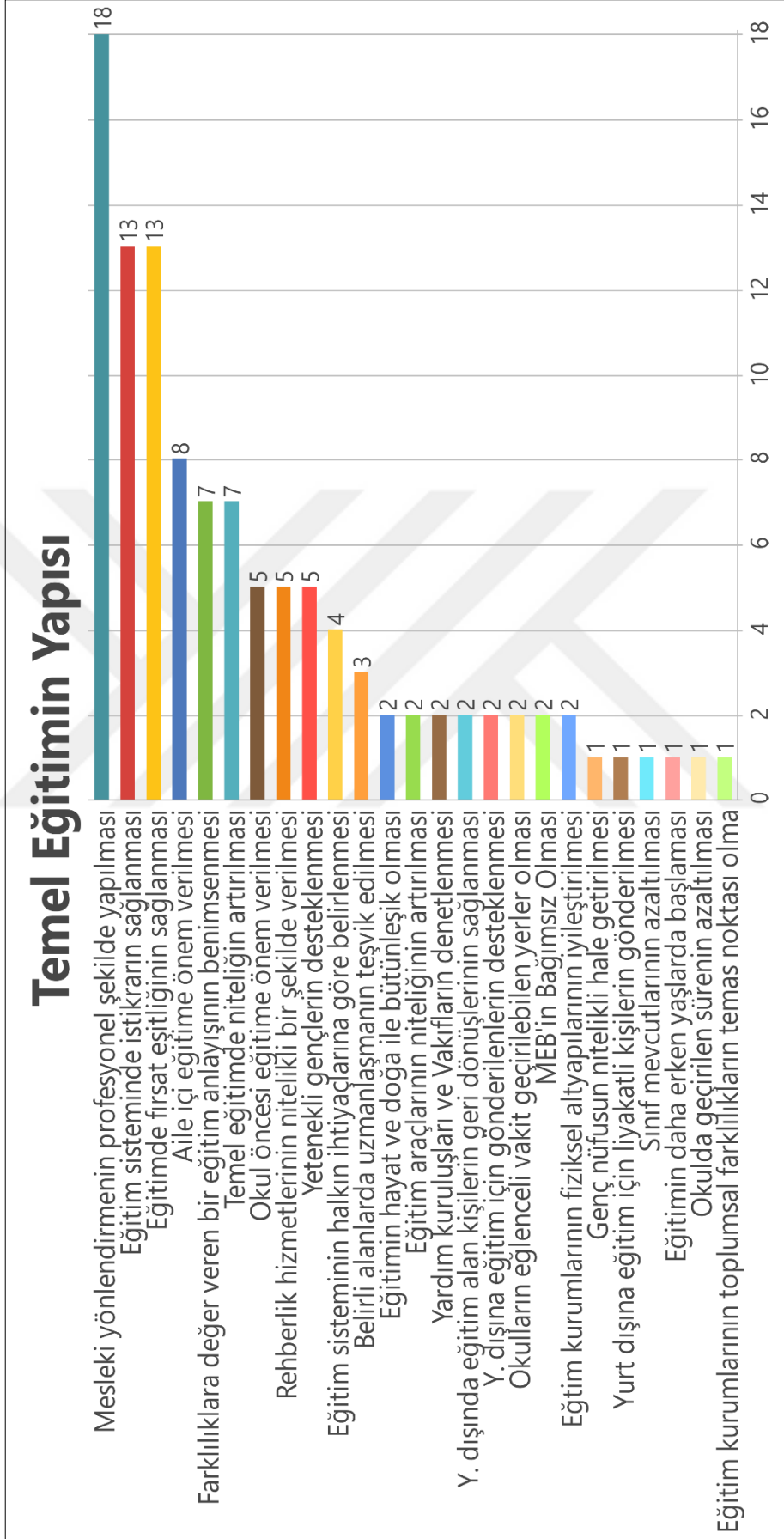
Tablo 14. Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Mesleki yönlendirmenin profesyonel şekilde yapılması	24
2	Eğitim sisteminde istikrarın sağlanması	18
3	Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması	17
4	Farklılıklara değer veren bir eğitim anlayışının benimsenmesi	8
5	Aile içi eğitime önem verilmesi	8
6	Temel eğitimde niteliğin artırılması	7
7	Rehberlik hizmetlerinin nitelikli bir şekilde verilmesi	7
8	Okul öncesi eğitime önem verilmesi	7
9	Yetenekli gençlerin desteklenmesi	5
10	Eğitim araçlarının niteliğinin artırılması	4
11	Eğitim sisteminin halkın ihtiyaçlarına göre belirlenmesi	4
12	Eğitimin hayat ve doğa ile bütünleşik olması	3
13	Belirli alanlarda uzmanlaşmanın teşvik edilmesi	3
14	Yardım kuruluşları ve Vakıfların denetlenmesi	2
15	Y. dışında eğitim alan kişilerin geri dönüşlerinin sağlanması	2
16	MEB'in Bağımsız Olması	2
17	Y. dışına eğitim için gönderilenlerin desteklenmesi	2
18	Eğitim kurumlarının fiziksel altyapılarının iyileştirilmesi	2
19	Okulların eğlenceli vakit geçirilebilen yerler olması	2
20	Eğitimin daha erken yaşlarda başlaması	1
21	Yurt dışına eğitim için liyakatli kişilerin gönderilmesi	1
22	Sınıf mevcutlarının azaltılması	1
23	Okulda geçirilen sürenin azaltılması	1
24	Eğitim kurumlarının toplumsal farklılıkların temas noktası olma	1
25	Genç nüfusun nitelikli hale getirilmesi	1
	TOPLAM	133

Şekil 9.'da temel eğitimin yapısına ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları gösterilmiştir. Bu kapsamda 18 kişi tarafından ifade edilen profesyonel bir şekilde mesleki yönlendirilme yapılması gerekliliği en fazla katılımcının dile getirdiği beklenti olmuştur. Eğitim sisteminde istikrarın sağlanması ve tüm vatandaşlar için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hususundaki beklentiler 13'er

katılımcı tarafından dile getirilmiş olup bu alanda en fazla üzerinde durulan beklentiler olmuştur.

Şekil 9. Temel Eğitimin Yapısına İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.2.5.1. Mesleki Yönlendirmenin Profesyonel Şekilde Yapılması

Yapılan görüşmeler kapsamında temel eğitimin yapısına ilişkin en sık ifade edilen beklentilerin başında gelen “Mesleki yönlendirmenin profesyonel şekilde yapılması” kodu altında yer alan bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *İlköğretim ve ortaöğretimde mesleki yönlendirme yapabilmenin mümkün olmadığını düşünüyorum. **Bu yönlendirmenin lise eğitiminden sonra yapılması gerekiyor.** Hukukta bile kanunlar nezdinde ilkokuldaki, ortaokuldaki, lisedeki öğrencinin görüşleri, beyanları dikkate alınmıyor. Mesleki yönlendirme için kişinin belirli yaşa erişmiş ve meslekler konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerekiyor.*

(K3)- *Herkesin üniversite okuma zorunluluğu yok; **kişiler yeteneklerine göre elimine edilip kategorize edilerek meslek liselerine yönlendirilirse daha mantıklı olur.***

(K8)- *Herkes **kendi ilgi alanına yoğunlaşmalı** ve bu yoğunlaşma süreci liseden başlatılmalı. Bu sayede ister istemez kendi içerisinde bir eleme gerçekleştirilmiş olur. Üniversiteye geldiklerinde bu insanlar belirli bir kapasiteye ulaşmış olacak ve o insanları üniversiteye kabul edeceksiniz.*

(K5)- *Avrupa ülkelerinden Erasmus ile gelen öğrencilerden duyuyoruz, onlarda herkes üniversite okumuyor, onlar teknik eleman yetiştirme anlayışına da sahipler. Bildiğim kadarıyla ortaokuldan sonra lisede bir teknik eğitim var, öğrenci hemşire olacaksa veya bir alanda teknik eleman olacaksa ortaokuldan sonra karar veriyor ve o alanın lisesine, üniversitesine gidiyor.*

(K5)- *Öğrenciler için **orta okulu bitirince kesin bir yönlendirme yapılmalı**, ressam, doktor, mühendis, haritacı, teknik eleman vb. öğrencinin hangi alana yöneleceği lisedeyken kesin olarak belirlenmesi lazım.*

(K6)- *Ülkedeki her bireyin eğitime devam etmek gibi bir zorunluluğu olmamalı, eğitime devam etmek istemeyen bireylerin **ortaokuldan sonra iş hayatına yönlendirilmesine imkan tanınmalı.** Sadece okumak isteyenler liseye devam etmeli, diğer kişiler de meslek kursları aracılığıyla iş hayatına yönlendirilmeli.*

(K7)- ***Yönlendirmede meslek-kşi uyumu ve kişinin mesleğini sevebilmesi gibi unsurlara dikkat edilmeli.** Aksi takdirde kişinin mesleğini sevebilmesi güçleşir ve meslek algısı değişir. Tıp okumak eşittir KPSS yok, çok para kazanmak var şekline dönüşür.*

(K7)- *Ortaöğretimdeki **mesleki yönlendirme yetersiz** olduğu için örneğin sosyal bilimlerde, siyasal bilimler okuması gereken bir öğrenci, 3 yıl Tıp okuyor.*

(K6)- *Ortaöğretimden itibaren eğitimciler vasıtasıyla **çocukların ilgi alanları, mesleki becerileri ya da zihinsel becerileri dikkate alınarak insanlar yönlendirilebilir.** Örneğin Almanya’da olduğu gibi veya bu işi iyi yapan diğer ülkelerdeki sistemler incelenerek bizim ülkemize nasıl adapte edileceğine çalışılabilir.*

(K15)- Ortaokulda **ayrıntılı bir şekilde mesleki ilgi anketleri yapılarak öğrencinin mühendis, mimar, hukukçu, siyasetçi gibi yönelimleri tespit edilebilir.** Sosyal devlet ilkesi gereği bu anketler tüm devlet okullarında ve özel okullarda ücretsiz olarak yapılabilir.

(K18)- *Almanya bu konuda çok iyi ilerlerken bizim ülkemizde durum şu an için sıkıntılı. Üniversiteye gelene kadar öğrencinin bir alana yönlendirilmiş olması lazım, şu anda üniversitedeyken bile tam olarak iyi bir yönlendirme yapılmıyor. Burada her birimizin danışman hocaları var ama bu sistem etkin bir şekilde işletilmiyor. Üniversite hocalarının da kendilerini iyi bir şekilde geliştirmesi lazım.*

(K25)- Ülkemizde öğrencilere hep teknik bilimler empoze ediliyor, **güzel yazı yazana “sen şair ol”, sporu seviyorsan “sporcu ol”, sanatla ilgileniyorsan “sanatçı ol” denmiyor. Öğrenci sanata yönlendirilmiyor.** Sanattan uzaklaştırılmaya yönelik bir program yapılıyor. Halk eğitim merkezlerinde sanat eğitimi minimum düzeyde. Mevcut eğitimler de minyatür, hât gibi yaratıcılığı geliştirmeyen kurslardan ibaret.

(K24)- *Şu anda mühendislik düşünürken, TM'ye de gireyim deyip benim okuduğum bölüme gelen arkadaşlarım var. Bunlar bilinçli tercihler değil ama geldiğiniz zaman burada gördüğünüz öğrenci ortamı da tercihlerini bilinçli yapmayan kişilerden oluşuyor. İnsanlar ODTÜ'den mezun olanlar iş buluyor, Boğaziçi Üniversitesi'nin puanları o kadar yüksek olduğuna göre mezunları herhalde bir yerlere geliyordu, Ankara üniversitesi Hukuk mezunları bir şey oluyor ki puanı bu kadar yüksek **düşüncesiyle yönlendirildiği için gelen insanlar da çok bilinçli değiller.***

(K27)- Öncelikle eğitimde bireysellik dikkate alınan bir sistem benimsenmelidir. Yani bir ülkede nüfusun fazla olması, buna bağlı fiziksel imkansızlıklar eğitimin kalitesine etki etmemelidir. Örneğin çocuğun **okul öncesi eğitiminden itibaren yetenek ve yatkın olduğu alan tespit edilmeye çalışılmalıdır.** Bu yöntem, müfredat ayıklanarak müsait hale getirilecek eğitim öğretim döneminde sınıflar ne kadar kalabalık olursa olsun başarılabilir ve peşi sıra başarı getirecek bir yöntemdir. Bir üst öğretime geçiş sınavlarında ise yine bu sistemin uygulanması ile elde edilen veriler kullanılarak öğrenciler ilgi ve beceri alanlarına gereksiz sınavlara girmeksizin kanallanabileceklerdir.

(K32)- Eğitim politikalarında **başlıca problem kişilerin ilgi alanlarına göre yönlendirilmemesi** ve farklı alanlarda çektiği zorluklar oluşturuyor. Öğrencilere başlangıç aşamasından sonuna kadar ilgili ve yetenekli olduğu alanın ortaya çıkması için çeşitli yollar üretilerek kişileri bu alanlara yönlendirilmesinin gerektiğini düşünüyorum. Bu sayede eğitimcilerin de niteliği artacaktır.

(K36)- *Lisede meslek hayatına dair daha iyi bir rehberlik sağlanmalı*

1.2.5.2. Eğitim Sisteminde İstikrarın Sağlanması

Eğitim sisteminde sürekli bazı değişikliklere gidilmesi görüşmeler kapsamında katılımcıların sıklıkla dile getirilmiş bu duruma çözüm olarak eğitim

sisteminde istikrarın sağlanması gerekliliği öne çıkarılmıştır. Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Benim bir siyasi iktidardan en önemli beklentim her alanda istikrar. Her gelen iktidar, her gelen Milli Eğitim Bakanı yeni bir eğitim sistemi kuruyor. Benim açımdan önemli olan eğitim sisteminde istikrarın sağlanması.*

(K1)- *Eğitimde kalite eğitimin istikrarlı ile sağlanır. Bu konuda devletle birlikte devletin istihdam ettiği öğretmenlere çok büyük görevler düşüyor. Daha iyi öğretmen yetiştirebilirsek o öğretmenin bir öğrenciyi yetiştirmesi daha etkili olur. Bu sebeple önce iyi öğretmen yetiştirmeye odaklanmalıyız.*

(K5)- *Ülkemizde en çok Bakanı değişen birim Millî Eğitim Bakanlığı, bu da gösteriyor ki bir türlü istediğimiz sistemi oturtamıyoruz.*

(K5)- *En son tartışma konusu eğitim sisteminde 4+4+4 uygulaması. Millî Eğitim Bakanlığı'nın her canı sıkıldığında yeni bir sistem getirmesi Türkiye'de eğitim sisteminin bir düzene oturmamasına yol açıyor, bunların iyileştirilmesi gerekiyor.*

(K5)- *Yeni bir sınav sistemi uygulaması başladı, bu sistemde sınav tek bir defada değil eğitim süresi boyunca yıllara yayılmış bir şekilde yapılıyor, örneğin 6., 7., ve 8 sınıflara getirilen Liseye Giriş sınavları gibi, bu sınavlar uygulamaya konulmuşsa eğer belirli bir süre kalmalı ve uygulanmalı sürekli sistem değiştirilmemeli.*

(K5)- *Ülkemizde ÖSYM sınava 2 ay kala sınav sistemini değiştiriyor. Halbuki insanların ümitleri o sınava bağlı çünkü herkes üniversiteden mezun olup iyi bir işe girebilmek umuduyla sınava hazırlanıyor, bir öğrenci 12 senesini sınav için harcıyor ama sınava bir buçuk, iki ay kala sınav sistemi değiştiriliyor. Hem eğitim hem de sınav sistemlerinin bu kadar sık ve kolay değiştirilmesini doğru bulmuyorum çünkü milyonlarca insanın hayatı bu sınavlara bağlı.*

(K11)- *16-17 senedir eğitim hayatım devam ediyor, her sene bir değişiklik oldu. Liseye girerken LGS'ye girdim, onun adı sonra OKS oldu, sonra yine değişti ismini bilmiyorum. Sürekli bir değişiklik oldu, bu değişikliklerin hiçbirini tutmuyor. Mesela 10 yıldır devam eden, herkesin "tamam", "çok iyi" dediği bir sistem yok eğitimin hiçbir alanında.*

(K25)- *Eğitimin çıktısını 20 yıl sonra alıyorsun, kaldı ki bu süre zarfında 2-3 tane de sistem deneyeceksin, bu eğitimin çıktısını ne zaman alacaksın?*

(K24)- *Her seferinde gelen eğitim sistemi gideni aratıyor. Bizim ülkemizde çıkar ilişkileri temel politikalara çabuk yansıyor. Eğitim konusunda daha temel bir politikanın, izlenecek bir ana yolun olması gerekiyor. Eğitim politikalarının iktidardan iktidara bile değişmemesi gerekiyor.*

(K9)- *Eğitim sistemi çok fazla değişiyor. Kendimden örnek vereyim, liselere giriş sınavının ben girdiğimde adı LGS idi, benden sonra OKS olmuş, SBS olmuş, şu anda adının ne olduğunu bilmiyorum. Olan şu, sadece adı değişiyor, yine öğrenciler bir sınava giriyor, aldıkları puanla okullara yerleştiriliyor.*

(K14)- **Eğitim sürekli değişen bir şey olmamalı.** Eğitim adı üzerinde, öğretim gibi, öğretimin yanında olan bir şey. Doğuştan başlayıp hayatı boyunca bir insanın eğitimi değişmemeli. Başlangıçta başka bir sisteme dayalı giderken sonra başka bir sisteme geçilmemeli. Bir insan ömrü boyunca aynı sistemde ilerlemeli. Sistem iyi veya kötü fark etmez, o eğitimin doğru sonuç verebilmesi için tek bir eğitim sistemiyle devam etmeli. **Eğitimin sonuçları uzun sürede alınır, bu yüzden sürekli değişmemelidir.** Önceki eğitim sisteminden gelmiş insanların görüşünü almak yerine o an eğitimin içinde olan, belki de ileride o eğitimi alacak kişilerin görüşü alınmalı. Çünkü insanlar ununu eleyip eleğini astıktan sonra bunu yapalım, şunu yapalım diye ahkam kesmesi bizim ülkemizde çok kolay oluyor. Öğrenci sizin istediğiniz eğitimi istiyor mu, bu eğitimi başarabilecek mi bakılmalı.

(K14)- ABD’de veya diğer ülkelerde neden yıllardır aynı sistem var? Belki sistemleri mükemmel değil, onlarda da torpil oluyordur, o önemli değil; **bu ülkelerdeki sistem oturmuş iyi de kötü de olsa mevcut sistemi devam ettiriyorlar** bu yüzden daha verimli oluyor. Eğitimde İngiltere de başarılı bir ülke ABD de; iki ülkede de sistem aynı değil ama demek ki farklı sistemlerle de başarılı olunabiliyor. **Biz 5 yıl bir sistemi deniyoruz, beğenmeyip 5 yıl başka bir sisteme geçiyoruz,** bu sistemin de sonuçlarını görmeden yeniden sistem arayışına giriyoruz. İktidar tepkileri göze alarak bir eğitim sistemini uzun süre denemeli ki sistemin sonuçlarını görebilsin, bu sonuçlara göre sistem üzerinde küçük değişiklikler yapılabilirsin. Bizde iktidarlar popülist bir şekilde seçim odaklı olarak sistemi değiştiriyor, kısa vadeli bir grubun alkışını alıyor.

(K23)- Her gelen siyasi iktidar ülkenin menfaatini düşünmeli, bir gün iktidardan ineceğini düşünerek hareket etmeli. Siyasi iktidarlar kendi ideolojilerini ülke menfaatlerinin önüne koymamalı, **her farklı ideoloji kendi döneminde eğitim sistemini kendine göre değiştirmemeli, ülke menfaatinin ön planda olduğu tek bir eğitim sisteminde kararlı olunmalı.** Uzlaşılan eğitim sistemi ile ülkenin kalkınmasına odaklanılmalıdır.

(K21)- İlköğretim alanında çok sık yapılan sistem değişikliklerinin bir belirsizlik ortamı oluşturduğunu düşünüyorum. **Eğitim sistemindeki belirsizliklerin giderilmesi gerekiyor.**

(K31)- Eğitim sisteminin yetersiz oluşu noktasıyla kast ettiğim Türkiye gerçeğinde anlaşılması zor olmayacak gün gibi ortada bir gerçektir. Her başa gelenin kendi doğrularınca değişime uğrayan bir politikası mevcut, evet tıpkı siyaset politikamız gibi. Bunun önüne geçmek için alınacak karar **‘sistematik ve ülkemize en uygun sabit bir eğitim politikasının’ benimsenmesidir.**

(K33)- Mevcut eğitim sistemindeki en büyük sıkıntının oturmuş bir **düzenin olmaması** ve gelen her bakanın mevcut sistemi tamamen yıkarak rüyasında gördüğü sistemi sabah getirmeye çalışmasıdır. Ve yeni gelen kişinin iktidardaki düşünceye göre planlamalar yapması durumu öğrencileri bunalıma sokmaktadır. Düzensiz sistemde başarılı olmanın zorluğu öğrenciler üzerinde kötü etki bıraktığından sistemin getirilerinin bir manası kalmamaktadır. Bu yüzden eğitimin siyasetten tamamen ayrı bir oluşum olmasının daha doğru olacağını düşünüyorum.

(K35)- **Eğitim sisteminin en büyük probleminin istikrar olduğunu** söyleyebiliriz. Neredeyse hiçbir öğrenci liseye başladığında mevcut bulunan sınav sistemiyle lise eğitimini bitiremiyor. Ben liseye başladığımda LYS-YGS sistemi doğrultusunda eğitim alırken birdenbire sistem değişikliği sonucu YKS adlı sistemle muhatap olacağımızı öğrendik. Fakat bunu öğrendiğimizde ortaöğretimimizin yarısı bitmişti bile. Bambaşka sistemler, bambaşka soru tipleri ve hatta bazı boşa işlenmiş, müfredattan kaldırılmış konular... Bunlar öğrencinin belini bükmekte, sınav hazırlığında yapayalnız ve çaresiz kalmasını sağlamaktadır. Özetle; **eğitim hususunda istikrarın sağlanamıyor olması güncel en büyük problemimiz** olarak görünmektedir.

1.2.5.3. Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanması

Yapılan görüşmelerde ülkenin çeşitli bölgelerinde okuyan öğrencilerin aynı nitelikte eğitim alma hakkına sahip olduğu ve bu sistem içerisinde eşit koşulların tüm bireylere sunulması gerektiği öne çıkarılmıştır. 13 farklı katılımcı tarafından 18 kez dile getirilen “Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- **Ülkemizde 81 il var, gençler üniversite eğitimi için büyük şehirlere geliyorlar. Bu durumun düzeltilebilmesi için yapılması gereken şey, her ilde eşit nitelikte eğitim imkanının sunulmasıdır. İller arasındaki eğitim seviyesi eşitsizliğinin giderilmesi gerekiyor. Şu anda böyle bir eşitlik bulunmadığı için öğrenciler daha iyi bir eğitim alabilmek amacıyla İstanbul, Ankara ve İzmir’e geliyor. Bu öğrencilerin birçoğunun anne-baba harici bir geliri yok.**

(K8)- **İlköğretimde özel okul ile devlet okulu arasında çok büyük fark var. Özel okulda okuyan öğrenciye çok geniş bir program yükleniyor. Devlet okulunda okuyan öğrenciye de çok standart ve sonrasında gireceği sınavlar için de yetersiz bir eğitim veriliyor. Bu farkın kapatılması gerek, bunun için özel okulların kapatılması bir çözümdür, ancak o noktada mevcut sistemi değiştiremediğimiz sürece insanlar önlerine konulan bariyerleri aşmak için yine farklı takviyeler arayışına girecek.**

(K5)- **Okul öncesi eğitim konusunda erken yaşta çocukların eğitime başlatılması, İngilizce eğitiminin erken yaşlara düşürülmesi bunlar güzel politikalar ama ülkenin her yerinde uygulanabiliyor mu buna da değinmek lazım. Ülkenin her bölgesinde bu uygulamaların eşit bir şekilde uygulanabilmesi lazım.**

(K5)- **Her öğrenci gireceği sınava ilişkin eğitimi okulunda eşit bir şekilde alabilmeli.**

(K6)- **Anayasamızda nasıl her bireyin yaşama hakkı eşit ise eğitimde de ülkenin her bölgesinde yaşayan bireyler için eğitim hakkı ve eğitim koşulları eşit olması gereklidir.**

(K6)- Siyasi iktidar **ülkedeki her bireyin eşit eğitim almasını sağlamalıdır**. Fırsat eşitsizliğini, bu eşitsizliğe sebep olan kötü koşulları, ayrımcılığı ortadan kaldıracak adımları atmalıdır.

(K6)- Özel üniversiteler eğitimde adaletsizliğe sebep oluyor.

(K13)- Yapılacak değişikliklerde ülkenin doğusundaki ve batısındaki farklılıkların göz önünde bulundurularak yapılması gereklidir. **Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gerekir**.

(K15)- Eğitim ülkenin geleceği adına en önemli konudur çünkü bir ülkenin geleceği eğitimden ibarettir. Yirmi yıl sonra ülkeyi yönetecek olanlar, sizin çalışmanızda seçtiğiniz üzere, bizleriz. Bir ülkeyi düzeltmek istiyorsak eğitimden başlamalıyız. Sosyal devlet ilkesinin eğitimde olabildiğince fazla uygulanması gerekiyor. **Asgari ücret alan bir babanın oğlu da kızı da benimle aynı şartlarda okuyabilmeli**. Benim babamın iki çocuğunu da üniversitede okutabilecek kadar ortalama bir ekonomik güce sahip. Diğer insanlar da aynı fırsatlara sahip olabilmeli. **Ülkede iktidarın dar gelirli vatandaşlar ile daha zengin vatandaşların çocuklarının aynı koşullarda, aynı kaynaklardan eğitim alabilmesine imkan sağlaması gerekir**.

(K24)- Okul öncesi eğitimin çok önemli olduğunu düşünüyorum. **Okul öncesi eğitimin herkese eşit verilmesi gerekiyor** ancak bunun günümüzde mümkün olmadığını görüyorum. İlkokulun bile olmadığı yerler var ülkemizde, anaokulu için bu istek insanlara komik geliyor.

(K24)- **Eğitimde fırsat eşitliği çok önemli** ancak ben şu an için eşitlikten değil birçok yerde anaokulunun bulunmamasından bahsediyorum, bu daha acı bir şey.

(K23)- Bugün İstanbul'un merkezi ilçelerindeki bir ilköğretim okulu ile ülkenin herhangi bir ilindeki okul birbiriyle yarışmıyor düzeyde. Bunun nedeni öğretmen atama sisteminde bile bir sınavın olması. Sen iyi olan öğretmeni iyi okula atıyorsun, sınavla belirlediğin daha düşük düzeyde olan öğretmeni daha düşük seviyeli okullara gönderiyorsun. **Hâlbuki her yere, eşit derecede önem verip o şekilde değerlendirmek lazım**.

(K28)- Bunun dışında okullar çocukların kaçmak istedikleri bir obje olarak değil yaşayarak öğrenip aynı zamanda da akranlarıyla eğlenceli vakit geçirebilecekleri alanlara dönüştürülebilir. Bu politikaların uygulanması konusunda da **devlet fırsat eşitliğini sağlayarak en verimli şekilde okul öncesi eğitim döneminden başlayarak tüm öğrenim süresi boyunca bireylerin toplumsal yaşama en verimli şekilde adapte edilmesi üzerine kurgulanmalıdır**.

1.2.5.4. Farklılıklara Değer Veren Bir Eğitim Anlayışının Benimsenmesi

Yapılan görüşmelerde 7 farklı katılımcı tarafından 8 kez ülkedeki eğitim sisteminde her bir öğrenciyi ayrı bir birey olarak değerlendirerek onların farklılıklarına değer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. İlgili Koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K11)- *Eğitimde tek tip insan yetiştirme düşüncesinden vazgeçmemiz lazım hem dini hem de kültürel açıdan. Mesela ben Şafi'yim, okulda Hanefi mezhebindekiler gibi Kunut Duaları ezberletildi, halbuki Şafi'ler namazın hiçbir yerinde Kunut Duası okumaz.*

(K26)- *Türkiye'nin çeşitli coğrafi bölgeleri ve çok farklı kültürleri var. Eğitim sistemi bu coğrafi bölgelerin ve kültürel çeşitliliğin bütünü düşünülerek oluşturulmalı. Toplum gelişen, değişen dinamik bir yapı, bu sebeple bir eğitim sistemini 50 yıl boyunca devam ettirmek mantıklı bir seçim değil. Eğitim sistemi tüm bu unsurlar düşünülerek oluşturulmalı.*

(K25)- *Devletin kendi televizyon kanallarında (TRT Çocuk, vb.) programlar, çocukları bir düşünceye yönlendirmek, bir tarafa kanalize etmek için hazırlanıyor. Bunu taraflı buluyorum. İdeal bir iktidarın tutumu böyle olmamalı. Ortada birey söz konusudur, ancak bireyleri bir standarda oturtmaya çalışıyorlar. Tarafsız, bağımsız bir eğitim olmalı. Her şeyi vermeli. Sadece Türk tarihi, Türk Edebiyatı vermemeli, dünya tarihi, dünya edebiyatını da vermeli.*

(K31)- *Bu hususta yapılacak en büyük iyileştirmelerden biriye ezberci eğitim sisteminden koparak, pratikte tecrübe etme olanağımızın bulunduğu uygulamaları ve herkesin ilgisi alanınca erken yaşlardan eğitilmesi uygun olacaktır. 'Ağaç yaşken eğilir' atasözümüzden yola çıkarak, henüz çocukluk yıllarımızda alacağımız eğitimlerin birbirinin kopyası, fikir yürütmekten aciz itaatkar çocuklar olmasından kaçınarak; fikri ve vicdanı hür, sesi gür, ne istediğini bilen nesiller yetiştirmemiz için eğitim politikalarının basamaklıp tutumundan sıyrılıp, yenilikçi adımlar atması gerekmektedir.*

(K34)- *Üniversiteler bu anlamda daha keskindir, insan karakterinin 40 yaşında kendini tamamladığını düşündüğümüzde, üniversite öğrencilerinin kişiliğine olumlu anlamda müdahalede bulunmak diğer eğitim gruplarına göre daha zordur. Bu sebeple üniversite eğitim içeriğinde tekdüze bir eğitimden uzak durulmalıdır. Birçok farklı aile, farklı coğrafya, farklı dini inanç, ideolojik çeşitliliğe sahip öğrencilerin olduğu göz önüne alınmalıdır. Akademisyenlere alan eğitimlerinde bu çeşitlilik net bir şekilde öğretilmeli, öğrencilere bu bilinçle yaklaşılması sağlanmalıdır. Devlet bütünlüğüne ve kamu güvenliği- huzuruna zarar vermediği takdirde bütün düşüncelerin rahat bir şekilde ifade edileceği bir üniversite ortamı tahsis edilmelidir.*

1.2.5.5. Aile içi eğitime önem verilmesi

Yapılan görüşmelerde 8 farklı katılımcı ailenin eğitimdeki rolüne dikkat çekmiş ve aile içindeki bu eğitime önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K10)- *Aile içi verilen eğitim geri plana itildi. Kendimizi ön plana çıkardığımız yer ailedir. Okul eğitimi belli bir aşamadır, kolektifliğimizi ortaya çıkaran yerdir.*

(K15)- *Okul öncesi eğitim çok önemli ancak bu eğitim önce ailede başlamalı. Çocuklardan ziyade ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekiyor.*

Günümüzde çocuklara yönelik cinsel istismar vakaları çok artmış durumda, ailelerin bu konuda bilinçlenerek çocuklarını bu tip olaylara karşı eğitmeleri gerekiyor. Evlenecek çiftlere kurslar verilerek bu konuda bilinçlendirme yapılabilir. Annem ilkokul mezunu ancak bize diyor ki “ben bile cahilken sizi böyle yetiştirdim ama okumuş insanlara bakıyorum, çocuklarını iyi yetiştiremiyor”. Yani çocuk gelişimi konusunda istisnasız her anne babaya eğitim verilebilir. **Okul öncesi eğitimde ailenin rolü okuldan daha önemli.**

(K9)- Eğitime başlama yaşı olan 7 yaş bence çok geç bir yaştır. Bu beş yaşa, beş buçuk yaşa indirildi ama 5 yaşındakilere verilen eğitim yetersiz kaldı. **Ailelerin bilinçlendirildiği bir eğitim programımız yok, bunun eksikliğini yaşıyoruz. Beynin en hızlı, en güzel gelişme zamanını çocuklar, gelişigüzel oyun saatleri ve ailenin vereceği küçük eğitimlerle geçiriyorlar. Okulda eğitime başlandığı zaman gereksiz ders saatleri uzunluğu var. Eğitimde standardizasyon yok.**

(K31)- **Eğitimin ailede başlaması gerekliliğinin altını çizerek, kreş ve anaokulu eğitimlerine başlayan çocuğun okulu ne olarak göreceğinin en büyük örnekleri bu kurumlardır.**

(K34)- Sosyal bilgilerde müfredatı oluşturan bilgiler, çağa uygun ve öğrencinin hem geçmişi hem de geleceği realist olarak inceleyebileceği şekilde düzenlenmelidir. Aslına bakarsak sistemler neyi içerirse içersin ana eğitim aileden başlar. Bu anlamda **öğrencinin öğretim hayatına başlamadan evvelki aile eğitimi kontrollü şekilde yapılmalıdır. Devlet ebeveynleri bilgilendirmeli, okul öncesinden ideal öğrenci tipi yetiştirmek adına içerisinde farklılıklar barındıracak ve tüm seviyelere hitap edebilecek şekilde oluşturulmalıdır.**

(K35)- Türkiye’de eğitim öğretim yaşının 5 yaşına kadar düşmüş olduğu görülmekte. Böylesine küçük yaşta çocukların ailelerinden ayrılarak okula gönderilmesinin tartışmaya değer bir husus olduğunu düşünüyorum. Günümüz Türkiye’sinde ebeveynlerin birçoğu geçim kaygısı sebebiyle iş hayatında bulunmak zorunda olduğu için çocuklarının bir an önce okula başlaması ve bakım sorumluluklarının nispeten azalması için okul öncesi eğitimin 5 yaşında başlaması konusunda bir problem görmediğini ve iktidarın da bu yönde tutum sergilediğini düşünüyorum. Burada **öncelik maddi kaygılar yerine küçük çocukların evdeki aile ortamından, annelerinden, babalarından her günün büyük bölümünde mahrum kalmaması olmalıdır. Pedagojik araştırmalar doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini düşünüyorum.**

(K37)- **Eğitimin öncelikle ailede başladığını düşünerek ilk amacın toplumu yetiştirmek olduğuna inanıyorum. Düünün gençleri bugünün aileleri ve bugünün gençleri yarının aile kurumlarını oluşturacaktır. Dolayısıyla eğitimin çok kapsamlı, sadece okulla sınırlı kalmayan bir toplumsal hareketlilik olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte sosyal devlet anlayışından hareketle iktidarın devlet bünyesinde açtığı kursların sayısı ve niteliği artırılmalı buralarda nitelikli personel istihdam etmelidir.**

1.2.5.6. Temel eğitimde niteliğin artırılması

Yapılan görüşmeler kapsamında 7 farklı katılımcı temel eğitimin niteliğinin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. İlgili koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *İlköğretim çağındaki öğrencilerin, o yaşlarda mesleki yönelimden ziyade temel eğitimi daha nitelikli bir şekilde almaya ihtiyacı var. İlkokuldayken temel eğitimi daha iyi düzeyde alanlar iyi liselere gidiyorlar, bu liselerde de iyi eğitim alarak daha iyi üniversiteleri kazanıyorlar. Temel eğitimi yeterli düzeyde olmayanlar, ilkokul matematiğini iyi bilmeyenler, lise matematiğini öğrenemiyorlar. Bu sebeple önemli olan temel eğitimin iyi bir şekilde verilmesi.*

(K4)- *Öğrenci, üniversiteye gelene kadar 12 yıl eğitim görüyor. Bu süre içerisinde de her yıl detaylı bir şekilde Türkçe-Edebiyat dersi alıyor. Üniversiteye geldiğinde de bölümü eğer Türkçe veya Edebiyat değilse bu dersi alması bana göre anlamsız. 12 yıllık temel eğitim nitelikli bir şekilde verilirse öğrenci üniversiteye hazır bir şekilde gelmiş olacak ve bu öğrenciye artık kendi bölümü veya branşı ile alakalı müfredat uygulanabilir.*

(K8)- *İlk başta ilköğretim ve orta öğretimdeki seviyenin yükseltilmesi lazım. Avrupa ve ABD'den gelen arkadaşlarımızla eğitimi konuştuğumuzda onların çok daha özel dersler aldığını öğreniyoruz. İlköğretimde ve ortaöğretimde ders seçme imkanları var, mesela Roma Tarihi alabiliyor, bizde bu yok.*

(K6)- *Hâlihazırda uygulanan üniversiteye giriş sistemi değiştirilmemeli. Ancak mevcut sistemde bazı eksiklikler bulunuyor. Bunlar; ortaöğretimde verilen eğitimin niteliğinin mevcut sınav sisteme uygun olmaması ve tercih edilecek bölümlere ilişkin yeterli bilgilendirmenin ortaöğretim aşamasında yapılmaması.*

(K23)- *Her şey temelden başlar eğer iyi öğrenci yetiştirirsen o insan yarın iyi bir öğretmen olur ve onun yetiştirdikleri de ondan daha iyi olur. Dolayısıyla sınavların niteliği de aldıkları eğitimle paralel olarak artacaktır. Yani sen eğitim kaliteni artırırsan sınav niteliği de kendiliğinden artacaktır, haksız bir rekabet oluşmayacaktır. Bugün İstanbul'un merkezi ilçelerindeki bir ilköğretim okulu ile ülkenin herhangi bir ilindeki okul birbiriyle yarışmıyor düzeyde.*

(K34)- *Öncelikle bir ülkeyi ideal refah ve medeniyet seviyesine çıkarabilmenin yegâne gerekliliği nitelikli bir eğitimidir. Nitelikli eğitimi sağlamak adına ilkokuldan üniversite seviyesine dek küresel anlamda kuşakların yetiştirilme tarzı, ihtiyaçları, çağın gereklilikleri göz önünde bulundurularak bir eğitim sistemi hazırlanmalı, basmakalıp sistemlerden vazgeçilmelidir.*

1.2.6. Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler teması altında yer alan “Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler” kategorisindeki kodlu bölümler Tablo 15’te gösterilmiştir. Bu kapsamda katılımcılar, yükseköğretim sisteminde dair beklentilerini 20 farklı kod altında, 95 kez ifade etmiştir.

Görüşmeler kapsamında ifade edilen beklentilere genel olarak baktığımızda katılımcılar, bölüm ve programların kontenjanlarının toplumun ve serbest piyasasının ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada, gereksiz yere çok sayıda üniversite veya bölüm açılmasının eğitim kalitesini düşürdüğü ve işsizlik oranlarını artırdığı endişesi dile getirilmektedir.

Görüşmelerde ülke genelinde ihtiyaçtan daha fazla üniversite açılmaması da sıklıkla dile getirilen bir diğer beklentidir. Fazlaca açılan üniversite, bölüm ve programların yükseköğretimdeki nitelik problemlerine sebep olduğu vurgulanırken barınma, ulaşım ve burs olanaklarının iyileştirilmesi gerekliliği de öne çıkan beklentiler arasında yer almıştır.

Yükseköğretimde nitelikli eğitimin öneminin altı çizilirken, bununla paralel olarak burs, ulaşım ve barınma olanaklarının iyileştirilmesi, laboratuvar, teknik malzeme ve bütçe ihtiyaçlarının karşılanması gibi hususlarda beklentilerin olduğu görülmektedir.

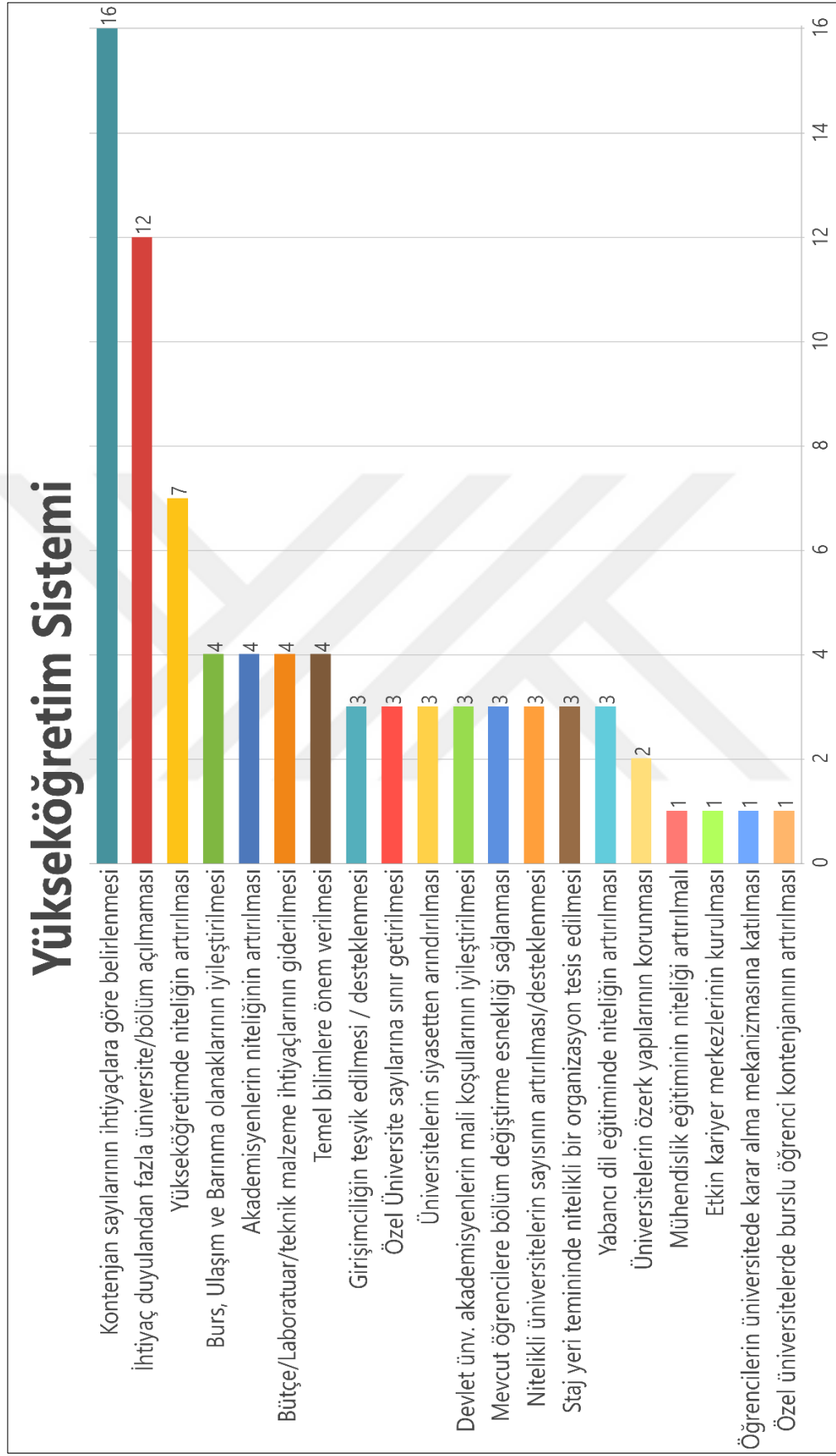
Akademisyenlerin niteliğinin artırılması ve temel bilimlere daha çok önem verilmesi gerektiği konusunda ortak bir görüş bulunmaktadır. Ayrıca, yükseköğretim sürecinde girişimciliğin teşvik edilmesi ve desteklenmesi istenmekte olup, bu durum üniversite mezunlarının iş dünyasına daha donanımlı ve yenilikçi bir şekilde katılımını sağlayabilir.

Üniversitelerin siyasetten arındırılması ve özel üniversite sayılarına sınır getirilmesi gibi kodlar ise, yükseköğretim sistemine dair daha geniş çaplı değişim taleplerini ifade etmektedir. Tüm bu beklentiler, yükseköğretim sisteminin bütüncül bir şekilde ele alınması ve yeniden yapılandırılması ihtiyacına işaret etmektedir.

Şekil 10'da yükseköğretim sistemine ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları yer almaktadır. Bu kapsamda kodlu bölüm frekanslarına benzer olarak 16 farklı katılımcı kontenjan sayılarının ülke ihtiyacına göre belirlenmesi gerektiğini belirtmiş, 12 farklı katılımcı da ihtiyaç duyulandan fazla üniversite ve bölümün açılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Tablo 15. Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Kontenjan sayılarının ihtiyaçlara göre belirlenmesi	19
2	İhtiyaç duyulandan fazla üniversite/bölüm açılmaması	12
3	Yükseköğretimde niteliğin artırılması	8
4	Burs, Ulaşım ve Barınma olanaklarının iyileştirilmesi	7
5	Bütçe/Laboratuar/teknik malzeme ihtiyaçlarının giderilmesi	5
6	Temel bilimlere önem verilmesi	5
7	Akademisyenlerin niteliğinin artırılması	5
8	Girişimciliğin teşvik edilmesi / desteklenmesi	4
9	Üniversitelerin siyasetten arındırılması	4
10	Özel Üniversite sayılarına sınır getirilmesi	4
11	Staj yeri temininde nitelikli bir organizasyon tesis edilmesi	3
12	Mevcut öğrencilere bölüm değiştirme esnekliği sağlanması	3
13	Nitelikli üniversitelerin sayısının artırılması/desteklenmesi	3
14	Yabancı dil eğitiminde niteliğin artırılması	3
15	Devlet ünv. akademisyenlerin mali koşullarının iyileştirilmesi	3
16	Üniversitelerin özerk yapılarının korunması	2
17	Mühendislik eğitiminin niteliği artırılmalı	2
18	Öğrencilerin üniversitede karar alma mekanizmasına katılması	1
19	Etkin kariyer merkezlerinin kurulması	1
20	Özel üniversitelerde burslu öğrenci kontenjanının artırılması	1
	TOPLAM	95

Şekil 10. Yükseköğretim Sistemine İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.2.6.1. Kontenjan Sayılarının İhtiyaçlara Göre Belirlenmesi

Yükseköğretim sistemine ilişkin beklentiler kategorisinde 16 farklı katılımcı tarafından 19 kez ifade edilen “Kontenjan sayılarının ihtiyaca göre göre belirlenmesi” koduna ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Kontenjanlar konusunda açığı olduğuna inandığım sağlık ve eğitim alanlarında kontenjanların yüksek olması beklenebilir. Ancak temel bilimlerde her sene 5000 kişi alırsanız niteliksizleşirsiniz.*

(K6)- *Yükseköğretimin en ciddi sıkıntısı sunulan olanaklar açısından devlet üniversitelerinin özel üniversitelerle yarışamıyor olmasıdır. Devlet üniversitelerindeki yüksek kontenjanlar nitelikli eğitim alabilme imkanını ortadan kaldırıyor. Kontenjanların düşürülmesi gerekiyor.*

(K12)- *Akademisyenlerin niteliği açısından düşündüğümde kendi okulumdan oldukça memnunum ancak 400 kişilik sınıflarda, hatta bazı derslerde 800 kişi eğitim alıyoruz. Bu durum derslerin etkinliğini olumsuz etkiliyor. Hukuk fakültelerinde kontenjanların çok fazla olması hem derslerin etkinliğini etkiliyor hem de hukuk mezunlarının niteliğini düşürüyor. İnşaat Fakültesinde okuyan arkadaşım 25 kişilik sınıflarda ders yaparken bizde bu sayı çok yüksek.*

(K13)- *Bu konuda kendi okulumdan (AÜ. Hukuk Fakültesi) örnek veririm, okula başladığım dönemde 600 öğrenciyi sıralamada ilk 2000'den alıyordu. Şimdi ise kontenjanlar önce 800'e sonra 1000'e çıktı. Aynı durum piyasadaki avukat sayısında da söz konusu. Biz buraya aldığımız kişiyi iyi bir şekilde yetiştirip mezun ediyor muyuz diye bakmıyoruz sadece daha fazla kişinin diploma almasına bakıyoruz.*

(K13)- *Bu okullara gelen kişilerin ileride önüne yeni koşullar ortaya çıkartmadan sürekli fakültelerin kontenjanlarını şişiriyoruz. Fen Edebiyat fakültelerinde kontenjanlar anlamında bir daralma gerçekleşmesi gerekirken bir artış söz konusu. Ancak belki de en çok ihtiyacımız olan Tıp Fakültelerinde böyle bir durum yok. Bölümlerin kontenjanları belirlenirken her mesleğin kendi sivil toplum örgütünün görüşü alınmalı.*

(K15)- *Devlet okullarında da kontenjan problemi var. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ülkenin en köklü ve prestijli hukuk fakültelerinden biri ancak bizim dönemimizde 800 kişi aldı. Bu durum af ile gelenler, Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) ile gelenler, okul birincisi olarak gelenler derken bu sayı 950 kişi oluyor. Kontenjanların bu kadar yüksek olması sağlıklı bir eğitim almamızı engelliyor. Bazı prestijli özel üniversitelerde 20-30 kişilik sınıflarda ders işlenirken, önemli devlet üniversitelerinde bu sayı 350-400 kişileri buluyor. Hukuk gibi bir bölümde derste söz alarak kendinizi ifade edebilmeniz, soru sorabilmeniz gerekirken bu kadar kalabalık sınıflarda bu imkânı bulamıyorsunuz. Hukuk fakültelerinin temel sorunu bu, buna nasıl çare bulunur bilemiyorum.*

(K26)- *Günümüzde Eğitim Fakültelerinden mezun öğrenciler öğretmen olabilmek için KPSS'ye giriyor, bu sınavla atanamayanlar şikayet ediyor.*

Devletin ilgili makamları oturup ülkedeki öğretmen ihtiyacını ve mevcut Eğitim Fakültelerinin sayısını değerlendirmeli ve bu değerlendirmeye göre de kontenjanlar belirlenmeli.

(K25)- "Ülkede çalışıp çalışmadığını bilmediğim bir Devlet Planlama Teşkilatı var, bu sene kaç öğretmen atanacak konusu televizyon kanallarında haber olacak düzeye çıkıyor. **10 öğretmen alınacak ama 100 mezun var, bu sayı oturup planlanamıyor mu?** Örneğin, İnşaat Mühendisine ihtiyaç var ama mezunu az, üniversitede mühendisliğin kontenjanını artırıp öğretmenliğin kontenjanını azalt, bu basit bir şekilde çözülebilecek bir problem ama çözülemiyor."

(K22)- **Üniversite kontenjanlarının fakültelerin niteliğine uygun olması,** (kendi fakültem açısından) 1200 kişilik değil de 500-600 kişilik olması gerekir. Kontenjanların bu seviyede olması sayesinde akademisyen-öğrenci ilişkileri daha sağlıklı yürütülebilir.

(K9)- Kamu Yönetimi bölümü mezunuyum, kamuya ilişkin tüm bilgileri alıyorum ama kamuda istihdam edilebilecek adam sayısı belli. Kamuda istihdam edilemediğim zaman dönüp özel sektöre bakacağım ama özel sektör donanımı ile ilgili hiçbir bilgi almadım. **Ya istihdam sayısı kadar öğrenci kontenjanı açılmalı ya da öğrenciye alternatif diğer alanlarda da bilgi verilmeli.** Ancak bu çok uzun bir döneme yansır, yine bir çelişki doğmuş olur. Her hali ile eğitimde bir sıkıntı var.

(K17)- Benim bu konuda radikal bir düşüncem var, **Türkiye’de 10 üniversite dışında hepsinin kapatılması lazım,** çünkü bir şey çoğaldıkça bozuluyor ve bilimsellikten uzaklaşıyor. Bizim fakültemiz, yer olmadığından, çok fazla kontenjan açmıyor ama **İstanbul üniversitesi 2000 öğrenci alıyor, siz 2000 öğrenciye ne kadar iyi, bilimsel bir eğitim verebilirsiniz? mümkün değil.** Hoca her gün birinin evine gidip anlatsa da mümkün değil veya o hoca sınav kağıdı okuyor, 2000 tane sınav kağıdı karşısında, o hocadan nasıl verim alabilirsiniz?

(K23)- Öncelikli olarak nitelikli eleman yetiştirilmelidir. Ülkenin her yerinde üniversitenin açılması bir istihdam politikası olarak değerlendiriliyor. Bu kadar çok üniversite açılması daha fazla insanın üniversitede okumasını ve bu sebeple iş hayatına geç katılmasına neden oluyor. Rakamlara bakıldığında siyasetçiler açısından işsizlik oranı daha düşük görünüyor yani insanlar yirmi beş, otuz yaşına kadar okusun yüksek lisans, doktora yapsın ekonomiye ve istihdama daha geç katılsın demek günü ancak kurtarır; sonraki yıllar için bir birikmeye sebep olur. Realist düşünüp ülke çıkarlarını kendi siyasi çıkarlarımızın önünde tutmalı nitelikli eleman yetiştirmeye odaklanmalıyız. Bu konuda **benim önerim, üniversite kontenjanlarının azaltılarak niteliğinin arttırılmaya çalışılmasıdır.**

(K23)- Türkiye’nin birçok ilinde hukuk fakültesi var. Ben 2007’de lisedeyken İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi yılda 400 mezun veriyordu. Hâkimlik, savcılık sınavına 3000 ile 4000 kişi giriyordu yılda 800-900 kişi hâkim veya savcı olarak atanıyordu. Şu an 2014 yılındayız, yaklaşık altı yedi yıl geçti, sadece bizim fakülte yılda 1200 mezun veriyor. Hâkimlik, savcılık sınavına giren aday sayısı 10 bin, 11 bin kişi civarında ama atanan hâkim ve savcı sayısı en fazla iki bin kişi. On bin kişiyi mezun ediyorsun bir unvan veriyorsun ama onları yeterli

kadar değerlendiremiyorsun. Ben kontenjanların artırılmasını değil azaltılması ve nitelikli eleman sayısının artırılması taraftarıyım.

(K21)- Örneğin öğretmenlik bölümlerine baktığımızda **üniversitelerin kontenjanlara dikkat etmesi gerekiyor**. Tamam herkes üniversite okuyor çok güzel bir şey ama mezun olduğunda bir anda boşluğa düşüyor, işsiz kalıyor. Bu durum insan üzerinde olumsuz etkiler yaratıyor. Bence bu yüzden **birçok bölümde kontenjanlarda kısıtlama yapılması gerekiyor**.

(K34)- Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçim sınavlarında seçici davranılmalıdır. Herkes üniversite eğitimi almak zorunda değildir ancak üniversite eğitimi alan öğrenci nitelikli şekilde mezun edilmek zorundadır. Elbette bu zorunluluğun tam anlamıyla gerçekleşmesi mümkün değildir ancak sayı olarak istihdam açığı ile birebir anlamda simetrik olarak ve nitelikli öğrenci yetiştirilmelidir. **Mezun kalitesi artırılıp sayısı azaltıldığında iş gücü de verimli hale gelecektir**. Bu kapsamda yetiştirilen çalışan adayları yurt içinde işlerini en verimli şekilde yapacağı gibi, yurt dışındaki iş imkanlarından da yararlanabileceklerdir.

(K37)- İstihdam meselesi de eğitimle iç içe ve alakadar olan bir konudur. **İstihdam ihtiyaca göre şekillenir. Bir bağlamda arz talep dengesi güdülür**. Buna binaen **münferit bir alanda yıllık ne kadar insana ihtiyaç duyuluyorsa o bölümün mezun verme sayısı ile hemen hemen paralel olmalıdır**. Bu da tabii olarak üniversite ve bölüm kontenjanlarına bağlıdır. Fakat üniversite okumadan iş kuran ve katma değer üreten insanları da göz ardı etmemek gerekir.

1.2.6.2. İhtiyaç Duyulandan Fazla Üniversite/Bölüm Açılmaması

Yükseköğretim sistemine ilişkin beklentiler kategorisinde 12 farklı katılımcı tarafından ifade edilen “İhtiyaç Duyulandan Fazla Üniversite/Bölüm Açılmaması” koduna ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- Ülkemiz yükseköğretiminde rekabet sorununun apartman üniversiteleri ile çözüleceğini sandılar, ne kadar çok eğitim kurumu olursa üniversiteye girmek kolaylaşır, bu iş çözülür sandılar ama gerçekte gördüğümüz şey üniversiteler boş kalıyor. Bir yandan da üniversite sınavında barajı geçemeyen bir kitle var.

(K8)- Türkiye’de önlisans eğitimi resmi olarak var ama işlevsel olarak yok. **Ülkemizde üniversite sayısı çok fazla, daha az üniversite olmalı**. Herkesin temel ve özel eğitim alması gerek ama üniversite benim için çok farklı, fildişi kule gibi.

(K5)- **Ülkede bu kadar fazla üniversite açılmasına karşıyım**. Bu kadar fazla üniversitenin açılması sadece istatistiksel olarak üniversite mezunu oranlarımızın yüksek, işsizlik oranlarımızın ise az görünmesine yarıyor.

(K6)- **Ülkede daha az insan yükseköğretimden yararlanmalı ve yararlananlar da daha nitelikli eğitim almalı**.

(K19)- Ülkemizdeki **Fen Edebiyat Fakültelerinin kapatılması gerektiğini düşünüyorum**. Bu fakülteler olacaksa sadece belli başlı marka üniversitelerin, Boğaziçi Üniversitesi, İTÜ, ODTÜ gibi, bünyesinde olmalı ve sadece bilim adamı yetiştirmeli. Ülkenin bu sayede daha çok kazanacağını düşünüyorum.

(K14)- Yükseköğretim ile ilgili beklentilerim var. **Bu kadar çok Eğitim Fakültesi açmak yerine zamanla bunları kapatmaya gidebiliriz**. Bu ülkenin okumuşa, okumamışa, manava her meslek grubuna ihtiyacı var. Bizde insanlar okumaya yönlendirilip sonra eğitim sistemi yüzünden boşa kalıyor.

(K17)- **Benim bu konuda radikal bir düşüncem var, Türkiye’de 10 üniversite dışında hepsinin kapatılması lazım**, çünkü bir şey çoğaldıkça bozuluyor ve bilimsellikten uzaklaşıyor.

(K29)- Eğitim konusunda ilk olarak **her ile açılan üniversitelerin önemli bir bölümünü kapatmalarını dilerdim**. Çünkü mevcut iktidarın her yere sayı gözetmeden açtığı üniversitelerden dolayı birçok bölümün değeri düşmüş bulunuyor. Barajı geçemeyen yahut eksi neti olan insanlar bile üniversite okuyor. Bunun sonucunda çok fazla işsiz ortaya çıkıyor. Atama bekleyen öğretmenler, iş bulamadığı için uzman çavuş ya da polis olmaya çalışan çeşitli bölüm mezunları **bütün bu yığılmanın ana sebebi her yere gereksizce fazla fazla üniversite açılmasıdır**. Bunlardan dolayı gerekli ve uygun görülen miktar kadar üniversitenin açık kalmasını diğerlerinin kapatılmasını dilerdim.

(K30)- Öncelikle eğitimin bilimin ve aklın ışığında dizayn edilerek milli ve manevi duygulardan beslenmiş bir eğitimi içermesi gerekir. Ayrıca eğitimin geleneklere bağlı değil daha çok batı eğitimine yakın ve pedagojiye uygun olması gerekir. Aynı zamanda **bu anlayış Anadolu’daki her yere üniversite açılmasına mutlak surette karşı olacaktır**.

(K34)- **Üniversiteler ülke içerisinde bilgiye, sanata, tarihe, kültüre erişebilirliğin mümkün ve kolay olduğu illere açılmalı**; İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Bursa gibi gelişmiş illerimizde kurulmalıdırlar. Anadolu, Doğu gibi dezavantajlı ailelerin ağırlıkta olduğu yahut köy hayatının aktifliğini koruduğu illerimizdeki öğrencilerin büyükşehirlerde eğitim alma imkanı hem maddi hem de manevi anlamda devlet eliyle kolaylaştırılmalıdır.

(K35)- Yükseköğretim düzeyindeki problemler çok daha büyük maalesef. Şöyle ki, vakıf üniversitelerinin tabiri caizse her semtte birer ikişer kurulmaları her bakımdan büyük zararlar vermektedir. Türkiye’de üniversite okuyamamak çok zor hale geldi, sınava girmek için gerekli ücreti ödediğiniz takdirde birkaç net yaparak üniversitenin kapısını açabiliyorsunuz. Hal böyle olunca da kırsalda genç nüfus azalıyor, fiziksel güce dayalı meslek kolları (oto tamir, hayvancılık vb.) genç çalışan bulamıyorlar ve katma değer üretiminde problem yaşıyor. Metropollerin sıkışık ve kalabalık durumu da cabası tabii. **İktidarın her ilde üniversite açması, herkesi üniversite mezunu yapmak istemesi ve bununla övünmesi kabul edilebilir değildir**.

1.2.6.3. Yükseköğretimde Niteliğin Artırılması

Yükseköğretim sisteminde niteliğin artırılması gerektiğine ilişkin 7 farklı katılımcı tarafından ifade edilen beklentilere ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *Avukatlık mesleğine bakarsak, son 10 yılda ülkemizde hukuk Fakültesi sayısında bir artış mevcut. Diğer bölümlere nazaran Hukuk Fakülteleri, Tıp Fakülteleri ile kıyaslandığında, Tıp Fakültesi açmak için çeşitli araç-gereç, laboratuvar ihtiyacı varken, Hukuk öğrenimi için bir hoca bir de sınıf yeter düşüncesi ile çok sayıda Hukuk Fakültesi açıldı. Özel üniversitelerin de devreye girmesiyle Hukuk Fakültesi sayısı epey arttı. Özel okulların, devlet okullarının artması tabi ki ülkemiz açısından çok iyi bir şey ama bunlar artarken, yani nicelik artarken niteliğin artışını da göz önünde bulundurmamak bence büyük bir yanlış. Nicelikle birlikte nitelik de artmalı, belirli bir seviye korunmalı ve bunun altına inilmemeli.*

(K4)- *Avukatlık mesleğinde de bunun sıkıntısını görüyoruz. Avukat sayısında bir artış var, özellikle İstanbul'da. Baktığınız zaman tecrübeli avukatlar ve hukuk bürosu sahipleri Hukuk Fakültesi mezunlarının yeterli seviyede olmadığını söylüyorlar. Genel kanı verilen eğitimin nitelikli olmadığı yönünde. Şu an ülkemizdeki üniversitelerin eğitim seviyelerini yükseltmeye çalışıp yeni açılan üniversitelerde de bu seviyeyi yakalayıp nitelikli eğitimin verilmesini sağlamamız lazım. Buna yönelik olarak istihdam da nitelikli olarak artacaktır. Hak etmeyen insanlar liyakat noktasında elenecek, hak edenler istediği yere gelecektir.*

(K6)- *Ülkede daha az insan yükseköğretimden yararlanmalı ve yararlananlar da daha nitelikli eğitim almalı.*

(K13)- *Üniversite sayıları artırılabilir bu anlamda bir sıkıntı yok. Ancak 10 kişinin eğitilebileceği bir altyapıda 30 kişiyi eğitmeye kalkarsanız eğitilebilecek o 10 kişiye de yazık edersiniz. Kedi okulunda yaşanan bu kontenjan artışı eğitimin niteliğini de olumsuz bir şekilde etkiledi. Zaman zaman kalabalıktan derslerde oturacak yer bile bulamadığımız oluyor.*

(K24)- *Ben üniversite mezunu olarak bu okuldan çıkınca daha iyi şartlarda çalışıyor olacağım ama ben üniversiteye gelirken buranın akademik çalışmalar yapılan, bilim üretilen bir yer olduğu düşüncesi ile gelmiştim. Ancak burada gördüğüm, Genç Girişimciler, İşletme Topluluğu gibi topluluklar oldu. Bu topluluklarda insanlar takım elbiselerini giyip şimdiden beyaz yakalı olmanın provasını yapıyorlar. Bu aslında onların buraya geliş amacını özetliyor. Ben üniversitelerin daha çok bilimsel ve akademik çalışmalar yapılan yerler olmasını bekliyorum.*

(K23)- *Öncelikli olarak nitelikli eleman yetiştirilmelidir. Ülkenin her yerinde üniversitenin açılması bir istihdam politikası olarak değerlendiriliyor. Bu kadar çok üniversite açılması daha fazla insanın üniversitede okumasını ve bu sebeple iş hayatına geç katılmasına neden oluyor. Rakamlara bakıldığında siyasetçiler açısından işsizlik oranı daha düşük görünüyor yani insanlar yirmi beş, otuz yaşına kadar okusun yüksek lisans, doktora yapsın ekonomiye ve istihdama daha geç katılsın demek günü ancak kurtarır; sonraki yıllar için bir*

birikmeye sebep olur. Realist düşünüp ülke çıkarlarını kendi siyasi çıkarlarımızın önünde tutmalı nitelikli eleman yetiştirmeye odaklanmalıyız. Bu konuda **benim önerim, üniversite kontenjanlarının azaltılarak niteliğinin arttırılmaya çalışılmasıdır.**

(K34)- Yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçim sınavlarında seçici davranılmalıdır. Herkes üniversite eğitimi almak zorunda değildir ancak **üniversite eğitimi alan öğrenci nitelikli şekilde mezun edilmek zorundadır.** Elbette bu zorunluluğun tam anlamıyla gerçekleşmesi mümkün değildir ancak sayı olarak istihdam açığı ile birebir anlamda simetrik olarak ve **nitelikli öğrenci yetiştirilmelidir.** Mezun kalitesi artırılıp sayısı azaltıldığında iş gücü de verimli hale gelecektir. Bu kapsamda yetiştirilen çalışan adayları yurt içinde işlerini en verimli şekilde yapacağı gibi, yurt dışındaki iş imkanlarından da yararlanabileceklerdir.

(K36)- Yükseköğrenim kurumlarının büyük bir çoğunluğu **fikrimce niteliğini kaybetmiş durumda,** bu konuda işinin ehli akademisyenlerin çalışmalarıyla büyük çalıştaylar düzenlenmeli ve sonucunda bir **Akademik Reform gerçekleştirilmeli.** Yabancı Dil eğitimi, lisans eğitimi veren fakülteleri sayısının azaltılması, üniversitelerin fiziki imkanlarının geliştirilmesi ve Meslek Yüksek Okulları'nın geliştirilip sayıca arttırılması başlıca konulardan olmalı.

1.2.6.4. Burs, Ulaşım ve Barınma Olanaklarının İyileştirilmesi

Yapılan görüşmelerde 4 farklı katılımcı tarafından 7 kez ifade edilen “Burs, Ulaşım ve Barınma Olanaklarının İyileştirilmesi” koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K2)- Burada okuyan istekli öğrencilere **burs verilmeli ama öyle çay, sigara parası gibi ayda bin lira değil, araştırma yapmasına yetecek, önünü açacak, hayal gücünü kısıtlamayacak miktarlar olmalı.**

(K4)- Devletin bölgeler arası bu adaletsizliği ortadan kaldırmakla birlikte, **ihtiyaç sahibi öğrencilerin barınma, yeme-içme gibi ihtiyaçlarını nitelikli bir şekilde gidermesi gerekir.** Bu ihtiyaç devlet eliyle giderilmezse öğrenciler kötü bir şekilde yönlendirilebilirler. Mecburen okulla birlikte çalışmak durumunda olan öğrenciler var ve bunların arasında çok kötü koşullarda çalışanlar da bulunuyor. **Barınma şartları çok kötü olan öğrenciler var,** bazı öğrenci evlerinin koşulları hiç iyi değil. **Bu konudaki imkanların devlet eliyle iyileştirilmesi lazım.**

(K18)- Öğrencilerin en önemli beklentisi maddi beklentilerdir. Örneğin burslar, öğrenciler özel sektörden yeterince burs alabiliyor, bu **anlamda devletin verdiği burs miktarları da yükseltilebilir.**

(K18)- **Üniversitelerdeki barınma alanlarının kapasitelerinin geliştirilmesi lazım.** Devlet bu konuda destek verebilir. Kendi üniversitem adına ulaşım ile ilgili problem yaşamıyorum çünkü ben merkezi bir yerde yaşıyorum, üniversite de merkezi bir yerde ve her yere kolaylıkla ulaşabiliyorum. Kendi

adıma ulaşım olanaklarını iyi buluyorum ancak tüm üniversiteler için bu durum böyle değil.

(K19)- Eğitimi bireysel açıdan değerlendirsek, İstanbul'da üniversite okuyan öğrenciler büyük zorluklar çekiyor. **Burs bulma, barınma veya bazı önemli ihtiyaçlarını giderme konusunda fakir ve orta gelirli ailelerin çocukları çok zorlanıyor.** Staj yapacak yer bulmakta zorlanıyoruz, staj yapamayınca da okul bitmiyor. Torpille burs bulanlar olunca gerçekten ihtiyacı olan öğrenciler burs alamıyor. Torpil, adam kayırma burs bulmada en büyük engellerden biri. Fakir olanlar herhangi bir geliri görünmediği için burs alabiliyorlar, zengin olanlar bursunu da stajını da hallediyor ama orta gelirli ailelerden gelen öğrenciler daha çok mağdur oluyor. Ben astsubay çocuğuyum, annem ev hanımı. Babamın bana gönderdiği ayda 600 TL. ben bu para barınma, ulaşım, beslenme giderimi karşılayacağım, kalanı ile diğer ihtiyaçlarımı karşılayacağım. Sadece ulaşım maliyetim 80 TL. **KYK yurtlarında odalar 5 kişilik, internet imkânı kısıtlı, hırsızlık olayları yaşanıyor, kalabalıktan dolayı ders çalışma ortamı uygun değil.** Ben İTÜ'de mühendislik okuyorum, derslerim ağır ve ders çalışabilmem için az kişinin kaldığı sessiz ortamlara ihtiyacımız var. Biz geleceğin, doktoru, mühendisi, bilim adamı olacağız. Bizlere bu gözle bakılmalı ve imkanlar artırılmalı. **İnternete ulaşım olanakları, kaynaklara ulaşım imkanları artırılmalı.**

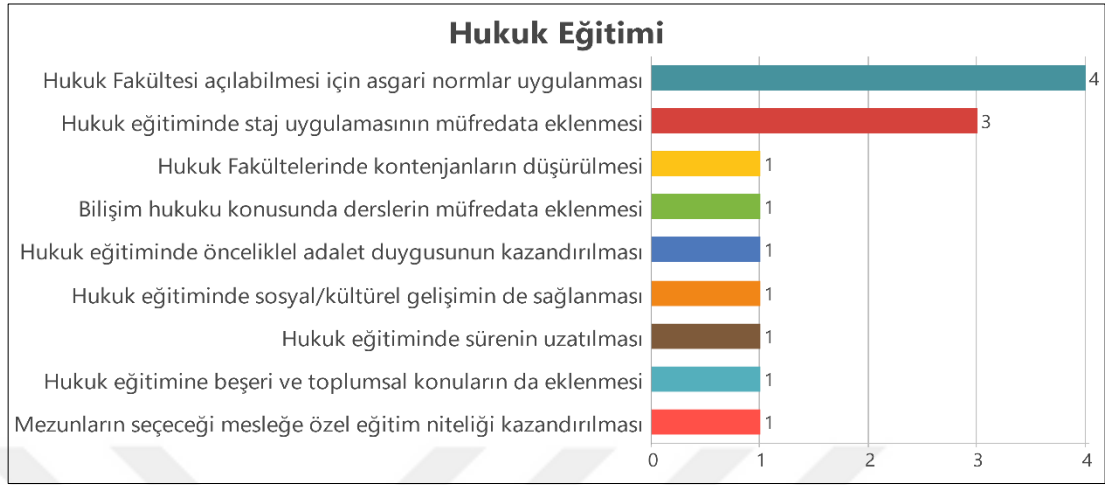
1.2.7. Hukuk Eğitime İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde eğitim sistemine ilişkin beklentiler temasına ait son kategori olan hukuk eğitimi konusunda 9 farklı kod altında toplam 16 adet beklenti ifade edilmiştir. Söz konusu beklentiler Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16. Hukuk Eğitime İlişkin Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Hukuk Eğitime İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1 Hukuk Fakültesi açılabilmesi için asgari normlar uygulanması	6
2 Hukuk eğitiminde staj uygulamasının müfredata eklenmesi	3
3 Hukuk Fakültelerinde kontenjanların düşürülmesi	1
4 Bilişim hukuku konusunda derslerin müfredata eklenmesi	1
5 Hukuk eğitiminde öncelikle adalet duygusunun kazandırılması	1
6 Hukuk eğitiminde sosyal/kültürel gelişimin de sağlanması	1
7 Hukuk eğitiminde sürenin uzatılması	1
8 Hukuk eğitime beşeri ve toplumsal konuların da eklenmesi	1
9 Mezunların seçeceği mesleğe özel eğitim niteliği kazandırılması	1
TOPLAM	16

Şekil 11’de hukuk eğitime ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları yer almaktadır.

Şekil 11. Hukuk Eğitime İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.2.7.1. Hukuk Fakültesi açılabilmesi için asgari normlar uygulanması

Hukuk eğitimi konusunda yapılan görüşmelerde 4 farklı katılımcı tarafından 6 kez ifade edilen, Hukuk Fakültesi açabilmek için asgari normların belirlenerek bu normlar doğrultusunda hareket edilmesi gerekliliği en sık dile getirilen beklenti olmuştur. Söz konusu koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *Avukatlık mesleğine bakarsak, son 10 yılda ülkemizde hukuk Fakültesi sayısında bir artış mevcut. Diğer bölümlere nazaran Hukuk Fakülteleri, Tıp Fakülteleri ile kıyaslandığında, Tıp Fakültesi açmak için çeşitli araç-gereç, laboratuvar ihtiyacı varken, Hukuk öğrenimi için bir hoca bir de sınıf yeter düşüncesi ile çok sayıda Hukuk Fakültesi açıldı. Özel üniversitelerin de devreye girmesiyle Hukuk Fakültesi sayısı epey arttı. Özel okulların, devlet okullarının artması tabi ki ülkemiz açısından çok iyi bir şey ama bunlar artarken, yani nicelik artarken niteliğin artışını da göz önünde bulundurmamak bence büyük bir yanlış. Nicelikle birlikte nitelik de artmalı, belirli bir seviye korunmalı ve bunun altına inilmemeli.*

(K15)- *Devlet üniversitelerindeki hukuk eğitimi ile özel üniversitelerdeki hukuk eğitiminin oldukça farklı olduğunu düşünüyorum. İstanbul'da E-5'in kenarında beş katlı bina diken, bir hoca tutup bir oda bulan kişi hukuk fakültesi açıyor. Bu durumu doğru bulmuyorum çünkü bu okullardan mezun olanlar da hukukçu oluyor, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde geceleri sabahlayan insanlar da. Özel üniversitelerin Hukuk Fakültesine bir sınırlandırma getirilmeli. Bu sınırlandırma bir sınav şeklinde de olabilir farklı bir mekanizma ile de.*

(K35)- *Avukatların çalışma şartları mezun olup avukatlık ruhsatnamesini almak için verdikleri emekleri hiç mi hiç karşılamıyor çünkü her yıl binlerce avukat işe başlıyor. Mesleğin itibarı büyük zararlar görüyor. Asgari ücret ile avukatlık mesleği icra ediliyor ve avukatın toplumdaki yeri zamanla anlamsızlaşıyor. **Hukuk eğitimi alabilmek için gerekli koşulların daha üst seviyeye çıkarılması gerekiyor. Ortalama başarıya sahip bir lise öğrencisi hukuk fakültesi kazanarak avukatlık piyasasına zarar verememelidir. Günümüz Türkiye'sinde parası olan ailelerin çocukları vakıf üniversitelerinde hukuk eğitimi almakta ve yargıyı kısırlaştırmaktan başka bir işe yaramamaktadırlar.***

(K35)- *Mevcut bulunan **hukuk fakültelerinin kontenjanları düşürülmeli, hatta akademik kadrosu zayıf olanların kapatılması gerekmektedir. Daha liyakatli hukuk insanlarının yetişmesi için niceliğin azaltılarak niteliğe önem verilmesi gerekiyor.***

(K3)- *Üniversite sayısını arttırmak yerine eğitimin kalitesi artırılmalı. **Şu an seksene yakın hukuk fakültesi var, birçoğu aslında hukuk bilgisi vermiyor testlerle eğitim yapıyorlar. Hukuk yazılı bir bilimdir, bir nosyonu vardır, belirli bir birikim ister, pek çok öğrenci bu donanımdan eksik mezun oluyor.***

1.2.7.2. Hukuk Eğitiminde Staj Uygulamasının Müfredata Eklenmesi

Hukuk eğitiminde staj uygulamasının mezuniyet sonrasına bırakılmadan doğrudan eğitim müfredatının içerisine eklenmesi beklentisi 3 farklı katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *Yükseköğretimde derslerin yanında staj uygulamalarının süresi artırılabilir. Özellikle üniversiteler öğrencilerin iş hayatına atılmaları için bazı alanlarda görev almaları konusunda yönlendirme yapabilir. Kendi bölümüm **(Hukuk) açısından halihazırda okul bittikten sonra uygulanan staj uygulaması, okul dönemine yayılabilir. Bu sayede okul bittikten sonra iş hayatını öğrenmekle vakit kaybetmeden, doğrudan çalışmaya başlama imkanı bulunabilir.***

(K12)- *Kendi bölümüm olan Hukuk eğitimi açısından değerlendirirsem, okulda öğretilen teori ile pratik uygulama arasında farklılıklar mevcut. Teori ile pratik arasında bu kadar fark olmamalı, **hukuk eğitimi verilirken pratik uygulamanın daha ön planda olması, teori ile pratik arasındaki uyumsuzlukların özellikle vurgulanması gerektiğini düşünüyorum.***

(K14)- *"**Hukuk fakültelerinde verilen eğitim ezberlemekten ibaret, üç yıl sonra ezberlediklerimin hiçbirisi aklımda kalmayacak. Klasik avukat ifadesidir "ben kanundan bir bakayım sonra cevap vereyim" diyeceğim ben de. İkinci sınıf öğrencisiyim, daha dilekçe yazmayı bilmiyorum. Teorik bilgiyi alıyoruz ama bu bilgiyi nasıl kullanacağımızı bilmiyoruz. Kuaförde çalışırken mesleği öğreniyorsan üniversite öğrencisinin de işe girip öğrenmesi lazım, bunun staj şeklinde olmasına da karşıyım, bu eğitim üniversite bünyesinde olmalı. Dört yıl teorik öğrenip altı ay, bir yıl staj yaparak olmamalı bu iş.***

1.3. Hukuk Alanındaki Beklentiler

Yapılan görüşmelerde hukuk alanında dile getirilen beklentilerin temel anlamda 6 tema altında toplandığı görülmektedir. Tablo 17’de bu temalar listelenmiştir. Söz konusu temalar genel olarak incelendiğinde ilgili temalar altında yer alan toplam kodlu bölüm frekansları açısından, toplumsal adaletin sağlanması ve anayasa çalışmalarının öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 12’de hukuk alanındaki beklentilerin hiyerarşik kod-alt kod modeline yer verilmiştir. Şekil 12 oluşturulurken en sık dile getirilen 5 kod ve bu kodların oluşturduğu 5 kategori dikkate alınmıştır. Kategoriler ve alt kodlara ilişkin detaylı değerlendirme sonraki bölümlerde yer almaktadır.

Tablo 17. Hukuk Alanındaki Beklentiler Temasına İlişkin Kategoriler

Hukuk Alanındaki Beklentilere Temasına İlişkin Kategoriler	Kodlu Bölümler
1 Toplumsal adaletin sağlanması konusundaki beklentiler	93
2 Anayasa çalışmaları	83
3 Yargılama süreçleri ile ilgili beklentiler	54
4 Yasama süreçleri ile ilgili beklentiler	28
5 İdari yapıya ilişkin beklentiler	24
6 Yürütme süreçleri ile ilgili beklentiler	5
TOPLAM	287

En çok vurgulanan konu, toplumsal adaletin sağlanması ile ilgili beklentilerdir. Adaletin tesisinin, toplumun tüm kesimleri tarafından erişilebilir ve etkili olması gerektiği görüşü paylaşılmaktadır. Bu hem hukukun üstünlüğü prensibi açısından hem de toplumsal barış ve huzurun sağlanması açısından önemli bir talep olarak ortaya çıkmaktadır. Anayasa çalışmalarına dair beklentiler de önemli bir yer tutmaktadır. Yeni bir anayasa yapılması ya da mevcut anayasanın revize edilmesi konusunda geniş çaplı bir beklenti ve tartışma olduğu görülmektedir.

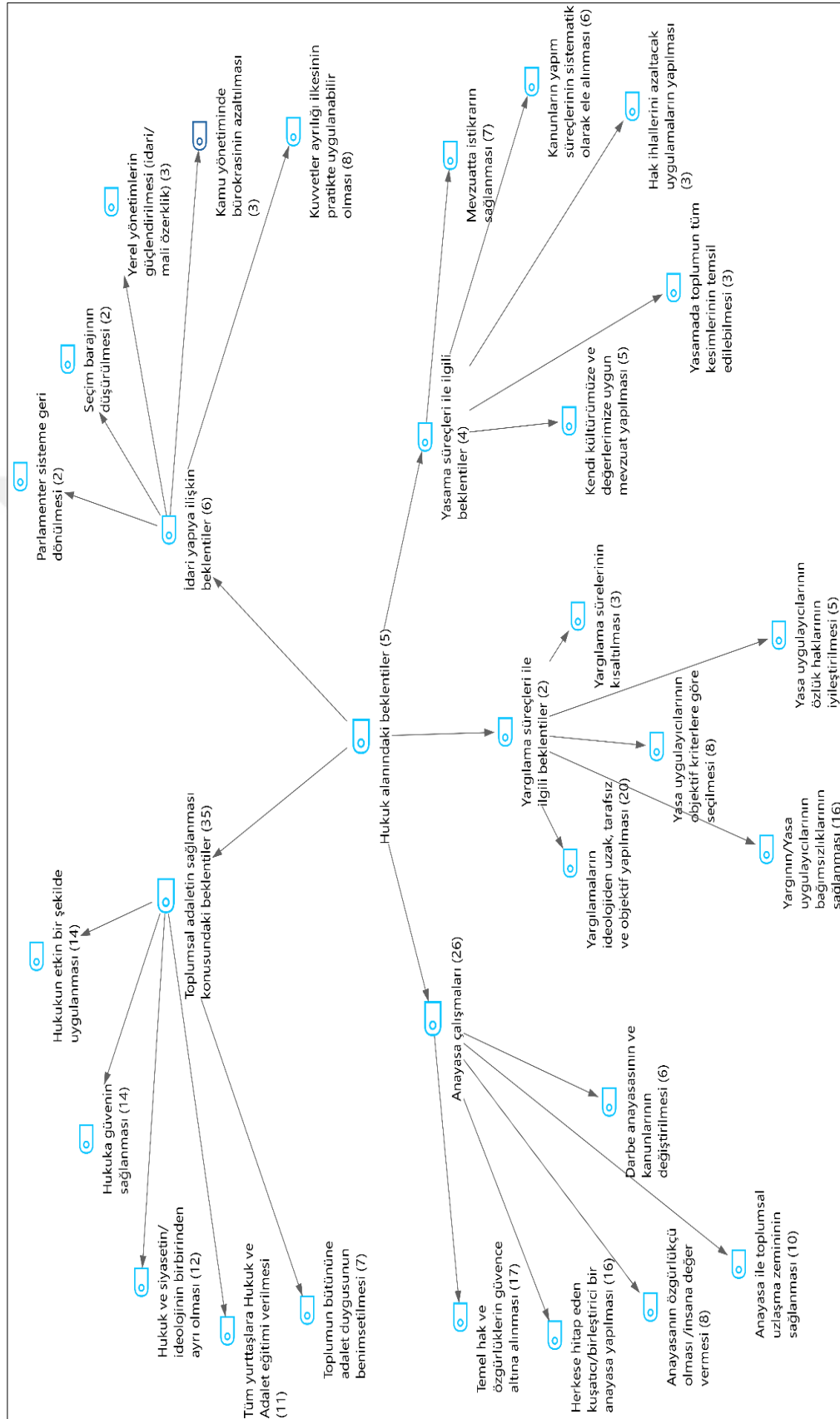
Yargılama süreçleri ile ilgili beklentiler, genellikle adaletin hızlı ve etkin bir şekilde tesis edilmesi, yargılamanın adil ve tarafsız bir şekilde yürütülmesi gibi konuları içermektedir.

Yasama ve yürütme süreçlerine dair beklentiler, demokratik mekanizmaların işlerliği, hükümetin hesap verebilirliği ve yasaların adaletli bir şekilde uygulanması konularını kapsamaktadır.

İdari yapıya ilişkin beklentiler ise, idari mekanizmaların etkin ve verimli çalışması, hizmetlerin halka adaletli ve eşit bir şekilde sunulması ve idarenin hukuka uygun hareket etmesi gibi konuları içermektedir.

Tüm bu beklentiler, hukukun toplum içindeki işlevini ve adaletin sağlanması nnemini göstermektedir. Bu nedenle, hukuk alanındaki bu beklentilerin karşılanması, toplumsal huzur ve adaletin tesisinde kritik bir rol oynamaktadır.

1.3.1. Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler

Yapılan görüşmelerde hukuk alanındaki beklentiler teması kapsamında en fazla öne çıkan kategori, 17 farklı kod altında 93 kez ifade edilen “toplumsal adaletin sağlanması” olmuştur.

Tablo 18’de detayları verilen bu tema genel olarak incelendiğinde; katılımcıların en büyük beklentisi, hukukun etkin bir şekilde uygulanması ve hukuka olan güvenin sağlanmasıdır. Bu, adalet sisteminin hem suçluların cezalandırılmasında hem de vatandaşların haklarının korunmasında etkin, adil ve tutarlı olması gerektiğini göstermektedir.

Bunun yanında, hukuk ve siyasetin/ideolojinin birbirinden ayrı olması beklentisi, hukukun tarafsızlığı ve siyasi veya ideolojik etkilerden bağımsız olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu da hukukun, toplumun tüm kesimlerine eşit bir şekilde uygulanması ve adaletin tarafsız bir şekilde sağlanması konusundaki önemi ortaya koymaktadır.

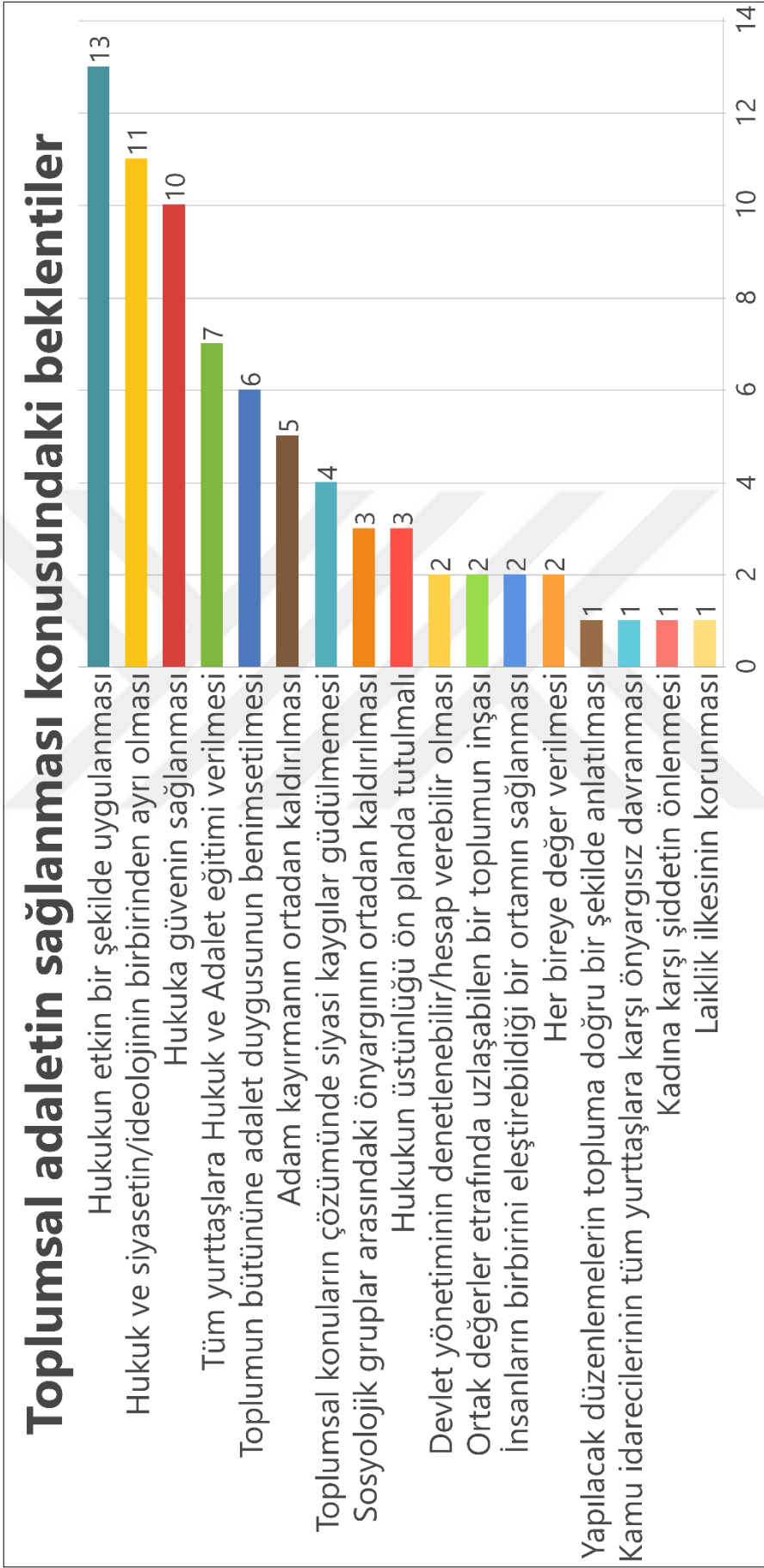
Ayrıca, halka hukuk ve adalet eğitimi verilmesi, adaletin sağlanmasında bireylerin de rolünün olduğunu ve halkın, hukuk sisteminin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Toplumun bütününe adalet duygusunun benimsetilmesi ve adam kayırmanın ortadan kaldırılması ise, adaletin sadece hukuk sistemine bağlı olmadığını, aynı zamanda toplumun da bu konuda bir bilinç ve duyarlılık geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bütün bu beklentiler, hukuk sisteminin, toplumun geniş kesimleri tarafından adil, etkin ve güvenilir bir şekilde algılanmasının ve işleminin, toplumsal adaletin sağlanmasında kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 18. Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Hukukun etkin bir şekilde uygulanması	14
2	Hukuka güvenin sağlanması	14
3	Hukuk ve siyasetin/ideolojinin birbirinden ayrı olması	12
4	Tüm yurttaşlara Hukuk ve Adalet eğitimi verilmesi	11
5	Toplumun bütününe adalet duygusunun benimsetilmesi	7
6	Adam kayırmanın ortadan kaldırılması	6
7	Sosyolojik gruplar arasındaki önyargının ortadan kaldırılması	6
8	Toplumsal konuların çözümünde siyasi kaygılar güdülmemesi	5
9	Hukukun üstünlüğü ön planda tutulmalı	4
10	Devlet yönetiminin denetlenebilir/hesap verebilir olması	3
11	Yapılacak düzenlemelerin topluma doğru bir şekilde anlatılması	2
12	Ortak değerler etrafında uzlaşabilen bir toplumun inşası	2
13	İnsanların birbirini eleştirebildiği bir ortamın sağlanması	2
14	Her bireye değer verilmesi	2
15	Laiklik ilkesinin korunması	1
16	Kamu idarecilerinin tüm yurttaşlara karşı önyargısız davranması	1
17	Kadına karşı şiddetin önlenmesi	1
	TOPLAM	93

Şekil 13. Toplumsal Adaletin Sağlanması Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

Şekil 13'te toplumsal adaletin sağlanması konusundaki beklentilerin belge temelli frekansları yer almaktadır. Bu kapsamda 13 katılımcı hukukun etkin bir şekilde uygulanması, 11 katılımcı hukuk ve siyasetin/ideolojinin birbirinden ayrı olması, 10 katılımcının da hukuka güvenin sağlanması konusundaki beklentilerini dile getirdiği görülmektedir.

1.3.1.1. Hukukun Etkin Bir Şekilde Uygulanması

Yapılan görüşmelerde 13 katılımcı tarafından 14 kez dile getirilen, hukukun etkin bir şekilde uygulanması kodu hukuk alanında en öne çıkan beklentiyi oluşturmaktadır. İlgili beklentiye ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- *Hukuk konusuna kişisel hak ve özgürlükler ile başlamak istiyorum; geçtiğimiz yıl doğuda yaşanan sokak eylemleri, kadına şiddet vakaları ve Gezi Parkı olayları yaşandı. Burada suçluların cezalandırılmadıklarını görüyoruz. Örneğin kadın eşinden şiddet görüyor ve polise sığınıyor, polis ise kadını eşiyle barıştırıp evine gönderiyor, kadın ya tekrar dayak yiyor ya da öldürülüyor. Buna benzer onlarca olay ile karşılaştık. Yine geçen yıl çevreyi koruma gerekçesi ile ağaçlar kesilecek diye olaylar çıktı. Aslında çok masum bir olayın kışkırtmalar ile, ajanlar ve lobiler vasıtasıyla provoke edilmesiyle şiddet içeren eylemler gerçekleştirildi ve bunun sonucunda insanlar öldü. **Bu yaşanan olaylar sonrasında eğer kişisel hak ve özgürlüklerden bahsedeceksek hukukun sorumluları bulup cezalandırması gerekiyor bunu göremediğimiz için kişisel hak ve özgürlükler konusunda ilerleyebileceğimizi düşünüyorum.***

(K16)- *Anayasa da eleştirilebilir, kanunlar da yanlış da olsa bir kanunu sistematik olarak uyguladığımızda var olan düzeni korumuş olursunuz. Bunun uygulanmasında sıkıntı olduğunu düşünüyorum. **Kanunların uygulanmasında sıkıntı var ve bunun siyasal iktidardan ayrı bir uygulama alanı var. Hukukun bağımsız mahkemeler tarafından uygulanması gerek.***

(K26)- *Anayasa veya yasalar objektif bir şekilde, uzmanlar tarafından oluşturulabilir **ancak iş bu yasaların uygulayıcılarına kalmış. Mevcut durumda yasa uygulayıcılarında ciddi sıkıntılar olduğunu düşünüyorum.***

(K25)- *Hafta sonları garsonluk yapıyorum, yurtların 100 metre yakınında alkol satışı yapmak yasak. Ancak bu kurala uymayan kafeteryalar var. Bu kurala uymayanların üst düzey tanındıkları olduğunu duyuyoruz. **Kanunların uygulanmasında tarafsızlık ve adalet olmalı.***

(K24)- *Soma'daki işçiler için giden avukatların dövülmesi, hukuk mücadelesi veren insanların şiddetle karşılaşması hukuk ile ilgili endişe verici durumlar. **Hukuki düzenlemelerin uygulamada olmadığını düşünüyorum.***

(K27)- *Hukuk konusunda en duru beklenti, temenni adaletten ayrılması yani daha doğru ifadeyle **gerçek anlamda hukuku sağlamasıdır.***

(K22)- Anayasayı her ne kadar eksiksiz bir şekilde düzenlese de **uygulama aşamasındaki mevcut mantığın değişmesi gerektiğini düşünüyorum.**

(K9)- Kanunlara baktığımız zaman, **en başta kanunların iyi bir uygulayıcısı olmak gerekir.** İnsan hakları konusunda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi benzeri sözleşmeler usulüne uygun olarak yürürlüğe girmişse kanunların da üzerindedir. Biz bu ve benzeri sözleşmelere önem veriyoruz ama uygulamaya baktığımızda sorunlar olduğunu görüyoruz ve bu sorunların insan temelli olduğunu görüyoruz. Bu yüzden hukuki düzenlemeler çok önemli. Hukuki düzenlemelerin bir norm çerçevesinde yapılmasından **daha önemlisi hukuk uygulayıcısı insanların ne şekilde karar verdikleri ve ne şekilde kurallara uyup uymadığıdır.**

(K9)- İnsan hakları konusunda belki birçok ülkeden daha ileri hukuk reformlarına sahibiz ama Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden yükümlülükleri yerine getirmediğimizden dolayı benzeri hak ihlalleri sebebiyle, İnsan Hakları Mahkemesinde hala mahkumiyetlerimiz ilk sırada. Anayasa Mahkemesine söz konusu alandaki bireysel başvuru hakkı da bu durumun önüne geçebilmiş değil. Mahkûmiyetlerimiz o kadar çok sayıda ki, insan hakları ihlalleri konusunda bizden daha önde olan bir ülke yok şu an için. **Kurallar evet önemli ama uygulayıcılar daha önemli.**

(K14)- **Karar vericilerin karar verme mekanizması kesinlikle sorgulanmalıdır.** Hukukta tecrübe, işten bıkkınlık anlamına gelmemeli. Her hakim, savcı ilk günün heyecanıyla, dikkatiyle çalışmalı, her benzer davayı aynı kefeye koymamalı. Her insan, hakim ilk duruşmasındaki özenle yargılanmayı hak ediyor. Hak arayan bir insanın talihsizliği, hakim emeklilik dönemine denk gelmesi olmamalı. Hukukta her olayda, davada farklı bir şeyler vardır, bu farklılıklar gözetilerek karar verilmelidir.

(K21)- Hukuk konusunda çok fazla bilgim yok ancak **uygulamada eksiklikler olduğunu düşünüyorum.** Ülkemizdeki şu ana kadar yerleşmiş olan bir hukuk sisteminden kaynaklanan sorunlarının aşılması gerekiyor ve bu çabaların verildiğini görüyorum ancak bu problemlerin zamanla aşılacağını düşünüyorum.

(K34)- Şahsımca ideal hukuk sisteminde anayasa “gerçek ve keskin anlamda” esas olmalıdır. Özel ve tüzel kişiler istisnasız, eşit şekilde anayasaya uygun davranmalı ve uygun davranmadıkları takdirde sert bir şekilde müeyyide ile karşılaştırılmalıdır. Buradaki kastımı açıklayacak olursam, örneğin Anayasamız içinde en keskin ifadelerden bir tanesi Madde 169’un 3. Fıkrasıdır. “... Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.” Affı olmayan bir suç olan “orman suçları” ülkemizde yoğun bir şekilde işlenebiliyor ise **anayasanın uygulanmasında birtakım problemler var demektir.**

(K35)- İktidardan beklentim, hukukun şahıslardan bağımsız olması ve **kanun hukuku uygulanmasıdır.**

(K37)- Hukukun sektesiz işleyebilmesi için öncelikle yargı erklerinin görevlerini liyakatle ve adaletle icra etmesi beklenir. **Anayasa ve kanunlar ortadayken bunların dışında hükümler verildiğini görmek vatandaşların hem güvenliğini hem de yargıya olan inancını zedeler.** Ek olarak suçlara bahane oluşturmaya da zemin hazırlar.

1.3.1.2. Hukuka Güvenin Sağlanması

Yapılan görüşmelerde 10 farklı katılımcı tarafından 14 kez hukuka güvenin sağlanması gerekliliği dile getirilmiştir. Katılımcılar tarafından ifade edilen bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- *Bence bu adaletsizliğin temel sebebi, hesaplaşma duygusu. Bu hukukun problemi aslında hukuka güven olmadığı zaman bu tarz yollara başvuruluyor; bir korku var, karşıda bir düşman bekliyor sizi. Hukuka güven yok bunun tesis edilmesi lazım, hukukun etkin şekilde uygulanması lazım.*

(K4)- *İstihdam konusunda kendi bölümüm olan Hukuk açısından bakacak olursak, bölümümden mezun olan birinin planlayabileceği meslekler avukatlık, hakimlik ve savcılık. Hakimlik ve savcılık mesleği devletin yaptığı sınavlar aracılığıyla erişilebilen meslekler. Ancak bu sınavlara baktığımızda mülakatlarda büyük bir sıkıntı görünüyor. Hakimlik-savcılık sınavları hukuk öğrencilerinin kafasında büyük bir soru işaretidir. Bunun sebebi, yazılı sınavlarda objektif bir değerlendirme yapılabilmesine karşın sözlü mülakatlarda bu objektifliğin sağlanamadığı, insanların siyasi düşüncelerine, ideolojilerine göre seçildiği düşüncesidir. Hakimlik-savcılık sınavlarına girecek adayların en büyük kaygısı bu. **Hukuku, adaleti uygulayacak insanların bile adaletli seçilmediği düşüncesi insanların kafasındaki adaletsizlik algısının yerleşmesine sebep oluyor.***

(K24)- *Davalar çok uzun sürüyor, sonuca ulaşmıyor, sonuca ulaşanlarda da **adaletin tecelli ettiği hissi oluşmuyor.** Hukukta parası olanın kayırıldığı bir sistem var. Parası varsa, güçlüden yanaysa bir şekilde suçlular kendini kurtarıyor. Ama diğer tarafta da adaleti bulamamış büyük bir çoğunluk var. Çoğunluk olmasına da gerek yok, diğer tarafta insanlar var.*

(K24)- *Yakın dönemde getirilmeye çalışılan bir anayasa var ancak bunun gerçekten bir uygulaması olmayacağı için bir anlamı yok. Özgürlüğümü, **hakkımı hukuki anlamda savunmak zorunda kalırsam hiçbir şekilde geri dönüş alabileceğime inancım yok.***

(K24)- *Sürekli davalarda savcıların değiştirildiği veya savcıların siyasi partilere yakınlıkları konuşuluyor. İktidarın sadece olaylara tek taraftan bakıyor olması beni çok tedirgin ediyor. Diğer taraftan bu yaklaşımlar diğer insanların hayatlarını etkiliyor, **toplumun vicdanında adaletin tecelli etmediği fikrini oluşturuyor. İnsanların adalete olan güvenleri ve inancı kayboluyor.***

(K22)- *Temel hak ve özgürlüklerin uygulanmasında, kullanılmasında çok sert, hukuka aykırı müdahalelerin meydana geldiği, bu konuda da pek hesap verilmediğini gözlemliyorum. Örneğin; mahkemelerdeki bu son büyük davalar, Ergenekon, Balyoz davalarında yaşanan hukuksuzluklar, **mahkemelerin tarafsızlığına dair soru işaretlerinin oluşması, halkın bir bölümünü vicdanen tatmin etmiyor.** Hukuk insanların gözünde, yazılı, var olan ama uygulanmayan; yazılı ayrı, uygulama ayrı izlenimi veriyor. **Hukuk insanların gözünde ayağa dolanan, engelleyen bir mekanizma olarak görülmeye başlandı** diye düşünüyorum.*

(K28)- *Demokratik toplumların olmazsa olmaz öğelerinden biri de hukuktur. Bu noktada hukuktan kastımız bağımsız ve tarafsız mercilerce yürütülen, kuralların şahıslara ve kurumlara bağlı olmaksızın herkese eşit şekilde uygulandığı sistemdir. Vatandaşın devletten hukuki anlamda en büyük beklentisi yargının bağımsızlığıdır. Siyasal iktidarın temel misyonlarından biri olan toplumsal huzur ve barışı sağlamanın yolu da hukukun tarafsızlığını ve bağımsızlığını, hukuk devletini gerçekleştirmektir. **Bireylerin hukuka olan güvencesinin sarsıldığı toplumların diğer alanlarda da gelişmesi beklenemez. Bu bağlamda da hukuki merciler kararlarını alırken sadece hukuki normlara bağlı kalmalı, siyasi iktidarlar hiçbir şekilde hukuk mercilerine emir ve direktif verememelidirler.***

(K32)- *Türkiye’de hukuk konusu aslında yukarıda da konuştuğumuz çoğu problemin temelini oluşturmaktadır. **Bir ülke hukuk devleti olmaktan çıktığı anda herhangi bir alanda gelişiminin gerçekleşmesi pek mümkün gözükmemektedir.** Bu sebeple bizim ilk olarak adaleti düzeltmememiz hakkaniyetli hareket ederek ülkemizi feraha taşımamız gerekmektedir.*

(K33)- ***Hukuka güven arttırılmalı** ve bu sayede ülkeye yatırımcı çekilmeli. Dışa bağımlılığın engellenmesi için çalışılmalıdır.*

(K35)- *İnsanlar işledikleri suç dolayısıyla ceza almayacaklarını, ceza alsalar bile birkaç yılda bir çıkan aflardan yararlanacaklarını düşünüyor. Yargılamaların uzun yıllar sürmesi de suçlulara ekstra bir güven veriyor. Herhangi bir uyuşmazlıkta mutabakata varılması, konunun çözülmesi ve gerekli yaptırımların uygulanması birkaç yıldan uzun sürdüğü için **vatandaşlar hukuka olan inancını kaybediyor, herkes kendi hukukunu kendisi tayin etmeye kalkışıyor.***

(K36)- ***Kamuda davaların çok uzun sürüyor olması yine hukuk güvenliğine darbe vuran önemli sebeplerden biri.** Pek çok vatandaş uzun süren davalar ve masraflar yüzünden hakkını mahkeme salonlarında aramaktan çekiniyor. Buna çözüm olarak öncelikle adli hakim sayıları arttırılmalı.*

(K37)- *. Uluslararası vizyonun güçlenmesi içinse bilimde, sanatta, akademiye etkin başarılarla imza atmak, **güvenilir bir hukuk sistemiyle beraber demokrasiden taviz vermemek lazım** geliyor.*

1.3.1.3. Hukuk ve Siyasetin Birbirinden Ayrı Olması

Çalışma kapsamında katılımcıların hukuk konusunda en sık dile getirdiği diğer bir konu hukuk ile siyasetin ilişkisidir. Katılımcılardan 11’i bu iki kavramın birbirinden ayrı olması gerektiğini vurgulamıştır. İlgili koda ait alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Benim en büyük rahatsızlığım bir hukukçu olarak **hukuk ve siyasetin karıştırılması.** Ben bir hukukçu olarak hukuk ve siyasetin karıştırılmasını istemiyorum.*

(K4)- *Günümüzde hukukta verilen kararlara baktığımızda **siyasi ve etnik sıfatların, faktörlerin büyük etki sahibi olduğunu görüyoruz.** Hukuk sisteminin*

sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesi için bir hukukçunun bu sıfatlardan arınması gerekiyor.

(K6)- Benim için **ideal bir iktidar hukuktan bağımsız, hukuku kendi çıkarlarına alet etmeyen** tamamen farklı kulvarlarda yürüyen, iktidarın müdahale etmediği bir yapıdır.

(K6)- Ülkedeki iyi hukukçuların hangi siyasi düşünden çıkacağı belirsizdir, dolayısıyla iktidarın görüşlerini **benimseyen hukukçular iyi hukukçu, diğer görüşten olanlar kötü hukukçudur diye bir sınıflandırma yapılamaz.**

(K13)- Öncelikle Hukuk herkese lazım olan bir kavram. Özellikle adalet kişiye göre olmamalı, **iktidarı elinde bulunduran güç hukuku kendi çıkarlarını koruma adına kullanmamalı.** İktidardan indiği zaman hukukun onlar için de önemli bir unsur olduğunun bilincinde olmalı.

(K16)- Yürütme var olan hukuk kuralları çerçevesinde işlerin yürütmesini sağlayan bir mekanizmadır. **Siyasal iktidarın var olan hukuk kurallarına müdahale etmeden aynı şekilde kuralların işlenmesini sağlaması gerekiyor.** Yargıya müdahale edilmemesi Anayasa'mızda var ve güvence altında. Bu Anayasal güvenceyi ne kadar sağlayabildiğimize bağlı, çünkü hukuk da uygulanabildiği kadar var bu ülkede.

(K27)- Hukuku menfaatlerine göre şekillendirmemeli, güçsüzü koruması gereken hukuk sistemi oluşturmak yerine **güçlünü gücüne güç katan bir hukuk sisteminden kesinlikle uzak durmalıdır.**

(K22)- **İşimize geldiğinde hukuk çok güzel, çok iyi, demokrasinin öncüsü ama işimize gelmediğinde hukuk bizi engelleyen, bize darbe yapan bir mekanizma olarak algılayan anlayışın başta siyasi olarak değişmesi gerektiğini düşünüyorum.** Bu değişimi gerçekleştirecek insanların da öncelikle eğitimi yetiştirilebileceğini düşünüyorum.

(K23)- 2012'de Anayasa Mahkemesi'nin ve HSYK'nın yapısı değişti. Biz o zaman, farklı kesimlerden farklı düşüncelerden insanlar buralara üye olursa bir hoşgörü esaslı, eşitlikçi, demokratik bir ortam olur zannettik ancak öyle olmadı. Yargının kendi içinde, sistematik bir işleyiş halinde, yüksek yargı üyelerini belirlediği bir kurum haline gelmesi lazım. Bunun da birinci yolu denetlediği hükümetten ayrılmasıdır. **Yargı hiçbir ideolojinin arka bahçesi olmamalıdır.**

(K21)- **Kişisel hak ve özgürlükler siyaset odaklı düşünülmemesi gereken ve toplum adına, onların faydasına olacak şeyleri ortaya koyabilmek adına yapılmalı diye düşünüyorum.** İnsanların korkmadan her şeyi söyleye bilmesi lazım yapılacak çalışmaların siyasi amaçla değil ülkenin geleceği için yapılması gerekiyor

1.3.1.4. Tüm Yurttaşlara Hukuk ve Adalet Eğitimi Verilmesi

Yapılan görüşmelerde katılımcılar, adalet duygusunun toplumun bütünü tarafından özümsemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu kapsamda 7 katılımcı 11

kez tüm yurttaşlar için hukuk ve adalet eğitimlerinin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *İnsanlara hukukun neden gerekli olduğu, hukukun bir ülkede nasıl uygulanacağı, adaletin herkese lazım olduğu, hukukun uygulanmasının insanın vicdanıyla alakalı olduğu öncelikli olarak benimseltilmelidir. İnsanlara hukukun, ideoloji, ırk, din, fikir vb. unsurlar açısından ayrılmadığını, salt adalet, salt hakkaniyete göre tasarlanan bir sistem olduğu benimseltilmelidir. İnsanların eğitim hayatı içerisinde bu ilkelerin yerleştirilerek çeşitli alanlarda eğitim alan kişilerin de bu ülkelere adapte olması sağlanmalıdır.*

(K13)- *Toplumun her bireyi Anayasa'nın ne olduğu ve hangi hakları düzenlediği konusunda temel düzeyde eğitilmeli.*

(K15)- *Çeşitli anayasal gerekçelerle, Anayasa Mahkemesi aracılığıyla ne kadar siyasal iktidarı sınırlandırmaya çalışırsak çalışalım hukuk kavramı önce bireyler tarafından içselleştirilmelidir. Bu durum hukuk eğitiminin ilköğretim düzeyine kadar inilerek verilmesiyle aşılabılır. Belki ilkokul 3. 4. Sınıflarda anlaşılmayabilir ancak 8. 9. Sınıfta temel hukuk eğitimi şeklinde insanlara bu bilgilerin verilmesi gerekiyor. Lise düzeyinde temel hukuk bilgisi zorunlu veya seçmeli bir ders olarak verilebilir. Hukukun teknik konuları olan Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku, Medeni Hukuk gibi konular anlatılsın demiyorum ancak erkler ayrılığı, Türkiye'deki rejim, TBMM'nin işleyişi, bir yasa teklifinin nasıl verildiği gibi temel konuların öğrenilmesi gerekiyor. Ben her zaman ülke gündemiyle ilgili biriydim ancak hukuk fakültesine gelene kadar bu anlamda hiçbir şey bilmiyordum. Hukuk fakültesine geldikten sonra ülke gündemini ve toplumsal olayları değerlendirirken bakışım değişti. Bu sebeple temel hukuk eğitiminin en geç lise düzeyinde verilmesi gerekiyor.*

(K15)- *Siyasal iktidarlar "yargı önünde hesap verebilirim diyebilmeli", gerektiğinde hesap verebilmeli de. Hukuk sistemi bu yapıda olmalı. Erkler ayrılığının temeli budur. Üç mekanizma birbirini denetleyebilmeli. Denetleyemediği durumda da halk bunun bilincinde olmalı. Halkın hukuku, erkler ayrılığını kavraması gerekiyor. Bu da temel düzeyde verilecek hukuk eğitimi ile olur.*

(K26)- *Bu sebeple hukuk eğitiminin toplumun bütününe eğitim hayatının en başından itibaren verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Toplumun hukuk konusunda temel bir bilgisi olursa yanlışların farkına varılması daha kolay olur. İlköğretim seviyesinden itibaren geliştirilerek bu eğitimin verilmesi gerekir. Kendimden örnek vermem gerekirse, şu an üniversite öğrencisiyim ancak bugüne kadar hukuk alanında herhangi bir eğitim almadım. Hukuk konusunda bildiklerim sadece tecrübelerimle öğrendiklerimden ibaret. Üniversite öğrencisi olmama rağmen farkında olmadığım, bilmediğim o kadar çok şey var ki hiç üniversite okumamış ve hukuk alanı ile hiç alakası olmamış kişileri düşünüyorum, onların yanlışları fark etmesi imkansız, çünkü bilgisi yok.*

(K26)- *Hukuk eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi sistemin düzeltilmesi, yanlışlıkların giderilmesi ve de sistemin işlerliğinin sağlanabilmesi açısından çok önemli. Aynı dini, aynı kültürü benimsememiş bir topluma tek din, tek mezhep dersi vermek yerine aynı hukuku benimsemek zorunda olan bir*

topluma aynı hukuk dersini vermenin daha mantıklı, daha verimli olacağını düşünüyorum.

(K22)- Eğitim sisteminde hukuk bilincini oluşturmaya yönelik bir uygulama eklenebilir.

(K14)- **Ülkemizde anayasa sadece hukukçular için önemli olmamalı, normal vatandaş için de önemli olmalı.** Anayasayı her vatandaş ezbere bilmeli demiyorum ben de bilmeyeceğim zaten ama insanların başına bir şey geldikten sonra anayasa ya da kanunlar hakkında bilgi edinmesi kötü bir durum.

(K14)- **"Mecliste anayasanın değişmesi üzerine tartışma yapılacağına, "anayasayı halka biraz daha nasıl anlatabiliriz?" kaygısı olmalı** vekillerde. Ülkede seçimler olacağına kültürlü kesim "halk, anayasa paketinin içeriğini bilmiyor ki" diyor ama bu kültürlü insanların hiçbiri halka gidip anayasa için bilgi vermiyor. Sorun bu.

Anayasa ülkedeki tüm insanlar için hazırlanan bir şey. İnsanların anayasa hakkında az çok bilgi sahibi olması gerekiyor. Anayasada "o değişsin bu değişsin" çok önemli değil ben bilmedikten sonra değişse ne yazar anayasa. İnsanları bilgilendirme zorunluluğu anayasada olmalı. Akşam kurslarında kadınlara okuma, yazma öğretilirken anayasa hakkında bilgi de verilebilir. Vekiller bizim hakkımızda kararlar alıyorlar ve ben ne tür bir karar alındı bilmiyorum.

Hukuk eğitimi okullara entegre edilmeli. Trafik dersi nasıl varsa hukuk dersi de olmalı. Çocuklara hukukun ne olduğu anlatılırsa hem seçeceği meslek kafasında oturur hem de küçük yaşta hukukun ne olduğunu bilir."

(K34)- Lise seviyesine geldiğimizde, kendini ifade edebilen, kelime haznesi geniş, lise hayatı boyunca entelektüel kimlik geliştirebilecek gençlerin yetiştirildiği eğitim kurumlarının var edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Aynı zamanda lise **seviyesindeki öğrenciler mezun olduklarında anayasada güvence altına alınmış bütün haklarını bilir şekilde mezun olmalıdırlar.**

1.3.1.5. Toplumun Bütününe Adalet Duygusunun Benimsetilmesi

Katılımcıların bir bölümü toplumun tüm bireyleri tarafından adalet duygusunun benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- **İnsanlara hukukun neden gerekli olduğu, hukukun bir ülkede nasıl uygulanacağı, adaletin herkese lazım olduğu, hukukun uygulanmasının insanın vicdanıyla alakalı olduğu öncelikli olarak benimsetilmelidir.** İnsanlara hukukun, ideoloji, ırk, din, fikir vb. unsurlar açısından ayrılmadığını, salt adalet, salt hakkaniyete göre tasarlanan bir sistem olduğu benimsetilmelidir. İnsanların eğitim hayatı içerisinde bu ilkelerin yerleştirilerek çeşitli alanlarda eğitim alan kişilerin de bu ilkelere adapte olması sağlanmalıdır.

(K15)- Çeşitli anayasal gerekçelerle, Anayasa Mahkemesi aracılığıyla ne kadar siyasal iktidarı sınırlandırmaya çalışırsak çalışalım **hukuk kavramı önce bireyler tarafından içselleştirilmelidir.**

(K26)- Bu sebeple **hukuk eğitiminin toplumun bütününe eğitim hayatının en başından itibaren verilmesi gerektiğini düşünüyorum.** Toplumun hukuk konusunda temel bir bilgisi olursa yanlışların farkına varılması daha kolay olur. İlköğretim seviyesinden itibaren geliştirilerek bu eğitimin verilmesi gerekir. Kendimden örnek vermem gerekirse, şu an üniversite öğrencisiyim ancak bugüne kadar hukuk alanında herhangi bir eğitim almadım. Hukuk konusunda bildiklerim sadece tecrübelerimle öğrendiklerimden ibaret.

(K26)- **Hukuk eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi sistemin düzeltilmesi, yanlışlıkların giderilmesi ve de sistemin işlerliğinin sağlanabilmesi açısından çok önemli.** Aynı dini, aynı kültürü benimsememiş bir topluma tek din, tek mezhep dersi vermek yerine aynı hukuku benimsemek zorunda olan bir topluma aynı hukuk dersini vermenin daha mantıklı, daha verimli olacağını düşünüyorum.

(K22)- **Küçüklükten itibaren hukuka uyma davranışını insanlara aşılayabilirsek, nesilden nesile bir alışkanlık haline gelecek,** insanlar kanunların, hukukun dışına çıkmayı düşünmeyecek. Siyasi irade, mevcut kanun ve uygulamalar onu ne kadar rahatsız etse de saygı gösterecek ve uyacak.

1.3.1.6. Adam Kayırmanın Ortadan Kaldırılması

Yapılan görüşmelerde katılımcıların bir bölümü ülkedeki adam kayırma ve torpil konularındaki uygulamaları dile getirerek bu durumun adalet duygusunu derinden sarstığını ve ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır. İlgili beklentiye ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- **Eline değneği alan, birbirinin başına vurmaya başlıyor, devletin gücünü arkasına alan karşısındakine zulmetmeye başlıyor, kadrolaşmalar başlıyor. Herkes kendi siyasi düşüncesindeki adamı devlete yerleştirmeye kalktığı zaman liyakat ilkesi ortadan kalkıyor.**

(K3)- Üniversitede farklı gruplardan arkadaşlarım var, başka görüşten bir arkadaşım “siyasi görüşümden dolayı devlete giremem” dedi; herkeste böyle bir algı, böyle bir düşünce var, maalesef bu algı ve düşünceler gerçek, bunun değişmesi lazım. **İnsanların siyasi görüşlerine bakılmaksızın liyakatlerinin objektif şekilde tespit edilmesi gerekir, bu kültürün ve algının değişmesi lazım.**

(K19)- Staj yapacak yer bulmakta zorlanıyoruz, staj yapamayınca da okul bitmiyor. Torpille burs bulanlar olunca gerçekten ihtiyacı olan öğrenciler burs alamıyor. **Torpil, adam kayırma burs bulmada en büyük engellerden biri.** Fakir olanlar herhangi bir geliri görünmediği için burs alabiliyorlar, zengin olanlar bursunu da stajını da hallediyor ama orta gelirli ailelerden gelen öğrenciler daha çok mağdur oluyor.

(K24)- *Türkiye’de yaşıyoruz, her zaman bir adam kayırma olacak, yeni bir sistem geliyor, kesin yine birileri kayırılacak tedirginliği sürekli olarak insanlarda var. Üniversiteye girmek için illa ki bir sınav yapılması gerekiyor, eğer sınavı üniversiteler kendileri yapacak olursa bu kez rektör adam mı kayıracak sorusu sorulmaya başlayacak.*

(K22)- *Hakimlik, savcılık alımındaki sınavın daha başında torpil uygulanması, HSYK’dan sizin siyasi görüşünüzün tespit edilmesi, özel yaşantınıza ait donelerin kaydedilmesi, sakıncalı olarak fişlenmeniz, kendi görüşlerinde olmayan insanları hakim-savcı olarak almamaları daha işin başlangıcında sakınca oluşturuyor.*

(K31)- *Okuduğum bölümü seçerken aklımda MEB bünyesinde etkili bir isim olmak vardı. Temel motivasyonumsa yetersiz ve yanlış eğitim sisteminin çözümünde nitelikli bir eğitim planı geliştirmekti. **Fakat MEB alanında faaliyet gösterebilmem koşulunun bile siyasetten geçtiğini gördüğüm için kendime başka bir yol haritası çizdim, belki bir gün başta düşündüğüm gibi bu sürece dahil olabilirim.***

1.3.2. Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler

Yapılan görüşmelerde ülke gündeminde sürekli dile getirilen anayasa çalışmaları hakkında 15 farklı kod altında 83 beklenti ifade edilmiştir. İlgili beklentilere genel olarak bakıldığında yapılacak anayasa çalışmasının temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan, toplumun bütününe hitap eden, bir uzlaşma aracı görevi üstlenen ve insana değer veren yapıda olması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Tablo 19. Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

	Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması	17
2	Herkese hitap eden kuşatıcı/birleştirici bir anayasa yapılması	16
3	Anayasa ile toplumsal uzlaşma zemininin sağlanması	10
4	Anayasanın özgürlükçü olması /insana değer vermesi	8
5	Darbe anayasasının ve kanunlarının değiştirilmesi	6
6	Tüm partilerin diyalog içerisinde anayasayı hazırlaması	5
7	Anayasanın soyut normlar ile oluşturulması	4
8	Toplumsal bütünü kucaklayan bir anlayış benimsenmesi	3
9	Aile kurumunun korunması	3
10	Özel hayatın gizliliğinin korunması	3
11	İnsan haklarına önem veren düzenlemelerin yapılması	2
12	Anayasanın koruyucu olması	2
13	Tüm siyasi görüşlerin eşit temsil edildiği bir anayasa çalışması yapılması	2
14	Toplumsal beklentilerine uygun düzenlemelerin yapılması	1
15	Haklı taleplerin karşılanması /Herhangi bir gruba imtiyaz	1
	TOPLAM	83

Tablo 19.'da anayasa çalışmalarının ve ideal bir anayasanın yapısına ilişkin kodlu bölüm frekansları yer almaktadır.

Şekil 14. Anayasa Çalışmaları ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

Şekil 14.'te anayasa çalışmaları ve ideal bir anayasanın yapısına ilişkin beklentilerin belge temelli frekansları yer almaktadır.

1.3.2.1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Güvence Altına Alınması

Temel hak ve özgürlüklerin anayasa ile güvence altına alınması kodu 12 farklı katılımcı tarafından 17 kez ifade edilerek anayasa konusundaki en çok dile getirilen beklenti olmuştur. İlgili koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- **Temel hak ve özgürlükler ile demokratikleşme konularını ülkemizin nasır tutmuş birer sorunu olarak görüyorum.** Objektif olarak baktığımızda, yıllardır hiç konuşulmaması, tartışılmaması gereken bu konuların düzenli şekilde tartışıldığını görüyoruz. Örneğin yıllardır başörtüsü sorununuz var. İnsanların eğitim hakkı, gezinme hakkı inançları, fikirleri sebebiyle engelleniyor. Bu konulara objektif bir şekilde hakkaniyete, adalete göre baktığımızda tartışılmasına bile gerek olmadığı halde ülkemizde yıllardır tartışılıyor. Bunların bir an önce aşılması gerekiyor diye düşünüyorum.

(K4)- Ülke olarak yıllardır oluşmuş bir hastalık var ve bir türlü üzerimizden atamıyoruz. **Hukuk Devleti olmak için öncelikle temel hak ve özgürlüklerin önü açılmalı.** Artık hiç konuşulmaması gereken konuların gündeme gelmemesi gerekir. Ülke olarak temel hak ve özgürlükler konusunda ortak bir paydada buluşup bir daha bu konuları konuşmamamız gerekiyor. Artık daha önemli konulara yönelmeliyiz. Sürekli bu konularla vakit kaybettiğimiz için “hukuk kurallarını toplum için nasıl daha iyi uygulayabiliriz?” konusunu konuşmak için vakit bulamıyoruz.

(K8)- **Mevcut kişisel haklar konusunda değerlendirdiğimde Türkiye bu konuda çok eksik.** Pınar Selek, Hrant Dink davalarına baktığımızda trajikomik olaylar yaşanıyor.

(K3)- **Twitter ve YouTube’a yasaklar konuldu, insanların toplanma özgürlüğü ile alakalı yasaklar oldu.** Devletin burada siyasi nedenleri ön plana çıkartarak yanlış davrandığını düşünüyorum. Olan biten yüzünden toplum kutuplaşmaya gidiyor, dış basında da bu durum eleştiriliyor. Ben bunu kısmen “yoldan sapma” olarak görüyorum, kalıcı olduğunu da düşünmüyorum.

(K6)- **İnsan hakları hukukun en kırılgan noktalarından birisi.** Toplumdaki bazı sınırlandırmalar konulurken çok detaylı düşünülmesi gerekir. İnsanların hakları arasındaki denge kurularak en özgürlükçü kişi hak ve özgürlüklerinin sağlanması gerektiğini düşünüyorum. **Bu konunun çok detaylı ve özenle hazırlanması gerekir.** Siyasi iktidar yönettiği insanların haklarını objektif bir şekilde vermelidir.

(K11)- Anadilde eğitim bana göre olması gereken bir şey; ben ilkokuldayken öğretmen bir şey söylüyor, Kürt olan arkadaşım anlamıyor ve öğretmenden dayak yiyor, çocuk dayak yerken öğretmenin söylediklerini hala anlamıyor, tekrar bir dayak yiyor. Bülent Arınç, “Kürtçe akademik bir dil değildir” diye açıklama yaptı. Böyle bir düşünceye katılmıyorum. Kimyada İngilizce terimler var, tıbbi terimler Latince, otomobil teknolojisinde Almanca terimler var. Bilimde terimlerin Kürtçesini söylediğinizde bir şey değişmeyecek, bu konuda insanların özgür bırakılması gerek, aksi halde bunun kasıtlı olduğu düşünülmeye başlıyor. Hâlbuki kasıt olmasa, **insanlar özgür bırakılsa, istediği**

gibi yaşamasına izin verilse o ortamda daha başarılı şeylerin çıkacağına inanıyorum.

(K7)- Siyasi iktidarların, sivil toplumun doğru şekilde güçlenmesine, iyi bir şekilde örgütlenmesine, sosyal medya ve haberleşmenin kuvvetlenmesine, halkın her an her şeyden haberdar olmasına, halkın kendi düşüncesini seçimden seçime değil meydanlarda ifade etmesine karşı kayıtsız kalmaması gerekiyor. Bu durum bizim için de tüm dünya için de aynen geçerlidir. Sosyal vakalar ortada; Ukrayna, Brezilya, Arap Baharı, vb. bunların devrim gibi sonuçları da oldu. Devletler ve siyasi akıl da bunun farkında, farkında olmak da zorunda. Bu sebeple **temel hak ve özgürlükler temel meseledir. Hukuk devleti, sosyal devlet bu yüzden önemlidir.**

(K26)- **Mevcut hukuk sistemimizde kişisel hak ve özgürlüklerin yeteri kadar dikkate alındığını düşünmüyorum.** Toplumun genelinden farklı yaşam tarzlarını benimsemiş olan insanlara karşı işlenen suçlarda kişisel hak ve özgürlüklerinin olmadığına şahit oldum.

(K25)- Okul ve yurt yakınında alkol satış yasağı yurttaki öğrenciyi koruyor, alkol tüketme talebi olan ise bu hakkını kullanamıyor, işte burada bireyden ve bireyin hakkından uzaklaşıyor. Tamamen toplumun faydasına yönelik yapılan yasalarda sorun oluyor, bireyin hakkı yok ediliyor. Tüm toplum aynı fikirde değil ki, çoğunluğun fikrine göre düzenlemeler yapılıyor olabilir ama azınlıkta kalanların hakları göz ardı ediliyor. Bu sebeple **her bireyin hakkı düşünülerek yasalar yapılmalı.**

(K24)- Temel hak ve özgürlükler denilince benim aklıma gelen ilk şey kadın ve kadının durumu. Kürtajı yasaklama düşüncesi bir kişinin temel hak ve özgürlüklerine yapılmış en büyük müdahalelerden biridir.

(K22)- **Temel hak ve özgürlüklerin uygulanmasında, kullanılmasında çok sert, hukuka aykırı müdahalelerin meydana geldiği, bu konuda da pek hesap verilmediğini gözlemliyorum.** Örneğin; mahkemelerdeki bu son büyük davalar, Ergenekon, Balyoz davalarında yaşanan hukuksuzluklar, mahkemelerin tarafsızlığına dair soru işaretlerinin oluşması, halkın bir bölümünü vicdanen tatmin etmiyor. Hukuk insanların gözünde, yazılı, var olan ama uygulanmayan; yazılı ayrı, uygulama ayrı izlenimi veriyor. Hukuk insanların gözünde ayağa dolanan, engelleyen biz mekanizma olarak görülmeye başlandı diye düşünüyorum.

(K22)- **Anayasada temel hak ve özgürlüklerin ve bunların korunma sistemlerinin çok iyi belirlenmesi gerekiyor.** Yasama yürütme ve yargı arasındaki denge-fren mekanizmasının iyi kurgulanması, daha çok yürütmeyi kısıtlayacak uygulamaların olması gerekiyor.

(K21)- **Kişisel hak ve özgürlükler siyaset odaklı düşünülmemesi gereken ve toplum adına, onların faydasına olacak şeyleri ortaya koyabilmek adına yapılmalı diye düşünüyorum.** İnsanların korkmadan her şeyi söyleye bilmesi lazım yapılacak çalışmaların siyasi amaçla değil ülkenin geleceği için yapılması gerekiyor

(K32)- *Ülkemizde temel hak ve özgürlükler konusunda birçok hukuksuzluk yapılmaktadır. Bu konuda yetkili kişiler adil yargılanma hakkı ve birçok diğer hukuki ilkeyi gözeterek yargılama yapmalıdır.*

1.3.2.2. Herkese Hitap Eden Birleştirici Bir Anayasa Yapılması

Yapılan görüşmelerde 15 farklı katılımcı tarafından anayasanın herkese hitap eden ve birleştirici bir yapıda olması gerektiği ifade edilmiştir. İlgili koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Ben herkese hitap eden, kuşatıcı demokratik, kırmızı çizgileri olmayan bir anayasa istiyorum. Elbette herkesi mutlu etmek mümkün değil, mutsuz olanlar muhakkak olacak ancak bir nebze de olsun anayasa tüm toplumu kuşatıcı nitelikte olmalı. Bunun temeli de anayasaya soyut ve olaylara daha güzel uygulanabilecek normlar koymak suretiyle olur.*

(K4)- *Mecliste şekil olarak yeter sayısı sağlandığı zaman Anayasa yapılabilir ancak meclisin çoğunluğunun, halkın çoğunluğu ile ortak bir paydada buluşamadığı bir Anayasanın çıkarılması ne kadar sağlıklı olur? **Toplunun tüm kesimlerinin benimseyeceği bir Anayasa için toplumun çoğunluğu ile meclisteki çoğunluğun ortak bir zeminde buluşması gerekiyor.** Aksi durumda 1982 Anayasasını nasıl tartışıyorsak, ileride de bu şekilde çıkan bir Anayasayı tartışacağız.*

(K6)- *Anayasayı siyasi görüşünden arındırılmış bir ekip, insanı düşünerek, insana değer vererek, içerisinde insanlar için fazlaca güvence barındıran şekilde hazırlamalı.*

(K10)- *Anayasa kavramının kökünü bilmiyoruz, Anayasa nedir, neden var? Anayasa bölüşüm kavgasının kurumsallaşmış halidir. Biz kaynakların bölüşümü mücadelesi geçirdik; fikri, maddi ya da manevi kaynakların bölüşümünü gerçekleştirdik. Biz bunu, muktedir olanlar ve karşısındakiler arasında bir belgeyle (Anayasa) en kurumsal hale getiriyoruz. Şimdi biz hangi yaptığımız Anayasada hangi bölüşüm kavgasını verdik de bunu kurumsallaştırdık? Şimdi hangi bölüşüm kavgasını veriyoruz? Burada yine bölüşüm kavgasını veren varsa eğer o da Kürt siyasal hareketidir. Diğerleri bir bölüşüm kavgası verme değil, mevcut durumu koruma mücadelesi veriyor, o yüzden Anayasa tartışmamız çok gereksiz. **Bir bölüşüm, bir hak mücadelesi vereceğiz ki Anayasa ile birlikte o hak mücadelesini kurumsallaştıralım.***

(K12)- *Hukuk ikiye ayrılır, özel hukuk ve kamu hukuku. Kamu hukukunun şüphesiz en önemli kısmı Anayasa Hukuku. Türkiye 1921, 1924, 1961, 1982 yıllarında anayasa yaptı. 1982 Anayasası biraz garip bir anayasadır. %91 oyla kabul edilmesine rağmen üzerinde en çok değişiklik yapılan anayasadır. 2010'da da değişiklik yaptık, şu an için de değişiklik gündemde. Bizim okulumuzdaki akademisyenler de bu anayasa çalışmasında görev alıyor. **Anayasa çalışmalarında halka inilerek onların görüşleri ve beklentileri öğrenilmeli.** Bu çalışmalar manipüle edilmeden ilgili birimlere ulaştırılmalı. 2010 Referandumunda da "evet" diyenler de "hayır" diyenler de çalışmaları manipüle*

etti. Manipüle etmeden halka inilmeli, özellikle hukuk fakültesi akademisyenleri halkın beklentilerini ölçecek çalışmaları yürütmeli.

(K11)- Hiçbir ülkede toplum ayrıştırıldığında o ülke ileriye gidemez. Demokrasi seviyesi ile eş orantılı ekonomik büyüme sağlanır.

(K7)- Toplumun temel dinamiklerini ortaya koyacak, toplumla çelişmeyecek, halkı kendi devletinde yaşadığını hissettirecek bir anayasa gerekli.

(K7)- Toplumumuz yeni bir anayasa konusunda mutabık olmuş durumda ama bir türlü toplumun her kesiminin kabul edebileceği bir anayasa yapmakta zorlanıyoruz. Eğer yapılabilirse gelecek kuşaklar için de hayırlı olacak.

(K15)- Anayasa konusunda çok ayrıntılı çalışmalar yapıldı. Mecliste Anayasa Komisyonu kuruldu, iki yıl civarında çalıştılar, üniversitemiz hocalarından da bu çalışmalara katılanlar oldu ancak sonrasında bu komisyon dağıldı. Neden ortaya bir anayasa koyamadılar bilmiyorum. Eğer bir anayasa yapılacaksa bu çoğulcu bir anayasa olmalı, toplumun her kesiminden insanların görüşüne yer verilmeli. **Anayasa kucaklayıcı olmalı, herkesin en azından kalben benimseyeceği bir şey olmalı.** Örneğin Polonya’da anayasa maddeleri internet üzerinden oylanabiliyordu. Ülkemiz için de en tartışılan meselelerden biri olan 1982 Anayasa’sındaki Türklük kavramı bu şekilde halka sorulabilir.

(K27)- Bunun yanı sıra devletin yönetim sistemi toplumun bütünüünün menfaatine ve süregelen yaşam şekline uygun olan sistem olmalıdır, bir kesiminin dayatmaları neticesinde değiştirilememelidir.

(K22)- Anayasa dediğimiz şey sosyal bir sözleşmedir. **Toplumun yüzde yüzünü memnun etmekten ziyade her kesimin görüşünün alınması**, komisyonlar kurulması, bu komisyonların içerisinde: üniversiteler, barolar, sanayi temsilcileri, iş insanları, çiftçiler ve toplumun her kesiminden insanlar bulunmalı, bu şekilde toplumun her kesiminin talebi dikkate alınmalı.

(K23)- Ben anayasanın tek partinin ya da iki partinin tekelinde yapılmasını istemiyorum çünkü öyle bir şey olursa tek parti kendi düşüncesini kabul ettirecek o zaman anayasa demokratik bir yapıda olmayacak; darbe anayasasından tek farkı sadece isim farklı olacak. **Anayasa daha katılımcı, daha çoğunlukçu bir yapıda oluşturulursa ülkenin birçok sorununun çözülebileceğini düşünüyorum.**

(K31)- Halihazırdaki anayasamız çok fazla dışarıdan müdahale olunmuş ve işlevini gerektiği şekilde yerine getiremeyen bir anayasadır. **Anayasanın herkese eşit ve cevap veren bir niteliği olmak durumundadır**, bu yüzden taraflı yapılan müdahalelerin ‘adalet’ ilkesiyle yeniden düzenlenip tarafsızlığını ilan etmesi beklenmektedir. Bunu sağlamak adına da **‘demokratiklik’ ilkesi ışığında yapılacak bir fikir birliğine ihtiyaç vardır.** Anayasanın ileriye ön gören bir vasfının bulunması gerektiği, günü kurtaracak (şimdilik böyle kalsın gibi) kararlarla hazırlanmaması, çağa cevap vermesi gerekmektedir. Aynı zamanda içeriğinde yargının inisiyatifine bırakılan maddelerin de başka bir güvenceyle şart koşulmuş olması gereklidir.

(K36)- Düzenlenmesi planlanan yeni anayasa **kapsayıcı olmalı**, yalnızca bir kesimin hak ve özgürlüklerini savunmak yerine **bütün bir milletin temel hak ve özgürlüklerine saygıyla yaklaşacak bir tutum çerçevesinde yapılmalı**.

(K37)- Yine yeni anayasa da gelecek nesillerin devamını ve Türk aile yapısını bozmaya yönelik eşcinsel evliliklerin yapılamaması yönünde kanunlar getirilmesi de beklentilerimizin arasındadır. Fakat evlilik gibi münferit olaylar dışında **her bir vatandaşa hukuk önünde ayırt edilmeksizin yaklaşılmalı** ve aynı şekilde savunma hakkı verilmelidir.

1.3.2.3. Anayasa ile Toplumsal Uzlaşma Zemininin Sağlanması

Çalışma kapsamında 10 farklı katılımcı anayasanın toplumsal uzlaşma için bir zemin oluşturması gerektiğini dile getirmiştir. Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- **Anayasa çalışmaları hususunda herkesin kırmızı çizgilerini bir kenara bırakıp masaya oturması lazım** ancak masaya oturup yeni kırmızı çizgiler oluşturmaması lazım. Bir anayasada kırmızı çizgiler değil tamamen soyut normlar oluşturulması gerekiyor. Hiç kimse mezardan geleceği yönetme yetkisine sahip değildir. Örneğin 1982 Anayasası'nda Anayasa'nın değiştirilemez maddeleri konmuştur, sen 1982 yılından 2014 yılını yönetemezsin, anayasal hakları benim adıma koyma yetkin yok, bu kimsenin tekelinde olacak bir şey değil.

(K5)- Ülkemizde önceden toplumumuz sağ-sol diye kutuplaştırıldı, şimdi ise iktidarı destekleyenler ve iktidarın karşısındakiler olarak kutuplaşıyor. Bu kutuplaşmanın en temelinde yine ekonomi ve kişisel hak ve özgürlükler var. **Kutuplaşmanın önüne geçilmeli ve bu, ancak eşitlikçi ve çoğulcu yeni bir anayasa ile gerçekleştirilebilir.**

(K11)- Benim için insan Ermeni olmuş, Yahudi olmuş bir farkı yok. **Farklılıklar güzelliştir, hepimiz Allah'a inanıyoruz, eğer farklılıklar güzel olmasaydı Allah hepimizi aynı şekilde yarattı ama farklı yarattı. Allah'a inanıyorsak farklılıkları kabul etmek lazım.** Ayrıca insanları olduğu gibi kabul etmek lazım. Örneğin ben Trabzon'da bir düğüne gitmek isterim. Bizim düğünlerimizde çok farklı adetler var. Dünyada kültür turizmine çok paralar harcanıyor, sektör bazında yüksek geliri var. İnsanlar farklı kültürleri görmek için dünyanın öbür ucundan geliyorlar. **Biz de o kadar farklı kültür var ki bu çok güzel bir şey ama biz bunu çatışma olarak algılıyoruz. Bu çatışmalardan da hep hukuksuzluk çıkıyor** ve bu hukuksuzluğun temelinde de devlet mantığı yatıyor.

(K13)- Anayasa toplumsal bir uzlaşma içerisinde yapılmalı. Meclisteki tüm partilerin iş birliği içerisinde yapılması gerekir.

(K7)- Toplumun temel dinamiklerini ortaya koyacak, toplumla çelişmeyecek, halkı kendi devletinde yaşadığını hissettirecek bir anayasa gerekli.

(K15)- **Eğer bir anayasa yapılacaksa bu çoğulcu bir anayasa olmalı, toplumun her kesiminden insanların görüşüne yer verilmeli.** Anayasa kucaklayıcı olmalı, herkesin en azından kalben benimseyeceği bir şey olmalı.

Örneğin Polonya’da anayasa maddeleri internet üzerinden oylanabiliyordu. Ülkemiz için de en tartışılan meselelerden biri olan 1982 Anayasa’sındaki Türklük kavramı bu şekilde halka sorulabilir.

(K27)- Bunun yanı sıra devletin yönetim sistemi **toplumun bütününün menfaatine** ve süregelen yaşam şekline **uygun olan sistem olmalıdır**, bir kesiminin dayatmaları neticesinde değiştirilememelidir.

(K22)- Anayasa dediğimiz şey sosyal bir sözleşmedir. Toplumun yüzde yüzünü memnun etmekten ziyade **her kesimin görüşünün alınması, komisyonlar kurulması, bu komisyonların içerisinde: üniversiteler, barolar, sanayi temsilcileri, iş insanları, çiftçiler ve toplumun her kesiminden insanlar bulunmalı, bu şekilde toplumun her kesiminin talebi dikkate alınmalı.**

(K23)- Demokratik bir anayasa yapılmak isteniyorsa **herkes kırmızı çizgilerini bırakacak ve bir araya gelecek** ve ülke menfaatine olan yeni kırmızı çizgiler sıfırdan oluşturulacak.

(K31)- Anayasanın **herkese eşit ve cevap veren bir niteliği olmak durumundadır**, bu yüzden taraflı yapılan müdahalelerin ‘adalet’ ilkesiyle yeniden düzenlenip tarafsızlığını ilan etmesi beklenmektedir. Bunu sağlamak adına da ‘demokratiklik’ ilkesi ışığında yapılacak bir **fikir birliğine ihtiyaç vardır**. Anayasanın ileriye ön gören bir vasfının bulunması gerektiği, günü kurtaracak (şimdilik böyle kalsın gibi) kararlarla hazırlanmaması, çağa cevap vermesi gerekmektedir.

1.3.2.4. Anayasanın Özgürlükçü Olması

Yapılan görüşmelerde anayasanın insanlara değer veren ve özgürlükçü bir yapıya sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcıların ifade ettiği bu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K6)- Anayasa **özgürlükçü** bir ortamda, halkın isteğiyle hazırlanmış olmalı. Anayasayı siyasi görüşünden arındırılmış bir ekip, insanı düşünerek, insana değer vererek, içerisinde insanlar için fazlaca güvence barındıran şekilde hazırlamalı.

(K6)- Anayasa objektif ve barışın olduğu bir ortamda, halkı siyasi iktidara karşı koruyan, halka güvence sağlayan, aynı zamanda **halka özgürlük veren**, insanların yaşama alanını genişleten bir şekilde olmalı.

(K11)- Anadilde eğitim bana göre olması gereken bir şey; ben ilkokuldayken öğretmen bir şey söylüyor, Kürt olan arkadaşım anlamıyor ve öğretmenden dayak yiyor, çocuk dayak yerken öğretmenin söylediklerini hala anlamıyor, tekrar bir dayak yiyor. Bülent Arınç, “Kürtçe akademik bir dil değildir” diye açıklama yaptı. Böyle bir düşünceye katılmıyorum. Kimyada İngilizce terimler var, tıbbi terimler Latince, otomobil teknolojisinde Almanca terimler var. Bilimde terimlerin Kürtçesini söylediğinizde bir şey değişmeyecek, bu **konuda insanların özgür bırakılması gerek**, aksi halde bunun kasıtlı olduğu düşünülmeye başlıyor. Hâlbuki kasıt olmasa, **insanlar özgür bırakılsa**, istediği

gibi yaşamasına izin verilse o ortamda daha başarılı şeylerin çıkacağına inanıyorum.

(K21)- Gençler bu konularda biraz daha özgür olmak istiyor, kısıtlandıklarında bir başkaldırıya giriyor. Bunu biraz daha yumuşak bir şekilde insanlara anlatmak gerekiyor ötekileştirme yapmadan yapılması düşünülen işlerim doğru bir şekilde anlatılması ile bu sorunun çözüleceğini düşünüyorum. Aksi takdirde biz sizin adınıza sizden doğru düşünüyoruz siz yanlış düşünüyorsunuz demek doğru olmaz. Güzel bir şekilde doğru bir üslupla işin teknik ve sosyolojik boyutlarını anlatmak gerekiyor. Bu durumda insanların kabul edebileceğini düşünüyorum.

(K32)- Ülkemizde geçmiş dönemlerde olsun şimdi olsun düzenlenen anayasalar aşırı kazuistik bu anayasalar oy almak için gereksiz birçok toplumsal konuyu bünyesinde barındırıyor başlangıçta bunun önüne geçilerek daha net konularda ülkenin üniter yapısına zeval getirecek herhangi bir hususu barındırmayacak temel hak ve özgürlükleri koruyacak anayasalar yapılmalıdır.

(K36)- Düzenlenmesi planlanan yeni anayasa kapsayıcı olmalı, yalnızca bir kesimin hak ve özgürlüklerini savunmak yerine bütün bir milletin temel hak ve özgürlüklerine saygıyla yaklaşacak bir tutum çerçevesinde yapılmalı.

1.3.3. Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler

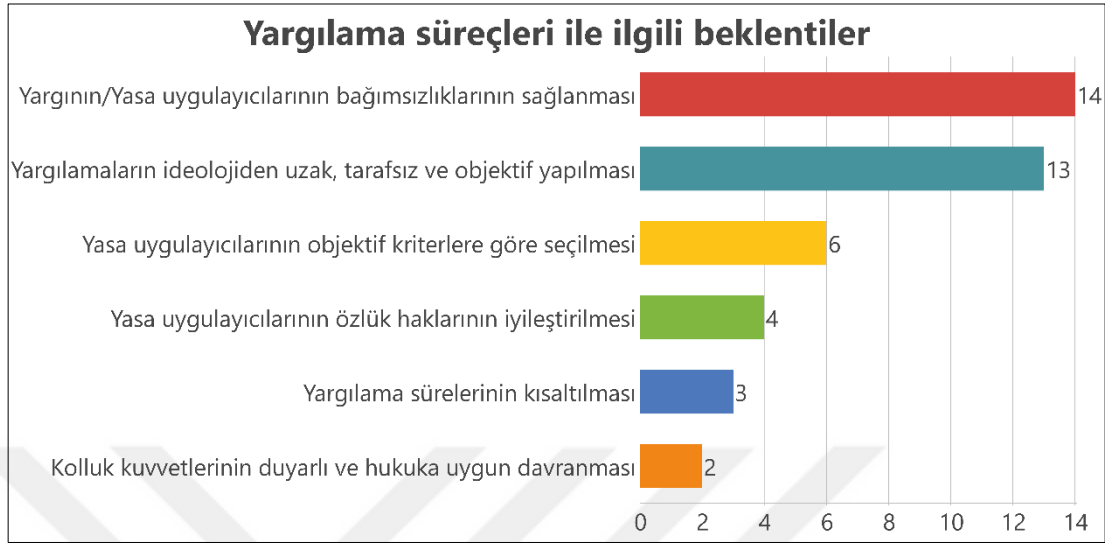
Yapılan görüşmelerde hukuk teması içerisinde, yargılama süreçlerine ilişkin 6 farklı kod altında 54 beklenti ifadesi yer almıştır. Tablo 20’de yargılama süreçleri kategorisi altında bulunan kodlu bölümlerin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 20. Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler	Kodlu Bölümler
1 Yargılamaların ideolojiden uzak, tarafsız ve objektif yapılması	20
2 Yargının/Yasa uygulayıcılarının bağımsızlıklarının sağlanması	16
3 Yasa uygulayıcılarının objektif kriterlere göre seçilmesi	8
4 Yasa uygulayıcılarının özlük haklarının iyileştirilmesi	5
5 Yargılama sürelerinin kısaltılması	3
6 Kolluk kuvvetlerinin duyarlı ve hukuka uygun davranması	2
TOPLAM	54

Yargılama süreçleri ile ilgili beklentilere genel olarak baktığımızda, yargılamaların tarafsız olması gerektiği, yasa uygulayıcılarının bağımsızlığının

sağlanması ve yasa uygulayıcılarının objektif kriterlerle seçilmesi konuları sıklıkla ifade edilen beklentilerin başında gelmektedir.

Şekil 15. Yargılama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

Şekil 15.’te yargılama süreçleri ile ilgili beklentilerin belge temelli frekansları yer almaktadır. Bu kapsamda katılımcıların yasa uygulayıcılarının bağımsızlığının sağlanması ve yargılamaların tarafsız bir şekilde yapılması konularını sıklıkla dile getirdikleri görülmektedir.

1.3.3.1. Yargılamaların İdeolojiden Uzak, Tarafsız ve Objektif Yapılması

Yapılan görüşmelerde 13 farklı katılımcı tarafından 20 kez ifade edilen yargılamaların ideolojilerden bağımsız ve objektif bir şekilde yapılması beklentisine ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- **Hukukta ideolojik eğitimden vazgeçilmeli, kırmızı kitaplardan vazgeçilmeli.** Özellikle savcılarda görüyoruz; evet savcı bir ceza talep etmek durumunda ama bu **ceza talebinin suç ile ölçülü ve tarafsız olması gerekiyor.** Örneğin; Gezi davasında tutuklu sanığa DHKPC’den başlayarak iddianame hazırlanıyor, gayet siyasi bir iddianame. Suçlanan taraf olarak “benim bununla ne alakam var” denilecek türden iddianame hazırlanıyor. Devrimci Karargah davasında, SDP’li yöneticileri Hanefi Avcı ile aynı davadan yargılatmak gibi... bugün güldüğümüz ama öte yandan da bazı insanların canına mal olan durumlar ortaya çıkıyor.

(K8)- Pınar Selek davası neden 4. kez görülüyor? 3 kere aklanan, beraat eden biri neden 4. kez yargılanıyor? Ya 3 kere kendinin akladığı davayı “yok biz

bunu doğru aklayamamışız” deyip bir daha yargılamaya alıyor, ya da dava gayet ideolojik bir mantıkla yaklaşıyor. Bundan vazgeçilmesi lazım. Ergenekon davalarını destekleyen biriyim, cidden Ergenekon diye bir yapılanmanın olduğunu da düşünüyorum. Fakat o kadar süre dava uzadı ve hukuk skandalları yaşandı ki bu davanın doğru olduğuna inanan insanlar bile bu davalara şüphe duydu. **Belki biz davayı izleyenler vicdanımızla bir kişi hakkında suçludur kararı veriyoruz ama hukuk böyle karar veremez. Savcı benim gibi karar verecekse neden o cübbeyi giyiyor?** Biz bunun ayrımını yapamıyoruz. Bu ideolojik eğitim benim çok takıldığım bir nokta. Poliste de bu var, askerde de bu nispeten daha az olsa da var. Her üniversitede var, her üniversitenin zaten kendi idolü, kendi ekolü vardır. Ancak **asker, polis ve hukukçular gibi tarafsız olmasını beklediğimiz kişilerde bu ideolojilerin işlerine sirayet ediyor olması düzeni tamamen bozuyor.**

(K5)- Çerkes, Kürt vb. herkesin aynı haklara sahip olması gerekiyor. Zaten anayasamızda da her yurttaşın eşit olduğu yer alıyor ancak, sadece mevcut iktidar için söylemiyorum, yıllardır hukuk karşısında parası olan, gücü olan, statü ve makam sahibi olan, iktidarın yanında olan “haklı”, bu vasıflara sahip olmayanlar “haksız” algısı yerleşmiş durumda. Bu algının silinebilmesi için bu sistemin değişmesi gerekiyor. **Hukuk alanında temel amacımız da bu değişimi gerçekleştirmek olmalı.**

(K5)- Kişisel hak ve özgürlükler bu ülkenin en temel sorunu. Zenginin güçlü olmadığı, yandaşın güçlü olmadığı, bürokraside liyakatin ön planda olduğu bir Türkiye hayali gerçekleştirilirse zaten ideal bir yapı oluşmuş olur.

(K26)- Yürütülen siyasi davaların yargılama süreçlerinde bulundum ve davaları canlı olarak izledim. O davalarda korkunç bir hal vardı, tüm deliller ortada olmasına rağmen, sahte olan delillere rağmen yargılamanın devam ettiğine, saçma kararların verildiğine şahit oldum. Bu sebeple hukuk sistemimizin düzgün olmadığını düşünüyorum.

(K26)- Anayasa veya yasalar objektif bir şekilde, uzmanlar tarafından oluşturulabilir ancak iş bu yasaların uygulayıcılarına kalmış. Mevcut durumda yasa uygulayıcılarında ciddi sıkıntılar olduğunu düşünüyorum.

(K25)- Hafta sonları garsonluk yapıyorum, yurtların 100 metre yakınında alkol satışı yapmak yasak. Ancak bu kurala uymayan kafeteryalar var. Bu kurala uymayanların üst düzey tanıdıkları olduğunu duyuyoruz. **Kanunların uygulanmasında tarafsızlık ve adalet olmalı.**

(K24)- Hukukta parası olanın kayırıldığı bir sistem var. Parası varsa, güçlüden yanaysa bir şekilde suçlular kendini kurtarıyor. Ama diğer tarafta da adaleti bulamamış büyük bir çoğunluk var. Çoğunluk olmasına da gerek yok, diğer tarafta insanlar var.

(K24)- Sürekli davalarda savcıların değiştirildiği veya savcıların siyasi partilere yakınlıkları konuşuluyor. İktidarın sadece olaylara tek taraftan bakıyor olması beni çok tedirgin ediyor. Diğer taraftan bu yaklaşımlar diğer insanların hayatlarını etkiliyor, toplumun vicdanında adaletin tecelli etmediği fikrini oluşturuyor. İnsanların adaletle olan güvenleri ve inancı kayboluyor.

(K27)- **Hukuku menfaatlerine göre şekillendirmemeli**, güçsüzü koruması gereken hukuk sistemi oluşturmak yerine güçlünü gücüne güç katan bir hukuk sisteminden kesinlikle uzak durmalıdır.

(K22)- Temel hak ve özgürlüklerin uygulanmasında, kullanılmasında çok sert, hukuka aykırı müdahalelerin meydana geldiği, bu konuda da pek hesap verilmediğini gözlemliyorum. Örneğin; mahkemelerdeki bu son büyük davalar, Ergenekon, Balyoz davalarında yaşanan hukuksuzluklar, **mahkemelerin tarafsızlığına dair soru işaretlerinin oluşması, halkın bir bölümünü vicdanen tatmin etmiyor**. Hukuk insanların gözünde, yazılı, var olan ama uygulanmayan; yazılı ayrı, uygulama ayrı izlenimi veriyor. Hukuk insanların gözünde ayağa dolanan, engelleyen biz mekanizma olarak görülmeye başlandı diye düşünüyorum.

(K4)- Her alanda, her branşta toplumun en küçük yapı taşı olan insan faktörü karşımıza çıkıyor. Hukukta da hukukun ilkelerinin uygulanabilmesi, objektif bir hukuk sisteminin benimsenebilmesi, hakkaniyetin, adaletin objektif şartlarda sağlanabilmesi için hukukun da en temel yapı taşı olan insana inmesi gerekiyor.

(K26)- Kişilerin hukuku değil toplumun hukuku ortak olmalı. **Türkiye’de kişilere göre ya da güncel olaylara göre değişen bir hukuk var. Bu durum hem hukukun temelini, hukukun kendisini sarsıyor**, hem de insanlar neye göre karar vereceğini şaşırtıyor. Günün koşullarına göre değişen değil gerçekten sabit olan ve hangi durum olursa olsun değişmeyecek, topluma tamamen uygun bir hukuk sisteminin olması gerekiyor.

(K14)- **"Hukuk alanında benim için en önemli kavram, eşitlik kavramı**. Adliyeye gidip davaları izledikçe eşitlik benim için daha önemli hale geldi. Verilen cezaların amacı insanların eğitilmesi olmalı, hakimlerin takdir yetkisiyle eşitlik anlayışı zarar görebiliyor.

Karar vericilerin karar verme mekanizması kesinlikle sorgulanmalıdır. Hukukta tecrübe, işten bıkkınlık anlamına gelmemeli. Her hakim, savcı ilk günün heyecanıyla, dikkatiyle çalışmalı, her benzer davayı aynı kefiye koymamalı. Her insan, hakimin ilk duruşmasındaki özenle yargılanmayı hak ediyor. Hak arayan bir insanın talihsizliği, hakimin emeklilik dönemine denk gelmesi olmamalı. Hukukta her olayda, davada farklı bir şeyler vardır, bu farklılıklar gözetilerek karar verilmelidir."

(K28)- Demokratik toplumların olmazsa olmaz öğelerinden biri de hukuktur. Bu noktada **hukuktan kastımız bağımsız ve tarafsız mercilerce yürütülen, kuralların şahıslara ve kurumlara bağlı olmaksızın herkese eşit şekilde uygulandığı sistemdir**. Vatandaşın devletten hukuki anlamda en büyük beklentisi yargının bağımsızlığıdır. Siyasal iktidarın temel misyonlarından biri olan toplumsal huzur ve barışı sağlamanın yolu da hukukun tarafsızlığını ve bağımsızlığını, hukuk devletini gerçekleştirmektir. Bireylerin hukuka olan güvencesinin sarsıldığı toplumların diğer alanlarda da gelişmesi beklenemez. Bu bağlamda da **hukuki merciler kararlarını alırken sadece hukuki normlara bağlı kalmalı**, siyasi iktidarlar hiçbir şekilde hukuk mercilerine emir ve direktif verememelidirler.

(K29)- *Hakimler ve savcıların bir kurula bağlı olmamasını (HSK) eğer olacaksa bile Türkiye'deki bütün hakim ve savcıların kendi aralarından seçimle seçecekleri bir başkanın olduğu kurulun olacağı şekilde düzenleme yapılmasını talep ederdim. Çünkü her ne kadar Türkiye'de yasama yürütme ve yargı birbirinden ayrı olsa da yürütme belli noktalarda yargıya müdahale ettiği için bu ayrımın nasıl tam anlamıyla sağlanacaksa hiçbir şeyden veyahut kimseden korkmayan sürülme korkusu yaşamayan hakim ve savcılarının olmasını isterdim. Savcılarının yaşanan bütün hukuksuzluklara sürülürüm korkusuyla müdahale edememesi bu kuruldan kaynaklanmaktadır. Bu kurulun başkanının başka organlara atanmasından kaynaklanmaktadır. **Savcılar gördükleri hukuksuzluklar için anında resen soruşturma başlatabilmeli ve bu soruşturmayı başlattıkları için görevden alınmamalıdır. Hakimler bir siyasiyi işlediği bir suçtan ötürü tutuklayacakken bu adam iktidar partisinden diye düşünmemelidirler.***

(K34)- *Hukuk düzeninin tam olarak işleyebilmesi adına yargı bağımsızlığı esas alınmalıdır. **Yargıçları koruyan ilkeler olsa da yargıçlar tam manada siyasetten uzak karar verebilme, akılcı aynı zamanda vicdanı hüküm koyma özgürlüğüne sahip olmalıdır.***

(K35)- *Ülkedeki vatandaşların her birine eşit muamele yapılması doğrultusunda kimsenin kendini ayrıcalıklı görmemesi gerekmektedir. **Maalesef günümüzde yargı bağımsızlığı konusunda birçok insanın şüphesi bulunmakta. Yargıya güven gitgide azalmakta ve dolayısıyla hukukun üstünlüğü ciddiyetini yitirmekte.***

(K35)- ***Öncelikle yargıyı bağımsız hale getirmek, hiyerarşik olarak bulunması gereken yerde olmasını sağlamak, şahıslardan daha üstte görmek, herkesin adil yargılanmasını sağlamak gerekmektedir.***

(K35)- *Sonuç olarak, ideal siyasi iktidardan hukuk konusundaki beklentilerim; **yargılama evrelerinde şahısların isimleri, meşgul ettikleri konumları, herhangi bir oluşuma yakınlıkları hiçbir öneme sahip olmamalı. Herkesin adil yargılanması gerekmektedir.***

1.3.3.2. Yasa Uygulayıcılarının Bağımsızlıklarının Sağlanması

Yapılan görüşmelerde 14 farklı katılımcı yargının ve yasa uygulayıcılarının bağımsızlığın sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. İlgili beklentiye ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Yasa uygulayıcılarını ben hakimler, savcılar ve devletin güvenlik personeli olarak değerlendiriyorum. Özlük haklarını çok iyi oturtmadığınızda yasa uygulayıcılar ya da güvenliği sağlamak için oluşturduğunuz mekanizmalar kendilerinin geleceği için farklı yapılanmalar arayacaktır. Dolayısıyla yasa uygulayıcılarının sendikal hakları ve özlük haklarının çok iyi korunması lazım. Türkiye bu konuda çok eksik. Hakim ve savcılarının özlük hakları nispeten daha iyi ama sendikalaşma ve tamamen bağımsız olma durumlarının delindiğini görüyoruz. **Hakim ve savcılarının tam bağımsızlığı sağlanmalı, devlet olarak***

hakim ve savcıların “vicdanımız ile cüzdanımız arasında kaldık” noktasına getirilmemesi gerekir.

(K6)- İdeal bir siyasi iktidar adaleti sağlama amacıyla HSYK gibi hukukçulardan oluşan kurumları yapılandırırken kendisi adaletli davranmalıdır.

(K16)- Yürütme var olan hukuk kuralları çerçevesinde işlerin yürütmesini sağlayan bir mekanizmadır. **Siyasal iktidarın var olan hukuk kurallarına müdahale etmeden aynı şekilde kuralların işlenmesini sağlaması gerekiyor.** Yargıya müdahale edilmemesi Anayasa'mızda var ve güvence altında. Bu Anayasal güvenceyi ne kadar sağlayabildiğimize bağlı, çünkü hukuk da uygulanabildiği kadar var bu ülkede.

(K15)- Hiçbir makam, merci yargı organına emir veremez, talimat ve genelge gönderemez. Yargı tamamen bağımsızdır. Hukuk üstün olmalı, Yasama, Yürütme ve Yargı erkleri ayrı olmalı.

(K17)- Bu bağlamda bir gün herkesin hukuka ihtiyacı olacağını düşünüyorum. En temel sıkıntımız hukuk tanımıyor oluşumuz. Her şeyde olduğu gibi, kırmızı ışıklara uymuyoruz, yaya geçidi kullanmıyoruz, düzeltmek için hiçbir şey yapmıyoruz ama kişisel hak ve özgürlükler konusunda çok büyük atılımlar bekliyoruz. Birincisi **hukukun gerçekten bağımsız olması lazım, devlet karşısında başka güvenecek bir dalımız yok.**

(K28)- Demokratik toplumların olmazsa olmaz öğelerinden biri de hukuktur. Bu noktada hukuktan kastımız bağımsız ve **tarafsız mercilerce yürütülen, kuralların şahıslara ve kurumlara bağlı olmaksızın herkese eşit şekilde uygulandığı sistemdir.** Vatandaşın devletten hukuki anlamda en büyük beklentisi yargının bağımsızlığıdır. Siyasal iktidarın temel misyonlarından biri olan toplumsal huzur ve barışı sağlamanın yolu da hukukun tarafsızlığını ve bağımsızlığını, hukuk devletini gerçekleştirmektir. Bireylerin hukuka olan güvencesinin sarsıldığı toplumların diğer alanlarda da gelişmesi beklenemez. Bu bağlamda da hukuki merciler kararlarını alırken sadece hukuki normlara bağlı kalmalı, siyasi iktidarlar hiçbir şekilde hukuk mercilerine emir ve direktif verememelidirler.

(K29)- Hakimler ve savcıların bir kurula bağlı olmamasını (HSK) eğer olacaksa bile Türkiye'deki bütün hakim ve savcıların kendi aralarından seçimle seçecekleri bir başkanın olduğu kurulun olacağı şekilde düzenleme yapılmasını talep ederdim. Çünkü her ne kadar Türkiye'de yasama yürütme ve yargı birbirinden ayrı olsa da yürütme belli noktalarda yargıya müdahale ettiği için bu ayrımın nasıl tam anlamıyla sağlanacaksa **hiçbir şeyden veyahut kimseden korkmayan sürülme korkusu yaşamayan hakim ve savcılarının olmasını isterdim.** Savcıların yaşanan bütün hukuksuzluklara sürülürüm korkusuyla müdahale edememesi bu kuruldan kaynaklanmaktadır. Bu kurulun başkanının başka organlara atanmasından kaynaklanmaktadır. **Savcılar gördükleri hukuksuzluklar için anında resen soruşturma başlatabilmeli** ve bu soruşturmayı başlattıkları için görevden alınmamalıdır. **Hakimler bir siyasiyi işlediği bir suçtan ötürü tutuklayacakken bu adam iktidar partisinden diye düşünmemelidirler.**

(K30)- **Tam bağımsız bir yargı sisteminin olması ve hakim ve savcılarının coğrafi teminat gibi çeşitli teminatlarla güvenceye alınması** ve yürütmenin yargı üzerindeki erkinin kısıtlanması gerekir. Zira bu da başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçmeyi gerektirir. Böylece kanunların uygulanmasında yürütmenin etkisi azaltılmış ve yargıya güven sağlanmış olur.

(K32)- Kısaca yargı tam bağımsız olmalıdır.

(K33)- **Tam bağımsız bir yargı sisteminin oluşturulması gerektiğini** düşünüyorum. Bunun sağlanması halinde hukuk konusu çözülecektir diye umuyorum.

(K34)- Hukuk düzeninin tam olarak işleyebilmesi adına yargı bağımsızlığı esas alınmalıdır. **Yargıçları koruyan ilkeler olsa da yargıçlar tam manada siyasetten uzak karar verebilme, akılcı aynı zamanda vicdanı hüküm koyma özgürlüğüne sahip olmalıdır.**

(K35)- İktidardan beklentim, hukukun şahıslardan bağımsız olması ve kanun hukuku uygulanmasıdır.

(K35)- Öncelikle **yargıyı bağımsız hale getirmek**, hiyerarşik olarak bulunması gereken yerde olmasını sağlamak, **şahıslardan daha üstte görmek, herkesin adil yargılanmasını sağlamak gerekmektedir.**

(K36)- Hukuk güvenliğinin sağlanması adına **siyasi iktidar yargı bağımsızlığın daha fazla saygı duymalı.**

1.3.3.3. Yasa Uygulayıcılarının Objektif Kriterlere Göre Seçilmesi

Katılımcıların bir bölümü hakimlik ve savcılık sınavlarının objektif kriterlere göre yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda dile getirilen beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K6)- Ülkedeki temel sorunlardan birisi de hakimler. Hakimlerin iyi veya kötü olması, eğitiminin niteliği ve mesleki donanımları konusundaki değerlendirme objektif bir şekilde yapılmalı.

(K6)- **Hakim olacak kişilerin sadece hukuk bilgisine sahip olması yeterli değildir** ve iyi bir siyasi iktidar hakim ve savcı atamalarında gerekli kriterleri doğru belirleyerek atamalarda bu kriterlere dikkat ederek **adaletli bir şekilde davranması gerekir.**

(K26)- "Anayasa veya yasalar objektif bir şekilde, uzmanlar tarafından oluşturulabilir ancak iş bu yasaların uygulayıcılarına kalmış. **Mevcut durumda yasa uygulayıcılarında ciddi sıkıntılar olduğunu düşünüyorum.**

Diğer taraftan iktidarlar nasıl bir yasa uygulayıcısı istiyorsa aynen ona göre seçim yapıyorlar."

(K22)- **Hakimlik, savcılık alımındaki sınavın daha başında torpil uygulanması, HSYK'dan sizin siyasi görüşünüzün tespit edilmesi, özel yaşantınıza ait donelerin kaydedilmesi, sakıncalı olarak fişlenmeniz, kendi görüşlerinde**

olmayan insanları hakim-savcı olarak almamaları daha işin başlangıcında sakınca oluşturuyor.

(K35)- **Hakim-savcılık hususunda da mülakatlar insanların adalete olan güvenini kırmaktadır.** Zaten yazılı sınav doğrultusunda başarı ölçümü yapılırken sözlü mülakatta iktidarın kendi adamlarını yargının en üstlerinde istihdam etmek istemesi şaşırılacak bir şey değildir. **Taraflı ve özgür karar alamayan hakim-savcılar adaletin en büyük düşmanlarıdır.** Mülakat usulü bu haliyle mevcut oldukça tarafsızlığın mümkün olup olmadığı hep tartışılmaya muhtaçtır.

(K35)- **Hakim-savcılık gibi kutsal mesleklerde alımların tarafsız ve adil olması gerekmektedir.** Sözlü mülakatın yapısı çok daha şeffaf hale getirilmeli, getirilemiyorsa da tamamen kaldırılmalıdır. Yazılı sınavda başarı ölçümü gayet de yapılabilir. Demem o ki, hukuk alanında çok temel değişikliklere ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum ve ideal iktidardan da bu doğrultuda hareket etmesini bekliyorum.

(K37)- Hukukun sektesiz işleyebilmesi için öncelikle yargı erklerinin görevlerini liyakatle ve adaletle icra etmesi beklenir. Anayasa ve kanunlar ortadayken bunların dışında hükümler verildiğini görmek vatandaşların hem güvenliğini hem de yargıya olan inancını zedeler. Ek olarak suçlara bahane oluşturmaya da zemin hazırlar.

1.3.3.4. Yasa Uygulayıcılarının Özlük Haklarının İyileştirilmesi

Yapılan görüşmelerde 4 katılımcı tarafından yasa uygulayıcılarının özlük haklarının iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- **Yasa uygulayıcılarını ben hakimler, savcılar ve devletin güvenlik personeli olarak değerlendiriyorum. Özlük haklarını çok iyi oturtamadığınızda yasa uygulayıcılar ya da güvenliği sağlamak için oluşturduğunuz mekanizmalar kendilerinin geleceği için farklı yapılanmalar arayacaktır.** Dolayısıyla yasa uygulayıcılarının sendikal hakları ve özlük haklarının çok iyi korunması lazım. Türkiye bu konuda çok eksik. Hakim ve savcılarının özlük hakları nispeten daha iyi ama sendikalaşma ve tamamen bağımsız olma durumlarının delindiğini görüyoruz. Hakim ve savcılarının tam bağımsızlığı sağlanmalı, devlet olarak hakim ve savcılarının “vicdanımız ile cüzdanımız arasında kaldık” noktasına getirilmemesi gerekir.

(K8)- Özellikle Hukuk Fakültelerinde ideolojik eğitimin bırakılması, **hakim ve savcılarının özlük haklarının çok iyi şekilde korunması** lazım ki gerektiğinde adil olabilsinler. Yoksa hukuka göre değil kendi ideolojilerine göre karar verme durumu oluyor.

(K22)- **Hakim ve savcılarının güvencelerinin daha da artırılması gerektiğini düşünüyorum.** Sosyal hak ve özgürlükler konusundaki düzenlemelerin daha açık, net ve vatandaş lehine olması gerekiyor.

(K23)- *Öğretmenler ve yargı mensuplarının özlük haklarının iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Özellikle ilköğretimde bir öğretmen iki gün üst üste aynı kıyafeti giydiğinde öğrencilerin hemen dikkatini çekiyor. Öğretmenlerin israfı kaçmadan her gün düzgün ve farklı giyinebilecek maddi durumunun olması lazım. Aynı durum yargı mensupları için de geçerli. Yargı bizim en hassas olduğumuz nokta, rüşvetin de en çok etkili olduğu alanların başında. Bir yargı mensubunun hem ailesinin geçimini sağlama hem de çocuklarının eğitim giderleri hususunda devletten aldığı özlük hakları fazlasıyla yeterli olmalı ki başka yerden gelecek yardımlara ihtiyaç duymamalı. Bir yargı mensubunu sadece adalet dağıtan biri olarak düşünmemek gerekiyor çünkü onlar da birer aile babası. Çocuğunu göndereceği okuldaki güvenliği, çocuğunun nasıl bir ortamda yetişeceği çok önemli konular. Hem eğitim hem de yargı mensupları geçimleri ve aile bireyleri hususunda endişeye düşmeyecek şekilde özlük haklarına sahip olmalıdırlar.*

(K30)- *Tam bağımsız bir yargı sisteminin olması ve **hakim ve savcılarının coğrafi teminat gibi çeşitli teminatlarla güvenceye alınması** ve yürütmenin yargı üzerindeki erkinin kısıtlanması gerekir. Zira bu da başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçmeyi gerektirir. Böylece kanunların uygulanmasında yürütmenin etkisi azaltılmış ve yargıya güven sağlanmış olur.*

1.3.4. Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler

Yapılan görüşmelerde hukuk teması içerisinde yer alan yargılama süreçlerine ilişkin beklentiler kategorisinde 7 farklı kod altında 28 beklenti ifadesine yer verilmiştir. Tablo 21’de ifade edilen beklentilere ait kodlu bölümlerin dağılımı yer almaktadır.

Kodlu bölümler genel olarak incelendiğinde 5 farklı katılımcı tarafından 7 kez ifade edilen “mevzuatta istikrarın sağlanması” kodu bu kategori içerisinde en sık dile getirilen beklenti olarak öne çıkmaktadır. Yine 5 farklı katılımcının 6 kez ifade ettiği, “kanunların yapım süreçlerinin sistematik olarak ele alınması” kodu öne çıkan diğer beklentidir. Ayrıca “yasal mevzuatlarımızın kendi kültürümüze ve değerlerimize uygun olarak hazırlanması” kodu 4 farklı katılımcı tarafından 5 kez dile getirilmiştir.

Tablo 21. Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

	Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Mevzuatta istikrarın sağlanması	7
2	Kanunların yapım süreçlerinin sistematik olarak ele alınması	6
3	Kendi kültürümüze ve değerlerimize uygun mevzuat yapılması	5
4	Yasamada toplumun tüm kesimlerinin temsil edilebilmesi	3
5	Hak ihlallerini azaltacak uygulamaların yapılması	3
6	Cezaların caydırıcı olması	3
7	Hukuki düzenlemeler belirsiz/muğlak durumlar bırakmamalı	1
	TOPLAM	28

Şekil 16.'da yasama süreçleri ile ilgili beklentiler kategorisinin belge temelli frekansları yer almaktadır. Mevzuatta istikrarın sağlanması ve kanunların sistematik bir süreç içerisinde ele alınarak hazırlanması bu kategoride en fazla katılımcı tarafından ifade edilen beklentiler olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 16. Yasama Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.3.4.1. Mevzuatta İstikrarın Sağlanması

Yapılan görüşmelerde yasama süreçlerine ilişkin en fazla öne çıkarılan beklenti mevzuatta istikrarın sağlanmasıdır. Katılımcılar bu kapsamda istikrarın

adalet anlayışı ve öngörülebilirlik açısından bu beklentiye vurgu yapmaktadır. Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK) 2011 yılında Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) olarak değişti, bu değişiklikten önce 20.000 dosya vardı. Bu 20.000 dosyanın yarısı Hukuk Uygulamaları Muhakeme Kanunu'na (HUMK) göre, diğer yarısı da Hukuk Muhakemeleri Kanununa (HMK) göre değerlendirilecek. **Hukukçu değişen bu mevzuatlar karşısında bu kadar fazla dosyayı nasıl inceleyecek? Bu mümkün mü? Doğal olarak hukukun işleyişinde adil olmayan kararlar çıkıyor ve sonrasında insanlar “hukuk nerede?” diye soruyor. Sürekli kanun değişirse, hukukta kanun yapımında istikrar olmazsa adalet olmaz.***

(K12)- *Güzel bir anayasamız yok **çünkü sürekli değiştiriliyor** ve değiştirilmesi talebi gündeme geliyor.*

(K13)- *Toplumu oluşturan bireylerde mevcut hukuk sisteminin ileride aynı kalmayacağı konusunda bir kanıksamışlık var. Bu durum hukuka olan güvensizliğe sebep oluyor. Yabancı yatırımcılar için gelip buraya yatırım yapacakları koşulların ve **ilgili mevzuatların her an değişebileceği algısı onları endişelendiriyor.** Yabancı yatırımcı hukuk alanında kendisini güvende hissetmiyor.*

(K26)- *Kişilerin hukuku değil toplumun hukuku ortak olmalı. Türkiye’de kişilere göre ya da güncel olaylara göre değişen bir hukuk var. Bu durum hem hukukun temelini, hukukun kendisini sarsıyor, hem de insanlar neye göre karar vereceğini şaşırtıyor. **Günün koşullarına göre değişen değil gerçekten sabit olan ve hangi durum olursa olsun değişmeyecek, topluma tamamen uygun bir hukuk sisteminin olması gerekiyor.***

(K24)- *Yakın zamanda torba yasalar çok meşhur, sürekli bir şeyler, yasalar değişiyor ancak bunların uygulamasında çok büyük sıkıntılar var.*

(K1)- *Hukukta kanunların yapım süreçleri ve kanunların sürekli değişmesi benim dikkatimi çekiyor. İlerleyen zamanlarda ben bir hukukçu olarak mezun olduğumda **sürekli kanunların değişiyor olması benim için iyi bir durum değil.** Çünkü bir kanun değişirse benim tekrar onun eğitimini almam gerekiyor. **Mevzuat değişimi hususunda bir iktidarın yapması gereken en iyi şey: yaşayan bir hukuk oluşturmaktır.** Yani sonraki dönemlere de yansıtılabilecek, her zaman yorumla genişletilebilecek ve ilgili dönemlere uygulanabilecek mevzuat yapılmalı.*

(K1)- *Ben hukukçu olarak sahaya indiğimde **hiç bilmediğim bir kanun ile ilgili davayı almak istemem ya da hâkim olarak daha önce hiç görmediğim bir hükümden dolayı insanları yargılamak istemem.** Bu benim için kötü bir durum olur.*

1.3.4.2. Kanunların Yapım Süreçlerinin Sistematik Olarak Ele Alınması

Yapılan görüşmeler kapsamında kanunların yapılış süreçlerinin sistematik bir şekilde ele alınması gerekliliği 5 farklı katılımcı tarafından 6 kez dile getirilmiştir.

Katılımcılar özellikle çok hızlı bir şekilde hayata geçirilen yasal düzenlemelerin ileride öngörülemeyen bazı sıkıntılara sebep olacağı düşüncesiyle yasal düzenlemelerin tüm olası etkilerinin değerlendirilerek sistematik bir şekilde ele alınması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Bu kapsamda söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Benim için **hukukun temeli kanun yapımını daha sistematik hale getirmek, daha istikrarlı ve soyut**, her olaya uygulanabilecek kanunlar yapılmasını sağlamaktır.*

(K6)- *Ülkemizde kanunlar yapılırken önemli hukukçuları bir araya getirilip bir yıl, iki yıl gibi kısa sürelerde değil belki on yıl süren bir süreçte, gözden geçirilmiş, **birçok hukukçunun elinden geçmiş, tartışılmış, düzenlenmiş şekilde ortaya çıkartılması** gereklidir.*

(K6)- *Geçtiğimiz dönemlerde mevcut olan, anayasa aykırılıkları bulunan bazı kanunlar yakın zamanda yeniden düzenlendi anca sadece anayasaya aykırılıkları giderilmiş kanunlar iyi kanunlar anlamına gelmiyor. **Kanunlar derinlemesine düşünerek birçok hukukçunun ortaklaşa hazırlaması gereken metinler olmalı** ve siyasi iktidar da bu süreci objektif bir şekilde desteklemeli.*

(K13)- *Hukuk normları **kısa vadeli değil uzun dönemler düşünülerek yapılmalı**. Özellikle temel kanunların (örneğin Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu gibi) **yapılma süreci titizlikle, sistematik bir biçimde ele alınmalı**. Bir kanunun yapılma süreci 10 yılları alabilir ve kanunların kendi içerisinde bir sistematigi vardır. Bizde bu süreçler hızlı işletildiği için Uygulamada bazı sıkıntılar yaşanıyor. Yaşanan sıkıntıları çözmek için de Mevcut kanun üzerinde kısa bir süre içerisinde değişikliklere gidiliyor. Bu durum da temel kanunun sakat kalması, eksik olması gibi sorunlara sebep oluyor.*

(K26)- *Anayasa veya yasalar objektif bir şekilde, uzmanlar tarafından oluşturulabilir ancak iş bu yasaların uygulayıcılarına kalmış.*

(K17)- *- Hukuk alanında en temel sıkıntılarımızdan biri de teori bilmiyor oluşumuz. Kanun niye yapılır? kanun bir ihtiyaç görülür, buna göre yapılır. **Eğer bir ihtiyaç yoksa kanuna gerek yoktur. Bizde bu mekanizma tam tersi yönde işliyor. Kanun yapılıyor, ona göre ihtiyaçları uydurmaya çalışılıyor. Montesquieu, “Kanunların Ruhu Üzerine” adlı eserinde ifade edildiği gibi, topyekün kanunlarda bir ruh olması lazım. Bizim kanunlarımızda bu ruh yok, çünkü bakılıp ihtiyaca göre ve işin özüne yönelik kanun yapılmıyor.***

1.3.4.3. Kendi Kültürümüze ve Değerlerimize Uygun Mevzuat Yapılması

Yapılan görüşmeler kapsamında 4 farklı katılımcı 5 kez yasal düzenlemelerin kendi kültürümüze ve toplumsal değerlerimize uygun olması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcılar toplumsal değerlerin o toplumun hukukuna katkı yapması gerektiği, kanun yapıcıların topluma daha yakın olmaları ve diğer ülkelerin hukuk

sisteminin bizim toplumumuza doğrudan entegre edilmesinin sakıncaları olduğu konularını öne çıkarmıştır. Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Başka ülkelerden alınan kanunları bize uyarlamak yerine kendi kültürümüze, halkımızın yaşayışına uygun mevzuatları kendimiz yapmalıyız. Şu an kullanılan Medeni Kanun, Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu gibi kanunların hepsi yurtdışından İsviçre, Almanya, İtalya'dan alınarak Türkçeye çevrilmiş ve bize uyarlanmış kanunlar. Ben bundan memnun değilim. Bizim iyi yetiştirilmiş hukukçularımız var, bu hukukçular sistematik bir çalışma ile bizim kültürümüze uygun kanunları yapma çalışmalarına başlamalıdır. Bu çalışmalarda halkın beklentileri, doktrindeki büyük görüşler dikkate alınmalı.*

(K5)- *Mevcut Anayasa, 1982 yılında yapıldı ve Darbe Anayasası olarak adlandırılıyor. Bu anayasa toplumda büyük bir oy oranı ile yürürlüğe girdi ve 30 yıldır kullanılıyor ancak sürekli bazı maddelerini değiştiriliyor çünkü tam olarak ihtiyaçlarımızı karşılamıyor. Osmanlı döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde kullanılan anayasa ve kanunların çoğunun dışarıdan alınmış ve bize uyarlanmış. Bizim kendi anayasamızı ve kanunlarımızı yapmamız gerekiyor çünkü dışarıdan aldığımız yasalar bizim kültürümüze uymuyor ve toplumumuzun ihtiyaçlarını karşılayamıyor. Ben artık kendi anayasamızı yapacak birikime sahip olduğumuzu düşünüyorum. Örneğin şu anda Irak Anayasasının yapılma çalışmaları var ve bunun bir kısmını da Türk'ler yazdı; hatta bu Fakülteden hocalar da bu çalışmanın içerisinde yer aldı.*

(K7)- *Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu; değer, hukuk ve siyaset diye bir sınıflandırma yapıyor: "Toplumsal değerleri hukuku, hukukun da siyaseti üretmesi gerekiyor" diyor, ben de katılıyorum. Toplumsal değerleri ile hukuk arasında bir uyumsuzluk olduğunda, toplumun zararına olan veya hukukun tam uygulanmadığı durumlar ortaya çıkıyor. Hukukun siyaseti üretmediği zaman da siyaset yapımcıların temel değer üreterek hukuktan uzak, toplumdan uzak bir meclis içerisine girdiği görülüyor.*

(K7)- *Değer ile hukuk arasındaki ölçümün tam olarak sağlanması gerektiğine inanıyorum. Toplumun ne istediği, toplumun değerinin ne ifade ettiği çok önemli. Cumhuriyetin ilk yıllarında hukuk yapımcılar ve devlet yönetimi, toplumdan uzaklaşıyor, halkın ne istediğinden haberdar değil, dolayısıyla toplumla devlet arasında gerilim artıyor ve aşırı bir devlet müdahalesi ortaya çıkıyor. Sonuç olarak değer ile hukuk arasındaki denge sağlanmadan, siyasi manevralarla hukukun yönlendirilmesi durumunun aşılması gerekiyor.*

1.3.4.4. Yasamada Toplumun Tüm Kesimlerinin Temsil Edilebilmesi

Yapılan görüşmelerde 3 farklı katılımcı, yasal düzenlemelerde toplumun tüm kesimlerinin temsil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- *Kanunları yasama değil de daha çok yürütme yapıyor, diğer partilerin yani muhalefet partilerinin iradesi kısmi ve sınırlı bir şekilde*

yanşıyor. Biz de uzlaşma kültürü olmadığı için, düşmanlık ve önyargı olduğu için bu durum her alana yansıyor, bu sefer Meclis çalışmıyor duruma geliyor.

(K6)- Ben siyasi iktidardan benim görüşümde olmasını değil benim görüşüme saygılı olmasını ve bu görüşümü özgürce yaşayabileceğim bir ortamı sağlamasını bekliyorum.

1.3.4.5. Hak İhlallerini Azaltacak Uygulamaların Yapılması

Görüşmeler kapsamında 3 farklı katılımcı uluslararası alanda ülkemizin hak ihlalleri konusundaki kötü imajına vurgu yaparak bunun düzeltilmesi konusundaki beklentilerini dile getirmiştir. Özellikle tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen hak ihlali kararlarının yasal düzenlemelerden ziyade uygulamalar kapsamında ortaya çıkan durumların bir sonucu olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K1)- İnsan hakları açısından da ülkemiz çok sıkıntılı bir durumda ancak şu an yeni çıkarılan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı sayesinde, en azından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden daha az "hak ihlali" kararları çıkıyor. Bu ihlal kararlarını azaltacak, insan haklarını daha fazla gözetecek, tanıyacak kanunların anayasanın temel kanunları arasında belirli normlar çerçevesinde yer almasını bekliyorum.

(K22)- Türkiye'nin hukukun üstünlüğünü tam manasıyla yaşayan, insanların düşüncelerini söylemekten korkmadığı, batılı ülkelerin ülkemiz hakkındaki barbar, hukuka aykırı davranan insanlar algısından kurtulmuş, modern değerlerini oturtmuş, insanların görüşlerinden dolayı yargılanmadığı bir ülke imajına sahip olmasını bekliyorum.

(K9)- İnsan hakları konusunda belki birçok ülkeden daha ileri hukuk reformlarına sahibiz ama Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden yükümlülükleri yerine getirmediğimizden dolayı benzeri hak ihlalleri sebebiyle, İnsan Hakları Mahkemesinde hala mahkûmiyetlerimiz ilk sırada. Anayasa Mahkemesine söz konusu alandaki bireysel başvuru hakkı da bu durumun önüne geçebilmiş değil. Mahkûmiyetlerimiz o kadar çok sayıda ki, insan hakları ihlalleri konusunda bizden daha önde olan bir ülke yok şu an için. Kurallar evet önemli ama uygulayıcılar daha önemli.

1.3.4.6. Cezaların Caydırıcı Olması

Yapılan görüşmelerde 3 farklı katılımcı cezaların caydırıcı olması gerektiğini ifade etmiştir. İlgili beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K20)- Ülkemizde ağırlaştırılmış müebbet cezası alan kişi koğuşunda televizyon izleyip gündemi takip edebiliyor, otelde gibi yaşıyor. Bu cezaların caydırıcılığı yok, dolayısıyla cezaların caydırıcı olması gerekiyor.

(K35)- İnsanlar işledikleri suç dolayısıyla **ceza almayacaklarını, ceza alsalar bile birkaç yılda bir çıkan aflardan yararlanacaklarını düşünüyor.** Yargılamaların uzun yıllar sürmesi de suçlulara ekstra bir güven veriyor. Herhangi bir uyuşmazlıkta mutabakata varılması, konunun çözülmesi ve gerekli yaptırımların uygulanması birkaç yıldan uzun sürdüğü için vatandaşlar hukuka olan inancını kaybediyor, herkes kendi hukukunu kendisi tayin etmeye kalkışıyor.

(K37)- Vatana ihanet, kurgulanmış cinayet ve tecavüz gibi ağır suçlara yönelik **kamuoyunu tatmin edecek ve aynı suçlara yeltenecek kişileri caydıracak kanunlar getirilmelidir.** Hukukun, işlevselliği ve şeffaflığı açısından hantal bürokrasiye de kurban gitmemesi gerekir.

1.3.5. İdari Yapıya İlişkin Beklentiler

Yapılan görüşmelerde hukuk teması altında ülkedeki idari yapının işleyişi hususundaki beklentiler 10 farklı kod kapsamında 24 kez dile getirilmiştir.

Tablo 22’de idari yapıya ilişkin beklentiler kategorisi kapsamında oluşan kodlu bölümler yer almakta, Şekil 17’de ise bu beklentilerin belge temelli frekansları bulunmaktadır.

İdari yapıya ilişkin beklentiler kategorisi genel olarak incelendiğinde 8 farklı katılımcı tarafından kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması konusunun öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca 3 farklı katılımcı tarafından dile getirilen yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kamu yönetimindeki bürokrasinin azaltılması konuları da bu kategori kapsamında öne çıkan diğer konular olmuştur.

Tablo 22. İdari Yapıya İlişkin Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

	İdari Yapıya İlişkin Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Kuvvetler ayrılığı ilkesinin pratikte uygulanabilir olması	8
2	Kamu yönetiminde bürokrasinin azaltılması	3
3	Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi (idari/mali özerklik)	3
4	Seçim barajının düşürülmesi	2
5	Parlamente sistemine geri dönülmesi	2
6	Başkanlık sisteminin uygulanması	2
7	Hizmet odaklı bir dil kullanılması	1
8	Milletvekili sayısının düşürülmesi	1
9	Milletvekilliği için üst yaş sınırlaması getirilmesi	1
10	Adalet Bakanlığının hükümetten bağımsız olması	1
	TOPLAM	24

Şekil 17. İdari Yapıya İlişkin Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.3.5.1. Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Pratikte Uygulanabilir Olması

Yapılan görüşmelerde ülkenin idari yapısına ilişkin en fazla öne çıkarılan konu kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması olmuştur. 8 farklı katılımcı tarafından ifade edilen bu beklenti genel olarak incelendiğinde, yargının bağımsızlığı, yürütmenin denetlenebilirliği, başkanlık sisteminin kuvvetler ayrılığı açısından bazı problemler ortaya çıkarma potansiyeli gibi hususların öne çıktığı görülmektedir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K15)- *Sonuç olarak **Yasama, Yürütme ve Yargı erklerinin ayrılmasını, siyasi iktidarların hukukla sınırlandırılmasını, siyasi iktidarların hukuka bağlı olmasını, hukukun üstünlüğünün egemen olmasını istiyorum.***

(K22)- *Anayasada temel hak ve özgürlüklerin ve bunların korunma sistemlerinin çok iyi belirlenmesi gerekiyor. **Yasama yürütme ve yargı arasındaki denge-fren mekanizmasının iyi kurgulanması, daha çok yürütmeyi kısıtlayacak uygulamaların olması gerekiyor.***

(K16)- *Genel çerçeveden bakarsak tamamen liberal düzen ya da sosyal düzen yerine zaten şu an var olan sosyal devlet yapısının içi ne kadar doldurulursa, sistemin o kadar iyi işleyeceğini düşünüyorum. **Mekanizmaların da bir denge fren sistemi oluyor, bu sistemler ne kadar düzgün oturursa herkes kendi çapında yapacağı ekonomik faaliyeti zaten yapıyor.***

(K9)- *Cumhurbaşkanının partisi mi parlamentoda çoğunluk olacak? Yoksa muhalefet partisi mi? Muhalefet partisi çoğunlukta olduğu zaman sistem parlamente sistem gibi işleyecek, fakat cumhurbaşkanı ile başbakan aynı*

partiden olduğu zaman veya cumhurbaşkanının partisi çoğunlukta olduğu zaman sistem başkanlık sistemi gibi işlemeye başlayacak. Yarı başkanlıktan başkanlığa evrilen bir şekilde olacak. Bunların hukuki düzenlenmesinin de şu anda yapılması gerektiğini düşünüyorum. **Fren, balans ve denge mekanizmaları ABD'deki sitemde olan mekanizmalara benzer yapılar mı getirilecek, yoksa daha fazla Türkiye'ye özgü bir model mi olacak.**

(K23)- **Yargı hükümetten ayrı olmalıdır, Adalet Bakanı hükümetin içerisinden biri olmamalıdır, halkın seçtiği biri olabilir. Adalet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı ile emir komuta zinciri içerisinde olmamalıdır. Adalet Bakanlığının kendine özgü kuralları, denetim mekanizması olmalı ancak yargının bağımsız olması demek ben istediğimi yaparım demek değildir."**

(K28)- **Vatandaşın devletten hukuki anlamda en büyük beklentisi yargının bağımsızlığıdır. Siyasal iktidarın temel misyonlarından biri olan toplumsal huzur ve barışı sağlamanın yolu da hukukun tarafsızlığını ve bağımsızlığını, hukuk devletini gerçekleştirmektir. Bireylerin hukuka olan güvencesinin sarsıldığı toplumların diğer alanlarda da gelişmesi beklenemez. Bu bağlamda da hukuki merciler kararlarını alırken sadece hukuki normlara bağlı kalmalı, siyasi iktidarlar hiçbir şekilde hukuk mercilerine emir ve direktif verememelidirler.**

1.3.5.2. Kamu Yönetiminde Bürokrasinin Azaltılması

Yapılan görüşmeler kapsamında idari yapıya ilişkin öne çıkan bir diğer beklenti kamu yönetiminde bürokrasinin azaltılması hususudur. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde toplumsal ve ekonomik hayatta süreçlerin daha dinamik ve hızlı ilerlemesinin yönetim anlayışında da bazı değişiklikleri gerektirdiği vurgusu öne çıkmaktadır. Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K7)- **Devlet yönetiminin şirket yönetimine benzetilmesi, bürokrasiyi kırtasiyecilikten ve hantallıktan kurtarıcı hamleler olarak görünüyor.** Bu takdir edilesi bir durum ancak, devletin özel sektör ile ilişkiye geçtiği oranda halk ile olan münasebetinde, işi kendi tekelinden kopartıcı, özel sektörün kar maksimizasyonunu amaçlayan politikalara hizmet edici bir yapıya dönüştürdüğünü görüyoruz.

(K7)- **Şu anki iktidarın eski iktidarlara göre ekonomik iş birliği örgütlerini desteklemesi, devlet yönetimini salt bürokratik eylemlerle değil, sivil toplumla beraber yürütmesi (örneğin dış politikayı, ekonomiyi) sivil toplumla devletin biraz daha muğlaklaştığını, iç içe geçtiğini gösteriyor. Bu, çağın gerçeklerine uygun bir yöneliştir.** Devletin, insan için var olduğu gerçeğiyle düşünürsek, devlet-insan çatışmasında insan lehine argüman üreten politikanın, çağın gereklerine uygun olduğunu düşünüyorum.

(K17)- **"...Bu bağlamda siz deseniz ki bir üretim yapacağız, böyle bir fikrimiz var, bürokraside boğulursunuz, nefesiniz kesilir, düşersiniz. Bu**

ortamda teknolojiyi geliştirmek mümkün değil. Bizim gibi üçüncü sınıf ülkelerde hala Samsung mu Apple mı diye konuşuyoruz.

1.3.5.3. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi

Yapılan görüşmelerde 3 farklı katılımcı yerel yönetimlerin daha güçlü olması gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu beklenti gerek idari gerek se mali özerklik çerçevesinde şekillenmektedir. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi konusundaki bazı alıntılar şu şekildedir:

(K11)- *Herkesi Ankara'dan yönetmek çok zor, dünyada bunu çok iyi yönetebilen bir sistem yok. Ankara'dan Soma'daki insanların sıkıntısını bilmek zordur. Yerel olarak bölge İnsanı kendi ihtiyacını bilir, bu durum rekabete yol açar, bölgeler arasında rekabet artar. Ege'nin şarabı Nevşehir'in şarabı ile rekabet edebilir.*

(K9)- *Tarihteki rejim değişikliklerine baktığınız zaman, yüzyıllarca süren bir aşamadan geçerek oluştuğunu görüyoruz. Türkiye'de bir rejim değişikliği olacaksa ilk defa silahların gölgesinde olmadan olacak, herhangi bir darbe veya inkılâp olmadan olacak, bir güç kullanılmadan, halkın tercihi ile olmuş olacak. Rejim değişikliği beraberinde eyalet ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi tartışmalarını da beraberinde getiriyor, bunlar tabi ki ilerleyen bir süreçte bırakılabilir. şu an için sadece birkaç belirli çerçevenin çizilmesi gerektiği kanaatindeyim. Yerel yönetimlere baktığınız zaman, 2006'dan beri yerel yönetimlerle ilgili gerekli düzenlemeler var, o konuda bir sıkıntı doğacağını düşünmüyorum. Gerek 5018 sayılı kanun, gerekse 6360 sayılı kanun ile yerel yönetimlerle ilgili belirli düzenlemeler yapıldı. Zaten yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliği mevcut, sadece siyasi özerklikleri yok. Başkanlık veya yarı başkanlık sistemine geçmek demek illa ki yerel yönetimlere siyasi özerkliğin verilmesi anlamına gelmiyor, siyasi özerklik verilebilir de verilmeye de bilir. Ancak şu haliyle idari ve mali özerklikleri gerçek manada uygulandığında sistemde herhangi bir çelişki olacağını düşünmüyorum.*

(K10)- *Bizim doğrudan demokrasiye ihtiyacımız var. Temsil kavramı ile demokrasi kavramını bir arada görüyoruz. Batı dünyasının da en büyük sıkıntısı bu ama onlar en azından daha küçük ölçekli yapılar kurabiliyor. Örneğin Almanya eyaletleşmeye gitti, doğrudan demokrasiyi istiyorlar. Bizim de doğrudan demokrasiye ihtiyacımız var, şuraya bağlayacağım; artık sorunlarımızı belediyeler ile çözmemiz lazım. Belediye ile çözersek, belediyeler de artık çözüm odaklı, sorun çözmeye dönük adım atabilirler.*

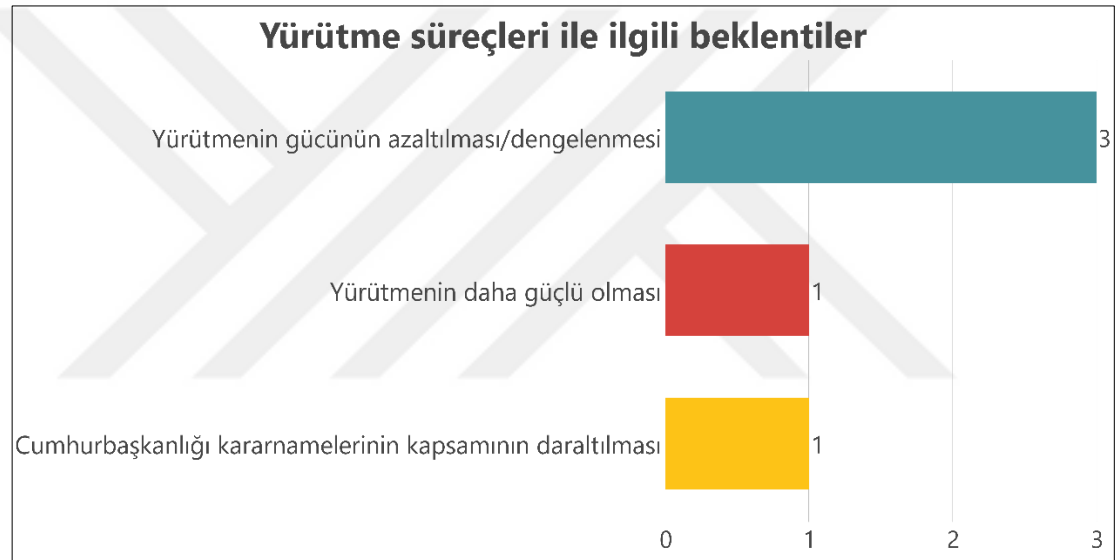
1.3.6. Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler

Hukuk teması altında ortaya çıkan son kategori yürütme süreçlerine ilişkin beklentilerdir. Bu kategori kapsamında 3 farklı kod yer almaktadır. Kategori

kapsamındaki kodlu bölümler Tablo 23'te yer almakta olup belge temelli frekanslar Şekil 18'de gösterilmektedir.

Tablo 23. Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

	Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Yürütmenin gücünün azaltılması/dengelenmesi	3
2	Yürütmenin daha güçlü olması	1
3	Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin kapsamının daraltılması	1
	TOPLAM	5

Şekil 18. Yürütme Süreçleri ile İlgili Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.3.6.1. Yürütmenin Gücünün Azaltılması

Yürütme süreçlerine ilişkin beklentiler kapsamında 3 farklı katılımcı tarafından ifade edilen yürütmenin gücünün azaltılması gerektiği ifadesi öne çıkmaktadır. Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K3)- *Şu anda ülkemizdeki fiili durum yürütmenin çok güçlü olduğudur. Yürütmede demokrasinin sandıktan ibaret olduğu düşüncesi hâkim; sandık önemlidir ama yürütmenin yaptığı her faaliyette sandığı bir meşruiyet aracı olarak görmesi eleştirilen bir konu. Tam anlamıyla demokratik bir toplum*

değiliz ancak antidemokratik de değiliz, ikisinin arasında geçiş aşamasında bir durumdayız.

(K22)- Anayasada temel hak ve özgürlüklerin ve bunların korunma sistemlerinin çok iyi belirlenmesi gerekiyor. Yasama yürütme ve yargı arasındaki denge-fren mekanizmasının iyi kurgulanması, **daha çok yürütmeyi kısıtlayacak uygulamaların olması gerekiyor.**

(K30)- Tam bağımsız bir yargı sisteminin olması ve hakim ve savcılarının coğrafi teminat gibi çeşitli teminatlarla güvenceye alınması ve **yürütmenin yargı üzerindeki erkinin kısıtlanması gerekir.** Zira bu da başkanlık sisteminden parlamenter sisteme geçmeyi gerektirir. Böylece kanunların uygulanmasında **yürütmenin etkisi azaltılmış ve yargıya güven sağlanmış olur.**

1.4. Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentiler

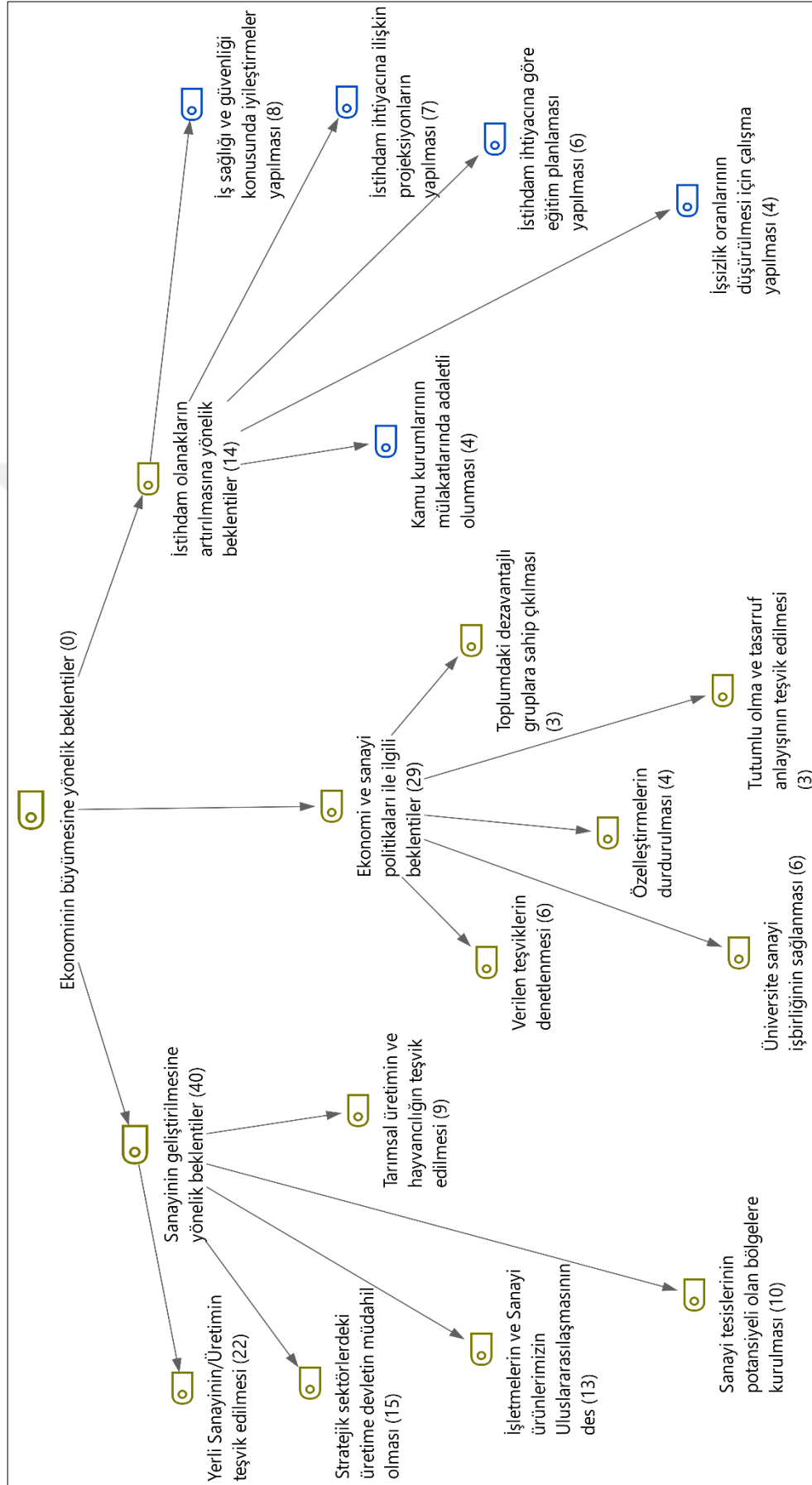
Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde ülke ekonomisine ilişkin sorunlar ve bu sorunların çözümüne ilişkin beklentiler çeşitli kategoriler altında değerlendirilmiştir. Ekonominin büyümesi teması, sanayinin geliştirilmesine yönelik atılacak adımlar, benimsenecek ekonomi ve sanayi politikaları, çalışma hayatının düzenlenmesi ve istihdam olanaklarının artırılması kategorileri altında incelenmiştir.

Tablo 24'te ekonomi temasını oluşturan kategoriler ve bu kategorilere ilişkin kodlu bölüm frekansları gösterilmektedir. Bu kapsamda katılımcılar tarafından 3 kategori altında toplam 203 beklenti ifadesi yer almaktadır. Sanayinin geliştirilmesine yönelik beklentiler kategorisinde değerlendirilen 109 beklenti ifadesi, ekonominin büyümesi teması içerisinde bu kategoriyi öne çıkarmaktadır.

Şekil 19.'da ekonominin büyümesine yönelik beklentilerin hiyerarşik kod-altı kod modeli yer almaktadır. Bu model oluşturulurken her bir kategori bünyesinde en sık dile getirilen 5 beklentiye yer verilmiştir. Kategoriler kapsamında yer alan kodların kapsamlı incelemesi sonraki bölümde bulunmaktadır.

Tablo 24. Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentiler Temasına İlişkin Kategoriler

	Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentilere İlişkin Kategoriler	Kodlu Bölümler
1	Sanayinin geliştirilmesine yönelik beklentiler	109
2	Ekonomi ve sanayi politikaları ile ilgili beklentiler	51
3	Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam olanakların artırılmasına yönelik beklentiler	43
	TOPLAM	203

Şekil 19. Ekonominin Büyümesine Yönelik Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Ekonominin büyümesi ve refahın artması, gençlerin hem mevcut yaşam kalitesini hem de gelecek hedeflerini derinden etkileyen bir faktördür. Ekonomik büyüme, gençlerin kişisel ve mesleki gelişimleri için gerekli olanakların genişlemesini sağlar, istihdam olanaklarını artırır ve gençlerin yaşamlarının çeşitli alanlarında daha fazla seçeneğe sahip olmalarını sağlar. Bu nedenle, gençlerin ekonomiye dair beklentilerinin anlaşılması, onların gelecek hedeflerine ulaşmalarını destekleyecek ve ekonomik büyümeyi sürdürülebilir kılmak için önemlidir.

Bu bölümde, gençlerin ekonominin büyümesine yönelik beklentileri incelenmektedir. Bu beklentiler, gençlerin ekonomik kalkınma sürecinde algılarını, önemsedikleri temel faktörleri, öncelikleri ve hedefleri konusunda fikir vermektedir.

Gençlerin sanayiye yönelik beklentileri, yerli sanayinin/üretimin teşvik edilmesi, stratejik sektörlerdeki üretime devletin müdahil olması ve işletmelerin ve sanayi ürünlerimizin uluslararasılaşmasının desteklenmesi gibi başlıklar altında toplanabilir. Bu beklentiler, gençlerin sanayi ve ekonomik büyüme konusunda kendi ülkesinin potansiyelini ve girişimlerini önemseydiğini göstermektedir.

Gençlerin ekonomi ve sanayi politikaları ile ilgili beklentileri ise devletin ekonomi politikalarına ve sektörel uygulamalarına çerçevesinde şekillenmektedir. Bu beklentiler arasında üniversite-sanayi iş birliğinin sağlanması, verilen teşviklerin denetlenmesi, özelleştirmelerin durdurulması, tutumlu olma ve tasarruf anlayışının teşvik edilmesi gibi başlıklar yer almaktadır. Gençlerin bu beklentileri, ekonomi politikalarının genel yönetimi ve düzenlemeleri ile ilgili olarak devletin daha fazla etkin olmasını ve bazı alanlarda öncü olarak yönlendirmelerde bulunmasını bekledikleri görülmektedir.

Son olarak, gençlerin çalışma hayatının düzenlenmesi ve istihdam olanaklarının artırılmasına yönelik beklentileri, iş sağlığı ve güvenliği konusunda iyileştirmeler, istihdam ihtiyacına ilişkin projeksiyonların yapılması ve istihdam ihtiyacına göre eğitim planlaması yapılması gibi konuları içermektedir. Bu beklentiler, gençlerin sadece ekonomik büyümenin değil, aynı zamanda ekonomik büyümenin sosyal boyutlarının da farkında olduklarını göstermektedir. Gençler, ekonomik büyümenin sadece ekonomik göstergelerin artması anlamına gelmediğini,

aynı zamanda çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve daha fazla istihdam olanaklarının sağlanması gibi sosyal boyutları da içermesi gerektiğini belirtmektedir.

1.4.1. Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler

Ekonominin büyümesine yönelik beklentiler teması kapsamında en fazla öne çıkan kategori sanayinin geliştirilmesine yönelik beklentilerdir. Yapılan görüşmeler kapsamında sanayinin geliştirilmesine yönelik 17 farklı kod altında 109 beklenti ifadesi dile getirilmiştir.

Tablo 25’te sanayinin geliştirilmesi kategorisine ait kodlu bölümler yer almaktadır. Kodlu bölümler genel olarak incelendiğinde yerli üretimin teşvik edilmesi, stratejik sektörlerde devletin müdahil olması ve ülkemizdeki işletmelerin uluslararasılaşmasının desteklenmesi kavramlarının öne çıktığı görülmektedir.

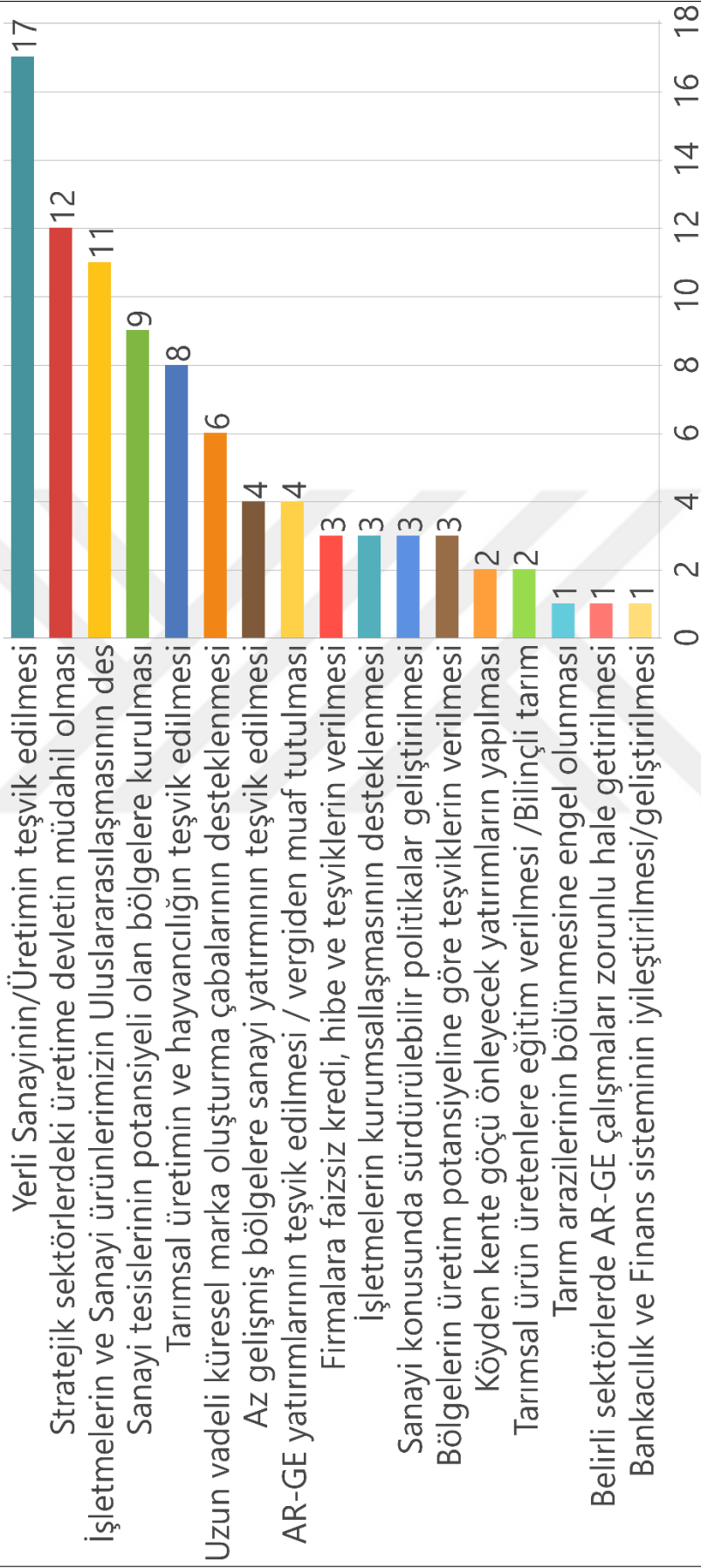
Tablo 25. Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler	Kodlu Bölümler
1 Yerli Sanayinin/Üretimin teşvik edilmesi	22
2 Stratejik sektörlerdeki üretime devletin müdahil olması	15
3 İşletmelerin ve Sanayi ürünlerimizin Uluslararasılaşmasının desteklenmesi	13
4 Sanayi tesislerinin potansiyeli olan bölgelere kurulması	10
5 Tarımsal üretimin ve hayvancılığın teşvik edilmesi	9
6 Uzun vadeli küresel marka oluşturma çabalarının desteklenmesi	8
7 Az gelişmiş bölgelere sanayi yatırımının teşvik edilmesi	5
8 İşletmelerin kurumsallaşmasının desteklenmesi	4
9 Firmalara faizsiz kredi, hibe ve teşviklerin verilmesi	4
10 AR-GE yatırımlarının teşvik edilmesi / vergiden muaf tutulması	4
11 Tarımsal ürün üretenlere eğitim verilmesi /Bilinçli tarım	3
12 Sanayi konusunda sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi	3
13 Köyden kente göçü önleyecek yatırımların yapılması	3
14 Bölgelerin üretim potansiyeline göre teşviklerin verilmesi	3
15 Tarım arazilerinin bölünmesine engel olunması	1
16 Belirli sektörlerde AR-GE çalışmaları zorunlu hale getirilmesi	1
17 Bankacılık ve Finans sisteminin iyileştirilmesi/geliştirilmesi	1
TOPLAM	109

Şekil 20.'de belge temelli olarak kategori altında yer alan kodların katılımcı sayısı özelinde ne ölçüde öne çıkarıldıkları görülmektedir. Kodlu bölüm frekansları ile benzer şekilde sanayinin geliştirilmesine yönelik beklentiler kategorisinde 17 katılımcı yerli üretimin teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Sanayinin geliştirilmesine yönelik beklentiler

Şekil 20. Sanayinin Geliştirilmesine Yönelik Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.4.1.1. Yerli Sanayinin/Üretimin Teşvik Edilmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında 17 farklı katılımcı tarafından 22 kez ifade edilen yerli üretimin teşvik edilmesi ifadesi sanayinin geliştirilmesi kapsamında en çok öne çıkan ifadedir.

Söz konusu beklentiye ilişkin katılımcıların ifadeleri kapsamında bazı alıntılar şu şekildedir:

(K10)- *İstihdamda tepeden şekillendirici bir bakış açısına karşıyım, bunun tabandan gelmesi taraftarıyım. Türkiye’de hep tepeden oldu bu işler. **Üretimi teşvik eden hangi politikamız var?** Örneğin siz KOSGEB örneğini verdiniz, KOSGEB’in destekleri tümüyle hizmet sektörüne yönelik. Neoliberal tüm politikalarda hizmet sektörünün alanını genişletme, üretimi daha tek elde toplayıp dar bir çerçeveye alma gayreti vardır. 2001 krizi önemli bir krizdi ve bu kriz aynı zamanda büyük bir fırsattı. Kemal Derviş kanunları ile birlikte iki farklı ekonomik politikayı seçebilirdik. Birincisi üretime dayalı, ama 20-30 yılda daha yavaş sonuçlar alabileceğimiz bir ekonomi politikasıydı. Bu politikada sanayiye ve küçük işletmelere ağırlık verebilirdik. Ancak biz en hızlı sonuç alabileceğimiz inşaat sektörüne yöneldik. Böylece üretim odaklı olmayan, “yap ve hemen karşılığını al” diyen, hizmet odaklı bir süreci seçtik. Bu yönelim sadece hükümete indirgenebilecek bir durum değil, **Türkiye’nin genel yapısı böyle, üretimi bir türlü merkeze alamıyoruz.***

(K10)- ***Üretimi merkeze alamadığımız zaman AR-GE çalışmaları vb. çalışmalar formalite olarak kalıyor. Şirket kurulur, AR-GE ofisi açılır, AR-GE için vaat edilen kaynak aktarımları sonra başka departmanlara gider. Sonrasında başka AR-GE çalışmalarından medet umulmaya başlanır***

(K7)- *Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı’nın küçük girişimciye teşvik için primler dağıttığını biliyoruz. **Sanayi devletin temel önceliğidir.** Devlet, tabiri caizse “her şeyi benden beklemeyin” politikası güdüyor. Bu noktada **devlet, kendi vatandaşını ve yabancı yatırımcıyı teşvik ederek, ülkedeki yatırımın ve sanayinin ilerlemesi için araya giriyor. Bu zaruridir. Küreselleşen dünyada insanlar için çizgi yok, sadece şekil olarak devletlerin sınırları var.***

(K7)- ***Yerli ve yabancı yatırımcı teşvik edilmeli, küçük işletmeleri büyütme için bazı sübvansiyonlar sağlanmalı, teşvik verileceği zaman önceden yasal dayanağın hazır olmalı. Üreticiyi bazı sınırlarla korumak gerekmektedir. Belirli bir miktara kadar sermaye eksiği bulunan yatırımcının, yatırımını gerçekleştirebilmesi için desteklenmesi gerekiyor. Bunlar küçük yatırımcıyı ilerletici önemli adımlardır.***

(K12)- *Sanayinin göbeğinde, Kocaeli’nde yaşıyorum, buradaki işsizlik oranı Türkiye ortalamasının altında. Gidip görmüşlüğüm yok ancak o bölgeden gelen arkadaşlarım **doğu illerinde sanayi yatırımının olmadığını söylüyor. O bölgeye sanayi yatırımları yapılmalı, özel sektörün o bölgeye yatırım yapması***

teşvik edilmeli. Özel sektöre teşvik mahiyetinde vergi indirimi, elektrik gibi enerji yardımı yapılabilir.

(K13)- Cumhuriyet öncesinden başlayarak ekonomi alanında dünya ile yarışma konusunda çok geri kaldığımızı söyleyebiliriz. Cumhuriyet sonrası bazı atılımlar yapsak da sürdürülebilir bir gelişme sağlayamadık. **Sanayi devrimini tam gerçekleştirmemiştiz, Türkiye'nin geneline yayılan bir sanayi atılımımız yok.**

(K15)- **Yerli sanayici desteklenmesi gerekiyor.** Atatürk döneminde de ülke ekonomik kaos ortamından bu şekilde çıkmıştı. Ülkemizin birçok bölgesinde kaliteli ürünler üretiliyor. Örneğin Giresun'da dünyanın en kaliteli fındığı üretiliyor, Nutella markası fındığı bizden ucuza alıp, bir kavanoz Nutella'yı onlarca kilo fındık fiyatına bize satıyorlar. Bu sebeple devlet **hammaddesi bizde olan ürünlerin üretimini yapabileceğimiz fabrikaları ve sanayi alanlarını oluşturmali ve sanayiciye destek sağlamalı.**

(K18)- Ben ekonomi politikaları konusunda Erbakancıyım, yani Erbakan'ın görüşlerini benimsiyorum. **Ülkemizde yerel üretimin daha fazla artırılması gerekiyor.** Bu konuda hükümeti izledim, hükümet hizmet sektöründe çok iyi adımlar attı. Daha sonra tarım sektöründe de önemli adımlar attı, bence şu an sanayide de adım atılmalı. Bir sonraki aşamada da bilişim teknolojileri konusunda adım atmalı.

(K18)- "Sanayi konusunda Avrupa Birliği Bakanlığı aracılığıyla ve KOSGEB aracılığıyla çok ciddi destekler veriliyor. **Sanayiye daha fazla yatırım yapılması gerektiğini düşünüyorum.** Bu konuda yatırım yapan, üretici olan tanıdıklarım var. Geçtiğimiz on yıl içerisinde aralarında işletmesini büyütenler de var. Hükümet olarak bu işlere adım atacak ama henüz üretim yapmamış kişilerin de desteklenmesi gerekir.

Ülke için üretim yapmak çok önemli bir şey. Sanayi sektörü genişletilmeli, gelişmeli ki daha sağlam bir ekonomiye sahip olalım. **Şu anki hükümet politikalarının gidişatı gayet sağlam ama kendi üretimimizi de ciddi boyutta genişletebilmeliyiz** çünkü ekonomik anlamda içeriden çok dışarıdan zarar görüyoruz. **Ekonomimiz manipüle ediliyor bunun üstesinden ancak üretimimizi artırarak gelebiliriz."**

(K24)- Ekonomi dersinde öğrendiğim bir şey var; ne kadar işgücünüz, genç nüfusunuz olursa olsun, üretime katkı sağlayacak bir şey üretmediğiniz zaman ilerlemeniz sınırlı olacaktır.

(K17)- - Bir ekonomide düzeltilmesi gereken veya bir hükümetin en fazla zorlanacağı iş cari açığı düşürmektir. Bunun yolu şu, **üreteceksin, üretimin ithal ettiklerinden fazla olacak ki artı bir değer gerçekleştireceksin.** Cari açık rakamları her 6 ayda bir açıkladığında daha kötüye gittiği görülüyor.

(K17)- **Bizim üretmemiz lazım.** Sen kibrit üretip ihraç ederken, iPhone telefonu ithal edersen bu açık ciddi manada açılacak zaten. Sen bir kamyon pamuk ihraç edip bunun karşılığı onların ürettiği bir t-shirt oluyorsa bu açık kapanmaz zaten. **Bizim aldığımız fazlasını satmamız lazım. Yerli sanayi olarak bir şeyi üretip satmamız lazım.** Bu bağlamda istihdam da artacak. İstihdamla beraber sermaye artışı gerçekleşecek, eğitimli insan ihtiyacı da buna bağlı olarak

artacak. Dolayısıyla eğitimin önemi de artacak. Her şeyin başı iktisat, bu manada iktisadi bir yaklaşımın izlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

(K23)- Biz ekonomik gelişmişlik seviyesinde, dünya çapında on beş, on altıncı sıralardayız, bu seviyenin üzerine çıkamıyoruz çünkü **bu seviyenin üzerine çıkmak için bir şeyler üretmemiz lazım.**

(K21)- Ekonomide son 5-10 seneye baktığımızda inşaat sektöründeki yatırımların iyi bir strateji olduğunu düşünüyorum ancak bu nereye kadar devam edecek? **Ülke ekonomisinin daha fazla üretim temelli bir anlayışla yönetilmesi gerekiyor.** İnşaat sektöründeki gelişmenin belirli bir süre için olumlu sonuçlar vereceğini ve ekonominin gelişmesine katkı sağlayacağını düşünüyorum. Günümüze kadar bu olumlu sonuçları da gördük ancak **bundan sonrası için üretim temelli bir ekonomiye geçmemiz gerekiyor.**

(K29)- **Hükümet özel sektöre sübvansiyon politikaları uygulamalı özel sektörü desteklemelidir.** Atatürk savaş sonrası dönemde milli burjuvazi oluşturulması konusuna ehemmiyet vermiştir ve bu sayede Türkiye ekonomisi kalkınmış, ekonomimiz büyümüş birçok fabrikamız o dönemde kurulmuştur.

(K31)- **Ekonomik politikamızın yerli üretime teşviki noktasında gereken desteği alamadığını, dolayısıyla bunun bir devinim halinde tekrarlandığını düşüncesindeyim.** Kendimiz üreterek yeterli geldiğimiz birçok şeyi şu an ithal ettiğimiz için paramız içeride kalmayıp dışarıya çıkıyor ve bizim elimize ulaşmıyor. Bizim bu parayı ülke içinde tutarak üretimde daima devletin destek ve öncülüğünü görmemiz gerekiyor. Benim ailem de bir tarım çiftçisi ve yaz aylarında kendilerine destek çıkıyorum. Fakat beni ilerleyen yıllarda köyde tutacak bir etken olmuyor, köydeki birçok hane boş ve araziler korkulacak bir şekilde yabancı yatırımcılara veriliyor ya da köy işleri yabancı işçilere yaptırılıyor. Bu noktada köylünün alması gereken çok büyük bir destek var orada kalmak ve üretim yapabilmesi adına.

(K32)- İlk olarak dışarıya satılan uluslararası markalarımız olan Petrol Ofisi, Türk Telekom vb. birçok örnek sayılabilir tekrar ülkemize kazandırılarak ilk adım atılmalıdır. Ayrıca **üretici ve sanayicilere çeşitli destekler verilerek markalarının büyümesinin önü açılmalı ve şirketleşmenin temeli atılmalıdır.** Bu konuda Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı çeşitli geri ödemeli krediler vererek bu tip yatırımların önünü açmalıdır.

(K34)- Son olarak; ithal ettiğimiz parçaları sanayi tesislerimizde bir araya getirmek sanayi faaliyeti değildir. **Ortaya çıkarttığımız sanayi ürünlerinin temel parçalarının üretilmesi için Türkiye'nin dört bir yanında tesisler kurulmalıdır.** Bu tesisler işsizliği azaltır, ekonomik faaliyetler bakımından güçlü olmayan illerimizde canlılık sağlar. Aynı zamanda sanayi faaliyetlerinin toplandığı İzmit, İstanbul vb. illerdeki nüfus bu tesislerin kurulduğu illere kayacaktır ve büyükşehirler insan yaşamı için sağlıklı hale gelecektir. Sanayideki bu gelişime paralel olarak ekonomik gelişim de ilerleyecektir.

(K35)- **Ekonominin büyümesi için dışa bağımlılığı azaltarak kendimize birçok alanda yetebilmeliyiz.** Fakat tarım yapacak işçilerimizin köylerden kente göçmesi sonucunda mahsul üretimi yapamıyor ve kendi topraklarımızda yetişen sebze meyveyi bile ithal eder hale geliyoruz. **Ekonomiyi büyütebilmek için**

insanlarımızı kırsalda tutacak imkanları onlara sunmamız şarttır. Gerek tarım ürünleri gerek hayvancılık ürünleri için vatandaşa yeterince maddi destek sağlanmalıdır.

(K37)- Coğrafya kaderse kaderin olanaklarından yararlanmaya bakmak gerekir. Ülkenin fiziki şartları ekonominin büyük bir kısmını ilgilendirir. Mekan ne kadar işlevsel kullanılabilirse tarımda, sanayide, turizmde o kadar işler hale gelir. Dış politikada; ihracatta ve ithalatta ne kadar güvenilir olunursa ülke o kadar yatırıma ve yatırımcıya ev sahipliği yapar. Milli markalar uluslararası değer kazanmaya başlar. Öncelikli olarak da ekonomi politikalarının ve görevdeki bakanın tutarlı ve istikrarlı bir yol çizmesi beklenir. Bununla birlikte enflasyonun düşmesi ve alım gücünün artması bir vatandaşın en büyük temennisidir. **Sanayinin geliştirilmesinde ise dışa bağımlılığın azalması yerli ve milli unsurlardan yararlanılması önemlidir.**

1.4.1.2. Stratejik Sektörlerdeki Üretime Devletin Müdahil Olması

Yapılan görüşmelerde 12 farklı katılımcı 15 kez devletin stratejik sektörlerdeki üretime müdahil olması gerektiğini dile getirmiştir. Katılımcıların ifadeleri genel olarak değerlendirildiğinde, özellikle savunma sanayi, otomotiv, deniz ve hava ulaşımı gibi sektörlerde devletin doğrudan yatırım yapması fikri öne çıktığı görülmektedir. İstihdamın artırılması, bazı sektörel normların belirlenmesi, yüksek düzeyde yatırım sermayesi gerektiren alanlarda özel sektöre rehber olunması gibi hususlarda daha çok devletçi bir yaklaşımla ilerlenebileceği görüşü dile getirilen beklentiler arasındadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- **İstihdamın artırılması için devletin ekonomiye daha çok müdahil olması lazım.** İlla sosyalist devletler gibi değil. Günümüzde sosyalizmin uygulanırlığı Kuzey Kore ve Küba dışında yok zaten ya da Kuzey Avrupa'daki sosyal demokrasi gibi hükümet modeli olmak zorunda değil. 21. yy. buna alternatifler geliştiriyor. Hugo Chavez ve Morales'in kapitalizm içinde yarattığı sosyalist kara delikler diye tabir edilen noktalardan istihdam artışı sağlıyorlar. Keynes'yen politikalara bakıyoruz ama bu politikalar da iflas etmiş durumda. Ancak Chavez ve Morales'in yaptıklarının temel bazda bir iyileşmeler sağladığını görüyoruz. **Mevcut sistemin içinde devletin bazı kilit sektörlerde söz hakkı olmasıyla istihdam ciddi artırılabilir.** Mevcut kapitalist sistemde ya kapitalistsinizdir ya da sosyalistsinizdir. Kapitalist sistemde sosyalist olunamaz, ya da sosyalist sistemde kapitalist olunamaz. Sovyetler (SSCB), sosyalist sistemde kapitalistçe davranmaya çalıştı, kendi pazarında öldü. Tersini şimdi Çin yapıyor, o da insan hakları ihlaline gidiyor. Dolayısıyla bu konu eğitim başlığıyla tam çözülebilir ama istihdam konusu hiçbir ülkede tam çözülemedi.

(K11)- Otomobil konusunda yatırımcılara diyoruz ki “bir babayiğit lazım”. Ancak ülkemizde kimsede o düzeyde bir sermaye yok, dolayısıyla sermaye

yoksa yatırım yapmak da imkânsızdır. Koç Holding'in 100 milyar dolarlık bir marka değeri olduğunu düşünelim ancak bu 100 milyar doların tamamı, Yapı Kredi, Ford, Tat gibi markaların arasında dağılmış vaziyette. Dolayısıyla büyük çapta sermaye elde edebilmesi için bu markalardan birini elden çıkarması gerekiyor. **Bu konuda devletin ön ayak olması lazım çünkü özel sektörde bu düzeyde sermaye birikimi yok.** İkinci bir yol ise dünyada herhangi birinin yapmadığı yepyeni bir ürün ortaya çıkartılması gerekiyor. Bu iki yoldan başka bir yol yok.

(K13)- **Stratejik alanlarda kalkınmış bir sanayi mevcut olmadığı için devletin özellikle bazı alanlarda öncülük etmesi gerekiyor** (Demiryolları, Hava yolları gibi). Geliştirilmesi gereken alanlarda sermayesi yeterli olmayan sanayicinin devlet eliyle desteklenerek teşvik edilmesi gerekiyor. Bu manada yapılan teşvik sistemlerini destekliyor ve geliştirilmesini bekliyorum.

(K15)- Kurtuluş savaşından çıkan ülkemize Atatürk Devletçilik ilkesiyle yatırımlar yapılmasını sağlamış bu sayede devletin önderliğinde sanayi oluşmuş ve üretim yapılmaya başlanmış. **Devletin en azından bazı sektörlerde ön ayak olması, sektörün diğer temsilcilerine yol yordam göstermesi gerekiyor.**

(K24)- Teknoloji konusunda da devletin özel sektöre katkıda bulunması, destek vermesi gerektiğini düşünüyorum.

(K22)- **Ben devletin büyük çaptaki yatırımlar için öncü olması gerektiğini düşünüyorum.** Çünkü devletin sadece düzenleyici bir rol üstlenebilmesi için öncelikle Türkiye'de sermayesi bu çapta yüksek olan insanların olması gerekir. Şu anda bizim eksikliğimiz sermayenin olmaması yani bu kapsamda üretim yapabilecek bir babayiğidin olmaması. Koç ve Sabancı gibi firmalar haricinde ülkedeki çoğu firma küçük ve orta boy işletme niteliğinde. **Devletin bu işi öncelikle kendisi üstlendikten sonra yavaş yavaş, kademeli olarak özel sektöre devretmesi gerektiğini düşünüyorum.** Almanya modeli gibi, Almanya 1800'lü yıllarda devlet gücüyle, kamu gücüyle sürece başlıyor sonrasında büyük zenginlere devredilmek suretiyle sanayisi geliştiriliyor.

(K22)- Bizim de çok büyük bir sanayi devrimi yaşayamadığımız için öncelikle devletin önderliğinde bir politika izlenip, bu belki biraz devletçi olmakla eleştirilebilir ama belki şu şekilde sınırlandırılabilir, **Belirli alanlarda, açığı bulunan alanlarda, devletin gücünün, kamu gücünün olması gereken alanlarda devlet bu alanlara girebilir,** hem engelleyici de olmaz, istihdama da katkısı devlet güvencesiyle sağlanmış olur. Bu yönde gelişme olduktan sonra kademeli olarak özel sektöre devredilebilir.

(K9)- **Savunma sanayisinin özellikle devletin elinde olması gerektiğini düşünüyorum,** ancak diğer sektörlerde devlet sadece düzenleme ve denetleme işlevi görmeli, diğer konuları piyasanın kendi dinamiklerine bırakmalıdır.

(K17)- Türkiye gerçeklerini düşünerek ben devleti tam merkeze yerleştiriyorum. Bu söyleyeceklerim bir bakıma karma ekonomi modeline dayanıyor. Türkiye'de liberalizme geçiş aşaması 24 Ocak 1980 kararlarıyla çıkagelmıştır. 1980 darbesinden sonra, 1990'ların başında Turgut Özal'la yavaş yavaş liberal ekonomiye geçilmiştir. Ancak sıkıntı, şu an bizim toplumsal olarak liberalizme geçecek bir altyapımız olmaması. Altyapımız olmadığı için liberal

ekonomiyi benimsemek ciddi anlamda bir sömürü getirir. Şirketlerin mantığı kar etmek, daha çok kar etmek. Biraz yönümüzü liberal ekonomiye döndük, Soma'daki facia yaşandı. Devlet buna hazır değil. **Bu bağlamda devleti denetleyici rolüyle merkeze koyarsak, %51'lik kısmı devlete verirsek, hem kendi öz sermayesinden yararlanıp, var olan tesisler, var olan yapı daha hızlı geliştirilebilir.** Ayrıca özel sektörün hızlı yapısı (yani piyasayı daha çok bildiği için) devleti bu hantal yapısından kurtarabilir. Türk Hava Yolları'nda olduğu gibi.

(K23)- Türk Hava Yolları ülkemizde ve uluslararası arenada bizim göğsümüzü kabartan bir şirket. Türk Hava Yolları'na ülke içinden bir rakip çıkmasını istemiyorum. **Devlet ulusal anlamda halkın rahatını arttıran kurumları desteklemeli. Ulusal düzeyde rekabet ortamının oluşturulması halkın daha iyi hizmet alması için gereklidir.** Devlet bu rekabet ortamını sağlıklı bir şekilde sağlamalı. **Ancak devlet uluslararası arenada belirli firmaları destekleyerek tekelci yaklaşabilir.** Örneğin İstanbul-Bursa, İstanbul-Yalova arasında deniz otobüsleri var. İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) önceden devletindi daha sonra özelleşti. Özelleştikten sonra uyguladıkları fiyat ve hizmet politikaları sebebiyle insanlar mağdur olmaya başladı. Sonra Bursa Belediyesi İDO'ya rakip olarak BUDO'yu kurdu. BUDO günde üç sefer yaptı, İDO'nun fiyatları düştü. Kazanan kim oldu? Hem devlet hem halk hem de özel sektör kazandı; küçük bir rekabet ortamı ile üç farklı yapı kazanmış oldu. Zaten özel sektör kazanamayacağı işe girmez, belediyeler veya devlet bu şekilde destekler uygulayabilir.

(K29)- Tabi ki asıl önemli olan husus yerli üretimdir. Hükümet bir an önce fabrikalar kurarak ekonomiyi kalkındırmalıdır. Böylece istihdam olanakları da artar.

(K30)- İstihdamı artırmak için enflasyonun ve kur dalgalanmalarının önüne geçilmesi gerekir. Aynı zamanda adalet ve yürütmeye istikrar ve öngörülebilirlik sağlanarak dış yatırımcı ülkeye çekilmelidir. Bunun yanında tam liberal ekonomi değil de **milletin hayati ihtiyaçlarını karşılamak için devletçi politika gereği bu hayati ihtiyaçların devlet kurumları vasıtasıyla özelleştirmeden sunmak gerekir.**

(K34)- Sanayi gelişiminde ise, Türkiye sanayi anlamında büyük potansiyel taşıyan şirketlere sahiptir. Bunlardan bir tanesi ise güzel çıktıları ile gündeme gelen ASELSAN'dır. **Bu gibi kuruluşlar güçlendirmeli,** aynı zamanda üretimlerinde dünyanın ihtiyacını göz önüne almalıdır.

Hümanizm anlamında pek uygun olmamakla beraber sadece sanayi sektörünü geliştirmek adına Türkiye Silah Sanayisinde konumu itibarıyla fazlası ile maddi kaynak elde edebileceği bir konuma sahiptir. Yüzyıllardır savaşın bitmediği bir Orta Doğu coğrafyası ile yan yanayız. **Türkiye silah sanayisini geliştirdiği ve üretimleri arttırdığı aynı zamanda ihracat ağını kurup silah satışı yaptığına maddi olarak fazlası ile kazanç sağlayacaktır.**

1.4.1.3. İşletmelerin ve Sanayi Ürünlerimizin Uluslararasılaşmasının Desteklenmesi

Yapılan görüşmelerde 11 farklı katılımcı tarafından 13 kez ifade edilen işletmelerin ve sanayi ürünlerinin uluslararasılaşması kavramı sanayinin geliştirilmesi açısından en fazla öne çıkan bir diğer kod olmuştur.

Söz konusu kod kapsamında dile getirilen ifadeler genel olarak incelendiğinde, küresel markalar oluşturma'nın ülke tanıtımı ve rekabet açısından önemi vurgulanmaktadır. Ülkenin sahip olduğu hammadde ve beşeri sermayenin devlet desteğiyle uluslararası pazarda konumlandırılması gerektiği katılımcılar tarafından öne çıkarılmaktadır. Türk Hava Yolları'nın bir ölçüde bunu başardığı katılımcılar tarafından ifade edilirken diğer sektörlerde de buna benzer başarılı markaların ve işletmelerin devlet tarafından desteklenmesinin ülke sanayisi açısından önemli olduğu ifade edilmektedir.

İşletmelerin ve sanayi ürünlerimizin uluslararasılaşmasının desteklenmesi koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K2)- Siyasal iktidarımızın ekonomi olarak dünya çapında bir adım atması lazım. “İthalat, ihracat rakamımız şu, bunu yaptık, şunu yaptık” bunlar zaten bir devletin yapması gerekenler; bu tarz stabil şeylerden ziyade dünyada saygınlık kazanabileceğin, dünya pazarında adını duyurabileceğin şeyler önemli. Örneğin yurt dışında bir Adam Ltd markamız var, hangi tekstil ürününe bakarsan bak etiketinde “Made in Turkey” yazıyor ama sen bunu daha iyi pazarlayabilirsin. Çin’e, Avrupa’ya kumaş ticareti yapıyorsun; bunun reklamını, ticaretini, pazarlamasını Yahudi mantığıyla yapabilseydin eğer zamanında dünyanın en büyük iplik pazarına sahip olurdun. Şu an bir iki taşeron firmayla el altından fason üretim yapıyor. Ağaoğlu da taşeron ama lansmanıyla, pazarlamasıyla Türkiye’nin en büyük inşaatçısı.

(K8)- Türk Hava Yolları çok iyi bir örnek; karlılığı çok yüksek olmamasına rağmen tanıtım ve propaganda gücü olarak Türkiye’nin elini güçlendirmiş bir örnek. Her sektörde bu kadar az karlılığı göze alarak bu kadar çok çaba gösterilebilir mi? Reel olarak gösterilemez.

(K5)- Devletin THY örneğinde olduğu gibi elinde bulundurduğu kurumlardan birer dünya markası ortaya çıkarması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin biz bütün üreten bir ülkeyiz ve TEKEL devlete aitti, peki neden “Tekel 2000” gibi bir sigarayı tüm dünyaya satamıyoruz? Bu yönde çalışmalarının yapılması gerektiğini düşünüyorum.

(K15)- Fındıktan bahsetmiştik, ülkemizde de fındık kreması üreten firmalar var ama yeteri kadar yaygın değil. Bunun sebebi kalitesi ise uluslararası kalite standartlarında ürünler üretebilmesi sağlanmalı, devletin bu konuda

teşvik edici ve kaliteyi denetleyici bir görev üstlenmesi gerekiyor. Örneğin insanlar neden Nutella'yı tercih edip yerli markamız olan Ülker'i tercih etmiyor? Bunun araştırılması gerekiyor. Devlet yerli markaların uluslararasılaşabilmesi için destek vermeli.

(K2)- *Siyasal iktidar ekonomide kurumsallaşma ve pazara hâkim olma stratejisini benimsemeli. Bu kapsamda ilk aşamada büyük firmaların, sonrasında ise KOBİ'lerin uluslararasılaşması desteklemeli.*

(K2)- *Büyüme imkânı olan özel sektöre sadece ülke içinde değil dünya pazarında da siyasal iktidarın desteği çok önemlidir. Sen bir firma olarak mahallende pazarında etkili olabilirsin ama iktidarın tüm dünyayla bağlantısı var. Buradan çıkan bilgisayar mühendisi bir şey geliştirdiğinde siyasal iktidar maddi teşvikten ziyade dünyayla bağlantı kurmasına yardım edebilir. İnsanların bir fikirle, buluşla dünyayı kendine bağlayabileceğini göstermek, bunun için yatırım yapmak çok önemli. Elli milyarlık ihracat yapmaktansa Facebook gibi fikri bulmanın daha önemli olduğunu düşünüyorum.*

(K6)- *Devlet küresel ölçekte iş yapabilecek işletmeleri desteklemeli, bu firmalara bazı maddi güvenceler vermelidir. Bu sayede küresel firmalar ortaya çıkarak hem ülke sanayisinin hem de ülke ekonomisinin gelişmesi sağlanabilir.*

(K24)- *Ülkemizin şu anki hammadde üreten ve ihraç eden halinden daha ileri gidebilmesi için ilk adım eğitim olmalı. Uygun insana uygun eğitim verilmeli. İkinci adım ise kendi markalarımızı oluşturmak olmalı. Örneğin biz hammadde olarak pamuğu Levis firmasına satıyoruz, firma da bunu getirip bizdeki kot pantolon fabrikasında ürettirdikten sonra bir anlamı yok üretiyor olmamızın. Bunun için eğitime ve sermayeye ihtiyaç olduğu kadar bunu yapabilecek insana ve fikre de ihtiyaç var.*

(K34)- *Sanayi gelişiminde ise, Türkiye sanayi anlamında büyük potansiyel taşıyan şirketlere sahiptir. Bunlardan bir tanesi ise güzel çıktıları ile gündeme gelen ASELSAN'dır. Bu gibi kuruluşlar güçlendirmeli, aynı zamanda üretimlerinde dünyanın ihtiyacını göz önüne almalıdır. Hümanizm anlamında pek uygun olmamakla beraber sadece sanayi sektörünü geliştirmek adına Türkiye Silah Sanayisinde konumu itibarıyla fazlası ile maddi kaynak elde edebileceği bir konuma sahiptir.*

(K37)- *Coğrafya kaderse kaderin olanaklarından yararlanmaya bakmak gerekir. Ülkenin fiziki şartları ekonominin büyük bir kısmını ilgilendirir. Mekan ne kadar işlevsel kullanılabilirse tarımda, sanayide, turizmde o kadar işler hale gelir. Dış politikada; ihracatta ve ithalatta ne kadar güvenilir olunursa ülke o kadar yatırıma ve yatırımcıya ev sahipliği yapar. Milli markalar uluslararası değer kazanmaya başlar. Öncelikli olarak da ekonomi politikalarının ve görevdeki bakanın tutarlı ve istikrarlı bir yol çizmesi beklenir. Bununla birlikte enflasyonun düşmesi ve alım gücünün artması bir vatandaşın en büyük temennisidir. Sanayinin geliştirilmesinde ise dışa bağımlılığın azalması yerli ve milli unsurlardan yararlanılması önemlidir.*

1.4.1.4. Sanayi Tesislerinin Potansiyeli Olan Bölgelere Kurulması

Yapılan görüşmelerde 9 farklı katılımcı tarafından ülkemizdeki sanayi tesislerinin faaliyet alanları kapsamındaki potansiyele uygun bölgelerde kurulması gerektiği ifade edilmiştir. İlgili beklentiye dair ifadeler genel olarak incelendiğinde sanayi tesislerinin ülkenin sadece bir bölümünde yoğunlaşmış olması diğer bölgelerin gelişmesi açısından olumsuz olarak algılanmaktadır. Bu durumun nitelikli işgücünü de bir bölgede toplanmaya zorladığı, buna paralel olarak hizmet sektörü, kültür ve sanat faaliyetleri gibi sosyal unsurların da diğer bölgelerde eksik kalmasına yol açtığı ifade edilmektedir.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Eğer tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi gelişirse her yere sanayi tesisi kurmaya gerek kalmayacaktır. **Fabrikalar sadece belirli potansiyele sahip bölgelerde kurulmalı**, bu sayede tüm doğanın kirlenmesinin önüne geçilir.*

(K13)- *İstanbul'a yığılmış bir ekonomik yapı söz konusu. **Türkiye'nin bütün bölgelerine yayılmış bir sanayi düzeni oluşturulması gerekiyor.** Ülkenin doğu ve güney doğusu ile ilgili bir gelişme çalışması varsa bu ekonomi ile sanayi ile alakalı olmalı.*

(K24)- *Ülkemizde üretimin büyük bir kısmı Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmış durumda. Tüketicinin de önemli bir kısmı yine bu bölgede, özellikle İstanbul'da. Ankara ülkenin başkenti olmasına rağmen hem üretim hem de kültür-sanat faaliyetlerinin çok büyük bir kısmı İstanbul'da toplanmış durumda. **Ülkenin bütününe yayılacak bir üretim ve istihdam politikası ile diğer bölgelerin de bu anlamda gelişmesi sağlanabilir.***

(K27)- *Ekonominin büyümesi, bir alanda veya üründe dünya markası olmak öncelikle ülkeyi tanımakla mümkündür, yola bununla başlanmalıdır. Bunun önemini daha çok doğadan elde edilen ürünlerde görüyoruz. Yine bununla bağlantılı olarak doğru imar planlaması ile sanayiden de tarımdan da madencilikten de turizmden de maksimum verimi almak mümkündür, kısaca ekonomiyi geliştirmek mümkündür. Örneğin ülkeyi iyi tanımak ve planlamayı buna göre yapmak turizmin en yoğun olabileceği yerlerde farika kurup ne fabrikadan ne turizmden verim alabilmeyi sağlar; ya da en verimli tarımsal topraklar üzerine kurulacak olan santral tesisi doğru yere yapıldığı düşünülse de uzun vadede önemli bir planlama hatası olabilir. **Kısacası ekonomik büyüme, sanayi gelişimi gibi konularda doğru planlama ve ülkenin karakteristik özellikleri doğru değerlendirilerek başarı sağlanabilir.***

(K22)- *Sanayi konusunda **bölgelerin, örneğin doğu ve güneydoğu bölgesinin hayvancılık sektörü varsa o yönde teşvik edilmesi**, Batman gibi petrol çıkartılan bölgelerde bu alanda imkanların genişletilmesi, yani yörenin şartlarına göre kredi ve teşvik olanaklarının sağlanması gerekir. **Teşviklerin bölgelerin özelliklerine göre spesifikleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.** Ya da bölgede*

potansiyeli olup ta bu manada bir atılım yapamamış yerlerde bu potansiyelin ortaya çıkarılması gerektiğini düşünüyorum.

(K21)- Ülke ekonomisine baktığımızda sanayi kuruluşlarının hep İstanbul, Bursa ve İzmit civarında yoğunlaştığını görüyoruz ancak Anadolu’da üretim için çok fazla fırsat var, buralara da yönelmek gerekiyor. “Anadolu’ya hiç yatırım yapılmıyor” demek yanlış olur ancak belirli illerden ziyade üretimin bu bölgelere yönlendirilmesi gerekiyor. **Özetle ekonomimizin inşaat, hizmet ve ticaret odaklı olmaktan çıkarılıp tüm ülkeye yayılan, üretim odaklı bir yapıya kavuşturulması gerekiyor.**

(K32)- Bir diğer husus ise ülkemizde sanayinin belirli bir bölgede yoğunlaşması, **sanayi ülkemizin 7 bölgesine dağıtılarak her yerinde çeşitli üretimlerin yapıldığı hale getirilerek üretimin ve istihdamın da önü açılabilir** bu sayede 7 bölgede yapılacak çalışmalar birçok sorunu çözecektir.

(K34)- Son olarak; ithal ettiğimiz parçaları sanayi tesislerimizde bir araya getirmek sanayi faaliyeti değildir. **Ortaya çıkarttığımız sanayi ürünlerinin temel parçalarının üretilmesi için Türkiye’nin dört bir yanında tesisler kurulmalıdır.** Bu tesisler işsizliği azaltır, ekonomik faaliyetler bakımından güçlü olmayan illerimizde canlılık sağlar. Aynı zamanda sanayi faaliyetlerinin toplandığı İzmit, İstanbul vb. illerdeki nüfus bu tesislerin kurulduğu illere kayacaktır ve büyükşehirler insan yaşamı için sağlıklı hale gelecektir. Sanayideki bu gelişime paralel olarak ekonomik gelişim de ilerleyecektir.

1.4.1.5. Tarımsal Üretimin ve Hayvancılığın Teşvik Edilmesi

Görüşmeler kapsamında 8 farklı katılımcı tarafından tarımsal üretimin ve hayvancılığın desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde tarımsal üretimin ve hayvancılığın desteklenmesi suretiyle kırsaldan kente göçün engellenebileceği öne çıkartılmaktadır. Ayrıca potansiyel küresel gıda krizlerinde bu alandaki dışa bağımlılığın azaltılması gerektiği de katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır.

Tarımsal üretimin ve hayvancılığın teşvik edilmesi koduna ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- Sanayinin gelişebilmesi için köyden kente göçün engellenmesi gerekir. **Bunun için tarımsal üretimin teşvik edilmesi lazım.**

(K5)- Batıya doğru gelirsek önceden Anadolu için “tahıl ambarı” deniyordu; ancak şu anda biz tahıl ürünlerini dışarıdan ithal ediyoruz. Tarıma verilen teşvikler yeterli gibi görünse de doğru alana yatırım yapılmadığı ve yeterli denetim sağlanmadığı için temel tarımsal ürünleri ithal etmek zorunda kalıyoruz. **Tarımsal teşviklerin doğru planlanması ve iyi denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.**

(K11)- **Tarım ve hayvancılık konusunda çok kötü durumda olduğumuzu düşünüyorum çünkü tarımı öldürdük, hayvanları ithal alıyoruz, buğdayı ithal ediyoruz.** Coğrafya derslerinden hatırlıyorum, İç Anadolu Bölgesi buğday ambarıdır, Güneydoğu Bölgesinde muz bile yetişir, Mardin mercimek bölgesidir, kuzeyinde fıstık ve üzüm yetişir, yılda 3 defa ürün alabilirsiniz ama artık üretim yok. Türkiye'de 7 bölgede kalkınma ajansları kuruldu, projeler geliştirdikçe fon veriyorlar. Bu konuda sıkıntı yok, bunu destekliyorum ancak halka bilgilendirmede bulunulmuyor, reklam yapılmıyor, birçok kimse bu desteklerden habersiz.

(K22)- **Tarım arazilerinin bölünmesi sorununa karşı yasal bir mevzuat oluşturulup bu toprakların bölünmesine engel olunması gerekiyor. Tarım açısından temel bir ekonomik güç olan çiftçinin refahının yüksek tutulması gerekir** diye düşünüyorum. Böylelikle tarımın yan sanayisi geliştirilince, o bölgedeki sanayi tesislerinin de oluşacağını düşünüyorum.

(K23)- **Ekonomide bölgesel desteklemelerinin sonuna kadar arkasındayım; insanların köyden kente göç etmelerinin önüne geçebilecek en önemli proje bu. Köyden kente göç engellenmeli, köylere yeteri kadar teşvik verilmeli,** insanlar daha iyi bir hayat için büyük şehri düşünmemeli. Buraya yani büyük şehre gelen insan bir şey üretmiyor, hazır olanı tüketiyor köylere teşvik verilirse insanlar tarımda, hayvancılıkta üretmeye devam ederler. **Ülkemizin her bölgesinde kendine özgü ürünler yetişiyor; bunlar desteklenmeli, tarımsal ve hayvansal üretim arttırılmalı.** Belki bazı özgüven sahibi insanlar bu alanlarda fabrika kurmaya kadar ilerleyebilir.

(K31)- **Ekonomik politikamızın yerli üretime teşviki noktasında gereken desteği alamadığını, dolayısıyla bunun bir devinim halinde tekrarlandığı düşüncesindeyim.** Kendimiz üreterek yeterli geldiğimiz birçok şeyi şu an ithal ettiğimiz için paramız içeride kalmayıp dışarıya çıkıyor ve bizim elimize ulaşmıyor. Bizim bu parayı ülke içinde tutarak üretimde daima devletin destek ve öncülüğünü görmemiz gerekiyor. Benim ailem de bir tarım çiftçisi ve yaz aylarında kendilerine destek çıkıyorum. Fakat beni ilerleyen yıllarda köyde tutacak bir etken olmuyor, köydeki birçok hane boş ve araziler korkulacak bir şekilde yabancı yatırımcılara veriliyor ya da köy işleri yabancı işçilere yaptırılıyor. **Bu noktada köylünün alması gereken çok büyük bir destek var orada kalmak ve üretim yapabilmesi adına.**

(K35)- **Kırsaldan kente göç istihdam olanaklarını zorlamaktadır. Köyler 3-5 hane kalırken metropollerde bir mahallede yüzbinler yaşamakta. Durum böyleyken de iş bulmak zorlaşıyor, büyük yığılmalar yaşanıyor. İktidarın, kırsaldaki iş kollarına destek sağlaması, çekici ve mantıklı hale getirmesi gerektiğini düşünüyorum. Tarım, hayvancılık gibi üretime dayalı mesleklere gerekli desteğin sağlanması ve kırsalın da yaşamaya değer hale getirilmesi gerekiyor.**

Ekonominin büyümesi için dışa bağımlılığı azaltarak kendimize birçok alanda yetebilmeliyiz. Fakat tarım yapacak işçilerimizin köylerden kente göçmesi sonucunda mahsul üretimi yapamıyor ve kendi topraklarımızda yetişen sebze meyveyi bile ithal eder hale geliyoruz. **Ekonomiyi büyütebilmek için insanlarımızı kırsalda tutacak imkanları onlara sunmamız şarttır. Gerek tarım**

ürünleri gerek hayvancılık ürünleri için vatandaşa yeterince maddi destek sağlanmalıdır.

(K36)- Ekonomik gelişme için bölgesel bazda kalkınma planları yeniden gündeme alınmalı ve etkili bir şekilde hayata sokulmalı. Buna öncü olarak dünyayı bekleyen tarım ve gıda krizi göz önünde bulundurularak başta ülkenin Doğu Anadolu bölgesi olmak üzere **tarıma ve hayvancılığa elverişli arazilerin fiziki çalışmaları yapılarak bu alanlarda devlet destekli yatırımlar yapılmalı ve özel sermayeyi de teşvik edecek kredi destekleri sağlanmalıdır.**

1.4.1.6. Uzun Vadeli Küresel Marka Oluşturma Çabalarının Desteklenmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında 6 farklı katılımcı tarafından uzun vadeli küresel markalar oluşturulmasının desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcıların ifadeleri genel olarak incelendiğinde uluslararası tanınırlığı olan bir marka ortaya çıkartabilmenin sistematik çalışma ve fedakarlık gerektiren uzun bir süreç gerektirdiği belirtilmiştir. Toplumsal olarak bu fedakarlığı göstermemiz, işletmelerin Ar-Ge yatırımlarına önem vermesi ve devletin de bu alanda teşvik edici rol üstlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Biz geliştirmekte olan bir ülkeyiz, bu ikilemi normal karşılıyorum. Ülkeler liginde üst basamağa oynamaya çalışıyoruz, tarihsel arka plan buna müsait ama şu an geliştirmekte olan bir ülke olmamızdan dolayı, şu anda kar yapmaya odaklanıyoruz. Haklı bir amaç ama sanayicilere, yerel sermayeye şunu aktarmamız lazım: “sizin bizim önümüze koyduklarınızı, biz akademik olarak daha karlı hale getirebiliriz. Bunun için mevcut AR-GE çalışmalarını kullanabiliriz ama bu minimum 10 yılımıza mal olur. **Bu 10 yılda kar marjımızdan biraz vazgeçerek, yarıya indirirsek, hepimiz belli tavizler vererek, biz emek yoğun gücümüzden taviz vererek, siz de kar marjınızdan taviz vererek bundan 20 yıl sonra bir dünya markası yaratabiliriz”***

Bugün devletin tüm kurumları THY, TÜBİTAK Uzay çalışmaları, ASELSAN kar marjından taviz verdi, şimdi dünya markaları oldular. Bugün Türkiye'nin yerli bir uçağı, akıllı telefonu olabilir, bunun için günlük kar marjımızdan taviz vererek akademi ve sanayiciye orta yolu buldurmalyız.

(K6)- ***Ülkenin küresel markalar oluşturabilmesi gereklidir, bu sayede yetiştirilmiş nitelikli vatandaşlarımız diğer ülkelerde başka küresel markalar bünyesinde çalışmaktansa kendi ülkemize ait küresel markalarımız çatısı altında çalışabilir.***

(K24)- *Ülkemizin şu anki hammadde üreten ve ihraç eden halinden daha ileri gidebilmesi için ilk adım eğitim olmalı. Uygun insana uygun eğitim verilmeli. **İkinci adım ise kendi markalarımızı oluşturmak olmalı. Örneğin biz hammadde***

olarak pamuğu Levis firmasına satıyoruz, firma da bunu getirip bizdeki kot pantolon fabrikasında ürettirdikten sonra bir anlamı yok üretiyor olmamızın. Bunun için eğitime ve sermayeye ihtiyaç olduğu kadar bunu yapabilecek insana ve fikre de ihtiyaç var.

(K24)- Teknoloji konusunda da devletin özel sektöre katkıda bulunması, destek vermesi gerektiğini düşünüyorum. Diğer sektörlerde devletin yer almasından ziyade bu sektörlerde çalışacak nitelikli kişilerin yetiştirilmesini sağlamalı. Artık sektörde fikirler kıymetli hale geldi ve fikirler satılıyor. Örneğin Converse marka ayakkabının hiçbir özelliği olmamasına rağmen markası sebebiyle insanlar satın alıyor. **Ülkemizde de bu şekilde markaların ortaya çıkabilmesi için devlet doğrudan katkı vermeyebilir ancak fikirleri üretecek insanların yetiştirilmesiyle katkı saplayabilir.**

(K27)- Ekonominin büyümesi, **bir alanda veya üründe dünya markası olmak öncelikle ülkeyi tanımakla mümkündür, yola bununla başlanmalıdır.** Bunun önemini daha çok doğadan elde edilen ürünlerde görüyoruz. Yine bununla bağlantılı olarak doğru imar planlaması ile sanayiden de tarımdan da madencilikten de turizmden de maksimum verimi almak mümkündür, kısaca ekonomiyi geliştirmek mümkündür.

1.4.1.7. Az Gelişmiş Bölgelere Sanayi Yatırımının Teşvik Edilmesi

Yapılan görüşmelerde 5 farklı katılımcı tarafından ülkedeki az gelişmiş bölgelere yapılacak sanayi yatırımlarının özel olarak teşvik edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K12)- Sanayinin göbeğinde, Kocaeli'nde yaşıyorum, buradaki işsizlik oranı Türkiye ortalamasının altında. Gidip görmüşlüğüm yok ancak o bölgeden gelen arkadaşlarım **doğu illerinde sanayi yatırımının olmadığını söylüyor. O bölgeye sanayi yatırımları yapılmalı, özel sektörün o bölgeye yatırım yapması teşvik edilmeli.** Özel sektöre teşvik mahiyetinde vergi indirimi, elektrik gibi enerji yardımı yapılabilir.

(K12)- Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında da özel sektör yoktu, tek güç devletti, o dönemde de özel sektörün gelişebilmesi için birtakım teşvikler uygulanmıştı. Günümüzde **özel sektör o bölgede potansiyel bir pazar görmediği için yatırım yapmıyor olabilir ancak devlet o bölgeye yatırımı cazip hale getirebilir.**

(K24)- Ülkemizde üretimin büyük bir kısmı Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmış durumda. Tüketicinin de önemli bir kısmı yine bu bölgede, özellikle İstanbul'da. Ankara ülkenin başkenti olmasına rağmen hem üretim hem de kültür-sanat faaliyetlerinin çok büyük bir kısmı İstanbul'da toplanmış durumda. **Ülkenin bütününe yayılacak bir üretim ve istihdam politikası ile diğer bölgelerin de bu anlamda gelişmesi sağlanabilir.**

(K22)- Güneydoğudaki terör sorununun fiili olarak bittiğini düşünmüyorum. Hala halk üzerindeki psikolojik, manevi etkisinin devam ettiğini düşünüyorum. Her aileden bir çocuğun dağda olduğu durumda terör sorununun bitmesi düşünülemez. **Oradaki insanlara devletin yanlarında olduğu, yani devletin desteği daha çok hissettirilebilir. Ekonomik paketlerle, sanayi yatırımları ve istihdamla, tarım ve turizmin geliştirilmesi ile devletin desteği hissettirilebilir.** Devletin şefkatli yüzünü Doğu ve Güneydoğu halkına daha çok hissettirmeliyiz. Halkı eğitimle bilinçlendirmelidir. Terör konusunda devletin zamanında yaptığı yanlışları da kabul edip halkla barışması gerektiğini düşünüyorum.

(K32)- Bir diğer husus ise ülkemizde sanayinin belirli bir bölgede yoğunlaşması, **sanayi ülkemizin 7 bölgesine dağıtılarak her yerinde çeşitli üretimlerin yapıldığı hale getirilerek üretimin ve istihdamın da önü açılabilir** bu sayede 7 bölgede yapılacak çalışmalar birçok sorunu çözecektir.

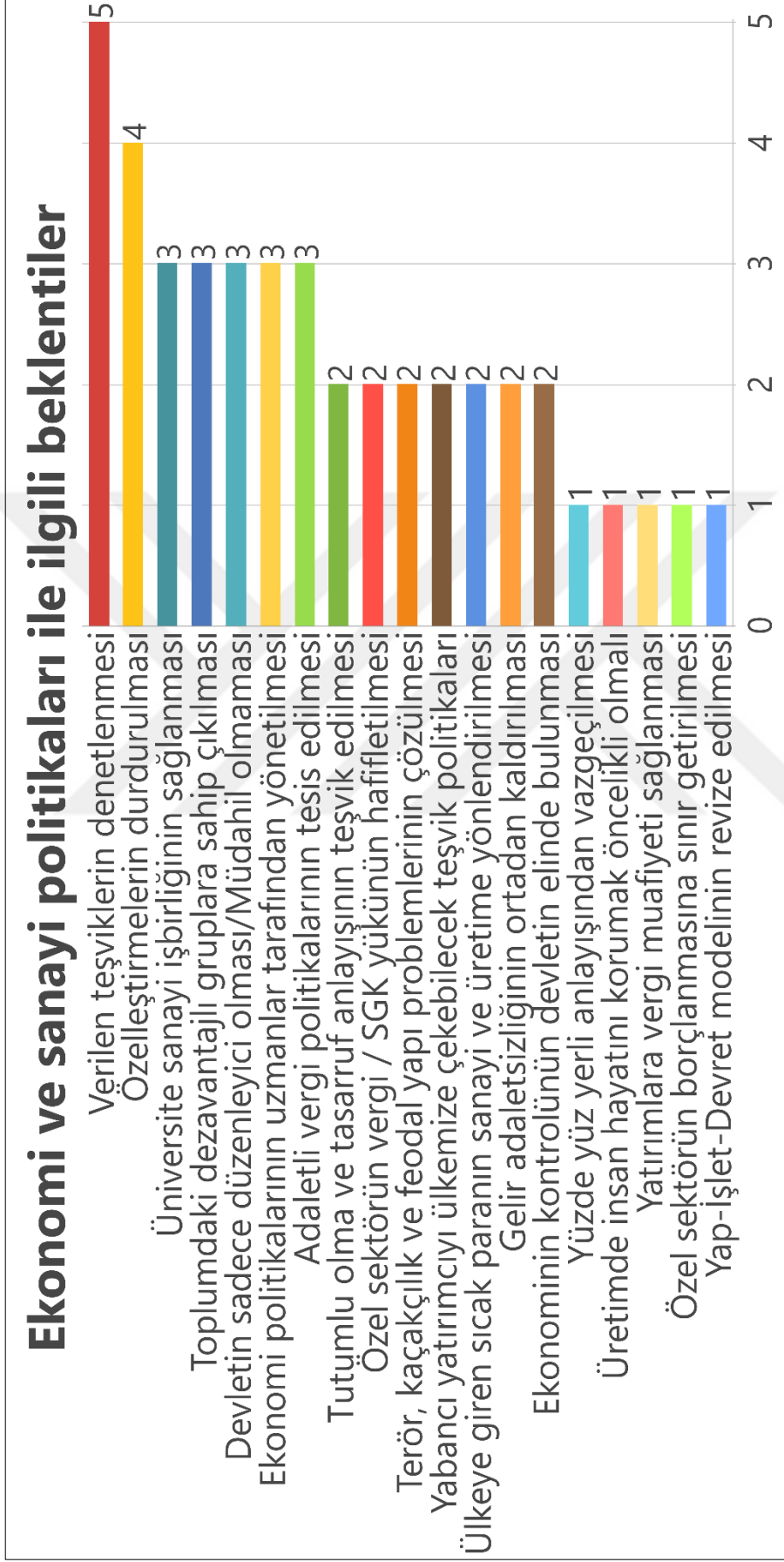
1.4.2. Ekonomi ve Sanayi Politikaları İle İlgili Beklentiler

Ekonominin geliştirilmesi teması içerisinde yer alan diğer bir kategori ekonomi ve sanayi politikaları ile ilgili beklentilerdir. Bu kategori, 19 farklı kod altında 51 beklenti ifadesinden oluşmaktadır. Tablo 26’da kodlu ifadelerin dağılımı gösterilmektedir. Şekil 21’de belge temelli olarak söz konusu kodların katılımcı bazında ifade edilme sıklığı yer almaktadır.

Kategoriye oluşturan kodlara genel olarak bakıldığında üniversite-sanayi iş birliğinin sağlanması, devlet tarafından verilen çeşitli teşviklerin doğru kullanımı amacıyla denetlenmesi ve kamu işletmelerinin özelleştirmelerinin durdurulması gibi politikaların öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 26. Ekonomi ve Sanayi Politikaları ile İlgili Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Ekonomi ve Sanayi Politikaları ile İlgili Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Üniversite sanayi iş birliğinin sağlanması	6
2	Verilen teşviklerin denetlenmesi	6
3	Özelleştirmelerin durdurulması	4
4	Tutumlu olma ve tasarruf anlayışının teşvik edilmesi	3
5	Toplumdaki dezavantajlı gruplara sahip çıkılması	3
6	Terör, kaçakçılık ve feodal yapı problemlerinin çözülmesi	3
7	Yabancı yatırımcıyı ülkemize çekebilecek teşvik politikaları	3
8	Devletin sadece düzenleyici olması/Müdahil olmaması	3
9	Özel sektörün vergi / SGK yükünün hafifletilmesi	3
10	Ekonomi politikalarının uzmanlar tarafından yönetilmesi	3
11	Adaletli vergi politikalarının tesis edilmesi	3
12	Ülkeye giren sıcak paranın sanayi ve üretime yönlendirilmesi	2
13	Gelir adaletsizliğinin ortadan kaldırılması	2
14	Ekonominin kontrolünün devletin elinde bulunması	2
15	Yüzde yüz yerli anlayışından vazgeçilmesi	1
16	Üretimde insan hayatını korumak öncelikli olmalı	1
17	Yatırımlara vergi muafiyeti sağlanması	1
18	Özel sektörün borçlanmasına sınır getirilmesi	1
19	Yap-İşlet-Devret modelinin revize edilmesi	1
	TOPLAM	51

Şekil 21. Ekonomi ve Sanayi Politikaları ile İlgili Beklentiler Kategorisinin Belge Temelli Frekansları

1.4.2.1. Üniversite Sanayi İş Birliğinin Sağlanması

Yapılan görüşmelerde ekonominin geliştirilmesi için benimsenmesi gereken politikalar açısından en sık dile getirilen konu üniversite-sanayi iş birliğinin sağlanmasıdır. Katılımcıların beklenti ifadeleri genel olarak incelendiğinde sanayi üretiminin bilimsel gelişmelerle desteklenmesi gerektiği fikri öne çıkmaktadır. Akademisyenlerin sanayicilerle bir arada bulunmasını sağlayacak yapıların oluşturulmasının ülke sanayisinin gelişmesi açısından önemi vurgulanmaktadır.

Söz konusu beklentiye ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Son 5 yılda yapılan hamleler de iyi niyetli ama sonuca varmadı. Niye sonuca varmadı? Potansiyel mi yoktu? Teknik mi yoktu? Bunu yapacak işçi, mühendis potansiyeli vardı ancak akademi ile bağlantıları çok sağlam kurulamadı. Kontrolü özel sektöre bırakınca da bir şekilde bu iyi niyetler suistimal ediliyor. Örneğin ODTÜ Makine Mühendisliği bölümünde akademik danışmanlarından biri Mercedes Türkiye'nin yöneticilerinden. Bölümün seçmeli derslerinden olan çizim dersinde bu firmaya yönelik çizimler yapılıyor.*

(K8)- *Sanayicinin şunu kabul etmesi lazım, üniversitenin getirdiği daha bilimsel, daha güvenli, belki daha az karlı ama gelişmeye daha açık. Anadolu sermayesi ile yaşanan sıkıntı da budur.*

(K8)- *Bugün devletin tüm kurumları THY, TÜBİTAK Uzay çalışmaları, ASELSAN kâr marjından taviz verdi, şimdi dünya markaları oldular. Bugün Türkiye'nin yerli bir uçağı, akıllı telefonu olabilir, bunun için günlük kâr marjımızdan taviz vererek akademi ve sanayiciye orta yolu buldurmalıyız.*

(K7)- *Teknolojiyi üretebilen bir ülke olma yolunda eğitim politikaları düzenlenmeli, devlet politikasıyla teşvikler oluşturulabilmeli, akademisyenlerle sanayicilerin bir araya gelebilmesi için akademisyenler teşvik edilmeli ve bazı ayrıcalıklar tanınmalı.*

(K22)- *Teknoloji üretebilmek için sürekli “neden?”, “nasıl?”, “ne için?” diye sorgulamamız gerek. Üniversiteler bu konuda daha etkin olmalı, özellikle mühendislik fakültelerine bütçe, ödenek ve desteklemeler açısından kolaylık sağlanmalı. Devletin bu alanlara ayırdığı bütçeler artırılmalı, Avrupa Birliği hibeleri bu alana yönlendirilmeli.*

(K22)- *Devlet sanayiye, sanayicinin üniversite ile iş birliği yapması hususunda teşvik verebilir, vergi kolaylığı sağlayabilir. Belirli bir ölçeğin üzerindeki sanayi işletmelerinin üniversiteden stajyer alması zorunluluğu getirilebilir. Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerdeki büyük ölçekli sanayi işletmelerinin belirlenmiş üniversitelere, Teknokentlere yatırım yapması durumunda kredi ve hibe imkanları sağlanabilir.*

1.4.2.2. Verilen Teşviklerin Denetlenmesi

Görüşmeler kapsamında en fazla katılımcının dile getirdiği beklenti devlet tarafından verilen teşviklerin denetlenmesi konusudur. 5 farklı katılımcı tarafından dile getirilen bu beklentiye dair ifadeler genel olarak incelendiğinde teşvik verilen sektörlerin doğru seçilmesi, bölgesel olarak teşvik sistemlerinin özelleştirilmesi, verilen teşviklerin sonuçlarının izlenmesi gibi hususlar bu alanda öne çıkmaktadır. Ayrıca teşviklerin denetlenmediği ve teşviklerin verilirken adam kayırmacılığın etkili olduğu izlenimi görüşmecilerin ifadelerinde dikkat çekmektedir.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Türkiye’de belli sektörlerle önemli teşvikler verildi, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine Kürt yerleşiminin yoğun olduğu bölgelerde yatırımların artması için bölgesel destek çok verildi. Ancak şunu gördük, o bölgeye gitmesi gereken teşvikler Akdeniz bölgesinde otel oldu. Teşvik sanayiye geliştirmek için önemli bir yöntem ama bunda denetim mekanizmasının olması lazım, yani bölgesel teşviğin Akdeniz’de otele dönüşmemesi lazım. Son 5 yılda çok başarılı teşvikler verildiği söyleniyor ama 5 yılda başarılı bir sanayi oluyor, 5 yılın sonunda fabrika iflas gösteriyor ve bedelsiz devrediliyor. Bu noktada çok sağlıklı bir denetim mekanizmasının kurulması gerekiyor.*

(K5)- *Devlet damızlık hayvanlar için teşvik veriyor, belirli bir işletme kurulumuna istinaden destek veriyor ancak insanlar devletin verdiği bu parayı alıyor ama işletmeyi kurmuyor, bu şekilde devlet imkanlarını suiistimal ediyor. Bence bu nitelikteki teşvik ve destek uygulamalarının iyi bir şekilde denetlenmesi, denetim sonucunda gerekli yaptırımların uygulanması gerekiyor. Teşvik alan kişi ve işletmelerin göstermelik projeler yapmasının önüne geçilip, gerçekten fayda sağlayan işlerin teşvik edilmesi, suiistimallerin ortadan kaldırılması gerekiyor.*

(K5)- *Batiya doğru gelirsek önceden Anadolu için “tahıl ambarı” deniyordu; ancak şu anda biz tahıl ürünlerini dışarıdan ithal ediyoruz. Tarıma verilen teşvikler yeterli gibi görünse de doğru alana yatırım yapılmadığı ve yeterli denetim sağlanmadığı için temel tarımsal ürünleri ithal etmek zorunda kalıyoruz. Tarımsal teşviklerin doğru planlanması ve iyi denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.*

(K26)- *Yürütülen teşvik sistemlerini destekliyorum. İnsanların iş kurabilmesi için sermaye desteği sağlanması gerekiyor ancak teşviklerin doğru kişilere, doğru zamanda verilmesi ve bunların denetlenmesi gerekiyor.*

(K9)- *"Teşvikler takip edilmesi gereken bir sistem. Tarımda verilen destekleme alımları ve destekleme nakdi yardımlarının çok fazla bir geri dönüşünün olmadığını görüyoruz. Biz hala dışarıdan tarım ürünü ithal ediyoruz, aynı hataya sanayide de düşülmemelidir.*

*Verilen teşvik ne kadar çıktı olarak bize dönüyor; input-output dönüşümüne dikkat etmemiz lazım. Eğer o dönüşümü sağlayamıyorsa, verimsiz bir sektöre kaynak aktarımı yapılıyorsa teşvik direkt kesilmeli. **Sanayi sektöründe de hangi alanlara teşvik veriliyorsa, devlet yakından takipçisi olmalı.***"

*(K14)- Teşvikler Atatürk döneminde hatta Osmanlı döneminde de var. Ben teşviklere çok olumlu bakıyorum. Sen devlet olarak bir teşvikte bulunmalısın ki özel sektör istenilen yatırımı yapabilsin. **Ancak teşvik usulü adam kayırma şeklinde olmamalı, gerçekten yatırım yapacak kişiler desteklenmeli.***

1.4.2.3. Özelleştirmelerin Durdurulması

Yapılan görüşmelerde 4 farklı katılımcı ülkedeki özelleştirmelerin durdurulması gerektiğini dile getirmiştir. Katılımcıların ifadeleri genel olarak incelendiğinde günümüze kadar yapılan özelleştirmelerin devletçi bir politikadan daha liberal bir anlayışa geçişin göstergesi olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca özelleştirmeler sebebiyle devletin bazı alanlardaki kontrol imkanlarının zayıfladığı da vurgulanan konular arasındadır. Yabancı firmaların satın aldığı bazı kamu işletmelerinin tekrar devletleştirilmesi gerektiği de dile getirilen beklentiler arasında öne çıkmaktadır.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

*(K5)- Türkiye ekonomisi dünyanın en büyük 17 ekonomisi, bu durum sanırım son 12 yıllık dilimde gerçekleşti. 1947 yılından itibaren yönümüzü ABD'ye dönmüşüz, o dönemden sonra liberal bir politikaya döndük ve bundan da hiçbir hükümet bu politikadan kurtulamadı. Devletçi politika anlayışı bu günlere gelemedi. **Ben özelleştirmeye karşıyım, devletleştirilen kurumların özelleştirilmesini doğru bulmuyorum.** Devletin THY örneğinde olduğu gibi elinde bulundurduğu kurumlardan birer dünya markası ortaya çıkarması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin biz tütün üreten bir ülkeyiz ve TEKEL devlete aitti, peki neden "Tekel 2000" gibi bir sigarayı tüm dünyaya satamıyoruz? Bu yönde çalışmalarının yapılması gerektiğini düşünüyorum. Ancak devlet bu tip işletmelerdeki personel fazlalığından kurtulmayı ve işletmeleri elden çıkararak hem satışından gelir elde etmeyi hem de vergi geliri elde etmeyi amaçlayarak hepsini özelleştirdi.*

*(K24)- **Bazı sektörlerin devletin elinde kalması gerektiğini, bunların özelleştirilmemesi gerektiğini düşünüyorum.** Teknoloji konusunda da devletin özel sektöre katkıda bulunması, destek vermesi gerektiğini düşünüyorum.*

*(K14)- Teşviklerin yabancılara verilmesine karşıyım, yerli sanayicimizi desteklemeliyiz. Aynı zamanda **özelleştirmelerin de doğru yapılmadığını düşünüyorum.** Ankara'ya ilk geldiğimde Özelleştirme İdaresi'nin binasının çok büyük olması dikkatimi çekmişti. Bir ülkenin Özelleştirme İdaresinin binası bu kadar büyük olmalı mı diye düşünmüştüm. Tamam özelleştirme olmalı, her şeyi*

devlet yapacak değil ancak özelleşen bu kurumların ne kadarı Türklere veriliyor? Ben yerel değerlerimizin yabancılara satılmasına karşıyım.

(K29)- Özelleştirme politikasının tamamen durdurulmasını talep ederdim. Özelleştirilerek satılan devletin bütün fabrikalarının derhal imkanlar dahilinde yeniden açılmasını ve yerli üretime geçilmesini talep ederdim.

1.4.2.4. Tutumlu Olma ve Tasarruf Anlayışının Teşvik Edilmesi

Yapılan görüşmelerde ülke sanayisinin gelişebilmesi için tasarruf anlayışının toplum tarafından benimsenmesi, devletin de bu alanda çaba göstermesi gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcılar özellikle dış ticaret açığının ortadan kaldırılabilmesi için yerli üretimin artırılması, ithal ürünler konusunda tasarruf anlayışı ile hareket etmek gerektiğini vurgulamıştır. Beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

*(K16)- Teknolojiyi çok yüksek fiyata alıyoruz, bu konuda bir bilinç gerekiyor. Japonya teknoloji konusunda bizden çok daha üstün ama insanlar bozulmadan yeni bir telefon almıyor. Bizde de öncelikle bu bilincin oturması gerekiyor. **Teknolojik araçların kullanımında tasarruflu olmamız gerekiyor.***

*(K9)- Hâlihazırda ihracata bağlı büyümenin daha çok teşvik edildiği bir dönemdeyiz, her ne kadar farklı isimlendirilse de yine biz dış ticaret açığımızı ihracatla kapatmaya çalışıyorsak, **öncelikle yurt içi tasarrufumuzu artırmamız lazım. Daha sonra bu tasarrufun yatırıma dönüşmesini sağlayacağız.** Yatırıma döndükten sonra da cari açığı ihracat ile kapatmaya çalışacağız. Tasarruf açığını kapatmak için en son kredi kartları ile ilgili bir düzenleme yapıldı. Eğer bu gerçekten uygulanabilirse, yasanın arkasından dolanılmazsa, yasadan kaçış olmazsa bence tek başına yeterli olmasa da büyük bir adımdır.*

*(K9)- Vergi alınması önemli ama vergiden de bir yönde vergi harcaması yoluyla vazgeçilerek tasarrufun artırılması güzel olabilir. Özetleyecek olursak, **önce iç tasarrufu artırmalıyız, sonra dış ticaret açığını düşürmeliyiz.***

1.4.2.5. Toplumdaki Dezavantajlı Gruplara Sahip Çıkılması

Yapılan görüşmelerde 3 farklı katılımcı toplumdaki dezavantajlı gruplara sahip çıkılması gerektiğine vurgu yapmıştır. İlgili beklentiye ait alıntılar şu şekildedir:

*(K2)- Dünya küçüldü, para kazanmak kolaylaştı, büyümek kolaylaştı; **siyasi iktidar ekonomik açıdan büyüyemeyen, aşağıda kalan insanların gönlünü almalı, daha onlardanmış gibi davranabilmeli.***

(K26)- Bazı kişiler üç beş kuruş kazanmak için evlere, iş yerlerine ve apartmanlara temizliğe, merdiven yıkamaya gidiyor. Bu işler resmi hale getirilebilir ve sonrasında bu işi yapabileceğini düşünenler bu birimlere baş vurabilir.

(K31)- *Bu ayrıştırmadan ziyade eğitimsiz bireylerin kendi haline bırakılması gibi bir durumdan da söz edilemez. Bu konuda kalifiye/nitelikli eleman mantığı işlemeli ve sınav/eğitim sisteminin dışındaki bireylere yönelik ayrıştırıcı politikalar yürütülmesi gerekiyor. Çemberin dışında kalan birey mantığı öncelikle o ülkedeki, kaba tabirle bahsettiğimiz başıboş kesimi, amaçsızlığa sürüklemekte ve ülkenin istihdam anlayışına tehdit oluşturmaktadır.*

1.4.3. Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanaklarının Artırılmasına Yönelik Beklentiler

Ekonominin geliştirilmesi teması içerisinde yer alan son kategori istihdam olanaklarının artırılmasına yönelik beklentilerdir. Çalışma kapsamında 14 farklı kod altında 43 beklenti ifadesi bu kategoriyi oluşturmuştur.

Tablo 27’de istihdam olanaklarının artırılması kategorisine ait kodlu bölümler ve frekansları yer almaktadır. Ayrıca Şekil 22’de belge temelli olmak üzere beklenti ifadelerinin kaç katılımcı tarafından ifade edildiği gösterilmektedir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen beklentiler genel olarak incelendiğinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışma hayatının düzenlenmesi, ülkenin gelecek projeksiyonlarında istihdam ihtiyacının ortaya konulması, bu ihtiyaçlar doğrultusunda da eğitim planlamasının gerçekleştirilmesi konuları öne çıkmaktadır.

Tablo 27. Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanaklarının Artırılmasına Yönelik Beklentiler Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

	Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanaklarının Artırılmasına Yönelik Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	İş sağlığı ve güvenliği konusunda iyileştirmeler yapılması	8
2	İstihdam ihtiyacına ilişkin projeksiyonların yapılması	7
3	İstihdam ihtiyacına göre eğitim planlaması yapılması	6
4	Kamu kurumlarının mülakatlarında adaletli olunması	4
5	İşsizlik oranlarının düşürülmesi için çalışma yapılması	4
6	Liyakati esas alan bir istihdam politikasının benimsenmesi	3
7	Etkin bir sosyal güvenlik sisteminin tesis edilmesi	2
8	Çalışma koşullarının iyileştirilmesi	2
9	Kayıt dışı istihdama caydırıcı tedbirler alınması	2
10	Sendikal hakların teminat altına alınması	1
11	Komşu ülkelerle vizelerin kaldırılması	1
12	Komşu ülkelerle ticari ilişkilerin geliştirilmesi	1
13	İş Kanunu'nun yenilenmesi	1
14	Devletin mali yükümlülüklerini zamanında yerine getirmesi	1
	TOPLAM	43

Şekil 22. Çalışma Hayatının Düzenlenmesi ve İstihdam Olanaklarının Artırılmasına Yönelik Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.4.3.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda İyileştirmeler Yapılması

Yapılan görüşmelerde çalışma hayatının düzenlenmesi kapsamında en fazla öne çıkan konu iş sağlığı ve güvenliği konusudur. 6 farklı katılımcı tarafından 8 kez

dile getirilen beklenti ifadeleri genel olarak incelendiğinde çalışma hayatında beşeri sermayeye değer verilmesi, kar amacı güden işletmelerin insan hayatına gereken özeni göstermesi, sendikal hakların kullanımı konusunda çalışanların desteklenmesi gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Yakın zamanda yaşanan depremler, maden kazaları gibi felaketler sonucunda, insan hayatına verilen değer hususunda ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesi gerektiği katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K12)- *Soma’da yaşanan faciadan sonra anladık ki birçok yaşamsal güvenlik önlemleri alınmamış. İnsan yaşamına değer verilmesi ve sanayi kuruluşlarının **insan yaşamını koruma için gerekli önlemleri alması sağlanmalı.***

(K11)- *Eskiden ara elemanların bu kadar fazla teknik bilgiye sahip olması istenen teknolojik çalışma ortamları yoktu, fabrikalar yenileniyor, her şey teknolojik. **Soma faciasının nedenlerinden biri: ara elemanların, iş güvenliği personelinin, dayıbaşlarının eğitim seviyesinin düşük olmasıydı.** Bu kaza daha az kayıpla engellenebilirdi. Maliyetleri düşürerek daha fazla kar elde etme amacı insana verilen değeri düşürüyor. Orada ölçümleri doğru yapacak, değerlendirecek ara elemanlara ihtiyaç var. Sanayi Bakanı da söylüyordu, “ara eleman arıyoruz, yok” diye. İnsanlardaki bu yüksek makam beklentisini değiştirmek lazım.*

(K24)- *İlkokul mezunları niteliksiz işgücü olarak çok kötü koşullarda çalıştırılıyor. Soma örneği gibi yerin altında, can güvenliği olmadan çalışıyorlar.*

(K24)- ***Kapitalist sistem kanlı yüzünü ülkemizde yeni yeni göstermeye başlıyor.** Yakın zamanda Soma olayında, Van depreminde bunu gördük. Daha fazla **para kazanmak uğruna insanların can güvenliği yok sayılıyor.***

(K24)- ***Çalışan insanların hem can güvenliği hem de iş güvencesi ile ilgili sıkıntıları var.** Benim annem PTT’de çalışıyor. Çalıştığı kurumun özelleştirilmesi gündemde ve annem ileride ne olacağına ilişkin bir belirsizlik içinde. Ülkede birçok konuda insanların kafasında soru işaretleri var. “Bu ülke nereye gidiyor?” “Benim hayatım ne olacak?” gibi. Benim ekonomi ve sanayi anlamındaki beklentim: **İnsanların iş güvencelerinin sağlanması, çalışılan ortamların güvenli hale getirilmesi,** sendikal hakların engellenmemesi. Benim annemin çalıştığı kurumda geçtiğimiz günlerde sendika tarafından grev kararı alındı. Ancak bu karara karşı insanların kapıları kapatılarak o sendikadan çıkmaları, aksi taktirde işten atılacakları söylendi.*

(K27)- *Sektörü ne olursa olsun, sektör içerisindeki tüm iş kolları bakımından zorunlu olan şey asgari düzeyde eğitimidir ve bu asgari eğitimin nereye kadar olacağı da yine bir önceki soru ile bağlantılı olarak kişinin ilgi alanının doğruca belirlenmiş olabildiği ve kişiye genel anlamda eğitim kapsamında okulun verebilecekleri verilmiş olmalıdır. Buna **iş ahlâkı iş güvenliği gibi konuları ciddiye alma ve bunlara riayet vs. girer.** Bu bilinç, bunları önemseyebilme, hatta rutin haline getirebilme bilinci oldukça önemli ve elzemdir. Dolayısıyla asgari eğitim düzeyinin kapsamında olmak zorundadır.*

(K8)- Mevcut çalışma koşullarının iyileştirilmesi Kuzey Avrupa’da başarılı olmuş bir yöntem. Mevcut çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ve devletim bazı sektörlerle müdahalesi ile daha fazla istihdam yaratılabilir. Bu gerçekten sonra sosyal güvenlik dediğimiz sistemin doğru işletilmesiyle yapılabilir. Türkiye’de en büyük sorun ekonominin büyümesinden ziyade sosyal güvenlik. Siz devlet olarak vatandaşın güvenliğini esas alıyorsunuz, varlığını onun üzerine kuruyorsunuz. Fakat diğer yandan pratikte vatandaşın güvenliğini sağlayamıyorsunuz, bu **hem iş ve sosyal güvenliği bazında değerlendirilebilir, hem de gündelik hayatındaki güvenlik açısından değerlendirilebilir**. Eğer bir vatandaşın “şimdi ne olacak?” korkusu varsa siz vatandaşınızı şirketlerin eline bırakmışsınız demektir. Devlet olarak vatandaşınızı sadece kar amacı güden bir şirketin vicdanına bırakamazsınız. Çünkü vatandaş, şirket için gözetilmesi gereken bir değer değil sadece üretimde bir girdidir. Ondan alacağı bir potansiyel, bir kar vardır, vatandaş potansiyelinin de üstüne çıkacaktır, yani yeni alınmış bir makineden farksızdır. **Dolayısıyla sizin yasalarınızda iş güvenliği, sosyal güvenlik, işsizlik durumunda vatandaşa ne olacağını güvence altına almalısınız ki, sistem buna göre işlesin. Dediğim gibi %100 veya %95 istihdamın mevcut sistemde mümkün olduğuna inanmıyorum.**

(K34)- Eğitimsiz bireyler hali hazırda icra ettikleri yahut iş gücü açığı barındıran icra etmek istedikleri meslekler hakkında nitelikli bir eğitim alacaklardır. Yapılan işlerdeki çıktı verimi artacaktır. Eğitimsiz insanlar kendilerini donanımlı hissedecekler, **sosyal özgüven kazanacaklardır. İş kazaları azalacaktır. Uzmanlaşma artacaktır.**

1.4.3.2. İstihdam İhtiyacına İlişkin Projeksiyonların Yapılması

Yapılan görüşmelerde 7 farklı katılımcı istihdama ilişkin gelecek projeksiyonlarının ortaya konulması ve bu kapsamda planlamalar yapılması gerektiğini dile getirmiştir. İlgili beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K6)- Devlet istihdam konusunda daha fazla sorumluluk alarak, istihdamı tamamen özel sektöre bırakmamalıdır. Devlet demek güvence demektir, bu sebeple **devlet istihdam ihtiyacı olan alanları belirlemeli, bu alanlarda eğitim almış kişilerin devlet güvencesiyle istihdama katılımını sağlamalı, eğer istihdam edilme imkanı olmayan bölümler varsa bu bölümlerde bazı kısıtlamalara gitmelidir.**

(K22)- Bu konuya ilgili **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının içerisinde ayrı bir müdürlük veya bağımsız bir kurum oluşturulabilir** ve piyasada eksik iş gücü olan, **açığın olduğu işgücünün tespit edilip** buraya yönelik niteliksiz olan işgücüne bir nevi nitelik kazandırılması suretiyle piyasaya kazandırılması ve Türkiye’deki işsiz vatandaşların, **vasıfsız işgücünün vasıflı hale getirilmesi sağlanabilir.**

(K34)- Ekonomik olarak liberal sistemi benimsemektense, Türkiye’de ekonomik alanda “Devletçilik” ilkesi kapsamında hareket edilmesi gerektiğine inanıyorum. Ekonomik büyümede yabancı kaynak elbette önemlidir ancak özel mülkiyette yabancılara kesinlikle sınırlı haklar verilmesi gerektiğine inanıyorum.

Devlet ekonomi politikalarını planlarken kendi iş gücünü ve potansiyeli, kendi sermayesini yahut kendi vatandaşının sermayesini kaynak olarak ele almalıdır.

1.4.3.3. İstihdam İhtiyacına Göre Eğitim Planlaması Yapılması

Yapılan görüşmeler kapsamında, bir önceki beklenti ifadesi ile bağlantılı olarak, istihdam ihtiyacına yönelik yapılan projeksiyonlar rehberliğinde eğitim planlamasının yapılması gerektiği ifade edilmiştir. 6 farklı katılımcı tarafından dile getirilen bu beklenti ifadeleri genel olarak incelendiğinde, yükseköğretim kurumlarının yapılanması ve mesleki eğitime ilişkin adımların ülkenin gelecekteki istihdam ihtiyacına göre şekillendirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K6)- *Devlet demek güvence demektir, bu sebeple **devlet istihdam ihtiyacı olan alanları belirlemeli, bu alanlarda eğitim almış kişilerin devlet güvencesiyle istihdama katılımını sağlamalı, eğer istihdam edilme imkanı olmayan bölümler varsa bu bölümlerde bazı kısıtlamalara gitmelidir.***

(K13)- *Üniversitelerde (mezun sayılarının yüksek olduğu ve istihdam olanakları sınırlı olan) bazı bölümler var, Eğitim fakültelerine ek olan Fen Edebiyat Fakülteleri gibi, **Devletin muhakkak bu bölümler açısından bir politika üretmesi gerekiyor.** Bu bölümlerdeki öğrenciler zaten hâlihazırda mezunları işsiz olan bir alanda oldukları için işsiz olarak okuldan çıkıyorlar.*

(K14)- *"**Biz herkesi işe alacakmış gibi, okumayacak kesimi de okutuyoruz.** Her tarafta "garson araniyor" yazısı var ama bu ülkede işsiz sayısı çok fazla. Bu kadar garsonun arandığı bir ülkede nasıl işsizlik olur? Eğitim seviyesi arttıkça insanlar "ben bu işte mi çalışacağım" demeye başlıyor. Artık bu egoya sahip bir insanın garsonluk yapması çok zor çünkü biz eğitimle, eğitim almış insanların garsonluk yapamayacağı eğitimini veriyoruz.*

***Ülkemizde öyle bir sistem olmalı ki manav da eğitim almalı.** Teorik bilgi vermene gerek yok; davranış şekli, halkla ilişkiler, hitabet konularında eğitim verilmeli. Halkla İlişkiler okuyoruz, halkla ilişki kurmuyoruz. Halkla ilişki kuran adama Halkla İlişkiler bölümü okutmuyoruz. Bu ülkede işsizlik var dendiğinde ben inanmıyorum çünkü bu ülkede beğenmemelik var, eğitimle insanların egosunun iş beğenmemesi var.*

*Ülkemizdeki öğrencilerin sadece %10'u bölümünü severek okuyordur, geri kalan %90'ı ise iş bulmak için okuyordur. Aranılan garson sayısı neredeyse işsizliği giderebilecek kadar fazla ama biz iş beğenmiyoruz. İnsanlar "bu kadar okudum, garson olmamalıyım" diye düşünüyor. **Eğer herkes okumazsa bu beklenti de bu kadar yüksek olmaz."***

1.4.3.4. Kamu Kurumlarının Mülakatlarında Adaletli Olunması

Yapılan görüşmeler kapsamında 3 farklı katılımcı tarafından kamu kurumlarının personel temininde adaletli olunması gerektiği dile getirilmiştir. Genel olarak katılımcıların ifadelerinde kamu kurumlarındaki mülakatların daha şeffaf ve adaletli bir şekilde uygulanması görüşü öne çıkmaktadır. Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *İstihdam konusunda kendi bölümüm olan Hukuk açısından bakacak olursak, bölümümden mezun olan birinin planlayabileceği meslekler avukatlık, hakimlik ve savcılık. Hakimlik ve savcılık mesleği devletin yaptığı sınavlar aracılığıyla erişilebilen meslekler. Ancak bu sınavlara baktığımızda mülakatlarda büyük bir sıkıntı görünüyor. Hakimlik-savcılık sınavları hukuk öğrencilerinin kafasında büyük bir soru işaretidir. Bunun sebebi, yazılı sınavlarda objektif bir değerlendirme yapılabilmesine karşın **sözlü mülakatlarda bu objektifliğin sağlanamadığı, insanların siyasi düşüncelerine, ideolojilerine göre seçildiği düşüncesidir. Hakimlik-savcılık sınavlarına girecek adayların en büyük kaygısı bu. Hukuku, adaleti uygulayacak insanların bile adaletli seçilmediği düşüncesi insanların kafasındaki adaletsizlik algısının yerleşmesine sebep oluyor.***

(K29)- *Lise ve lisans mezunu kişiler için kamu kesiminde KPSS'nin bir ölçüt olduğunu düşünmüyorum. Bu sınavda kişiler rakiplerine fark atsa bile mülakat sisteminden dolayı rakiplerinden eğer siyasi bir bağlantıları yok ise hiçbir farkları olmayacak. **Bundan dolayı mülakat sisteminin kesinlikle kaldırılmasını beklerdim.***

(K35)- ***Hakim-savcılık hususunda da mülakatlar insanların adalete olan güvenini kırmaktadır.** Zaten yazılı sınav doğrultusunda başarı ölçümü yapılırken sözlü mülakatta iktidarın kendi adamlarını yargının en üstlerinde istihdam etmek istemesi şaşırılacak bir şey değildir. Taraflı ve özgür karar alamayan hakim-savcılar adaletin en büyük düşmanlarıdır. Mülakat usulü bu haliyle mevcut oldukça tarafsızlığın mümkün olup olmadığı hep tartışılmaya muhtaçtır.*

(K35)- *Hakim-savcılık gibi kutsal mesleklerde alımların tarafsız ve adil olması gerekmektedir. **Sözlü mülakatın yapısı çok daha şeffaf hale getirilmeli, getirilemiyorsa da tamamen kaldırılmalıdır.** Yazılı sınavda başarı ölçümü gayet de yapılabilir. Demem o ki, hukuk alanında çok temel değişikliklere ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum ve ideal iktidardan da bu doğrultuda hareket etmesini bekliyorum.*

1.5. Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde uluslararası ilişkiler konusundaki beklentiler teması üç farklı kategori altında değerlendirilmiştir. Tablo 28'de belirtildiği üzere bu üç kategori kapsamında 141 beklenti ifadesi bulunmaktadır.

Tablo 28. Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler Temasına Ait Kategoriler

	Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler	Kodlu Bölümler
1	Uluslararası diplomasi yaklaşımı	79
2	Ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleri	32
3	Uluslararası İlişkilerdeki temel sorunlar	30
	TOPLAM	141

Uluslararası ilişkiler temasını oluşturan kategoriler genel olarak değerlendirildiğinde, 79 beklenti ifadesi içeren uluslararası diplomasi yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. 32 beklenti ifadesinin yer aldığı ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleri kategorisi ve 30 beklenti ifadesinin bulunduğu uluslararası İlişkilerdeki temel sorunlar kategorisi diğer kategorileri oluşturmaktadır

Şekil 23.'te uluslararası ilişkiler konusundaki beklentilerin hiyerarşik kod-alt kod modeli yer almaktadır. Bu model oluşturulurken her bir kategori bünyesinde en sık dile getirilen 5 beklentiye yer verilmiştir. Kategoriler kapsamında yer alan kodların kapsamlı incelemesi sonraki bölümde bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında gençlerin uluslararası ilişkiler alanına dair beklentilerinin, temelde üç ana kategori altında toplandığı görülmektedir. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı, Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri ve Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar. Bu kategoriler, gençlerin global düzeyde uluslararası ilişkileri ve dış politikayı nasıl algıladıklarını ve ne tür beklentilere sahip olduklarını gözler önüne sermektedir.

Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı kategorisi, gençlerin barışçı ve çözüm odaklı bir küresel siyaset anlayışı benimsemelerini, dış politikada menfaatler ve toplumsal hassasiyetler dengesinin gözetilmesini, uluslararası ilişkilerde çıkarlarımıza odaklı siyaset izlenmesini ve milli değerlerimizle uyumlu bir dış politika uygulanmasını içeriyor. Ayrıca gençlerin çok yönlü bir dış politika anlayışının benimsenmesini ve ekonomik liderlik/bağımsızlık vizyonunun benimsenmesini de önemsendiği görülüyor.

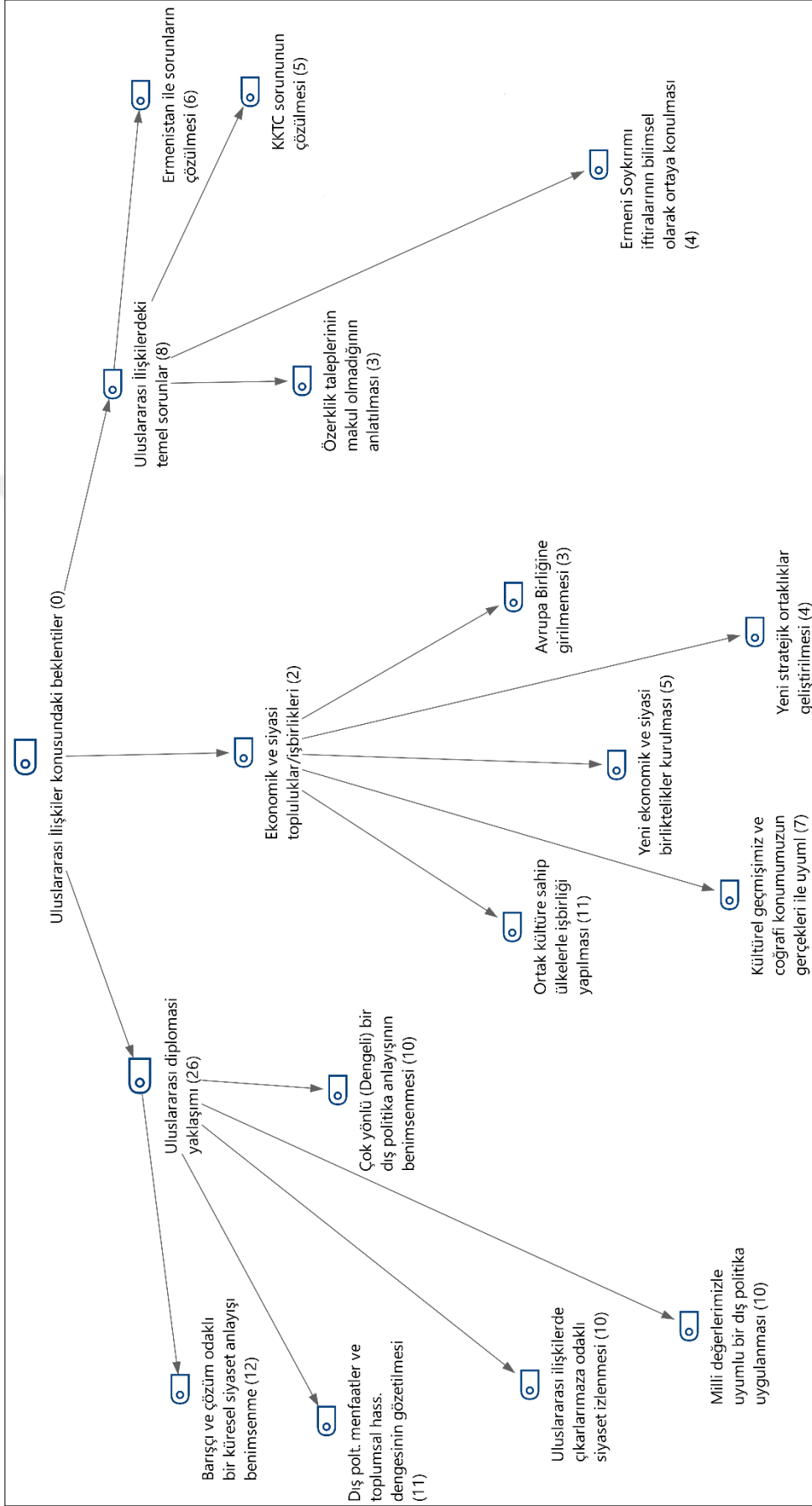
Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri kategorisi, gençlerin uluslararası topluluklar ve iş birlikleri ile ilgili beklentilerini ve görüşlerini yansıtıyor. Bu beklentiler arasında ortak kültüre sahip ülkelerle iş birliği yapılması, yeni ekonomik

ve siyasi birliktelikler kurulması ve yeni stratejik ortaklıklar geliştirilmesi gibi başlıklar yer alıyor.

Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar kategorisi ise gençlerin global sorunlara dair görüş ve beklentilerini ifade ediyor. Bu başlıklar arasında Ermenistan ve KKTC ile ilgili sorunların çözülmesi, ana dilde eğitim ve kamu hizmeti alma hakkının tanınması ve Kürt sorununun çözülmesi gibi meseleler yer alıyor.

Bu üç kategorinin altında toplanan gençlerin uluslararası ilişkilere dair beklentileri, gençlerin küresel meselelere dair bakış açılarını, değerlerini ve hedeflerini ortaya koymaktadır.

Şekil 23. Uluslararası İlişkiler Konusundaki Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

1.5.1. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı

Uluslararası ilişkiler konusundaki beklentiler teması kapsamında en çok öne çıkan kategori uluslararası diplomasi yaklaşımıdır. Yapılan görüşmeler kapsamında uluslararası diplomasi yaklaşımı kategorisinde 14 farklı kod altında 79 beklenti ifadesi dile getirilmiştir.

Tablo 29’da uluslararası diplomasi yaklaşımı kategorisine ait kodlu bölümler yer almaktadır. Kodlu bölümler genel olarak incelendiğinde barışçı ve çözüm odaklı bir küresel siyaset anlayışının benimsenmesi kavramının öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca dış politikada toplumsal hassasiyetler ile ülke menfaatleri arasında bir denge gözetilmesi gerekliliği de en sık dile getirilen diğer bir beklenti olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 29. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı		Kodlu Bölümler
1	Barışçı ve çözüm odaklı bir küresel siyaset anlayışı benimsenmesi	12
2	Dış politikada menfaatler ve toplumsal hassasiyetler dengesinin gözetilmesi	11
3	Uluslararası ilişkilerde çıkarlarımıza odaklı siyaset izlenmesi	10
4	Milli değerlerimizle uyumlu bir dış politika uygulanması	10
5	Çok yönlü (Dengeli) bir dış politika anlayışının benimsenmesi	10
6	Ekonomik liderlik/bağımsızlık vizyonunun benimsenmesi	5
7	Dünyadaki zulümlere tepki gösteren bir dış politika uygulanması	4
8	Komşu ülkelerle daha sağlıklı ilişkiler geliştirilmesi	4
9	Dış Politikada atılan adımların halka doğru anlatılması	3
10	Uluslararası hukuk ve diplomasinin doğru şekilde kullanılması*	3
11	İçe kapanık olmayan bir uluslararası siyaset benimsenmesi	2
12	Uluslararası ilişkilerde eşit egemenlik anlayışının hakim olması	2
13	Dış politikada önyargıların ortadan kaldırılması	2
14	Nitelikli diplomatların görevlendirilmesi	1
TOPLAM		79

Şekil 24. Uluslararası Diplomasi Yaklaşımı Kategorisinin Belge Temelli Frekansları

Şekil 24'te uluslararası diplomasi yaklaşımı kategorisine ait kodların belge temelli frekansları yer almaktadır. Bu kapsamda katılımcıların 11'i barışçı ve çözüm odaklı bir küresel siyaset anlayışının benimsenmesi kavramını öne çıkarmıştır.

1.5.1.1. Barışçı ve Çözüm Odaklı Bir Küresel Siyaset Anlayışı Benimsenmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında uluslararası diplomasi yaklaşımı kategorisinde, 11 farklı katılımcı tarafından 12 kez dile getirilmek suretiyle, en çok öne çıkan beklenti barışçı ve çözüm odaklı bir küresel siyaset anlayışının benimsenmesidir. Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *Komşu ülkelerin ya da sürekli temas halinde olduğumuz ülkelerin sıkıntılarında, taraf olmaktan ziyade, **daha çözüm odaklı ve ılımlı bir üslup benimsememiz gerektiğini düşünüyorum.** Sıkıntı yaşayan ülkeleri “nasıl ortak bir paydada buluşturabilirim?” kaygısı ile davranılması gerektiğini düşünüyorum. Uluslararası arenada uzlaştırıcı ve arabulucu olunması gerekiyor.*

(K6)- *Uluslararası vizyonumuzun iki temel unsuru “barış” ve “değerlerimize sahip çıkma” olmalı.*

(K12)- *Bölgesel güç olmak için atılacak bir adım da **komşu ülkelerle ilişkilerin daha sağlıklı hale getirilmesi.** Bölgemizde sorunlar yaşadığımız Ermenistan, Yunanistan gibi ülkelerle daha sağlıklı ilişkiler kurmalıyız.*

(K13)- *Kendi halkımızın hoşuna gitse de **bazı uluslararası tepkilerimizin fevri olmaması gerekiyor.** Tavrılarımızın diğer Ülkelerden nasıl görüldüğünü ve nasıl algılandığını düşünmemeliyiz.*

(K24)- Ülkemizin dış politikasında da **sert söylemlerin ve ötekileştirmenin olduğunu görüyoruz**. Esad'a karşı olan söylemler, Mavi Marmara olayındaki açıklamalar dış politikada da bu tarzın benimsendiğini gösteriyor. **Ancak dışarıya karşı bütün bu sert çıkışları yapmaya yeterli altyapısı olmayan bir ülkemiz**. Ben çevremizdeki ülkelere kafa tutacak kadar güçlü durumda olduğumuzu düşünmüyorum.

(K24)- Gelişmişlikten bahsederken Avrupa'dan, Çin'den, Japonya'dan bahsederken sanayisi olmayan ama nüfusu çok olan bir İslam coğrafyasına yakınlaşmanın çok doğru olduğunu düşünmüyorum. Ayrıca doğuya dönme, İslam coğrafyasına yönelme düşüncelerinin Türkiye'nin genelini yansıtmadığını düşünüyorum. **Daha barış yanlısı, daha ılımlı bir dış politika izlememiz gerektiğini düşünüyorum**.

(K27)- Uluslararası siyasette menfaat odaklı siyaset benimsenmelidir fakat bu benimseme katı olmamalıdır. Yani menfaatinize diye ilkelerimize insan haklarına aykırı aktif veya pasif davranışlarda bulunmamalıdır. Örneğin güçlü olması bizim için olası tehdit oluşturan veya güçsüz olması menfaatinize olan bir devletin iç savaşı veya içerisinde meydana gelen insanlık suçlarına sırf karışıklık menfaatinize diye gözlerimizi kulaklarımızı kapatmamalıyız. Onun dışında **uluslararası ilişkilerde uzlaşmacı ve gelişmelere ve yeniliklere açık bir tutum izlemeli** tabiri caizse oyunun dışına çıkmamalıyız.

(K9)- "Dünyaya karşı şu anki vizyonumuz komşularla sıfır sorun politikasıydı. Ancak şu anda komşularımızın kendi içlerinde yaşadığı iç savaş gibi sorunlardan dolayı, komşularımızla iyi ilişkiler sürdürüremiyoruz. Diplomatik ilişkiler seviyesini düşürmek zorunda kaldık, fakat attığımız adımlarda, yaptıklarımız kadar yapmadıklarımız da bence önemli.

Yani başımızdaki bir savaşa halen doğrudan müdahale etmemiş olmamız, sadece kendi sınırlarımızı korumakla yetinmemiz barışçıl bir devlet olduğumuz yönünde önemli bir göstergedir, dış dünyadan da böyle görüldüğünü düşünüyorum."

(K28)- **Uluslararası ilişkilerde temel vizyon, "yurtta sulh cihanda sulh" anlayışı olmalıdır**. Küresel siyasette genel tutum tarafsızlık olmalıdır. Bölgesel anlaşmazlıklara taraf olmak iç siyasette de tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. Bir ülkenin temel dış politika amacı kamunun yararını gözeterek ulusal çıkarların korunmasıdır.

(K29)- Komşularımız ile ilişkilerimiz **nefret düzeyinde olmamalıdır**. Unutulmamalıdır ki komşuları güçlü ise Türkiye de güçlüdür. Komşularımızın içişlerine müdahale etmemeliyiz ve onların da bizim içişlerimize müdahale etmelerine müsaade etmemeliyiz.

(K32)- Uluslararası İlişkiler konusunda temel olarak "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" prensibini ilke edinerek **barışçıl politikalar sürdürülmeli** ve diğer ülkelerle yalnızca pragmatik açıdan yakınlıklar kurulmalıdır.

(K35)- Gerekli şartları sağlayarak Avrupa Birliği'ne girişimiz sağlanmalıdır. Sınır komşularımızla çeşitli anlaşmalar yaparak **hem aramızı düzeltmeli** hem de bu anlaşmalar kapsamında **ekonomik iş birlikleri ile iki taraflı ekonomilerimizi kalkındırmalıyız**.

1.5.1.2. Dış Politikada Menfaatler ve Toplumsal Hassasiyetler Dengesinin Gözetilmesi

Yapılan görüşmelerde 8 farklı katılımcı tarafından 11 kez ifade edilen diğer beklenti dış politikada menfaatler ve toplumsal hassasiyetler dengesinin gözetilmesi kavramıdır. Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, uluslararası ilişkilerin menfaat temelli şekillendirilmesinin kendi kültürümüz, insan hakları ve toplumsal hassasiyetler açısından sakıncalı durumlara sebep olabileceği dile getirilmiştir. Bu kapsamda özellikle toplumsal hassasiyetlerden vazgeçmeden, dengeli bir küresel siyaset anlayışının benimsenmesi talep edilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Dış siyasette çıkarlar ve hassasiyetler hususunda, bunlardan birinden vazgeçmek zorunda değiliz. **Menfaat – hassasiyet dengesini kurabiliriz.***

(K8)- *Burada **hassasiyet- menfaat dengesi kurulabilir; Kuzey Irak ile kurulduğunu gördük.** Ermenistan ile kurulacak ilişkiler Türkiye'ye çok verimli sonuçlar getirecek, karşılıklı iyi niyet lazım. Ancak iyi niyet uluslararası ilişkilerde çok görmediğimiz bir şey. Kuzey Irak'ta Barzani belli niyetlerinden vazgeçti, Türkiye de bazı niyetlerinden vazgeçti ve iki taraf da karlı anlaşmalar yaptı.*

(K11)- *İsviçre'de Avrupa Birliği'ne girilip girilmesi halka soruluyor, her ne kadar bu bir dış politika meselesi olsa da halk istemiyorsa o zaman girmeyelim Avrupa Birliği'ne diyebiliyorlar. **Dış politikada bu iki dengeyi iyi kurmak lazım,** bunda en önemli unsur şeffaflık. Düşüncelerinizi halka anlatacaksınız.*

(K7)- *Devlet politikası üretme konusunda romantik arayışlara girilmemeli, devlet kendi çıkarlarını korumalı, bunun için de ittifaklar kurmalı ama **çıkartları ile değerleri arasındaki dengeyi de korumalıdır.***

(K27)- *Uluslararası siyasette menfaat odaklı siyaset benimsenmelidir fakat bu benimseme katı olmalıdır. Yani **menfaatimize diye ilkelerimize insan haklarına aykırı aktif veya pasif davranışlarda bulunmamalıdır.** Örneğin güçlü olması bizim için olası tehdit oluşturan veya güçsüz olması menfaatimize olan bir devletin iç savaşı veya içerisinde meydana gelen insanlık suçlarına sırf karışıklık menfaatimize diye gözlerimizi kulaklarımızı kapatmamalıyız. **Onun dışında uluslararası ilişkilerde uzlaşmacı ve gelişmelere ve yeniliklere açık bir tutum izlemeli** tabiri caizse oyunun dışına çıkmamalıyız.*

(K9)- *Uluslararası ilişkilerde Türk Milleti olarak toplumsal hassasiyetlerimiz çok önemli, fakat pratiğe baktığımızda ülkelerin dostları olmaz sadece müttefikleri olur, bu da konjonktürel durumlarda olur.*

(K9)- *"**Tabi ki bir birliğin içerisinde yer almamız gerektiğini düşünüyorum ama bu birlik hangisi olur bunu siyasi konjonktür belirleyecek.** Tek bir birlik mi olmalı yoksa adı konulmamış, sınırları çizilmemiş bir yapıda mı*

olmalıyız? Örneğin hem AB hem de Şangay 5'ine üye olmak gibi. Bunun yerine **toplumsal hassasiyetlerimizi de gözetebileceğimiz bir birlik mi olmalı?**

Örneğin bundan önce Suriye'de bir savaş çıkmamış olsaydı, belki şu anda bizim Suriye ile sınırlarımız olmayacaktı. Mısır'da bir askeri darbe olmamış olsaydı, belki Mısır'la çok daha fazla diplomatik ilişkiler geliştirecektik. Tarihe baktığımız zaman zaten bize miras olarak **Osmanlı'dan kalan topraklarımızda kurulan yeni devletlerle yüksek seviyede kültürel, siyasi, diplomatik ilişkiler geliştirmemiz olağan bir şeydir ve toplumsal olarak bu Avrupa'dan daha çok kabul görececek bir durumdur."**

(K1)- Uluslararası Siyasette denge politikası güdülmesi taraftarıyım. **Toplumsal çıkarlar ile milli hassasiyetleri de dengelemek lazım.** "Tamamen çıkarlarımızı düşünüyüm, toplumsal hassasiyetleri bırakayım" demek olmaz. Bunun tersi de mümkün değil. Bunu dengeleyerek uluslararası çizgimizi belirlememiz lazım. Örneğin kendi milli değerlerimize aykırı bir uluslararası politika uygulanmaması gerekiyor, bu durum her ne kadar ülke çıkarlarına uygun olsa da milli değerlerimizin geri plana atılmaması gerekiyor. **Uluslararası ilişkilerde milli değerler ve ülke menfaati dengesi ne kadar çok gözetilirse ülkemizin itibarı o kadar yükselecektir.** Her ülkeye karşı belirli sınırlar çerçevesinde ilişki kurmak, ticaret yapmak ve belirli siyasi politikalar gütmek gerekiyor. Peşinen bazı sebepler öne sürülerek bazı ülkelerle diplomatik ilişkilerin kesilmesini doğru bulmuyorum.

(K36)- Toplumun hassasiyetlerini karşısına alacak dış politikalardan çekinilmeli ancak bununla birlikte ülkenin çıkarları da göz önünde bulundurulmalıdır.

1.5.1.3. Uluslararası İlişkilerde Çıkarlarımıza Odaklı Siyaset İzlenmesi

Yapılan görüşmelerde 8 farklı katılımcı tarafından uluslararası ilişkilerde ülke çıkarlarının merkeze alındığı bir anlayışın hakim olması gerektiği dile getirilmiştir. Genel olarak ifadeler incelendiğinde, ülkeler arası ilişkilerin dostluk ekseninde değil çıkarlar ekseninde şekillenmesi gerektiği, pragmatist bir yaklaşım dahi olsa ülke çıkarına olan iktisadi ve stratejik ortaklıkların kurulması gerekliliği öne çıkarılmıştır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K13)- Yakınıımızdaki İran ve Rusya'nın sağlam bir devlet geleneği var. Uluslararası ilişkilerde dost-düşman kavramı yanlış bir yaklaşım; **Uluslararası ilişkilerde çıkar odaklı hareket etmeliyiz.** İran ve İsrail ile ilişkiler çıkarlarımıza uyuyorsa ona göre hareket etmeliyiz. Aynı şekilde ABD, Avrupa Birliği, Rusya, Çin, Hindistan ile ilişkilerimizi de çıkar odaklı değerlendirmeliyiz. Örneğin, Çin, Hindistan ve Brezilya ekonomileri şu an yükselişte, bu durumu kendi lehimize kullanabiliriz. Bu ülkelerle Petrol anlaşmaları yapmak sureti ile veya Çin ile yapılması planlanan füze anlaşması gibi. Çıkarlarımız için daha uygunsa ABD veya Rusya ile füze anlaşması yaptıktan sonra Çin ile birlikte yerli unsurların da kullanılmasıyla ortak bir şekilde üretim yapmak gayet güzel bir olay ve

gelişmedir. Kendi savaş gemimizi üretmemiz, tank ve helikopter üretmemiz gerekir, bunlar önemli şeyler.

(K13)- **Uluslararası ilişkilerde dostluklar yoktur, çıkarlar vardır. Uluslararası siyasette duygusal düşünmemek gerekiyor.** Azerbaycan ile bir dostluğumuz var ama bu durum ticaretimize aynı şekilde yansımıyor.

(K17)- **Uluslararası ilişkilerde tamamen menfaatlerin ve iktisadi ilişkilerin ön planda olmasından yanayım.** Bu manada yapılması gereken iktisadi, ekonomik ilişkiler. Eğer biz ekonomik anlamda müreffeh bir hayat yaşarsak, bizim milli reflekslerimiz yumuşayabilir.

(K28)- **Uluslararası ilişkilerde temel vizyon, “yurtta sulh cihanda sulh” anlayışı olmalıdır.** Küresel siyasette genel tutum tarafsızlık olmalıdır. Bölgesel anlaşmazlıklara taraf olmak iç siyasette de tehlikeli sonuçlar doğurabilmektedir. **Bir ülkenin temel dış politika amacı kamunun yararını gözeterek ulusal çıkarların korunmasıdır.**

(K29)- **Libya ve İsrail ile ilişkilerimizi sıkı tutmalıyız. Özellikle İsrail ile ekonomik alanda da iş birliği yapmalıyız.** Filistin’in hataları yüzünden sırf ülkemizin çoğu Müslüman diye İsrail’e cephe almamalıyız. İsrail ile stratejik iş birliğimiz Türkiye’nin her zaman çıkarına olacaktır.

(K29)- **Mısır ile ilişkilerimizi düzeltmeliyiz. Akdeniz’deki iddialarının bakımından bunu yapmalıyız.** Avrupa Birliğine giriş sürecimiz kaç yıllardır ısrarla engellenmekte sürekli pürüz çıkarılmaktadır. Bundan dolayı Türk Devletleri teşkilatını bir Avrupa Birliği düzeyine çıkarmak için iktidar çabalamalıdır. Şu anda Avrupa birliğinin 1950’lerdeki hali olan Avrupa kömür çelik topluluğu düzeyinde olan **Türk Devletleri teşkilatına gereken önem verilerek ekonomik siyasi stratejik açılardan her türlü iş birliği ile Avrupa birliğine rakip olacak seviyeye gelmeliyiz.**

(K30)- **Ülkelerin dostları değil siyasi çıkarları vardır ilkesi gereği bütün ülkelerle zaman ve duruma uygun pragmatik ilişkiler içerisinde olmak gerekir.** Bunun yanında sınırların korunması ve tam bağımsızlıktan ödün vermeden duruma göre sert duruma göre daha soft bir uluslararası ilişki içerisinde olunmalıdır.

(K32)- **Uluslararası ilişkiler konusunda temel olarak “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibini ilke edinerek barışçıl politikalar sürdürülmeli ve diğer ülkelerle yalnızca pragmatik açıdan yakınlıklar kurulmalıdır.**

(K33)- **Ülkeler her zaman kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir.** Durumun şartlarına göre tavır belirlenerek iktidarın her zaman halkının çıkarını düşünmelidir.

1.5.1.4. Milli Değerlerimizle Uyumlu Bir Dış Politika Uygulanması

Yapılan görüşmelerde 7 farklı katılımcı tarafından dış politikanın milli değerlerimizle uyumlu olması gerektiği ifade edilmiştir. Belirtilen ifadeler genel olarak incelendiğinde, kültürel, milli ve dini değerlerimizin uluslararası siyaset

anlayışımızda belirleyici olması gerektiği, bu değerlere aykırı iş birliklerinin uygun olmayacağı görüşü öne çıkmaktadır.

Söz konusu koda ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- **Örneğin kendi milli değerlerimize aykırı bir uluslararası politika uygulanmaması gerekiyor, bu durum her ne kadar ülke çıkarlarına uygun olsa da milli değerlerimizin geri plana atılmaması gerekiyor.** Uluslararası ilişkilerde milli değerler ve ülke menfaati dengesi ne kadar çok gözetilirse ülkemizin itibarı o kadar yükselecektir. Her ülkeye karşı belirli sınırlar çerçevesinde ilişki kurmak, ticaret yapmak ve belirli siyasi politikalar gütmek gerekiyor. Peşinen bazı sebepler öne sürülerek bazı ülkelerle diplomatik ilişkilerin kesilmesini doğru bulmuyorum.

(K2)- Batıya özenmek yerine **kendi kültürümüze sahip çıkmalıyız.** Batının kültürünü alıp, onlara benzemek yerine sadece bilimini takip edebiliriz.

(K6)- İktidar **uluslararası ilişkilerde halkın tarihi, dini ve etnik değerlerini temsil etmeli.** Bu değerleri koruyan dışarı ile de barışık bir vizyona sahip olmalı. Örneğin sözde Ermeni soykırımı konusunda ülkenin tarihi değerlerini, toplumsal hassasiyetleri düşünerek dış politika yapılmalı.

(K6)- Uluslararası vizyonumuzun iki temel unsuru “barış” ve “değerlerimize sahip çıkma” olmalı.

(K6)- Yabancı bir ülkeyle yürütülen iyi ilişkiler halkın değerlerini yıpratmamalı.

(K11)- Ülkemiz adına buradaki sorunun hassasiyetlerimiz ve çıkarlarımız açısından düşündüğümüzde bir denge kurulmasının zor olduğunu düşünüyorum. Ancak Türkiye’de kime sorarsanız sorun Kıbrıs’ı vermekten yana olmaz.

(K18)- Türkiye’nin uluslararası siyasetini değerlendirirken aklıma Selahattin Eyyubi’nin vasiyeti geliyor. Selahattin Eyyubi vasiyetinde, ondan sonraki gelen nesillere “Batı bundan sonra size birleşip gelecek, Yahudi ve Hristiyan birleşip öyle saldıracak” diyor. Nitekim şimdiki yaşadığımız durum bu şekilde. **Biz kendimizi nasıl güçlendiririz diyerek, kendi kültürümüzden olan Müslümanlarla birleşip hareket etmek zorundayız. Onlarla tek bir yumruk olursak güçlü oluruz, aksi durumda çok problem yaşarız.** Örneğin, İran’cı, şucu, bucu demek yanlış. İran bizim en yakın komşumuz, her ne kadar farklı mezhepten olsalar da ortak noktalarımız var. **Türkiye’nin Ortadoğu’daki attığı adımları mantıklı buluyorum, Avrupa Birliği’ni kesinlikle desteklemiyorum.** Avrupa şu anki haline Doğu sayesinde gelmiştir, bu gerçeği inkar ediyorlar.

(K26)- Türkiye farklı kültürleri bir arada barındıran bir ülke, bu sebeple öyle bir vizyon belirlenmeli ki toplumun bu farklı kesimleri tarafından benimsenebilsin. **İktidar dediğimiz kavram en başta halka dokunmalı ve halkın hislerini anlamalı.** Halkın beklentilerini karşılayabilmeli. Türkiye bu konuda zor bir ülke ancak doğru analiz edildiğinde doğru sonuçlar alınabilecek bir ülke.

(K29)- İktidar uluslararası ilişkilerde vizyon sahibi olmalıdır. Tavrı net olmalıdır. Türk Devletleri teşkilatına büyük önem verilmelidir. Çin ile anlaşılmalı

Avrupa ile sağladığı ticaretin geçiş yolu Trans Hazar yolu ile Türkistan ve Türkiye üzerinden sağlanmalıdır.

1.5.1.5. Çok Yönlü (Dengeli) Bir Dış Politika Anlayışının Benimsenmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında 9 katılımcı tarafından dış politika anlayışının dengeli ve çok yönlü olması gerektiği ifade edilmiştir. İfadeler genel olarak incelendiğinde uluslararası siyasette, yakın zamanda Ukrayna-Rusya gerginliğinde ülkemizin üstlendiği role benzer bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

*(K8)- Rusya'nın da AB'nin de Türkiye'ye ihtiyacı vardır. Coğrafi olarak taşlar yerine otururken her puzzle'da Türkiye'nin mutlaka yeri vardır. Soğuk savaşta Türkiye ön karakoldu, bu çok istenen bir şey değildi. Soğuk savaş sonrası Türkiye tam yerini alamadı, Türki cumhuriyetlerin lideri olacak dendi, olamadı, çünkü coğrafyası o bölgeyle kopuktu. İslam coğrafyasının lideri olacak dendi, olamadı, **çünkü Türkiye tek yönlü olamazdı. Türkiye'nin tarihsel olarak öncülük ettiği dönemlere baktığımızda tek perspektifle gitmediğini görüyoruz. Türkiye tek perspektife muhtaç bir ülke değil, kendi içinde çok perspektif barındıran bir ülke. Bizim batıya da doğuya da dönük yüzümüz var, akrabalık bağlarımız var. Örneğin; Hatay'daki, Gaziantep'teki Arap nüfusu gibi Trakya'da Makedonya'dan, Bulgaristan'dan göçmüş insanlar var. Türkiye bunların karmasını yapabilir, sadece iç politikada bir barış manasında değil, dış politikada etki kuvveti olarak kullanabilir.***

*(K3)- **İktidarın uluslararası vizyonu tek taraflı, tek yöne doğru olmamalı; bir tarafa bakarak yaşarsanız öbür tarafı ihmal etmiş olursunuz ve siz kaybedersiniz. Batının örnek alınması gereken yönleri var ama bu demek değil ki biz batının her şeyini alalım, kanunlarına olduğu gibi alalım. Ulusal çıkarlarımız var, bunlar önemli. Biz tam anlamıyla Avrupalı, Batılı değiliz; ortada bir yerdeyiz. Bu coğrafyada yaşamının gerektirdiği şekilde yönümüzü, her yöne dönebilmeliyiz. Bu anlamda hükümetin uyguladığı dış politikayı destekliyorum.***

*(K26)- Ülkemizin ekonomisi jeopolitik konumundan, diğer ülkelerle yaşanan politik sorunlardan, dünya çapında yaşanan gerginliklerden doğrudan etkileniyor. Ekonomik bağımsızlık çok kritik bir konu, çünkü ekonomik bağımsızlık olmadan ne siyasi bağımsızlık ne eğitim sisteminde bağımsızlık ne de karar alma mekanizmalarında bir bağımsızlık söz konusu olamıyor. Toplum bağımsız olamıyor ve ülkede yapılması gerekenler yapılamayacak hale geliyor. Bunun için ülkeyi yönetenlerin hem ülke içerisindeki hem de uluslararası arenadaki siyasi tutumu çok önemli. **Ülkeyi yönetenlerin hem batı coğrafyasının beklentilerine hem de doğu ülkelerinin beklentilerine karşı objektif bir tutum sergilemesi gerekiyor.***

(K9)- Gerekli konjonktür sağlandığında, bunun için çaba harcandığında Arap ülkeleri ile bir birlik olması muhtemeldir. En azından bir doku uyuşması

Avrupa'dan daha kolay olabilir. Bu demek değil ki Avrupa'ya sırtımızı dönelim. **Avrupa Birliğine de üye olunabilir, Arap coğrafyası, İslam coğrafyası ile de bir birlik kurulabilir, ilişkiler en üst seviyede gerçekleştirilir**, hatta belki bir gün bu sınırların kalkmasına kadar ulaşabilir. Türk coğrafyasında Azerbaycan ile ilişkilerimiz yüksek düzeyde, ama hala bizden vize istiyorlar. Bunun gibi sorunlar, diplomatik ilişkiler geliştirilerek aşılabilir.

(K17)- - Türkiye'nin konumunu düşündüm, coğrafi konumu-kültürel-siyasi konumu. Biz on yıllardır hep aradayız, bu **doğuya giden bir gemide batıya doğru yürümeye çalışıyoruz**. Bu bağlamda en teknik, en rasyonel ne yapılabilir? Batıya özeniyoruz ama doğudan besleniyoruz. Doğu ile ticaret yapıyoruz. **Bu bağlamda bence entegrasyon çok önemli hem doğuyla hem de batıyla**. Türkiye bir ülke değil, insan olsaydı, bir meslek kuruluşu olsaydı bence komisyoncu olurdu. Ben olsam Avrupa'dakileri kültürel, ahlâki olarak dönüştürür, doğuya satmaya çalışırdım. Avrupa'nın hemen her tarafını yaz tatillerinde gezdim. Biz Avrupa'da kendimizi iyi hissetmiyoruz, Kuzey Afrika'ya da gittim Türk olarak burada kendimizi iyi hissediyoruz, çok rahatız, kendimize güveniyoruz. Çünkü Türklerin Avrupalılara karşı bir aşağılık kompleksi var, bunu çok rahat görebiliyorsun. Şu anda garsonluk yapıyorum, bir Amerikalı geldiğinde ben Amerikalıyım diyebiliyor, ama biz Amerika'ya gittiğimizde onlar için bizim Türk olmamızın bir önemi yok, ya da Avrupa'ya gittiğimizde. Bu artık bilinçaltı kaynaklı bir eziklik.

(K29)- Denge politikasını etkili biçimde uygulayarak ABD ve Rusya arasında çıkarlarımızı gözetmeliyiz.

(K30)- Ülkelerin dostları değil siyasi çıkarları vardır ilkesi gereği **bütün ülkelerle zaman ve duruma uygun pragmatik ilişkiler içerisinde olmak gerekir**. Bunun yanında sınırların korunması ve tam bağımsızlıktan ödün vermeden duruma göre sert duruma göre daha soft bir uluslararası ilişki içerisinde olunmalıdır.

(K35)- Rusya Ukrayna savaşında uyguladığımız denge politikasını her alanda uygulayarak çıkarlarımızı doğrultusunda hareket etmeliyiz. İncirlik üssünü kapatabileceğimizi belirterek parasını verdiğimiz F35'lerimizi geri almalıyız.

(K37)- Gündemde olan Türkiye vizyonu başlığından da yola çıkarak dış politikada önemli bir yer edinildiğini söylemek lazım. Özellikle Rusya- Ukrayna savaşında **dengeli bir tavır sergileyerek ara bulucu ülke konumunda bulunması**, yine yakın dönemde Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesinde **kilit rol oynaması da Türkiye açısından önemli bir etiketti**. Bununla birlikte jeopolitik konumu gereği yaptığı her hareket riskli durumda.

(K37)- Küresel anlamda bir siyasetin ancak dev ekonomilerle mümkün olabileceğini düşünüyorum. Buna geçilmeden önce kendi bölgesinde önemli bir güç haline gelmesi; civarındaki **Türk devletleriyle ilişkilerini güçlendirerek müttefik edinmesi ve stratejik ortaklarına karşı akılcı, dengeli politikalar izlenilmesi gerekiyor**. Uluslararası vizyonun güçlenmesi içinse bilimde, sanatta, akademide etkin başarılarla imza atmak, güvenilir bir hukuk sistemiyle beraber demokrasiden taviz vermemek lazım geliyor.

1.5.1.6. Ekonomik Bağımsızlık Vizyonunun Benimsenmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında 5 farklı katılımcı uluslararası siyaset açısından ekonomik bağımsızlığın önemine vurgu yaparak bu alanda bağımsız olmayı sağlayacak bir vizyonun izlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcıların ifadeleri genel olarak değerlendirildiğinde, ekonomik olarak güçlü ve bağımsız olunamadığı durumlarda diğer politikaları uygulamanın mümkün olamayacağı görüşü öne çıkmaktadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- *Ülkemizin komşuları ile sıfır sorun politikası var ama şu anda komşularımızın çoğu ile sorunluyuz. Sorunsuz olduğumuz sadece Yunanistan var, o da ekonomik olarak bitmiş durumda. Başbakan Mısır'a gidip Tahrir meydanında bir miting yapmıştı bir kitleye seslendi ve o kitle çok ümitlendi. Ortadoğu'da Türkiye'nin hamiliği söz konusu ve şu an politikalarımız Ortadoğu üzerine yoğunlaşmış durumda. Başbakan 2023 ve 2071 hedefleri koydu. 2023 önemli bir tarih, Cumhuriyetin yüzüncü yılı. Başbakanın bu vizyonu her parti tarafından benimsenmeli ve ön plana çıkarılmalı. 2023 vizyonunu tüm halkın ve meclisin vizyonu olmalı. Çünkü Türkiye gelişirse, liderliği eline alırsa, inanıyorum ki tüm insanların refahı artacak, ekonomik olarak gelişme sağlanacak, yatırımlar artacak, şu anki para çıkışı ülkemize doğru geri dönecek, ihracatımız artacak. **Ben uluslararası alanda bir ülkenin liderliğini ekonomik liderlik olarak görüyorum, ekonomi olmadığında ne politik bir üstünlük kurulabilir ne de insanların refahını geliştirebilirsin.***

(K15)- *Tarih boyunca ve gelecekte Türkiye'nin dünyadaki önemli ülkelerden biri olduğunu düşünüyorum. Ülkenin uluslararası arenadaki rolü çok önemli ancak bu konuşmalarımızdaki bahsettiğimiz sorunlar düzelirse ülkemizin rolünün çok daha etkin hale geleceğini düşünüyorum. Atatürk'ün söylediği "muasır medeniyetler seviyesinin" de üstüne çıkabiliriz. **Ülkemizin refah düzeyi daha yüksek olmalı, ekonomide tam bağımsız olmalıyız.***

(K26)- *Ülkemizin ekonomisi jeopolitik konumundan, diğer ülkelerle yaşanan politik sorunlardan, dünya çapında yaşanan gerginliklerden doğrudan etkileniyor. **Ekonomik bağımsızlık çok kritik bir konu, çünkü ekonomik bağımsızlık olmadan ne siyasi bağımsızlık ne eğitim sisteminde bağımsızlık ne de karar alma mekanizmalarında bir bağımsızlık söz konusu olamıyor.** Toplum bağımsız olamıyor ve ülkede yapılması gerekenler yapılamayacak hale geliyor. Bunun için ülkeyi yönetenlerin hem ülke içerisindeki hem de uluslararası arenadaki siyasi tutumu çok önemli. Ülkeyi yönetenlerin hem batı coğrafyasının beklentilerine hem de doğu ülkelerinin beklentilerine karşı objektif bir tutum sergilemesi gerekiyor.*

(K9)- *Şimdiye kadar konuşulan politikalardan, bir dönem "ver kurtul" politikası çok gündemdeydi. Kıbrıs sorununun çözümünde hatırladığım, 2006-2007 yılında Kıbrıs halkı ile Rum tarafının birleşmesi konusunda referandum yapıldı, Türk tarafı kabul etti, Rum tarafı kabul etmedi. **Bu sorunlarda bir adım***

atılacaksa Türkiye'nin ekonomik ve siyasi açıdan güçlü olması şarttır. Çünkü masaya oturduğumuz zaman veya somut bir adım atmaya çalıştığımız an çoğu zaman eldekini kaybetme riski vardır. Bunun örneği, Hatay ve boğazlar meselesinin çözülme şeklidir. Cumhuriyetin ilk yıllarına baktığımız zaman, belli bir süre beklenip dünya şartları değiştiğinde ve ülke belirli bir seviyeye geldiğinde bu iki sorunun çözülmesi istenmiş ve çözüm sağlanmıştır.

(K37)- Küresel anlamda bir siyasetin ancak dev ekonomilerle mümkün olabileceğini düşünüyorum. Buna geçilmeden önce kendi bölgesinde önemli bir güç haline gelmesi; civarındaki Türk devletleriyle ilişkilerini güçlendirerek müttefik edinmesi ve stratejik ortaklarına karşı akılcı, dengeli politikalar izlenilmesi gerekiyor. Uluslararası vizyonun güçlenmesi içinse bilimde, sanatta, akademide etkin başarılarla imza atmak, güvenilir bir hukuk sistemiyle beraber demokrasiden taviz vermemek lazım geliyor.

1.5.1.7. Dünyadaki Zulümlere Tepki Gösteren Bir Dış Politika Uygulanması

Yapılan görüşmelerde 4 farklı katılımcı dünyadaki zulümlere tepkisiz kalmayan bir dış politika anlayışının benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda dile getirilen beklentilere ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K3)- Hükümetin duyarsız kalmamasını, dünyanın çeşitli yerlerindeki zulümlere ses çıkartmasını beğeniyorum. Dış politikada ülkenin küresel bir vizyonu olmalı, ilişkilerini tavırlarını diplomatik çalışmalarla yürütmeli; gitsin askeri müdahale yapsın, sıcak çatışmaya girsin demiyorum. Türkiye'nin bu tepkileri birçok kesim tarafından takdir gördü ve desteklendi. Bunlar toplumun geniş kesimi tarafından yankı bulan, toplumun da taşıdığı bir duyarlılıktı, aynı şekilde bu duyarlılığın devletin zirvesine de yansımaları önemli buluyorum.

(K13)- Ortadoğu coğrafyasında bir şey yapılmak isteniyorsa bu kesinlikle Türkiye'yi ilgilendirir. Mısır veya Libya'da bir olay olduğunda "biz buna neden karışıyoruz?" deniyor. Bizim buna karışmamız gerekiyor. Dünya üzerinde söz sahibi olmak istiyorsanız, bu durumda ses çıkarmanız, oradaki olaylara müdahale etmeniz gerekiyor. Örneğin Ukrayna ile Rusya konusu gibi.

(K27)- Uluslararası siyasette menfaat odaklı siyaset benimsenmelidir fakat bu benimseme katı olmamalıdır. Yani menfaatinize diye ilkelerimize insan haklarına aykırı aktif veya pasif davranışlarda bulunmamalıdır. Örneğin güçlü olması bizim için olası tehdit oluşturan veya güçsüz olması menfaatinize olan bir devletin iç savaşı veya içerisinde meydana gelen insanlık suçlarına sırf karışıklık menfaatinize diye gözlerimizi kulaklarımızı kapatmamalıyız. Onun dışında uluslararası ilişkilerde uzlaşmacı ve gelişmelere ve yeniliklere açık bir tutum izlemeli tabiri caizse oyunun dışına çıkmamalıyız.

1.5.1.8. Komşu Ülkelerle Daha Sağlıklı İlişkiler Geliştirilmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında 4 farklı katılımcı komşu ülkelerle hem ekonomik hem de siyasi anlamda sağlıklı ilişkiler geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K12)- Bölgesel güç olmak için atılacak bir adım da **komşu ülkelerle ilişkilerin daha sağlıklı hale getirilmesi**. Bölgemizde sorunlar yaşadığımız Ermenistan, Yunanistan gibi ülkelerle daha sağlıklı ilişkiler kurmalıyız.

(K18)- Türkiye'nin uluslararası siyasetini değerlendirirken aklıma Selahattin Eyyubi'nin vasiyeti geliyor. Selahattin Eyyubi vasiyetinde, ondan sonraki gelen nesillere "Batı bundan sonra size birleşip gelecek, Yahudi ve Hristiyan birleşip öyle saldıracak" diyor. Nitekim şimdiki yaşadığımız durum bu şekilde. Biz kendimizi nasıl güçlendiririz diyerek, **kendi kültürümüzden olan Müslümanlarla birleşip hareket etmek zorundayız. Onlarla tek bir yumruk olursak güçlü oluruz, aksi durumda çok problem yaşarız. Örneğin, İran'cı, şucu, bucu demek yanlış. İran bizim en yakın komşumuz, her ne kadar farklı mezhepten olsalar da ortak noktalarımız var. Türkiye'nin Ortadoğu'daki attığı adımları mantıklı buluyorum, Avrupa Birliği'ni kesinlikle desteklemiyorum. Avrupa şu anki haline Doğu sayesinde gelmiştir, bu gerçeği inkar ediyorlar.**

(K29)- **Komşularımız ile ilişkilerimiz nefret düzeyinde olmamalıdır. Unutulmamalıdır ki komşuları güçlü ise Türkiye de güçlüdür. Komşularımızın içişlerine müdahale etmemeliyiz ve onların da bizim içişlerimize müdahale etmelerine müsaade etmemeliyiz.**

(K35)- Gerekli şartları sağlayarak Avrupa Birliği'ne girişimiz sağlanmalıdır. **Sınır komşularımızla çeşitli anlaşmalar** yaparak hem **aramızı düzeltmeli** hem de bu anlaşmalar kapsamında ekonomik iş birlikleri ile iki taraflı ekonomilerimizi kalkındırmalıyız.

1.5.2. Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri

Uluslararası ilişkiler konusundaki beklentiler teması kapsamındaki diğer kategori ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleridir. Yapılan görüşmelerde ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleri kategorisinde 7 farklı kod altında 32 beklenti ifadesi yer almaktadır.

Tablo 30'da ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleri kategorisini oluşturan kodlu bölümler yer almaktadır. Kodlu bölümler genel olarak incelendiğinde ortak kültüre sahip olduğumuz ülkelerle iş birliği yapılması ve dış politika anlayışımızın coğrafi konumumuz ve kültürel geçmişimizle uyumlu olması konuları öne çıkmaktadır.

Tablo 30. Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleri	Kodlu Bölümler
1 Ortak kültüre sahip ülkelerle iş birliği yapılması	11
2 Kültürel geçmişimiz ve coğrafi konumumuzun gerçekleri ile uyumlu bir dış politika benimsenmesi	7
3 Yeni ekonomik ve siyasi birliktelikler kurulması	5
4 Yeni stratejik ortaklıklar geliştirilmesi	4
5 Avrupa Birliği'ne girilmemesi	3
6 Terörü destekleyen ülkelere karşı ittifakların kurulması	1
7 Avrupa Birliği'ne giriş şartlarının sağlanması	1
TOPLAM	32

Şekil 25. Ekonomik ve Siyasi Topluluklar/İş Birlikleri Kategorisi Belge Temelli Frekansları

Şekil 25'te ekonomik ve siyasi topluluklar/iş birlikleri kategorisine ait kodların belge temelli frekansları yer almaktadır. Bu kapsamda 10 farklı katılımcı tarafından ortak kültüre sahip ülkelerle iş birliği yapılması hususu öne çıkarılmıştır.

1.5.2.1. Ortak Kültüre Sahip Ülkelerle İş Birliği Yapılması

Yapılan görüşmelerde ülkenin uluslararası siyasetinde yönünün daha çok ortak kültüre sahip olduğumuz ülkeler yönünde olması düşüncesi öne çıkmıştır. 10 farklı katılımcı tarafından bu beklenti ifade edilmiştir. Genel olarak katılımcıların

ifadeleri incelendiğinde, Orta Asya’da Türki Cumhuriyetler ile ekonomik, kültürel ve savunma iş birliklerinin artırılması gerektiği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K2)- ***İktidar kültürlerimizin benzediği, kardeş dediğimiz ülkelerle sırt sırta vermeli.*** Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan gibi Türki Cumhuriyetler ile birlikte bir güç olmalıyız, ortak olmalıyız, sınırlarımız kalkmalı. Yunanistan’ dan itibaren hiçbir Avrupa ülkesi bizim iyiliğimizi istemiyor; Polyannacılığa gerek yok, daha dün toprağımıza, namusumuza göz dikenlerle bir iş birliğimiz olamaz.

(K5)- ***Türki devletler kapsamında Doğu Türkistan’daki soydaşlarımıza Çin’in baskısı var. Oralara yönelmemiz lazım, o bölgeler maden ve doğalgaz bakımından zengin bölgeler. Doğu Türkistan ile bağlarımızı güçlendirirsek ekonomik anlamda bize çok katkı sağlayacak. Türki cumhuriyetlerden arkadaşlarım var ve o bölgedeki insanlar kültürel olarak Ruslara yakınlaşmış durumda. Türkiye olarak soydaşlarımızla bağlarımızı yeniden güçlendirmeliyiz, bu hem kültürel hem ekonomik hem de askeri savunma anlamında bizim lehimize olacak bir durum.***

(K9)- ***Örneğin bundan önce Suriye’de bir savaş çıkmamış olsaydı, belki şu anda bizim Suriye ile sınırlarımız olmayacaktı. Mısır’da bir askeri darbe olmamış olsaydı, belki Mısır’la çok daha fazla diplomatik ilişkiler geliştirecektik. Tarihe baktığımız zaman zaten bize miras olarak Osmanlı’dan kalan topraklarımızda kurulan yeni devletlerle yüksek seviyede kültürel, siyasi, diplomatik ilişkiler geliştirmemiz olağan bir şeydir ve toplumsal olarak bu Avrupa’dan daha çok kabul görececek bir durumdur.***

(K14)- ***"Güçsüz ülkelerle birleşmek daha avantajlı olacaktır diye düşünüyorum. Büyük ülkelerle birleşip sürekli onlara yaranmaya çalışacağımıza, küçük ülkelerle birlikte olalım ki onlar bize yaranmaya çalışsın. Küçük ülkeler dediklerimizin de bizimle birleşme gibi bir isteği yok. Onlarda da batı özentisi var, onlarda da bizimle birleşerek batıya karşı rekabet edelim düşüncesi yok.***

Doğu ülkeleri ile birleşerek Batıya karşı bir güç oluşturulabilmesini isterdim. Batılılaşmak değil de Doğululaşma kavramı olsun isterdim. İnsanların Doğululaşmaya özenmesini isterdim ancak Doğu ülkelerinin de anlayışı Batı’ya karşı birleşmek değil, Batı’ya özenmek."

(K17)- ***Bu bağlamda en rasyonel yol, vizyonumuz şunun üzerine kurulmalı: Batıdan görüp, bu işin aslı ne diye araştırıp, kendi değerlerimizle yoğurup, kendi teknolojimizle, üretim ilişkilerimizle bunu dönüştürüp, Doğu pazarına, Arap pazarına açılmalıyız diye düşünüyorum. Hakimiyet alanımız onlar (doğu ülkeleri) üzerinde daha güçlü, çünkü aynı kültürden geliyoruz. Doğu ülkelerinde Tayyip Erdoğan’ı çok seviyorlar çünkü onlar da bizim gibi duygusal milletler. "One minute" çıkışını yapması hem bizde hem de doğu ülkelerinde tamamen insani ve duygusal bir refleks olarak değerlendirildi.***

(K21)- ***Orta Asya’daki ilişkilerimizi daha sıkı hale getirmek suretiyle o bölgedeki enerji kaynaklarından istifade edilmesi gerekiyor.***

(K29)- *Türkiye TİKA ve Kızılay gibi yumuşak güçlerini etkin biçimde kullanarak Afrika'da söz sahibi olmalıdır. Afrika'da ve Bağımsız Türk cumhuriyetlerinde Türk okulları açarak buralarda nüfuz sahibi olmalıyız.*

(K34)- *Diğer bir unsur olarak, SSCB'den sonra bağımsızlığına kavuşmuş Türk Devletleri hala “tam bağımsız” değildir. Türkiye yok olsa bütün bu devletlerin yok olacağı ve bağımsızlığını kaybedeceği muhakkaktır. Bu anlamda bu devletler ile siyasi, kültürel, şahısınca en önemlisi askeri ilişkiler geliştirilmelidir. Bu ilişkileri sağlamak adına Türk Devletleri Teşkilatı kurulmuştur lakin tabiri caiz ise TDT henüz emekleme aşamasındadır. Bu teşkilat faaliyetleri ve sirayet ettiği saha kesinlikle geliştirilmeli ve genişletilmelidir. NATO benzeri bir askeri dayanışma birliği kurulmalıdır ki böyle bir birliktelik dünyanın eksenini kaydıracak ve var olan siyasi kartları darmadağın edecektir.*

(K37)- *Küresel anlamda bir siyasetin ancak dev ekonomilerle mümkün olabileceğini düşünüyorum. Buna geçilmeden önce kendi bölgesinde önemli bir güç haline gelmesi; civarındaki Türk devletleriyle ilişkilerini güçlendirerek müttefik edinmesi ve stratejik ortaklarına karşı akılcı, dengeli politikalar izlenilmesi gerekiyor. Uluslararası vizyonun güçlenmesi içinse bilimde, sanatta, akademiye etkin başarılarla imza atmak, güvenilir bir hukuk sistemiyle beraber demokrasiden taviz vermemek lazım geliyor.*

1.5.2.2. Kültürel Geçmişimiz ve Coğrafi Konumumuzun Gerçekleri ile Uyumlu Bir Dış Politika Benimsenmesi

Yapılan görüşmelerde 5 farklı katılımcı tarafından dış politikamızın coğrafi konumumuz ve kültürel geçmişimizle uyumlu olması gerektiği ifade edilmiştir. Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, ülkemizin bulunduğu konum sebebiyle sürekli güçlü kalmak zorunda olduğu, tek yönlü bir dış politika anlayışının doğru olmayacağı, bir tarafta Avrupa ile sağlıklı ilişkiler yürütürken diğer taraftan Müslüman ülkeler ve Türki Cumhuriyetler ile kültürel, ekonomik ve askeri ilişkiler kurabilmemiz gerektiği dile getirilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Türkiye tarihsel arka planıyla tek yöne dönmemesi gereken bir ülkedir; tek yöne dönmek zorunda olmayan bir ülkedir. Suudi Arabistan'ın tek yönü vardır; İslam coğrafyasının Arap coğrafyasının lideri olmak, ama Asya'nın lideri olamaz. Kaddafi'nin Libya'da Afrika Birliği'nin başı olma fikri vardı ama tutmadı. Çünkü güneye inemez, Libya'nın tarihsel derinliği buna müsait değil. Ancak Türkiye böyle değil, Türkiye'nin tarihsel arka planı var, potansiyeli var, küresel firmalar ortaya çıkardı, bugün TİKA dedğimiz bir organizasyon var, Kosova'dan Sudan'a kadar gidiyor. Türkiye yüzünü iki tarafa da dönmeli, bir dönem bir hata yapıldı ki bu uzun bir dönem oldu, sadece batıya dönüldü. Sakallı Celal'in (Celal Yalınız) bir sözü var: “Türkiye doğuya giden bir gemide batıya koşan bir yolcudur”. Türkiye Erbakan döneminde batıyı tamamen boşlayıp*

yüzünü İslam coğrafyasına döndü. Türkiye'nin bunun tercihini yapmasına gerek yok, **Türkiye demokrasi şartlarını olgunlaştırmak için hem AB'ye girmeli; öte yandan D8 ile gelişmekte olan İslam ülkelerinin başı da olabilmeli. Türkiye'de bu iki potansiyel de var.**

(K8)- Ben sıfır sorun politikasına bu coğrafyada inanmıyorum. Sıfır sorun politikası iyi niyetli ama tutmayacak bir politika. Çünkü Ortadoğu'da taşlar çok çabuk yerinden oynuyor ve genelde kanla oynuyor. **Sıfır sorun politikası Bulgaristan'la tuttu, Yunanistan'la tuttu, Gürcistan'la tuttu ama Suriye ve Irak'la tutmaz; orası Ortadoğu. Öte yandan Ortadoğu ile düşman olalım manasına da gelmez.**

(K7)- "Bir ülkenin her alanda bir vizyonu olmalıdır. İslam coğrafyasının lideri olmak bir vizyondur. Devletin vizyonu, yönelimi toplumsal değerlerle örtüşmeli. **Türkiye toplumu tarihinden kopmamış, koparılmaya çalışılsa da ters tepmiş bir halkın dünyaya bakış açısı Osmanlı coğrafyasından ayrı düşünülemez.**

Örneğin, Cuma namazı çıkışında Bosna'daki sel felaketi için yardım toplanıyor. Öğrenciler Bosna olduğunu duyunca kendileri için önemli miktar da olsa 5 TL veriyor. Bosna, Mısır, Kerkük, Orta Asya'daki soydaşlarımız Balkanlardaki soydaş ve dindaşlarımız için yakınlık hissederiz, bir Arnavut'u kendimize uzak görmeyiz. **Burada temel olan değer İslam'dır. İslam ortada ve sağlam durmaktadır."**

(K18)- **Biz kendimizi nasıl güçlendiririz diyerek, kendi kültürümüzden olan Müslümanlarla birleşip hareket etmek zorundayız. Onlarla tek bir yumruk olursak güçlü oluruz, aksi durumda çok problem yaşarız.** Örneğin, İran'cı, şucu, bucu demek yanlış. İran bizim en yakın komşumuz, her ne kadar farklı mezhepten olsalar da ortak noktalarımız var. Türkiye'nin Ortadoğu'daki attığı adımları mantıklı buluyorum, Avrupa Birliği'ni kesinlikle desteklemiyorum. Avrupa şu anki haline Doğu sayesinde gelmiştir, bu gerçeği inkar ediyorlar.

(K26)- **Türkiye farklı kültürleri bir arada barındıran bir ülke, bu sebeple öyle bir vizyon belirlenmeli ki toplumun bu farklı kesimleri tarafından benimsenebilsin.** Türkiye bu konuda zor bir ülke ancak doğru analiz edildiğinde doğru sonuçlar alınabilecek bir ülke.

(K23)- Biz millet olarak her zaman yükseği hedefleyen bir millet olmuşuz. Çok değil yüz yıl öncesinde bizim Osmanlı İmparatorluğu gibi muazzam genişlikte, hoşgörüyle yönetmiş bir tarihimiz var. Ne biz bu tarihten kurtulabiliyoruz ne de başkaları kurtulabiliyor. Örnek vermek gerekirse 1996 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve İsrail başbakanı Simone Peres'in katıldıkları bir konferansta Simone Peres kürsüde konuşurken Süleyman Demirel'e dönüyor ve diyor ki "geçenlerde Filistin sınırında bir Arap'la konuştum, ne istiyorsunuz? diye sordum", Arap şöyle dedi "bizi Mısır'a bağlamayın, biz Mısır ile yapamayız, bizi size de bağlamayın çünkü siz Yahudi'siniz, siz en iyisi bizi Osmanlı'ya bağlayın". Yıl 1996, muhtemelen o Arap Osmanlı'yı hiç görmedi, belki de dedesinden duydu. Böyle bir hava halen daha Ortadoğu coğrafyasında var, Balkanlarda da hala buna benzer düşünce var. Avrupa'nın içerisinde bu bilinç yok ama Osmanlı'nın elinin değdiği her yerde bize böyle bir miras bırakılmış. **Şu anda Türkiye Ortadoğu'nun, Balkanlar'ın ve**

Türki Cumhuriyetleri'nin abisi konumunda. Bize düşen de bu toprakları birleştirmek. Bu saatten sonra sınır birliği olmaz, uluslararası arenada savaş çıkar ve biz bu savaşı verebilecek kapasitede değiliz ama ortada manevi bir bağ, bir birliktelik olabilir. Bizden habersiz, bizden izinsiz o coğrafyalarda hüküm sürmenin kolay olmayacağını tüm dünyaya göstermemiz lazım; bizim ülke olarak amacımızın bu olması lazım.

(K23)- Kırım'ın Rusya'ya bağlanma referandumları yapılıyor. Bugün Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Türki cumhuriyetlerde bir referandum yapılsa "Türkiye'ye siyasi, ekonomik ve sınır olarak bağlanmak istiyor musunuz" diye sorsalar, ciddi oranda "Evet" çıkacaktır. Bunun bu şartlar altında sağlanması mümkün değil çünkü Türkiye'nin sınır birlikteliği yapması demek uluslararası arenada büyük problem olacaktır. Belki yeni savaşlar başlatacak bir olay olacaktır. Bizim ekonomik birlikteliğimiz olabilir mesela Avrupa Birliği gibi. Avrupa Birliği'nde devletler arasında bir sınır yok ama aralarında ekonomik bir birliktelik var, siyasi birliktelik var, birbirlerinden habersiz hareket etmiyorlar. Atatürk'ün dediği muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için **Avrupa Birliği'ni gözden çıkarmamalıyız ama bizim Ortadoğu ile Türki Cumhuriyetler ile Balkan devletleri ile kuracağımız ekonomik ve siyasi ortaklık daha büyük hedeflere ulaşmakta elimizi çok rahatlatacaktır.** Örneğin Avrupa Birliği'ne karşılık, Şangay Beşlisi söylemleri var ya da Arap Birliği'ne karşı Asya Birliği tartışmaları yapılıyor. Söz konusu tartışmalarda bu durum "eksen kayması" olarak adlandırıldı ama bu Türkiye'nin uluslararası arenada lehine olan bir şey çünkü **Avrupa da Türkiye'nin bu bölge coğrafyasında "abi" konumunda olduğunun farkında.** Bugün iktidarın kim olduğu önemli değil, o insanlar bu şekilde görüyor. Bu ekonomik ve siyasi birliktelik düşüncesinin bizim Avrupa'ya karşı elimizi güçlendirici bir birliktelik olacağı düşüncesindeyim.

1.5.2.3. Yeni Ekonomik ve Siyasi Birliktelikler Kurulması

Yapılan görüşmelerde 4 farklı katılımcı tarafından yeni ekonomik ve siyasi iş birliklerinin kurulması konusu dile getirilmiştir. Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, Türk Devletleri Topluluğu, Şangay Beşlisi gibi mevcut ekonomik ve siyasi organizasyonlara ek olarak ülke çıkarına yeni teşkilatların da kurulması gerektiği ifade edilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K23)- Kırım'ın Rusya'ya bağlanma referandumları yapılıyor. Bugün Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Türki cumhuriyetlerde bir referandum yapılsa "Türkiye'ye siyasi, ekonomik ve sınır olarak bağlanmak istiyor musunuz" diye sorsalar, ciddi oranda "Evet" çıkacaktır. Bunun bu şartlar altında sağlanması mümkün değil çünkü Türkiye'nin sınır birlikteliği yapması demek uluslararası arenada büyük problem olacaktır. Belki yeni savaşlar başlatacak bir olay olacaktır. **Bizim ekonomik birlikteliğimiz olabilir** mesela Avrupa Birliği gibi. Avrupa Birliği'nde devletler arasında bir sınır yok ama aralarında ekonomik bir

birliklilik var, siyasi birliklilik var, birbirlerinden habersiz hareket etmiyorlar. Atatürk'ün dediği muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için Avrupa Birliği'ni gözden çıkarmamalıyız ama **bizim Ortadoğu ile Türki Cumhuriyetler ile Balkan devletleri ile kuracağımız ekonomik ve siyasi ortaklık** daha büyük hedeflere ulaşmakta elimizi çok rahatlatacaktır. Örneğin Avrupa Birliği'ne karşılık, Şangay Beşlisi söylemleri var ya da Arap Birliği'ne karşı Asya Birliği tartışmaları yapılıyor. Söz konusu tartışmalarda bu durum “eksen kayması” olarak adlandırıldı ama bu Türkiye'nin uluslararası arenada lehine olan bir şey çünkü Avrupa da Türkiye'nin bu bölge coğrafyasında “abi” konumunda olduğunun farkında. Bugün iktidarın kim olduğu önemli değil, o insanlar bu şekilde görüyor. **Bu ekonomik ve siyasi birliklilik düşüncesinin bizim Avrupa'ya karşı elimizi güçlendirici bir birliklilik olacağı düşüncesindeyim.**

(K29)- İktidar uluslararası ilişkilerde vizyon sahibi olmalıdır. Tavrı net olmalıdır. **Türk Devletleri teşkilatına büyük önem verilmelidir. Çin ile anlaşılmalı** Avrupa ile sağladığı ticaretin geçiş yolu Trans Hazar yolu ile Türkistan ve Türkiye üzerinden sağlanmalıdır.

(K29)- Mısır ile ilişkilerimizi düzeltmeliyiz. Akdeniz'deki iddialarının bakımından bunu yapmalıyız. Avrupa Birliğine giriş sürecimiz kaç yıllardır ısrarla engellenmekte sürekli pürüz çıkarılmaktadır. Bundan dolayı **Türk Devletleri teşkilatını bir Avrupa Birliği düzeyine çıkarmak için iktidar çabalamalıdır.** Şu anda Avrupa birliğinin 1950 lerdeki hali olan Avrupa kömür çelik topluluğu düzeyinde olan Türk Devletleri teşkilatına gereken önem verilerek **ekonomik siyasi stratejik açılardan her türlü iş birliği** ile Avrupa birliğine rakip olacak seviyeye gelmeliyiz.

(K34)- Diğer bir unsur olarak, SSCB'den sonra bağımsızlığına kavuşmuş Türk Devletleri hala “tam bağımsız” değildir. Türkiye yok olsa bütün bu devletlerin yok olacağı ve bağımsızlığını kaybedeceği muhakkaktır. Bu anlamda bu devletler ile siyasi, kültürel, şahsımca en önemlisi askeri ilişkiler geliştirilmelidir. Bu ilişkileri sağlamak adına Türk Devletleri Teşkilatı kurulmuştur lakin tabiri caiz ise TDT henüz emekleme aşamasındadır. **Bu teşkilat faaliyetleri ve sirayet ettiği saha kesinlikle geliştirilmeli ve genişletilmelidir. NATO benzeri bir askeri dayanışma birliği kurulmalıdır** ki böyle bir birliklilik dünyanın eksenini kaydıracak ve var olan siyasi kartları darmadağın edecektir.

(K35)- Gerekli şartları sağlayarak Avrupa Birliği'ne girişimiz sağlanmalıdır. Sınır komşularımızla çeşitli anlaşmalar yaparak hem aramızı düzeltmeli hem de bu anlaşmalar kapsamında **ekonomik iş birlikleri ile iki taraflı ekonomilerimizi kalkındırmalıyız.**

1.5.3. Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar

Çalışma kapsamında uluslararası ilişkiler teması kapsamında değerlendirilen son kategori uluslararası ilişkilerdeki temel sorunlardır. Bu kategori, ülkenin uluslararası siyasetinde sıklıkla karşısına çıkan sorunları ve çözüm önerileri

doğrultusunda oluşturulmuştur. Uluslararası ilişkilerdeki temel sorunlar kategorisi, 10 farklı kod altında ifade edilen 30 beklentiden oluşmaktadır.

Tablo 31’de ilgili kategoriye oluşturan kodlu bölümler yer almaktayken Şekil 26’da belge temelli olarak frekanslar verilmiştir.

Tablo 31. Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Uluslararası İlişkilerdeki temel sorunlar	Kodlu Bölümler
1 Ermenistan ile sorunların çözülmesi	6
2 KKTC sorununun çözülmesi	5
3 Ermeni Soykırımı iftiralarının bilimsel olarak ortaya konulması	4
4 Özerklik taleplerinin makul olmadığının anlatılması	3
5 Kürt sorununun çözülmesi	3
6 Kuzey Irak bölgesi ile ticari ilişkiler geliştirilmeli	2
7 Kuzey Irak'ın özerkliğinin tanınması	1
8 Devletin doğu ve güneydoğu bölgesindeki ekonomik sorunları çözmesi	1
9 Toplumsal eşitliğin sağlanması	1
TOPLAM	30

Şekil 26. Uluslararası İlişkilerdeki Temel Sorunlar Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.5.3.1. Ermenistan ile Sorunların Çözülmesi

Çalışma kapsamında uluslararası ilişkilerdeki temel sorunlar kategorisinin en sık ifade edilen kodu Ermenistan ile yaşanan sorunların çözülmesidir. İlgili kodu oluşturan katılımcı ifadeleri genel olarak incelendiğinde uluslararası siyasette sıklıkla karşımıza çıkartılan bu sorunun makul bir çerçevede çözüme kavuşturulması beklentisi öne çıkmaktadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K8)- *Ermenistan'la soykırım dayatması, biz kapıları açmayız, Karabağ'ı verin dayatması bir orta noktaya gelmeli. Çünkü iki ülke belli süreçlerle birbirine bağımlı olacaklar. Bugün Ermenistan'ın Diasporadan gelen para dışında bir geliri yok, Türkiye'nin Ermenistan'da olan nükleer santralden dolayı güvenliği yok. Ermenistan bir tabudur, bu tabu yıkılırsa Türkiye'nin önü açılacaktır.*

(K8)- *Türkiye'nin uluslararası arenada üç yaralı noktası var; Kürt sorunu, Ermeni sorunu, Kıbrıs sorunu. Türkiye bunları çözemediği sürece ileriye gidemeyecektir. Çünkü ne zaman ileriye gitmeye kalksak bu sorunlar kullanılacak, karşımıza çıkacaktır.*

(K8)- *Türkiye nasıl Çeçenlere destek veriyorsa, Ermenistan'a da bazı kesimlerin destek vermesi doğaldır. Türkiye Ermenistan'la sorunu halletmeden Çeçenistan için söylediği her söz kendine engel oluşturacaktır. Bu tabular yıkılmalı ve sokağa anlatılmalı.*

(K11)- *Ermenistan ile aramızda Karabağ olayı var, bence Azerbaycan'dan vazgeçmemek lazım ama onlar bizi, bizim onları sevdiğimiz gibi sevmiyor bence. Orada Rus kültürü çok daha baskın, SSCB döneminde Ruslara bağlandılar. Azerbaycan ile ortak bir bağımız var, o zaman onlara destek çıkmalıyız gibi bir anlayış devam ediyor. Eurovision şarkı yarışmasında Azerbaycan 1. oldu Türk bayrağı açıldılar, kardeşlik bağının devam ettiği görüntüler ortaya çıktı. Bir sorun varsa bunun halledilmesi lazım. Fransa Ermeni soykırımını kabul ediyor olay çıkıyor, ABD'de konu gündeme geliyor biz burada titremeye başlıyoruz. Herhangi bir kavga olmadan veya bir olay olmadan bu sorunların halledilmesi lazım.*

(K11)- *Ermenilerin iddialarının doğru çıkması durumunda Türkiye'nin büyük çaplı tazminat ödemesi söz konusu olabilir, belki bundan kaçınılıyor ama bu bir bomba gibi. Ne zaman patlayacağı belli değil. Bu işin bir nihayete erdirilmesi gerekir. Yarın, öbür gün İsrail'le yaşanacak yeni bir sıkıntı durumunda savaşa girdik veya İran'la çatışma durumu oldu, Suriye ile gerginlik yaşadık vb. durumda İran ve Rusya bizi sıkıştırıp Ermenistan'a destek vereceklerdir. Dünya politikası bu şekilde işliyor, dolayısıyla bu sorunu hemen halletmemiz lazım ki önümüze bakabilelim. Bu sorunun çözümünde milliyetçi duygularla hareket etmemek lazım, bilimsel ve evrensel hukuk kuralları ile hareket etmek gerekiyor*

1.5.3.2. KKTC Sorununun Çözülmesi

Yapılan görüşmeler kapsamında 4 farklı katılımcı tarafından KKTC'nin uluslararası siyasi durumu konusunda bir çözüm üretilmesi beklentisi ifade edilmiştir. Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde mevcut duruma farklı açılardan yaklaştıkları görülmekle birlikte bir çözüm beklentisi açısından benzer noktada oldukları ifade edilebilir.

Söz konusu koda ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni bizim dışımızda uluslararası camiada kimse tanımıyor. Güney Kıbrıs'ı Avrupa ülkeleri destekliyor, Türkiye'nin Ermeni sorunu, Kürt sorunu gibi başka sorunları da var bu sebeple Güney Kıbrıs'ın eli daha kuvvetli. Bu sorunlarla sürekli karşılaşacağız o yüzden bu sorunun tarafları ile masaya oturulmalı ve bu sorunlar çözülmeli.*

(K8)- *Türkiye'nin uluslararası arenada üç yaralı noktası var; Kürt sorunu, Ermeni sorunu, **Kıbrıs sorunu**. Türkiye bunları çözemediği sürece ileriye gidemeyecektir. Çünkü ne zaman ileriye gitmeye kalksak bu sorunlar kullanılacak, karşımıza çıkacaktır. Kıbrıs'ta da bu olacak. EOKA'nın işlediği suçları konuşuyoruz ama Türk Mukavemet Cemiyeti'nin işlediği hiçbir suçu konuşmuyoruz. Zamanı gelince Kıbrıs'ta da konuşmaya başlayacağız.*

(K9)- *"Kıbrıs, Kuzey Irak ve Ermenistan sorunları toplumsal hassasiyetlerin çok yüksek olduğu konular. Örneğin Kıbrıs'ın gelir kaynaklarından biri Türkiye'den giden yardımlar. Ülkemizin çok büyük bir ekonomik refah seviyesi olmamasına rağmen yıllardır oraya yardım edebiliyorsa, gerektiğinde savaşa girebilecek kadar önemsiyorsa **Kıbrıs konusu çok önemli ve çok büyük hassasiyet göstermemiz gereken meseledir.***

*Şimdiye kadar konuşulan politikalardan, bir dönem "ver kurtul" politikası çok gündemdeydi. Kıbrıs sorununun çözümünde hatırladığım, 2006-2007 yılında Kıbrıs halkı ile Rum tarafının birleşmesi konusunda referandum yapıldı, Türk tarafı kabul etti, Rum tarafı kabul etmedi. **Bu sorunlarda bir adım atılacaksa Türkiye'nin ekonomik ve siyasi açıdan güçlü olması şarttır.** Çünkü masaya oturduğumuz zaman veya somut bir adım atmaya çalıştığımız an çoğu zaman eldekini kaybetme riski vardır. Bunun örneği, Hatay ve boğazlar meselesinin çözülme şeklidir. Cumhuriyetin ilk yıllarına baktığımız zaman, belli bir süre beklenip dünya şartları değiştiğinde ve ülke belirli bir seviyeye geldiğinde bu iki sorunun çözülmesi istenmiş ve çözüm sağlanmıştır.*

1.5.3.3. Ermeni Soykırımı İftiralarının Bilimsel Olarak Ortaya Konulması

Yapılan görüşmelerde 4 farklı katılımcı, sözde Ermeni soykırımı iddialarının bilimsel olarak ortaya konulması gerektiğini ifade etmiştir. Genel olarak beklenti

ifadeleri incelendiğinde, Ermeni toplumunun iddialarına karşı bilimsel bir komisyonun kurulması ve bu çalışmaların sonucunun lobi çalışmaları ile uluslararası kamuoyuna bildirilmesi gerektiği fikri öne çıkmaktadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K1)- **Ermeni soykırımının aslında yaşanmadığı bilimsel gerçeklerle dünya kamuoyuna ispatlamamız gerekiyor.** Her ne kadar tarihi olayların günümüzde ispatlanması çok zor olsa da zaman içerisinde bunun sağlanabileceğini düşünüyorum.

(K11)- **Ermenistan olayında da bilimsel yollarla soykırım iddiaları açığa çıkartılabilir.** Ermeniler de zamanında doğuda birçok köyü bastı. Sürgün zaten kötü bir olay ama sürgündeki ölümler doğal yollarla mı oldu bunun açığa çıkartılması gerekiyor. Enver Paşa zamanında Sarıkamış'ta hava şartları sebebiyle 90 bin askerin ölmesi gibi mi, yoksa bilerek mi öldürüldüler? Bunun bilimsel yollarla aydınlatılması gerekiyor.

(K22)- Ermeni soykırımı iddialarına karşılık yoğun lobi çalışması yapılabilir, bilgilendirici broşürler hazırlanıp diplomatlar gönderilebilir. Bu vasıta ile bilgilendirmeler daha derin yapılabilir. **Türkiye'nin tezlerine ilişkin elindeki bilgi ve belgeler toplantılar yoluyla ve o ülkelerdeki Türk yurttaşlarımızın desteğiyle daha güçlü bir şekilde dünya kamuoyuna sunulabilir.** Ermenistan'ın da uluslararası arenada elindeki belgeleri açmaya zorlanması gerek. Bu konudaki tüm arşivlerin karşılaştırılmasını sağlamak gerekir. Türkiye'nin haklılığını kanıtlayacak argümanların uluslararası arenada daha yüksek sesle dile getirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ermeni lobisinin Beyaz Saray dahil olmak üzere çok aktif ve etkin olduğunu duyuyoruz ancak orada yaşayan Türklerin lobi faaliyetlerini daha yeni başladığını görüyoruz.

(K23)- Ermeni sorununda Başbakanın dediği gibi biz açalım tarihi kaynaklarımızı, arşivlerimizi; Ermenistan da açsın. Ermenistan'ın arşivinde varsa soykırım **belgeleri inceleyelim, nereden üretilmiş bakalım. Kim haklıysa hukuk, AİHM ne diyorsa, gereği yapılır.** Her yıl Fransa soykırım hakkında bildiri yayınlar, her yıl ABD ne diyecek diye merakla bekleriz; sonunda "Büyük Felaket" der. Bal bir onun ağzına, bir bunun ağzına çalınır; bu oyalamaktır, çözüm yolu değildir.

1.6. Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentiler

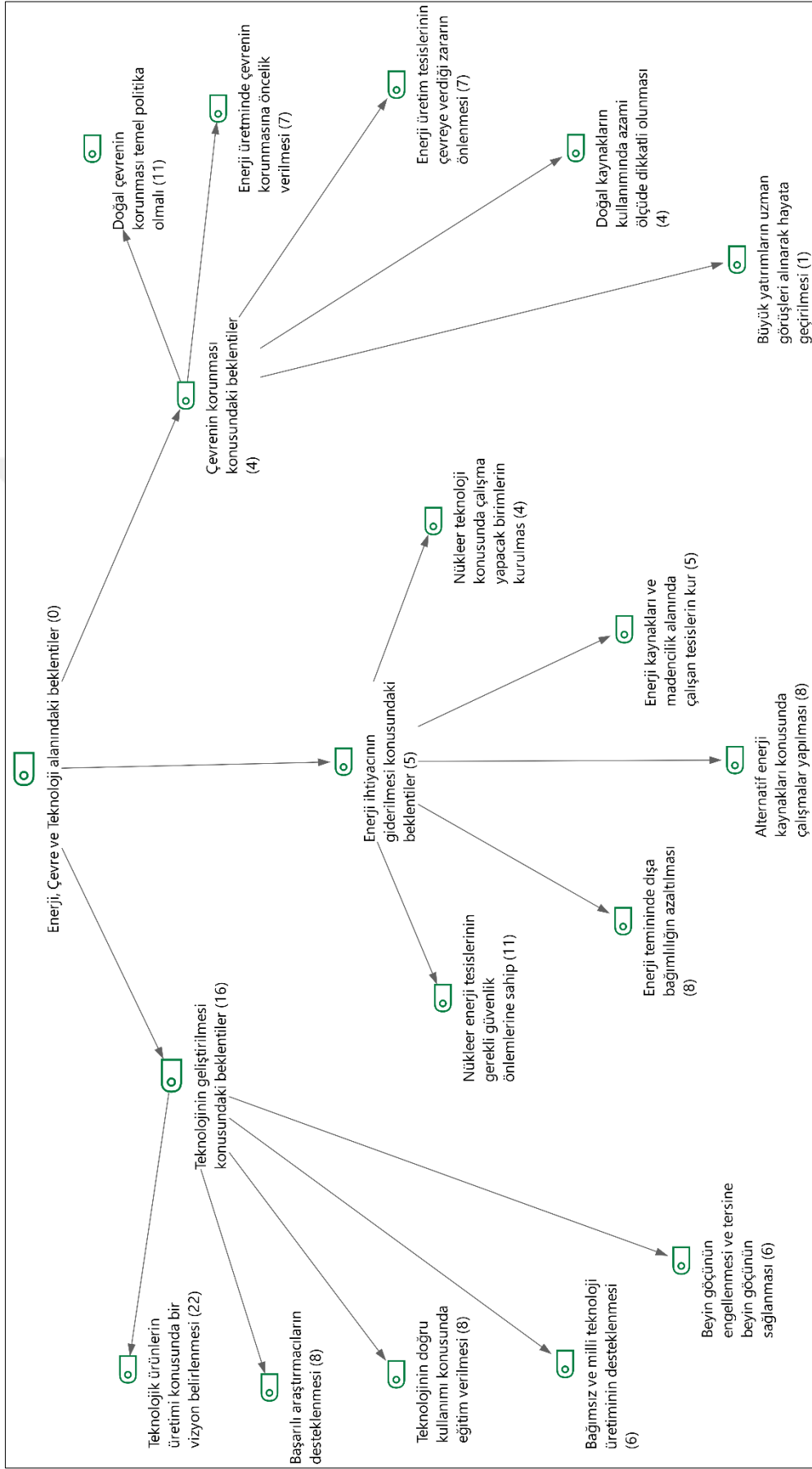
Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucu enerji, çevre ve teknoloji alanlarındaki beklentiler teması üç temel kategori altında incelenmiştir. Toplamda 141 beklenti ifadesinin bulunduğu bu kategoriler teknolojinin geliştirilmesi, enerji ihtiyacının giderilmesi ve çevrenin korunmasıdır.

Tablo 32'de kategorileri oluşturan kodlu bölüm frekansları yer almaktadır. Şekil 27'de ise hiyerarşik kod-alt kod modeli gösterilmiştir.

Tablo 32. Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentiler Temasına Ait Kategoriler

	Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentilere İlişkin Kategoriler	Kodlu Bölümler
1	Teknolojinin geliştirilmesi konusundaki beklentiler	66
2	Enerji ihtiyacının giderilmesi konusundaki beklentiler	41
3	Çevrenin korunması konusundaki beklentiler	34
	TOPLAM	141

Hiyerarşik kod-alt kod modeli hazırlanırken her bir kategori için bu kategorileri oluşturan en yüksek frekansa sahip 5 kod esas alınmıştır. Kategoriler ve diğer kodların ayrıntılı incelemesi bir sonraki bölümde yapılacaktır.

Şekil 27. Enerji, Çevre ve Teknoloji Alanındaki Beklentiler Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Gençlerin teknolojiye dair beklentileri genel olarak "Teknolojinin Geliştirilmesi", "Enerji İhtiyacının Giderilmesi" ve "Çevrenin Korunması" kategorileri altında toplanmaktadır.

"Teknolojinin Geliştirilmesi" kategorisi, gençlerin teknoloji üretimi ve kullanımı konusundaki beklentilerini ortaya koymaktadır. Bu beklentiler arasında teknolojik ürünlerin üretimi konusunda bir vizyon belirlenmesi, başarılı araştırmacıların desteklenmesi, teknolojinin doğru kullanımı konusunda eğitim verilmesi ve bağımsız ve milli teknoloji üretiminin desteklenmesi gibi maddeler yer almaktadır. Ayrıca beyin göçünün engellenmesi ve tersine beyin göçünün sağlanması da bu kategoride dikkat çekici bir nokta olarak ön plana çıkmaktadır.

"Enerji İhtiyacının Giderilmesi" kategorisinde gençlerin enerji temini konusunda nükleer enerji tesislerinin gerekli güvenlik önlemlerine sahip bir şekilde hayata geçirilmesi, enerji temininde dışa bağımlılığın azaltılmasını ve alternatif enerji kaynakları konusunda çalışmalar yapılması yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir.

"Çevrenin Korunması" kategorisinde ise gençlerin çevre ve doğa konusunda hassasiyetleri beklentilerine yansımaktadır. Bu bağlamda doğal çevrenin korunmasının temel politika olması, enerji üretim tesislerinin çevreye verdiği zararın önlenmesi ve doğal kaynakların kullanımında azami ölçüde dikkatli olunması gibi beklentiler dikkat çekmektedir.

1.6.1. Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda teknolojinin geliştirilmesi konusundaki beklentiler kategorisi, 12 farklı kod altında yer alan 66 beklenti ifadesinden oluşmuştur. Tablo 33'te söz konusu kategoriyi oluşturan kodlu bölümler ve frekansları yer almakta olup Şekil 28'de belge temelli olarak ilgili kodları ifade eden katılımcı sayıları gösterilmiştir.

Tablo 33. Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler		Kodlu Bölümler
1	Teknolojik ürünlerin üretimi konusunda bir vizyon belirlenmesi	22
2	Başarılı araştırmacıların desteklenmesi	8
3	Teknolojinin doğru kullanımı konusunda eğitim verilmesi	8
4	Bağımsız ve milli teknoloji üretiminin desteklenmesi	6
5	Beyin göçünün engellenmesi ve tersine beyin göçünün sağlanması	6
6	Doğal kaynaklarımızın ülke içinde değerlendirilmesi	5
7	Teknolojiye erişimin kolaylaştırılması	3
8	Bilişim ve sosyal medya hukuku konusunda düzenlemeler yapılması	2
9	İnternette yasaklama düşüncesinin ortadan kaldırılması	2
10	Teknoloji ve Bilişim eğitimi toplumun bütününe yayılmalı	2
11	Proje geliştirme alışkanlığı kazandırılmalı/teşvik edilmeli	1
12	Sosyal medyanın doğru kullanılmasına yönelik adımların atılması	1
TOPLAM		66

Kategoriye oluşturan kodlar genel olarak incelendiğinde, 18 farklı katılımcı tarafından 22 kez ifade edilen, teknolojik ürünlerin ülkemizde üretilmesi konusunda bir vizyon belirlenmesi kodu öne çıkmaktadır. Ayrıca teknolojik gelişime katkı yapacak başarılı araştırmacıların desteklenmesi ve teknolojinin doğru kullanımı konusunda eğitim verilmesi konularındaki beklentiler de bu kategori içinde sıklıkla ifade edilen beklentiler arasındadır.

Şekil 28. Teknolojinin Geliştirilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.6.1.1. Teknolojik Ürünlerin Üretimi Konusunda Bir Vizyon Belirlenmesi

Yapılan görüşmelerde teknolojik ürünlerin üretimi konusunda bir vizyon oluşturulması beklentisi 18 farklı katılımcı tarafından 22 kez ifade edilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların ifadeleri genel olarak değerlendirildiğinde; katma değeri yüksek ürünlerin üretimi konusunda girişimciliğin desteklenmesi, eğitim planlamalarının yapılması, geleneksel üretim ve montaj anlayışının terkedilmesi gibi öneriler öne çıkmaktadır. Katılımcıların önemli bir bölümü teknolojiyi kullanma konusunda toplumun büyük bölümünü yeterli görmekteyken bu durumu avantaja çevirebilecek adımların hızlı bir şekilde atılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Teknolojinin üretilmesi konusunda katılımcıların ifadelerinden bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- Ülke olarak teknolojiyi kullanıyoruz ama üretemiyoruz. Küçük çocuklardan 50-60 yaşındaki yetişkinlere kadar herkes internete erişip günlük hayatında teknolojik ürünleri kullanabiliyor ama o ürünlerin üretilmesi konusunda büyük eksikliklerimiz var. Bu sorun ancak eğitimle çözülebilir. Mühendislik fakültesinden mezun olan arkadaşlar Samsung gibi büyük firmaların teknik servislerinde veya distribütörlerinde çalışıyor ama Samsung'a rakip olabilecek bir ürün geliştiremiyor. Bu sorunu nasıl çözebileceğimize odaklanmalıyız.

(K6)- Teknolojiyi kullanmaktan ziyade üretebilmeyi teşvik eden bir eğitim sistemine ihtiyaç var.

(K11)- **Sanayinin artık bu yöne doğru evrilmesi gerek. Katma değeri yüksek, teknolojik ürün üretmemiz gerekir.** Her ne kadar bir işte detaylı bilginiz, deneyiminiz olmasa da işe başlarken, en azından temel bilgileriniz vardır. Sonrasında o işe adapte olarak yeni şeyler üretebilirsiniz. Çok iyi bir araba ya da cep telefonunu şu anda üretemeyebiliriz ama bu işe başlarsak zamanla daha iyisini üretebilecek hale gelebiliriz.

(K13)- Ekonomide ihracata uygun daha kaliteli, daha nitelikli ürünler üretilmeli. (Güney Kore ve Samsung Örneği gibi) Teknolojik ürün geliştirilmesi ve ihracatı, Katma değeri yüksek ürün üretilmeli.

(K16)- Teknolojinin üretimi konusuna geçerse, en baştan beri bu konunun eğitimle ilgili olduğunu düşünüyorum. **Bu ürünleri yapan uzman yetişmedikten sonra ne nükleer enerji ne de teknoloji bizim ülkemizde yeterince gelişmez.** Ancak Çin'e benzemeye başlarız, ülkemizde fabrikalar kurulur biz de bu fabrikalarda işçi olarak çalışırız.

(K7)- Teknolojiyi üretebilen bir ülke olma yolunda eğitim politikaları düzenlenmeli, devlet politikasıyla teşvikler oluşturulabilmeli, akademisyenlerle sanayicilerin bir araya gelebilmesi için akademisyenler teşvik edilmeli ve bazı ayrıcalıklar tanınmalı.

(K15)- **Devlet teknoloji geliştirme konusunda eğitimler vermeli.** Geçtiğimiz günlerde Doğu Üniversitesi lise öğrencilerine robot yarışması düzenledi. İki hafta boyunca öğrencilere yazılım eğitimi verdi ve iki hafta sonunda kendi yazılımlarını geliştirmeleri istendi. Dereceye girenlere ödül verildi. **Hem devlet hem de özel sektör bu nitelikteki çalışmaları desteklemeli.**

(K26)- "Ülkemizdeki hammaddelerinin dışarıya satılmasında bir kısıtlamaya gitmemiz gerekiyor ve bu hammaddelerin ülkemizde işlenmesi için bir teşvik sistemi kurulmalı. **Bu alanda sanayi kuruluşları oluşturulmalı,** burada çalışacak vasıfsız ve kalifiye **personelin eğitimi sağlanmalı,** bu işi yönetecek personel yetiştirilmeli, bu işi denetleyecek bir kurum oluşturulmalı. **Bu süreçte teknolojinin üretimi de ortaya çıkacak.**

Şu an fazlasıyla teknoloji tüketen bir ülkeyiz ancak bu alanda hiçbir üretimimiz yok. En kısa sürede **teknolojiyi bilinçli tüketmeyi ve teknoloji üretmeyi öğrenmeliyiz."**

(K22)- **Öğrencilerin teknoloji üretme heveslerinin teşvik edilmesi gerekir.** Teknoloji satın alan ama üretemeyen bir anlayışımız var. Aldığımız teknolojiyi de faydalı işlerden ziyade ikincil, üçüncül işlerde kullanıyoruz. **Teknolojinin etkin kullanımını küçüklükten itibaren güzel bir eğitimle verirse Türkiye'nin teknoloji üretememesindeki engellerden biri kalkar.**

(K14)- Teknolojiyi amaç olarak kullanan bir ulus değil ki teknolojiyi üreten bir ulus olalım. Teknolojiyi iPhone kullanmak sanıyoruz. **Ülkemiz açısından sanayiye verilen teşviklerden çok daha fazlası teknoloji üretimine verilmeli.** Sanayi de teknolojiye bağımlı bir sektör olduğu için, teknolojiyi

dışarıdan aldığımızda sanayinin gelişme kapasitesi sınırlı hale geliyor. **Teknolojinin gelişmesinde teşvik ne kadar önemliyse eğitim de o kadar önemli.**

(K17)- - Teknoloji kavramı yine eğitim konusuyla örtüşüyor. Biz bize verileni kullanabiliyoruz ama dönüştüremiyoruz. Samsung ve Apple'ın telif hakları ve patent mücadelelerini takip ediyorum, bakıyorum karşılıklı olarak iki taraf da kazanıyor; artık bunlar birer marka değeri taşıyor. Bu dünyada semboller yani markalar değer taşıyor. Biz oturduğumuzda Samsung mu? Apple mı? Diye düşünüyoruz, bunu daha ötesini düşünmüyoruz. **Teknolojiyi geliştirmek için laboratuvarlara, özgür bir ortama ve boş zamana ihtiyacımız var.** Örneğin bir Türk telefon üretildi, satılmadı ve tarihe gömüldü. Bizim bir vizyonumuz yok, vizyon belirleyecek, yapacak bir zamanımız ve bütçemiz yok.

(K23)- "Bizim önce ekonomimizi iyi bir düzeye çıkarmamız lazım, sonrasında yatırım yapabilir hale gelmemiz lazım, **yatırımlarımızı da teknolojik üretime yönlendirmemiz lazım.** Ülkemiz şu an için kendi kendine yetemediğinden dolayı teknolojik yatırımlar bir lüks olarak algılanabilir ancak yerli otomobil bizim için büyük bir ihtiyaç.

Teknolojinin gelişmesi için genç girişimcilere ihtiyaç var, bu girişimcilerin korkmadan fikirlerini hayata geçirmesi gerekiyor. **Devletin de genç girişimcilere bu alanda destek vermesi gerekiyor.** Ülkemiz kendi kendine yetebilir hale geldikten sonra da nükleer enerji yatırımlarını yapmaya imkân bulacaktır."

(K32)- Teknolojiye önem verilerek yeni büyük markalar ortaya çıkarmak eskisinden daha kolay ülkemizin bu konuya ayrı bir önem vererek **yazılımcılarımızla birlikte devlet destekli projeler yapması gerekmektedir.**

(K33)- Her konuda teknolojinin ilerlediği bu dönemde **çağa ayak uydurmaya yönelik yatırımlar yapılmalıdır.** Çağa ayak uydurmaya çalışırken de elimizdeki doğal kaynakların da kaybına sebep olunmamalıdır.

(K34)- Teknoloji konusunda insanların hayatını kolaylaştırmak adına teknolojik aletlere ulaşabilirliğin sağlanması ve yerli üretimle uygun fiyatlarla vatandaşa ulaştırılması gerektiğini düşünüyorum. Cinsiyetimin de etkisi olacaktır ki teknolojik aletlerin ev kadınları adına geliştirilmesine ağırlık verilmesini isterim. Sosyal medya sayesinde Çin'e dair birçok videoyu inceleme fırsatı buldum. **Teknolojik aletlerin üretimi ve kullanımı konusunda Çin'in örnek alınabileceğini düşünüyorum.**

(K35)- Teknoloji çağında yaşadığımız şu günlerde teknolojik gelişmelerde emeğimizin olmaması kabul edilebilir bir şey değildir. Teknoloji konusunda gerek ürün bazlı gerek hammadde bazlı dışa bağımlılığımız maalesef üst düzeyde. Yerli otomobil üretmek için yıllardır uğraşıyoruz fakat gün sonunda ürettiğimiz aracın motorunu farklı ülkeden şanzımanını farklı ülkeden getirerek yalnızca %51'lik kısmını yerli üretim olarak toplayabiliyoruz. Toplum yapımız her şeyi üretmeye, her şeyi kullanabilmeye gayet uygunken bizim insanımızdan, insanımızın bilgi birikiminden faydalanamıyor oluşumuz problemlerin kaynağını işaret etmektedir.

(K36)- Sanayi alanında eski nesil sanayi çalışmaları bırakılarak **yeni nesil teknoloji yatırımları ön plana alınmalı** ve çağın gereksinimleri takip edilmeli.

1.6.1.2. Başarılı Araştırmacıların Desteklenmesi

Çalışma kapsamında 7 farklı katılımcı tarafından ifade edilen bir diğer kod, başarılı araştırmacıların desteklenmesidir. Katılımcıların ifadeleri genel olarak incelendiğinde beyin göçüne vurgu yapıldığı ve başarılı araştırmacılar için ülkede çalışabilecekleri birimler oluşturulması gerektiği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Bizim beyin göçünü engellemek için ODTÜ, Boğaziçi Üniversitesi, İTÜ gibi üniversitelerimizin araştırma ve eğitim açısından Harvard Üniversitesi kadar finansal kaynağa, nitelikli akademisyene ve eğitim materyaline sahip olması lazım.*

(K8)- *Uzay ve havacılık bölümünde okuyan bir öğrenci Belçika'ya uçak tasarım yarışmasına giderek birincilik almış. Bu projenin Türkiye'de yapılma ihtimali yok. Bizde şöyle bir zihniyet var; "Biz bunu yapamayız, Avrupalılar yapar, biz ise ticaret yaparız, yedek parça yaparız". **Teknolojinin gelişmesi için bu zihniyetin değişmesi lazım. Bugün Cern de NASA'da Türk çalışıyorsa, onları buraya getirirsek orada yapılan işler burada da yapılır.***

(K15)- *Bilimsel altyapı konusunda çok ciddi organizasyon eksikliklerimiz var. Kabataş Erkek Lisesinden bir öğrenci (Murat Barış Paksoy), Ramanujan Asalları ile ilgili bir proje yapıyor. TÜBİTAK, "bu projeyi tek başına yapmış olamazsın" diyerek reddediyor sonrasında bu öğrenciye bir Alman üniversitesi tarafından burs verilerek o okula kabul edilmiş. Bu şekilde birçok örnek var ve insanlar burada yeteri kadar ilgi göremedikleri için çalışmalarını yapmaya yurt dışına gitmek zorunda kalıyorlar. **Devlet ve siyasi iktidarlar yurt dışında yaşayan Türk bilim insanlarının "ülkem bana kıymet veriyor, geri dönmeliyim" diye düşünmesini sağlayacak şekilde onlara ilgi göstermesi ve gerekli destekleri sağlaması gerekiyor.***

(K19)- *Siyasi iktidarın en çok önem vermesi gereken kesimin orta gelirli ailelerden gelen öğrenciler olmalı. Bu kesimde aklını kullanabilen ama yeterli imkana sahip olmayan çok fazla birey var. Ülke nüfusunda da bu kesimin oranı çok yüksek, ülke olarak bu kesimden gelen yetenekli öğrencilere sahip çıkamazsak çok şey kaybedeceğiz. **Bu öğrencilere destek verilmeli, çalışmalarına kaynak sağlanmalı ve gelecek kaygılarından kurtarılmalı.***

(K19)- *Bu devirde dava adamı çok az çünkü herkes geçim derdinde. Bugüne kadar uygulanan politikalarla biz çok insanı kaybetmiş olabiliriz. Avrupa'da, ABD'de bilim adamı geçim derdinde değil. Bilim üretiyor, uzayın derinliklerini araştırıyor ama biz henüz atmosferin üzerine çıkamadık. İTÜ'de adam proje yapıyor, **maddi sıkıntıdan ABD'ye gidemiyor, kapı kapı sponsor arıyor, ülke böyle mi kazanacak.***

(K24)- *Teknoloji konusunda da devletin özel sektöre katkıda bulunması, destek vermesi gerektiğini düşünüyorum. Diğer sektörlerde devletin yer almasından ziyade bu sektörlerde çalışacak **nitelikli kişilerin yetiştirilmesini sağlamalı.** Artık sektörde fikirler kıymetli hale geldi ve fikirler satılıyor. Örneğin*

Converse marka ayakkabının hiçbir özelliği olmamasına rağmen markası sebebiyle insanlar satın alıyor. Ülkemizde de bu şekilde markaların ortaya çıkabilmesi için devlet doğrudan katkı vermeyebilir ancak **fikirleri üretecek insanların yetiştirilmesiyle katkı sağlayabilir.**

(K23)- **Teknolojiyi üretebilmek için genç beyinlere ihtiyaç var ve bu genç beyinlerin desteklenmesi gerekiyor.** Her gün haber bültenlerinde “ODTÜ’lüler suyla çalışan araba yaptı, İTÜ’lüler elektrikle çalışan araba yaptı.” haberleri dinliyoruz, peki ne oluyor sonra arabayı yapıp bırakıyorlar mı? Sonrasının devam etmesi lazım. Sadece açılışla, başbakanın arabayı sürmesiyle biten bir çalışma olmamalı.

(K35)- Netice olarak, teknolojik gelişimleri yerinde takip edebilecek nitelikte insanlar yetiştirmemiz, yüksek nitelikteki insanlarımızı çalıştırabilecek, yardımlarını alabilecek altyapıyı oluşturmamız gerekmektedir. **Devlet gerek burslarla gerek başkaca maddi desteklerle mühendislerinin, üretimde faydalı olabilecek tüm vatandaşlarının yanında olmalıdır.**

1.6.1.3. Teknolojinin Doğru Kullanımı Konusunda Eğitim Verilmesi

Çalışma kapsamında 7 farklı katılımcı tarafından ifade edilen bir diğer beklenti, teknolojinin doğru kullanımının sağlanmasıdır. Bu alanda eğitimlerin organize edilmesi fikri öne çıkmaktadır.

Genel olarak katılımcı ifadeleri incelendiğinde; bilinçli teknoloji kullanımının artırılması, genç bireylerin teknolojinin olumsuz kullanımından korunması, kodlama ve mobil programlama gibi alanlarda eğitimlerin yaygınlaştırılması konuları öne çıkmaktadır.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K4)- *Şu an teknolojinin gelişmesiyle imkanlar da arttı. Geçmişe bakınca, insanlar daha zor şartlar altında kendini yetiştiriyorlardı. Şu an teknoloji ile insanlar kolay şekilde kendilerini eğitebiliyorlar ama rekabet çok arttı. Her insanın elinde belli bir düzeyde imkanlar var. İnsanlar bunları kullandığı zaman rekabet büyük ölçüde artıyor. **Gençlere ve topluma teknolojiyi nasıl kullanacağı yönünde bir eğitim verilmeli. Teknolojiyi doğru yönde kullanamazsak hayatımızda çok büyük bir sıkıntı oluşturur.** Teknoloji olumlu, müspet yönde kullanılmadığı zaman ne kadar büyük bir sıkıntıya yol açabileceğini günümüzde de görüyoruz. Sosyal medyanın kullanımı buna bir örnek.*

(K5)- **Teknolojiyi gerektiği kadar, gerekli yerde ve gerektiği şekilde kullanmamız lazım.** Her şey teknolojik olsun, her dersi tableten işleyelim anlayışını doğru bulmuyorum. Bir çocuğun bisiklete binmesi, belki de bisikletten düşüp dizini kanatması da onun gelişimi için önemli, hayata dair bazı şeyler teknoloji olmadan öğrenilmeli.

(K5)- Eğitimde Fatih Projesi gibi teknoloji kullanımının yoğun olduğu projelerin tek başına sorunu çözeceğini düşünmüyorum. Her öğrenciye tablet dağıtsan da her sınıfa akıllı tahta koysan da o tahtayı etkili kullanacak öğretmen yetişmedikten sonra, **tableti bilinçli kullanma anlayışı gelişmedikten sonra proje başarıya ulaşmayacaktır.**

(K15)- Herkesin cebinde akıllı telefon var, herkes sosyal medyayı kullanıyor, e-posta gönderip alıyor ancak yazılımsal olarak bir telefonun nasıl formatlanacağını bile bilmiyor. **Yeni uygulamalar geliştirmeyi bırakın en temel teknolojik gereklilikleri bile yeterli düzeyde bilmiyor. Gençlere bu konularda eğitimler verilmeli, kurslar açılmalı.**

(K20)- **İktidar vatandaşları teknolojiyi verimli kullanabileceği alanlara yönlendirmeli.** İnsanları program yazmaya teşvik etmeli. Bu sayede teknoloji konusunda üreten bir noktaya gelebiliriz. Hazır olanı kullanmak yerine biz de üretebiliriz. Eğitim sistemimizdeki bu konudaki eksiklikleri ve yetersizlikleri gidermeliyiz. Teknoloji üreten ülkelerin bize göre neyi daha farklı yaptıklarını, neye sahip olduklarını, nasıl eğitim aldıklarını tespit ederek bu alanda düzenlemeler yapılmalı.

(K26)- Hukuk eğitimi gibi **bilinçli teknoloji kullanımı eğitiminin** de erken yaşlardan itibaren verilmesi gerekiyor.

(K22)- Öğrencilerin teknoloji üretme heveslerinin teşvik edilmesi gerekir. Teknoloji satın alan ama üretemeyen bir anlayışımız var. Aldığımız teknolojiyi de faydalı işlerden ziyade ikincil, üçüncül işlerde kullanıyoruz. **Teknolojinin etkin kullanımını küçüklükten itibaren güzel bir eğitimle verirsek Türkiye'nin teknoloji üretememesindeki engellerden biri kalkar.**

(K32)- Ayrıca teknoloji konusunda birçok eğitim atölyeleri ve özel kurslar açılarak ülkemiz insanını bu konuda yetiştirmemiz gerekmektedir.

1.6.1.4. Bağımsız ve Milli Teknoloji Üretiminin Desteklenmesi

Yapılan görüşmeler sonucunda bağımsız ve milli teknoloji üretiminin desteklenmesi konusu öne çıkan beklentiler arasındadır. Genel olarak katılımcıların ifadeleri incelendiğinde; bazı stratejik alanlarda dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla bağımsız ve yerli teknoloji üretimin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- Ülke olarak gelişme kaydettiğimiz dönemlerde mühendislerimiz öldürülüyor. Ben milletimizi çok zeki buluyorum, zamanında üç kıtaya hâkim olmuş bir tarihimiz var; bunun acısını bizden çıkarmaya çalışıyorlar. Biz bu tip sorunlarla uğraşırken diğer devletler kendilerini geliştiriyorlar, biz hala “niye yerli araba üretemiyoruz?” noktasındayız. Cumhuriyetin ilk yıllarında bizim Eskişehir’de uçak fabrikamız vardı ve uçak ürettiyorduk. **Eğer devlet bu alanda gerekli desteği verirse yine teknolojik ürünleri üretebileceğimizi düşünüyorum.**

(K5)- *Halihazırda Aselsan, TAI gibi kuruluşlarımız insansız hava aracı, zırhlı muharebe aracı gibi ürünleri geliştiriyor ancak bazı önemli parçalarında ve yazılımlarında halen daha dışa bağımlıyız. Yerli teknolojik ürünlerin ve silahların üretiminde dışa bağımlılığı ortadan kaldıracak devlet desteklerinin uygulanması gerekiyor.*

(K26)- *"Ülkemizdeki hammaddelerinin dışarıya satılmasında bir kısıtlamaya gitmemiz gerekiyor ve bu hammaddelerin ülkemizde işlenmesi için bir teşvik sistemi kurulmalı. Bu alanda sanayi kuruluşları oluşturulmalı, burada çalışacak vasıfsız ve kalifiye personelin eğitimi sağlanmalı, bu işi yönetecek personel yetiştirilmeli, bu işi denetleyecek bir kurum oluşturulmalı. Bu süreçte teknolojinin üretimi de ortaya çıkacak.*

(K26)- *Kendi arabamızı, kendi uçağımızı, kendi gemimizi üretmemizde teknolojik açıdan dışarıya bağlı olmamız kaynaklı engellerle karşılaşıyoruz. Teknolojik üretimin ve bu üretimin yaygınlaştırılması ülke olarak ekonomik bağımsızlığımızla direkt ilişkilidir. Bu ekonomik bağımsızlığın sağlanabilmesi için kendi teknolojik üretimimizi yapabilmemiz gerekiyor.*

(K23)- *"Bizim şu an amacımız yerli otomobil yapmak. Batılı devletler kendi otomobillerini çok önceden yaptılar, bizim de dünyayı yakalamamız lazım. Otomotiv sanayi çok emek ve çok para istiyor; otomotiv sanayinde harcanan emek ve paranın karşılığını alamama gibi yüksek bir risk de var. Realist olursak şu an Türkiye'nin bunu yapmaya gücü yok.*

Bizim önce ekonomimizi iyi bir düzeye çıkarmamız lazım, sonrasında yatırım yapabilir hale gelmemiz lazım, yatırımlarımızı da teknolojik üretime yönlendirmemiz lazım. Ülkemiz şu an için kendi kendine yetemediğinden dolayı teknolojik yatırımlar bir lüks olarak algılanabilir ancak yerli otomobil bizim için büyük bir ihtiyaç."

1.6.1.5. Beyin Göçünün Engellenmesi ve Tersine Beyin Göçünün Sağlanması

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde beyin göçünün önlenmesi ve yurt dışında çalışan araştırmacıların ülkeye geri dönüşlerinin sağlanması konusu öne çıkan beklentiler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda beklenti ifadeleri incelendiğinde, katılımcıların kendi çevrelerindeki başarılı araştırmacıların yurt dışına çıkış hikayeleri ile örnekler verdikleri ve bu kişilerin ülke kalkınması için geri dönebilecekleri ortamların hazırlanması gerektiği dile getirilmiştir.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Teknoloji üretme konusunda öncelikle beyin göçünün engellenmesi gerektiğini düşünüyorum. Ülkemizde çok yetenekli genç beyinler eğitim için yurt dışını tercih ediyor. Tercih sebepleri eğitim olanakları ve sağlanan finansal kaynaklar. Bizim beyin göçünü engellemek için ODTÜ,*

Boğaziçi Üniversitesi, İTÜ gibi üniversitelerimizin araştırma ve eğitim açısından Harvard Üniversitesi kadar finansal kaynağa, nitelikli akademisyene ve eğitim materyaline sahip olması lazım. Bu ihtiyaçlar giderildiği takdirde yetenekli beyinlerin vatanından ayrılmak isteyeceğini düşünmüyorum.

(K8)- Uzay ve havacılık bölümünde okuyan bir öğrenci Belçika'ya uçak tasarım yarışmasına giderek birincilik almış. Bu projenin Türkiye'de yapılma ihtimali yok. Bizde şöyle bir zihniyet var; "Biz bunu yapamayız, Avrupalılar yapar, Biz ise ticaret yaparız, yedek parça yaparız". Teknolojinin gelişmesi için bu zihniyetin değişmesi lazım. **Bugün Cern'de NASA'da Türk çalışıyorsa, onları buraya getirirsek orada yapılan işler burada da yapılır.**

(K6)- Bu konuda yurt dışına eğitime giden kişilerin geri dönmelerinin sağlanması gerekir.

(K12)- Teknolojiyi üretebilen bir toplum olabilmemiz için beyin göçünü önlemeliyiz, bunun için de insanlara fırsatlar sunabilmeliyiz. Tıp alanında yurt dışında yeni buluşlara imza atan Türk vatandaşlarını duyuyoruz. Birçok alanda buradaki imkanlardan daha cazip olan imkanlar onlara sunulduğu için çalışmalarını diğer ülkelerde yapıyorlar. **Bu bilim insanlarımıza bizim daha iyi çalışma ortamları ve daha yüksek yaşam standartları sunabilmeliyiz ki beyin göçünün önüne geçebilelim.**

(K15)- Bilimsel altyapı konusunda çok ciddi organizasyon eksikliklerimiz var. Kabataş Erkek Lisesinden bir öğrenci (Murat Barış Paksoy), Ramanujan Asalları ile ilgili bir proje yapıyor. TÜBİTAK, "bu projeyi tek başına yapmış olamazsın" diyerek reddediyor sonrasında bu öğrenciye bir Alman üniversitesi tarafından burs verilerek o okula kabul edilmiş. Bu şekilde birçok örnek var ve insanlar burada yeteri kadar ilgi göremedikleri için çalışmalarını yapmaya yurt dışına gitmek zorunda kalıyorlar. **Devlet ve siyasi iktidarlar yurt dışında yaşayan Türk bilim insanlarının "ülkem bana kıymet veriyor, geri dönmeliyim" diye düşünmesini sağlayacak şekilde onlara ilgi göstermesi ve gerekli destekleri sağlaması gerekiyor.**

1.6.1.6. Doğal Kaynaklarımızın Ülke İçinde Değerlendirilmesi

Çalışma kapsamında bazı katılımcılar ülkemizin doğal kaynaklarının kendi ülkemizde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özellikle ifadeler genel olarak incelendiğinde; yurt dışına hammadde olarak satılan maden ve doğal kaynaklara kısıtlama getirilmesi, bu ürünlerin ülke içerisinde değerlendirilmesinin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

İlgili beklentiye ait bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- "Bor madeninin dünyada en fazla üretildiği ülkemiz. Ülkemizde bor madeninin **hammadde olarak ihraç edilmesi değil farklı sanayi dallarında kullanılmak üzere işlenebilmesi gerekiyor.**

Bor madeni petrol gibi işlenebilirse sanayiye, enerji üretimimize, teknolojimize, dolayısıyla her alanda ekonomimize büyük katkısı olacaktır."

(K12)- *Türkiye'nin mevcut vizyonu bölgesel veya küresel güç olma yönünde ancak küresel güç olmak için kendi enerjini üretebiliyor olman gerekiyor. Türkiye çok zengin bor yataklarına sahip ancak bunu enerjiye dönüştüren bir işletmemiz yok. Türkiye'nin mevcut potansiyeline bakarak toryum madenine sahip olduğunu biliyoruz ancak enerjiye dönüştürecek sanayi dalları mevcut değil. **Ülkemizin en kısa sürede maden ve enerji kaynaklarımızı değerlendirebilecek sanayi kuruluşlarını oluşturması gerekiyor.***

(K13)- *Özellikle Ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların doğrudan çıkarılıp satılmasının değil **burada işlenebilmesi için gerekli adımların hızlıca atılması gerekiyor.***

(K26)- *Şu an hammadde satarak mamul alan bir ülke durumundayız. Coğrafyamıza baktığımızda hammadde açısından oldukça zengin olduğumuz söylenebilir. **Bu hammaddeyi bizim işlememiz gerektiğinin farkına varmalıyız.** Elimizdeki hammaddeyi işleyebilmek için nasıl bir sanayi tesisi kurmalıyız? Nasıl bir teşvik politikası uygulamalıyız? Bu alanda nasıl personel yetiştirmeliyiz? Sorularına cevap bulmamız gerekiyor.*

(K26)- *Ülkemizdeki hammaddelerinin dışarıya satılmasında bir kısıtlamaya gitmemiz gerekiyor ve **bu hammaddelerin ülkemizde işlenmesi için bir teşvik sistemi kurulmalı.** Bu alanda sanayi kuruluşları oluşturulmalı, burada çalışacak vasıfsız ve kalifiye personelin eğitimi sağlanmalı, bu işi yönetecek personel yetiştirilmeli, bu işi denetleyecek bir kurum oluşturulmalı. Bu süreçte teknolojinin üretimi de ortaya çıkacak.*

1.6.1.7. Teknolojiye Erişimin Kolaylaştırılması

Çalışma kapsamında bazı katılımcılar, teknolojiye erişimin kolaylaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K2)- *Ülkemizde teknolojiye erişim çok pahalı. Teknolojik ürünlere yüksek oranda ÖTV uygulanıyor, bu oranın düşürülmesi ve **insanların teknolojiye erişiminin kolaylaşması gerekiyor.***

(K32)- *Teknoloji konusunda da gençlerin bu denli zor ulaştığı bir noktada **ilk olarak gençlere ve ilgisine teknolojinin ulaştırılması gerekmektedir.** Bu hususta yapılacak çalışmalar kişilerin bu konuda gelişmesine katkı sağlayacaktır.*

(K34)- *Teknoloji konusunda insanların hayatını kolaylaştırmak adına **teknolojik aletlere ulaşabilirliğin sağlanması** ve yerli üretimle uygun fiyatlarla vatandaşa ulaştırılması **gerektiğini düşünüyorum.** Cinsiyetimin de etkisi olacaktır ki teknolojik aletlerin ev kadınları adına geliştirilmesine ağırlık verilmesini isterim. Sosyal medya sayesinde Çin'e dair birçok videoyu inceleme fırsatı buldum. Teknolojik aletlerin üretimi ve kullanımı konusunda Çin'in örnek alınabileceğini düşünüyorum.*

1.6.2. Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler

Çalışma kapsamında enerji, çevre ve teknoloji alanındaki beklentiler temasına ait ikinci kategori 7 farklı kod altında 41 beklenti ifadesi bulunan enerji ihtiyacının giderilmesidir. Tablo 34’te söz konusu kategoriyi oluşturan kodlu bölümler ve frekansları yer almakta olup Şekil 29’da belge temelli olarak ilgili kodları ifade eden katılımcı sayıları gösterilmiştir.

Kategoriyi oluşturan kodlar genel olarak incelendiğinde, 7 farklı katılımcı tarafından 11 kez ifade edilen nükleer enerji tesislerinin gerekli güvenlik önlemleri alınarak kurulması ifadesi öne çıkmaktadır. Ayrıca 8’er katılımcı tarafından ifade edilen enerji temininde dışa bağımlılığın azaltılması ve alternatif enerji kaynakları konusunda araştırmalar yapılması beklentileri de kategorinin öne çıkan ifadeleri arasında yer almaktadır.

Tablo 34. Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler	Kodlu Bölümler
1 Nükleer enerji tesislerinin gerekli güvenlik önlemlerine sahip bir şekilde hayata geçirilmesi	11
2 Enerji temininde dışa bağımlılığın azaltılması	8
3 Alternatif enerji kaynakları konusunda çalışmalar yapılması	8
4 Enerji kaynakları ve madencilik alanında çalışan tesislerin kurulması	5
5 Nükleer teknoloji konusunda çalışma yapacak birimlerin kurulması	4
6 Enerji alanında uzmanların yetiştirilmesi	3
7 Enerjinin kullanımı konusunda bilincin artırılması	2
TOPLAM	41

Şekil 29. Enerji İhtiyacının Giderilmesi Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.6.2.1. Nükleer Enerji Tesislerinin Gerekli Güvenlik Önlemlerine Sahip Bir Şekilde Hayata Geçirilmesi

Çalışma kapsamında enerji kategorisinde en sık ifade edilen kod nükleer enerji tesislerinin kurulmasıdır. Katılımcıların bu beklentiye ilişkin ifadeleri incelendiğinde ülkenin nükleer enerji tesislerine ihtiyacı ön plana çıkarılırken güvenlik ve atıkların bertaraf edilmesi konusunda endişeleri olduğu görülmektedir. Güvenlik endişelerini ortadan kaldıracak uygulamaların yapılması koşuluyla nükleer enerji tesislerinin hayata geçirilmesi beklentisi 7 farklı katılımcı tarafından 11 kez dile getirilmiştir.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- *Ülkemizde maalesef kömür madenlerinde bile yeterli güvenlik önlemleri sağlanamıyor. Tehlikesi çok büyük olan ve etkileri yüzlerce kilometrelik alana ulaşabilen **nükleer santraller, gerekli güvenlik önlemleri sağlanamadan faaliyete geçirilmemeli.** Böyle bir durumda ortaya çıkabilecek riskleri ortadan kaldırmak hem teknik personel hem de teknolojik açıdan çok zor olacaktır.*

(K13)- *Nükleer santral konusunda toplumsal algı olarak hemen olumsuz düşünüyoruz. Kaza olacak diye kötü tarafından bakıyoruz. Ancak nükleer santrali diğer ülkeler de yapıyor, oldukça da iyi yapıyor. Hayatın her alanında bir risk var, arabaya bindiğimizde, sokağa çıktığımızda... **Önemli olan riskleri minimuma indirip, gerekli düzenlemeyi yapıp, son teknolojiye göre nükleer santrali yapmaktır.***

(K13)- Nükleer konusu tamamen uluslararası siyasetle ilgili bir şey. Sinop ve Mersin’de nükleer santralin yapılacak olması bir tesadüf değil. Neden oralara nükleer santral yapıyoruz? Bu tamamen jeopolitik ve uluslararası ilişkilerle ilgili bir durum. Çernobil faciası yaşandığında Karadeniz’e nasıl zarar verdiyse bizim de Sinop’ta nükleer santral kurmamız karşılıklılık esasına göre bir önem arz ediyor. Aynı şekilde Mersin için de geçerli.

(K15)- Nükleer enerji hem siyasi açıdan hem de ekonomik açıdan dünyada önemli bir güçtür. Diğer yandan caydırıcı bir unsurdur. **Nükleer enerjideki temel sorun ise denetimin sağlanabilmesi noktasındadır.** Japonya’daki nükleer denetimle Türkiye’deki denetimin aynı olacağını zannetmiyorum. **Denetim mekanizması sağlam bir şekilde oluşturulması halinde ülkemizde nükleer santral yapılabilir.** Diğer ülkeler de bu tip santralleri kullanıyor. Olası bir savaş durumunda ülkemizin güçlü olması gerekiyor. Nükleer enerjinin caydırıcılığı bir boyut, enerji üretim kapasitesi de başka bir boyut. Bu tip santrallerde yüksek düzeyde enerji, düşük maliyetle üretiliyor bu sayede ciddi mali kazanç sağlanabiliyor. Bu teknoloji çevrede olumsuz sonuçlar doğurmayacak şekilde kullanılabilir. Çernobil’in etkileri, arada çok mesafe olmasına rağmen, halen daha Karadeniz bölgemizde hissediliyor.

(K27)- Artık eskisine çok daha fazla enerji gereksinimi olduğu ve bu ihtiyacın ivmesinin giderek arttığı bir gerçektir. Bu gerçek alternatif enerji kaynakları arayışını artırmıştır. Yok sayamayacağımız bu ihtiyacın giderilmesi de her ne kadar doğaya büyük zararlar verse de HES ve **nükleer enerjiyi neredeyse zorunlu kılmaktadır ama bu zorunluluk kesinlikle ve kesinlikle çevre erozyonunu meşrulaştırmamaktadır** çünkü hepimiz biliyoruz ki doğru ve titiz bir mühendislik ve onunla bağlantılı işçilik ile zarar minimuma indirilebilir. Tesisin işler hale gelmesi sonrasında da **doğru ve titiz denetim ve uygulamalarla kaza riski minimuma düşürülebilir.** Böyle düşünüldüğünde dahi bu enerji kaynakları en son çare olmalıdır ve öncelik daha 'masum' enerjilere verilmelidir.

(K22)- Türkiye’nin bir enerji açığı var, bütçenin bir kısmı petrol, doğalgaz vb. enerji harcamalarına gitmek zorunda kalıyor. Bunun yerine alternatif enerji kaynaklarının meydana çıkarılması gerekir; güneş, rüzgar, su, dalga kuvvetinden üretilen enerji gibi. Enerji ihtiyacının giderilmesi gerektiğini düşünüyorum, bu konuda en son tercih nükleer enerji olmalı. **Nükleer santraller de doğal yaşamın olduğu yerlerde değil, doğal yaşama daha az zarar verilebilecek ve insan yerleşiminin daha az olduğu yerlerde kurulmalı.**

(K22)- Yapılacak nükleer santrallerin **koruyucu önlemlerinin çok iyi alınması ve doğal çevreye zararın önlenmesi gerekir.** Patlamaması için güvenliğinin sağlanması gerekir. Risklerin minimuma getirilmesi gerekir.

(K14)- Nükleer enerjiye açıkçası ben karşı değilim. **Güvenlik tedbirleri alınarak bu teknoloji kullanılmalı.** Biz doğal kaynaklarımızı kullanmadığımız sürece nasıl geliştirebiliriz? Doğal kaynaklarımız ve madenlerimizi gerekli güvenlik önlemleri alınarak kullanmalıyız. Bizde bu konularda çok fazla eleştiri yapıyor ancak yerine bir öneride bulunan yok.

1.6.2.2. Enerji Temininde Dışa Bağımlılığın Azaltılması

Enerji İhtiyacının Giderilmesi konusundaki beklentiler kategorisinde öne çıkan diğer kod enerji temininde dışa bağımlılığın azaltılması hususudur. 8 farklı katılımcı tarafından dile getirilen beklenti ifadeleri genel olarak incelendiğinde; ülke ekonomisinin düzelebilmesi için enerjide dışa bağımlılığı azaltılmasının bir zorunluluk olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu kapsamda katılımcılar enerji üretiminde çeşitlendirilmeye gidilmesi ve önemli miktarda bu alana yatırım yapılması gerektiğini ifade etmektedir.

Söz konusu beklentiye ilişkin alıntılar şu şekildedir:

(K5)- *Enerji harcamaları, ülkemizde cari açığa sebep olan en büyük kalem. Enerji konusunda **büyük ölçüde dışa bağımlı bir yapıdayız ve bunun zamanla azaltılması gerekiyor**. Nükleer enerji tesisleri ile bu açığın büyük ölçüde azalacağını düşünüyorum.*

(K12)- *Türkiye'nin mevcut vizyonu bölgesel veya küresel güç olma yönünde ancak küresel güç olmak için kendi enerjini üretebiliyor olman gerekiyor. Türkiye çok zengin bor yataklarına sahip ancak bunu enerjiye dönüştüren bir işletmemiz yok. Türkiye'nin mevcut potansiyeline bakarak toryum madenine sahip olduğunu biliyoruz ancak enerjiye dönüştürecek sanayi dalları mevcut değil. Ülkemizin en kısa sürede maden ve **enerji kaynaklarımızı değerlendirebilecek sanayi kuruluşlarını oluşturması gerekiyor**.*

(K13)- *Sanayinin temel girdisi olan ve çeşitli türevleri birçok alanda kullanılan petrolün çıkartılması ve işlenmesi konusunda çalışmalar yapılmalı **petrolü kendimiz çıkarıp işleyebilir hale gelmeniz gerekmektedir**. Petrolü olmasa da başka ülkelerin petrolünü çıkarıp işleyen bunların önemli bir bölümünü de kendi ülkesine getiren ülkeler arasında bizim de yer almanız gerekiyor. Önemli olan petrole sahip olmak değil onu çıkarabilecek teknolojiye sahip olmak.*

(K21)- *Teknolojik gelişmelerin temelinde enerji yatıyor, **özellikle enerji alanında çok fazla adım atılması gerekiyor çünkü halen daha dışa bağımlıyız**. Biz ülke olarak enerji alanında yapılan çalışmaların çok gerisinde kaldık, diğer ülkeler çok daha iyi seviyeleri gelirken biz son 5-10 yıldır bir şeyler yapmaya başladık.*

(K30)- *Teknoloji çağında olmamız dolayısıyla ülke olarak uzay çağını yakalamak ve bu konuda gerek devlet eliyle gerekse özel teşebbüslerle **enerji ve teknoloji alanında ciddi yatırımlar yapılmalıdır**.*

(K37)- *Tüm beklentim teknoloji ve enerji üretiminin çevreye zarar vermeyecek şekilde tasarlanıp hayata geçirilmesi. Uluslararası siyaset ve hukuk çerçevesinde yapılan çevre politikaları ve sürdürülebilir kalkınma projeleri başlıklı kongrelerin adının dışına çıkarak ciddi müeyyideler içermesini ve çözümcü yaklaşımlar öne sürmesini bekliyorum. Yaklaşan iklim krizine yönelik bilim adamlarına kulak kapatılmamasını, ekonomik hırsların doğayı*

katletmemesini temenni ediyorum. Bunun haricinde *enerjide dışa bağımlılığımızı azaltacak yeni hamleler ve yatırımlar yapılmasını, doğalgaz çıkarımı için geliştirilen sondaj gemilerinin artmasını, yer altında ve yer üstündeki madenleri işleyebilme gücüne muktedir olunması diğer beklentilerimin arasında.*

1.6.2.3. Alternatif Enerji Kaynakları Konusunda Çalışmalar Yapılması

Çalışma kapsamında 8 katılımcı tarafından alternatif enerji kaynakları konusunda çalışmalar yapılması hususunda beklenti ifade edilmiştir. Söz konusu ifadeler genel olarak incelendiğinde yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılmak suretiyle enerji üretimindeki çeşitlendirmenin sağlanması gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K1)- *Ülkemizin enerji ihtiyacını giderebilmek için **alternatif enerji kaynaklarının araştırılması**, bu araştırmalar için uzmanlar yetiştirilmesi, finansal kaynakların sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Dünyada enerjiye sahip olan ülkeler güçlü hale geliyor. Bizim de enerjiyi üretebilmek için elimizde olan doğal kaynakları kullanmamız, bu alanda nitelikli insan kaynağı yetiştirmemiz gerekiyor.*

(K22)- *Türkiye'nin bir enerji açığı var, bütçenin bir kısmı petrol, doğalgaz vb. enerji harcamalarına gitmek zorunda kalıyor. **Bunun yerine alternatif enerji kaynaklarının meydana çıkarılması gerekir**; güneş, rüzgar, su, dalga kuvvetinden üretilen enerji gibi. Enerji ihtiyacının giderilmesi gerektiğini düşünüyorum, bu konuda en son tercih nükleer enerji olmalı. Nükleer santraller de doğal yaşamın olduğu yerlerde değil, doğal yaşama daha az zarar verilebilecek ve insan yerleşiminin daha az olduğu yerlerde kurulmalı.*

(K28)- *Öte yandan gelişmiş ülkelerde hızlı bir şekilde yeşil enerji projelerinin hayata geçirildiğini görmekteyiz. Küresel bağlamda iklim krizinin şiddetli bir şekilde hissedildiği bu dönemde uluslararası toplum tarafından da giderek daha doğa dostu enerji kaynaklarının teşvik edildiğine şahitlik ediyoruz. **Bu bağlamda sürdürülebilir enerji kaynaklarına yönelinmesi, ekolojik kirliliği azaltmaya yönelik planlar ve projeler de devletlerden beklenmektedir.***

(K31)- *Ve aynı zamanda her bölgenin kendince **kullanabilecek potansiyeldeki yenilenebilir enerjilere** yönelik, yeterli ve doğru bir planlamayla, sahip olması ülke adına olumlu bir gelişme arz edecektir.*

(K34)- *Enerji üretimi ise kariyer hedefimdeki pozisyona ulaşabilirsem en çok hassasiyet göstereceğim konulardan olacak. Fazla değil bundan 10 yıl önce yenilenemez enerji kaynaklarının çok azaldığından ve yenilenebilir kaynakların kullanımının gerektiğinden bahsedilirdi. Bugün ise yenilenemez kaynaklarda dünya dibi görmek üzere. Bu anlamda **daha da geç kalmadan Türkiye güneş, rüzgar gibi doğadan ve doğal enerjileri kullanmalı** ve vatandaşların da günlük hayatta bu enerjilerin kullanımına entegrasyonunu sağlamak adına güneş*

panelleri vb. enerji sağlayıcılarını düşük maliyetle edinmelerine yardımcı olmalıdır.

(K36)- Doğal enerji kaynaklarımızın hızla tükendiği göz önünde bulundurularak yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılacak yatırımlar arttırılmalı.

1.6.2.4. Enerji Kaynakları ve Madencilik Alanında Çalışan Tesislerin Kurulması

Çalışma kapsamında 4 farklı katılımcı tarafından ülkemizdeki enerji kaynaklarının ve madenlerin değerlendirilebilmesi için uygun tesisler kurulması gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu ifadeler incelendiğinde ülkemizde bulunan madenlerin işlenebilmesi ve enerji kaynaklarının değerlendirilebilmesi için gereken tesisleşmenin ivedilikle yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Söz konusu koda ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K12)- Türkiye'nin mevcut vizyonu bölgesel veya küresel güç olma yönünde ancak küresel güç olmak için kendi enerjini üretebiliyor olman gerekiyor. Türkiye çok zengin bor yataklarına sahip ancak bunu enerjiye dönüştüren bir işletmemiz yok. Türkiye'nin mevcut potansiyeline bakarak toryum madenine sahip olduğumu biliyoruz ancak enerjiye dönüştürecek sanayi dalları mevcut değil. **Ülkemizin en kısa sürede maden ve enerji kaynaklarımızı değerlendirebilecek sanayi kuruluşlarını oluşturması gerekiyor.**

(K13)- Sanayinin temel girdisi olan ve çeşitli türevleri birçok alanda kullanılan petrolün çıkartılması ve işlenmesi konusunda çalışmalar yapılmalı petrolü kendimiz çıkarıp işleyebilir hale gelmeniz gerekmektedir. **Petrolü olmasa da başka ülkelerin petrolünü çıkarıp işleyen bunların önemli bir bölümünü de kendi ülkesine getiren ülkeler arasında bizim de yer almanız gerekiyor.** Önemli olan petrole sahip olmak değil onu çıkarabilecek teknolojiye sahip olmak.

(K26)- Şu an hammadde satarak mamul alan bir ülke durumundayız. Coğrafyamıza baktığımızda hammadde açısından oldukça zengin olduğumuz söylenebilir. Bu hammaddeyi bizim işlememiz gerektiğinin farkına varmalıyız. **Elimizdeki hammaddeyi işleyebilmek için nasıl bir sanayi tesisi kurmalıyız? Nasıl bir teşvik politikası uygulamalıyız? Bu alanda nasıl personel yetiştirmeliyiz? Sorularına cevap bulmamız gerekiyor.**

(K26)- Ülkemizdeki hammaddelerinin dışarıya satılmasında bir kısıtlamaya gitmemiz gerekiyor ve **bu hammaddelerin ülkemizde işlenmesi için bir teşvik sistemi kurulmalı. Bu alanda sanayi kuruluşları oluşturulmalı, burada çalışacak vasıfsız ve kalifiye personelin eğitimi sağlanmalı, bu işi yönetecek personel yetiştirilmeli, bu işi denetleyecek bir kurum oluşturulmalı. Bu süreçte teknolojinin üretimi de ortaya çıkacak.**

(K37)- Bunun haricinde enerjide dışa bağımlılığımızı azaltacak yeni hamleler ve yatırımlar yapılmasını, doğalgaz çıkarımı için geliştirilen sondaj gemilerinin artmasını, **yer altında ve yer üstündeki madenleri işleyebilme gücüne muktedir olunması** diğer beklentilerimin arasında.

1.6.2.5. Nükleer Teknoloji Konusunda Çalışma Yapacak Birimlerin Kurulması

Yapılan görüşmeler kapsamında 4 farklı katılımcı tarafından ülkemizde kendi nükleer enerji programımızın hayata geçirilmesini ve bu alanda tesislerin kurulması gerektiği ifade edilmiştir. İlgili ifadeler incelendiğinde, nükleer enerji çalışmalarının savunma sanayisi için olan katkısına da vurgu yapılarak kendi nükleer silahımızı geliştirmek adına atım atılması beklentisi vurgulanmıştır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K5)- ABD nükleer silahlar konusunda İran'a ambargo ve yaptırımlar uygulayacağını söylediğinde İran ordusu gerekirse savaşa hazır olduklarını ifade etti ama şu an için bizim böyle bir gücümüz yok. **Nükleer teknoloji sadece enerji üretmek anlamına gelmiyor, silah sanayisi için de çok önemli bir konu**, bu sebeple nükleer teknoloji alanında şu anki yetersizliğimizi bir an önce gidererek güvenli bir **nükleer teknolojiyi ülkemize kazandırmalıyız**. Devletin ve üniversitelerin bu konuda yatırım yapması gerekiyor.

(K13)- "Bizim neden nükleer silahımız yok? Nükleer santraller de bu yönde bir adım zaten. Eğer büyük devlet olmak istiyorsanız, bölgenizde söz sahibi olmak istiyorsanız **nükleer enerji konusunda kesinlikle adım atılması gereklidir**. **Nükleerin enerji olarak çok getirisi olmayabilir ama bölgedeki caydırıcı güç olarak büyük getirisi var**. Olaya bu açıdan bakmak gerek. Çevre kirlenecek diye toplu taşımaya da binmeyelim, kömür de kullanmayalım o zaman."

(K22)- Savaş, silah olmasın ama realist bir bakış açısıyla baktığınız zaman orta doğu coğrafyasında İsrail'de nükleer silah var, İran da nükleer santraller var ve silah yapımı henüz ne aşamada bilmiyorum. Bu sebeple **caydırıcılık açısından bizim de nükleer enerjiye ve nükleer silaha sahip olmamız gerekir**. Tüm dünyadaki ülkeler nükleer silahlarını yok ederse nükleer santraller olmasın derim ama dünyada herkes kullanırken Türkiye'nin kullanmaması düşünülemez.

1.6.3. Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler

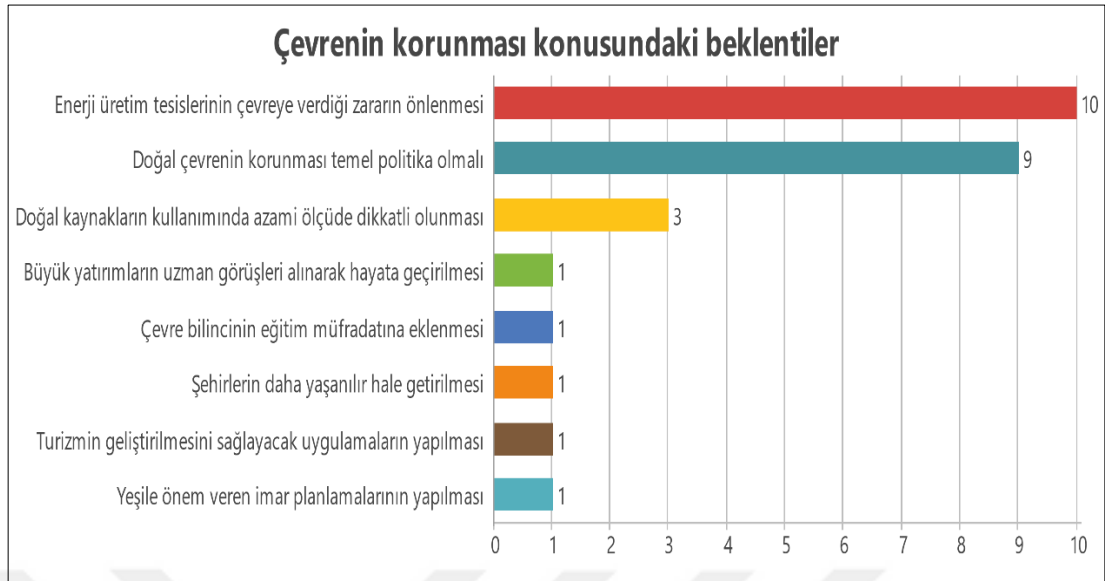
Çalışma kapsamında enerji, çevre ve teknoloji alanındaki beklentiler temasına ait son kategori doğal çevrenin korunması konusundaki beklentilerdir. Söz konusu kategori 8 farklı kod altında 31 beklenti ifadesinden oluşmaktadır. Tablo 35'te kategoriyi oluşturan kodlu bölümler ve frekansları yer almaktadır. Ayrıca Şekil 30'da

belge temelli olarak kategori altında yer alan kodları ifade eden katılımcı sayısı gösterilmektedir.

Kategoriye oluşturan kodlar genel olarak incelendiğinde, 10 farklı katılımcı tarafından 11 kez ifade edilen doğal çevrenin korunması temel politikayı oluşturmaktadır kodu ile birlikte 9 farklı katılımcı tarafından 11 kez ifade edilen enerji üretim tesislerinin çevreye verdiği zararın önlenmesi kodu ön plana çıkmaktadır.

Tablo 35. Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler	Kodlu Bölümler
1 Doğal çevrenin korunması temel politika olmalı	11
2 Enerji üretim tesislerinin çevreye verdiği zararın önlenmesi	11
3 Doğal kaynakların kullanımında azami ölçüde dikkatli olunması	4
4 Büyük yatırımların uzman görüşleri alınarak hayata geçirilmesi	1
5 Çevre bilincinin eğitim müfredatına eklenmesi	1
6 Şehirlerin daha yaşanılır hale getirilmesi	1
7 Turizmin geliştirilmesini sağlayacak uygulamaların yapılması	1
8 Yeşile önem veren imar planlamalarının yapılması	1
TOPLAM	31

Şekil 30. Çevrenin Korunması Konusundaki Beklentiler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.6.3.1. Doğal Çevrenin Korunması Temel Politika Olmalı

Çalışma kapsamında katılımcıların en sık dile getirdiği beklentilerden biri doğal çevrenin korunması olmuştur. Bu beklentinin temel politika olarak ele alınması gerektiği ve diğer tüm hususlardan daha öncelikli olduğu katılımcı ifadelerinde ön plana çıkartılmıştır.

Söz konusu beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

(K16)- Devlet çevreye bir değer atfetmeli. İktidar başa geldiğinde yapmak istediği yatırımın değeri ile çevreye verdiği değer arasında bir mukayese yapmalı. Bir ağaç kaybetmektense binayı yıkarım mantığı mı olmalı, yoksa ağaçları söker binayı yaparım mantığı mı olmalı. İkisi de çok keskin düşünce. Sürekli bir kıyaslama yapmak zorundayız, nasıl hangisinden daha az zarara uğrarız, ya da maksimum karı nasıl elde ederiz. Sürekli bu şekilde düşünmemiz gerekir.

(K16)- Politikanın asıl önceliği doğayı ve çevreyi korumak olmalı, diğer konular ikincil olarak değerlendirilmeli. 20 yıl sonra da şu oksijeni alabilecek miyim diye düşünerek politikalar şekillendirilmeli.

(K7)- Çevre, üzerinde çok tartışılan bir konu. Ozon tabakası tamamen yok oluncaya kadar, bir şişe suyu 40-50 TL'ye almadan bu konunun hassasiyetini tam olarak algılayamayacağız. Avrupa Birliği ile en fazla çevre konusunda sorun yaşıyoruz, Avrupa Birliği bu konunun öneminin farkında. Çevre sorunu devlet politikası haline getirilerek uygun mevzuatla düzeltilebilir.

(K25)- **Çevre önceliğim olur. Teknoloji gelişirken çevre zarar göreceksen teknoloji gelişmesin.** Dünya nüfusu çok fazla, tabiat artık dünyaya yetmiyor. 1950'den bu yana yeni bir şey icat edilmedi, gelişen tek şey teknoloji? Mesela akıllı telefonlar gelişti, ne faydası oldu, oturduğumuz yerden daha rahat bilgiye ulaşıyoruz. **Ancak bu gelişim sağlanırken, diğer taraftan doğal kaynaklar heba edilecekse gelişmesin.**

(K28)- **Devlet, sınırları içerisinde yer alan doğayı, yaşam alanlarını korumakla görevlidir.** Bu doğrultuda da hem kanuni düzenlemeler yapar hem de organlarını bu amaçla örgütler. Çevre bilinci en başta eğitim yoluyla küçük yaşta genç nesillere aşılanarak bu konuda devlet tarafından farkındalık oluşturulabilir. Öte yandan gelişmiş ülkelerde hızlı bir şekilde yeşil enerji projelerinin hayata geçirildiğini görmekteyiz. Küresel bağlamda iklim krizinin şiddetli bir şekilde hissedildiği bu dönemde uluslararası toplum tarafından da giderek daha doğa dostu enerji kaynaklarının teşvik edildiğine şahitlik ediyoruz. Bu bağlamda sürdürülebilir enerji kaynaklarına yönelinmesi, **ekolojik kirliliği azaltmaya yönelik planlar ve projeler de devletlerden beklenmektedir.**

(K30)- Çevre konusunda ise duyarlı politikalar izlemek ise devletin yükümlülüğü yanında insani bir borçtur da aslında.

(K33)- Her konuda teknolojinin ilerlediği bu dönemde çağa ayak uydurmaya yönelik yatırımlar yapılmalıdır. Çağa ayak uydurmaya çalışırken de **elimizdeki doğal kaynakların da kaybına sebep olunmamalıdır.**

(K34)- Çevre, teknoloji ve enerji üretimi kavramları tamamıyla birbirine ilişiktir. Öncelikle **bir devlet yöneticisi kesinlikle çevre hassasiyetine sahip olmalıdır.** Yönetici vasfını bir kenara koyarsak her vatandaş, özellikle Türkiye gibi eşsiz bir çevre mirasına sahip bir ülkenin vatandaşı ise, bu bilince sahip olmanın gerekliliği muhakkaktır. Bunu defaatle belirtme sebebim şudur ki, tahribatlar sonucu içinde yaşadığımız dünyanın mahvına sebep olursak ne siyasetin ne sanayinin ne teknolojinin ne ekonominin hiçbir ehemmiyeti kalmaz.

(K34)- Enerji üretiminde çevreci davranılmayan her üretim merkezinde doğa nefretini kusacaktır. Bu da sistemlerin yapımından, işleyiş hatalarından, konum yanlışlıklarından bihaber insanların yaşamlarına mal olacaktır. Bu yüzden **bu üretim tesislerinde ille de çevreci düşünmek, çevreci mühendislerle çalışmak, ÇED raporlarını göz önüne almak önemlidir.**

(K37)- **Tüm beklentim teknoloji ve enerji üretiminin çevreye zarar vermeyecek şekilde tasarlanıp hayata geçirilmesi.** Uluslararası siyaset ve hukuk çerçevesinde yapılan çevre politikaları ve sürdürülebilir kalkınma projeleri başlıklı kongrelerin adının dışına çıkarak ciddi müeyyideler içermesini ve çözümcü yaklaşımlar öne sürmesini bekliyorum. **Yaklaşan iklim krizine yönelik bilim adamlarına kulak kapatılmamasını, ekonomik hırsların doğayı katletmemesini temenni ediyorum.** Bunun haricinde enerjide dışa bağımlılığımızı azaltacak yeni hamleler ve yatırımlar yapılmasını, doğalgaz çıkarımı için geliştirilen sondaj gemilerinin artmasını, yer altında ve yer üstündeki madenleri işleyebilme gücüne muktedir olunması diğer beklentilerimin arasında.

(K1)- Sanayinin teşvik edilmesi lazım ancak **her yere fabrika kurulması gibi bir düşünceyi benimsemiyorum. Bu durum çevre açısından ciddi bir sorun**

ortaya çıkarır. Eğer tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi gelişirse her yere sanayi tesisi kurmaya gerek kalmayacaktır. Fabrikalar sadece belirli potansiyele sahip bölgelerde kurulmalı, bu sayede tüm doğanın kirlenmesinin önüne geçilir.

1.6.3.2. Enerji Üretim Tesislerinin Çevreye Verdiği Zararın Önlenmesi

Çalışma kapsamında 11 kez ifade edilen diğer beklenti enerji üretim tesislerinin çevreye verdiği zararın önlenmesi olmuştur. Beklenti ifadeleri genel olarak incelendiğinde yakın dönemde çeşitli ülkelerdeki enerji tesislerinde yaşanan kazalar sonucu çevrenin maruz kaldığı zararlar örneklendirilmek suretiyle bu konunun hassasiyeti vurgulanmıştır.

İlgili beklentiye ilişkin bazı alıntılar şu şekildedir:

*(K8)- Üretilen her enerjinin çevreye zararı var. Rüzgar enerjisinin de kömür enerjisinin de... bir termik santral iyi filtrelenirse (ancak filtreleme kar marjını düşürüyor) doğaya verdiği zarar rüzgar enerji tesisinin doğaya verdiği zararlarla aynı düzeyde oluyor. Avrupa yenilenebilir enerjiye geçti fakat eski tip enerji kaynaklarını da iyi filtre etti. Nükleer enerji çok tehlikeli, atık sorunu çok ciddi olan bir enerji çeşidi. Diğer yandan temiz ve büyük ölçekte bir enerji. **Ancak atık sorunundan dolayı kişisel olarak nükleer enerjiye sıcak bakmıyorum; ama enerjiyi çok kullanacaksak nükleerden daha iyi bir alternatif yok.** Türkiye'ye iki nükleer santral coğrafyasından dolayı çoktur, deprem riski var. Fukushima'yı gördük, Allah korusun atık sorununu ne yapacağız? Gelişmiş ülkeler ya uzaya atıyor, uzayı kirletiyor ya da Sahra'ya atıyor Afrika'yı kirletiyor. Yenilenebilir enerjiye rüzgar ve güneş olarak geçmek daha iyi bir alternatiftir. Gaziantep'e bir **güneş enerjisi santrali kuruluyor, orada bir tarım alanı yok olacak. Sanayi üretip tarım alanı kaybetmek ne kadar kazançlı olur?...***

*(K5)- Ülkemizde maalesef kömür madenlerinde bile yeterli güvenlik önlemleri sağlanamıyor. Tehlikesi çok büyük olan ve etkileri yüzlerce kilometrelik alana ulaşabilen nükleer santraller, **gerekli güvenlik önlemleri sağlanmadan faaliyete geçirilmemeli.** Böyle bir durumda ortaya çıkabilecek riskleri ortadan kaldırmak hem teknik personel hem de teknolojik açıdan çok zor olacaktır.*

*(K6)- Yapılması planlanan nükleer enerji santrallerinde yaşanabilecek ihmallerden dolayı ortaya çıkabilecek felaket sebebiyle böyle bir enerjiyi istemiyorum. Özellikle bu konu ile ilgili herhangi bir **yasal altyapı veya tedbirler alınmadan bu çalışmanın yapılmasını bir intihar olarak görüyorum.** Gerekli önlemlerin alınacağı konusunda da umutlu değilim.*

*(K27)- Artık eskisine çok daha fazla enerji gereksinimi olduğu ve bu ihtiyacın ivmesinin giderek arttığı bir gerçektir. Bu gerçek alternatif enerji kaynakları arayışını artırmıştır. Yok sayamayacağımız bu ihtiyacın giderilmesi de **her ne kadar doğaya büyük zararlar verse de HES ve nükleer enerjiyi neredeyse zorunlu kılmaktadır ama bu zorunluluk kesinlikle ve kesinlikle çevre erozyonunu meşrulaştırmamaktadır** çünkü hepimiz biliyoruz ki doğru ve titiz bir mühendislik ve onunla bağlantılı işçilik ile zarar minimuma indirilebilir. Tesisin*

işler hale gelmesi sonrasında da doğru ve titiz denetim ve uygulamalarla kaza riski minimuma düşürülebilir. Böyle düşünüldüğünde dahi bu enerji kaynakları en son çare olmalıdır ve öncelik daha 'masum' enerjilere verilmelidir.

(K9)- Teknolojinin çevre ile alakasına gelirse, önümüzde keskin, tehlikeli bir ayırım var. **Enerji üretmek için doğadan vazgeçmek zorunda kalıyoruz.** Doğadan vazgeçmeden enerji üretmenin bir yolunun bulunması gerektiğini düşünüyorum. Nükleer santral ülkemizin enerji sorununu çözmek açısından çok büyük bir adım, enerji sorunu çözülmeyeceği ekonomimiz de bundan olumlu şekilde etkilenecek, ekonomimiz **uluslararası arenada daha güçlü ve rekabetçi hale gelecek.** Ancak çevreden bu kadar çabuk mu vazgeçeceğiz? Çünkü yenilenemeyecek, giden çevre geri gelmeyecek. **Nükleer enerjinin atık sorununu nasıl çözeceğimiz çok büyük bir problem.** Çünkü sömürgeci değiliz, hiçbir zaman bir sömürge devleti kurmuş değiliz, bu yüzden atıkları 3. Dünya ülkelerine götüreceğimizi sanmıyorum. Bu da demektir ki kendi başımızın çaresine ülke içerisinde bakacağız. Güvenli biçimde o atıkları nereye boşaltacağız? Yok edilmesi çok zor. **Tesisin kendi güvenliğini sağlamak da çok zor.** Fukushima'da gördüğümüz örneğin daha kötüsü başımıza gelebilir. Ülkemiz fay hattı üzerinde, Sinop'a da Mersin'e de yakın büyük fay kuşağımız var, herhangi bir depremde sadece Türkiye'yi değil, dünyayı bile yok edebilecek bir santralden bahsediyoruz.

(K34)- **Enerji üretiminde çevreci davranılmayan her üretim merkezinde doğa nefretini kusacaktır.** Bu da sistemlerin yapımından, işleyiş hatalarından, konum yanlışlıklarından bi'haber insanların yaşamlarına mal olacaktır. Bu yüzden bu üretim tesislerinde ille de çevreci düşünmek, çevreci mühendislerle çalışmak, ÇED raporlarını göz önüne almak önemlidir.

(K1)- Ülkemizin enerji ihtiyacını giderebilmek için alternatif enerji kaynaklarının araştırılması, bu araştırmalar için uzmanlar yetiştirilmesi, finansal kaynakların sağlanması gerektiğini düşünüyorum. Dünyada enerjiye sahip olan ülkeler güçlü hale geliyor. Bizim de enerjiyi üretebilmek için elimizde olan doğal kaynakları kullanmamız, bu alanda nitelikli insan kaynağı yetiştirmemiz gerekiyor. **Enerji üretirken çevreye zarar vermemeliyiz. Çünkü bu çevre ve doğa bize lazım.**

(K22)- Yapılacak nükleer santrallerin koruyucu önlemlerinin çok iyi alınması ve **doğal çevreye zararın önlenmesi gerekir.** Patlamaması için güvenliğinin sağlanması gerekir. Risklerin minimuma getirilmesi gerekir.

(K22)- Enerji ihtiyacının giderilmesi gerektiğini düşünüyorum, bu konuda en son tercih nükleer enerji olmalı. Nükleer santraller de **doğal yaşamın olduğu yerlerde değil, doğal yaşama daha az zarar verilebilecek** ve insan yerleşiminin daha az olduğu yerlerde kurulmalı.

(K37)- Tüm beklentim teknoloji ve **enerji üretiminin çevreye zarar vermeyecek şekilde tasarlanıp hayata geçirilmesi.** Uluslararası siyaset ve hukuk çerçevesinde yapılan çevre politikaları ve sürdürülebilir kalkınma projeleri başlıklı kongrelerin adının dışına çıkarak ciddi müeyyideler içermesini ve çözümcü yaklaşımlar öne sürmesini bekliyorum. Yaklaşan iklim krizine yönelik bilim adamlarına kulak kapatılmamasını, **ekonomik hırsların doğayı katletmemesini temenni ediyorum.**

1.7. İdeal Siyasi Lider Tanımlaması

Çalışma kapsamında ikinci temel araştırma konusu katılımcıların ideal liderden beklentileridir. Söz konusu beklentiler liderin kişilik özellikleri, liderlik stili, sahip olması gereken beceri ve yetkinlikler, toplumla etkileşimi ve fiziksel özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir.

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda oluşan kategoriler ve bu kategorilere ait kodlu bölümler Tablo 36’da gösterilmiştir.

Tablo 36. İdeal Siyasi Lider Temasına Ait Kategoriler

	Siyasi Liderin Özellikleri	Kodlu Bölümler
1	Kişilik Özellikleri	117
2	Liderlik Stili	103
3	Becerileri /Yetkinlikleri	74
4	Toplumsal etkileşim	47
5	Fiziksel Özellikler	29
	TOPLAM	370

Kategoriler incelendiğinde 5 farklı kategori altında 370 kodlu bölüm bulunduğu görülmektedir. Katılımcı ifadeleri doğrultusunda liderin kişilik özellikleri ve liderlik stili kategorilerinde daha fazla beklenti ifadesinin bulunduğu görülmektedir.

Kategoriler ve ön plana çıkan liderlik özellikleri bağlamında gençlerin idealize ettiği lider tipolojisi şu şekilde özetlenebilir:

Kişilik Özellikleri: Gençler, bir liderin düzgün bir hitap yeteneği ve karizmatik bir kişiliğe sahip olmasını önemsiyorlar. İdeal lider hem adil hem de dik durabilen biri olmalıdır. Yumuşak mizaçlı, vakarlı, ağırbaşlı ve sağlam karakterli özellikler de gençlerin bir liderde aradığı özellikler arasında. Gençler ayrıca, liderin ikna yeteneği, tutarlılık, hoşgörü, bilgiye açıklık ve samimiyet gibi özelliklere sahip olmasını beklemektedir.

Liderlik Stili: Gençler, bir liderin ülke çıkarlarını her platformda ön planda tutmasını beklerken, aynı zamanda birleştirici ve kapsayıcı bir liderlik stili talep ediyorlar. Halkın içinden gelen, temsil kabiliyetine sahip, profesyonel bir ekiple çalışan bir lider, gençlerin beklentilerini karşılıyor. Muhaliflere karşı hoşgörülü

olma, zamana ve koşullara uygun politikalar üretebilme ve vizyon sahibi olma da önemli özellikler arasında yer almaktadır.

Becerileri /Yetkinlikleri: Gençler, bir liderin yabancı dil bilmesini ve farklı görüşlere önem vermesini bekliyorlar. Liyakat, kişisel gelişim, sanatla ilgili olma, hatalarından dönme ve sorumluluk alma yeteneği, hukuk bilgisi, görgü ve nezaket kurallarına hakim olma gibi özellikler, gençlerin bir liderde aradığı yetkinlikler arasında yer almaktadır.

Toplumsal Etkileşim: Gençler, liderin toplumun bütün grupları ile yakınlık kurabilmesini, toplumsal dinamikleri ve hassasiyetleri bilmeyi ve kendi kültürüne, kökenine ve tarihine hakim olmayı bekliyorlar. Ayrıca toplumun ihtiyaçlarını bilen ve bu ihtiyaçları gideren bir lider de gençlerin arzuladığı lider profiline uymaktadır.

Fiziksel Özellikler: Fiziksel özellikler genellikle daha az önemli görölse de, gençlerin liderden beklentileri arasında liderin dış görünüşüne önem vermesi, genç veya orta yaşlı olması, uzun boylu veya heybetli olması ve sağlığına dikkat etmesi yer almaktadır.

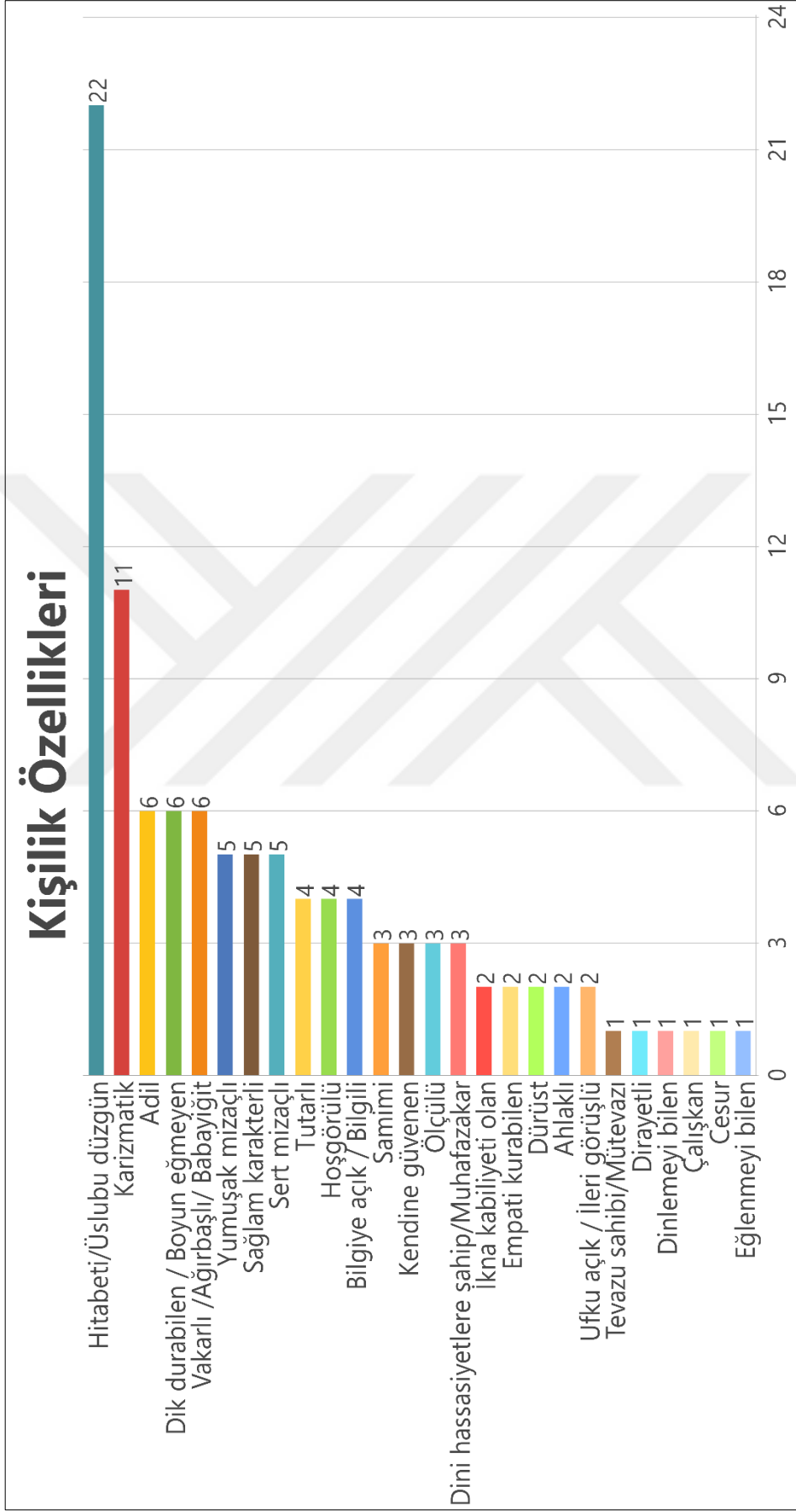
Sonraki bölümlerde söz konusu kategoriler detaylı olarak incelenecek, yapılan görüşmelerden alıntılarla gençlerin baktığı çerçeveden ideal bir liderin sahip olması gereken özellikler anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

1.7.1. Liderin Kişilik Özellikleri

Çalışma kapsamında ideal bir liderin sahip olması gereken kişilik özellikleri teması, 26 farklı kod ve bu kodları oluşturan 117 beklenti ifadesinden oluşmaktadır. Tablo 37’de ideal bir siyasi liderin sahip olması gereken kişilik özellikleri ve kodlu bölüm frekansları gösterilmektedir. Bu kapsamda katılımcıların en fazla öne çıkardıkları kişilik özelliği hitabet olmuştur. Öne çıkarılan diğeri kişilik özelliği ise karizmadır. Şekil 31’de liderin kişilik özelliklerinin belge temelli frekansları yer almaktadır.

Tablo 37. Liderin Kişilik Özellikleri Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

	Liderin Kişilik Özellikleri	Kodlu Bölümler
1	Hitabeti/Üslubu düzgün	26
2	Karizmatik	12
3	Adil	7
4	Dik durabilen / Boyun eğmeyen	6
5	Yumuşak mizaçlı	6
6	Vakarlı / Ağırbaşlı/ Babayiğit	6
7	Sağlam karakterli	5
8	Sert mizaçlı	5
9	İkna kabiliyeti olan	5
10	Tutarlı	5
11	Hoşgörülü	4
12	Bilgiye açık / Bilgili	4
13	Samimi	3
14	Kendine güvenen	3
15	Ölçülü	3
16	Dini hassasiyetlere sahip/Muhafazakâr	3
17	Empati kurabilen	2
18	Dürüst	2
19	Ahlâklı	2
20	Ufku açık / İleri görüşlü	2
21	Tevazu sahibi/Mütevazı	1
22	Dirayetli/Zeki/Becerikli	1
23	Dinlemeyi bilen	1
24	Çalışkan	1
25	Cesur	1
26	Eğlenmeyi bilen	1
	TOPLAM	117

Şekil 31. Liderin Kişilik Özellikleri Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.7.1.1. Hitabeti/Üslubu Düzgün

(K2)- *Liderin hitabeti düzgün olmalı, konuşurken kâğıda bağlı kalmamalı, hatta konuşurken kâğıt da olmamalı. Lider o gün o mitinge ya da toplantıya katılıyorsa verdiği kavga için oraya çıkıyor. Örneğin, Anayasa değiştirmeye çalışıyorsa, ülkesini daha iyi bir konuma getirmek için çalışıyordur. Liderin elinde kâğıt olmamalı, kâğıttan okumamalı; lider otuz yıl kendini eğitti, liderin bir birikimi var zaten.*

(K2)- *Türkiye gibi bir devletin başı olduğunu hissettiren bir güce sahip, halkın tabi ki de %100'ünün isteklerini karşılayamaz ama çoğunluğunun beklentilerini karşılayabilecek, **hitabeti etkili**, güçlü bir kişilik Erdoğan.*

(K4)- *Lider görünüşüne dikkat etmeli, insanların gözüne hitap eden şeyler giymeli, kulağa hitap eden şeyler konuşmalı. **Konuştugu metni nasıl okuyor, nereden okuyor, ses tonu bunlar liderde aranan özelliklerdir, dinleyene güven veren özelliklerdir.** Biz millet olarak, bir insanın konuşmasından, giyinmesinden birçok fikirler üretebilen insanlarız. Bu nedenle liderin giyimine, kuşamına, **konuşmasına, yemesine, içmesine dikkat etmesi lazım.***

(K5)- *Üslubu düzgün olmalı, karşısındakini üslubuyla etkileyebilmeli.*

(K5)- *Üsluptan ziyade iyi bir hitabeti olmalı. Örneğin Kemal Kılıçdaroğlu'na bakıyorum akıcı bir şekilde konuşamıyor, Devlet Bahçeli'ye ise çok güzel metinler hazırlıyor, eğer bu metinleri Başbakan'a hazırlasalar yüzde 45 değil yüzde 60-70 civarında oy alır.*

(K5)- *Atatürk gerektiği yerde gerektiği gibi hareket edebilmeyi çok iyi biliyordu. ABD Dışişleri Bakanını karşılarken heybetiyle adamın karşısında durup onu hayran bırakabilecek fiziksel görünüş, **devlet adabı ve üsluba sahipti.***

(K3)- *Erdoğan bunu yakın zamana kadar güzel başardı, tutarlılık noktasında bir problemi olmadı, söyledikleriyle çoğunluğu ikna etti. Sözlerinin üstüne basa basa konuştuğu için, etkileyici konuştuğu için, **iyi bir hatip olduğu için toplumu da ikna edebildi.** Bu özelliklerin hepsi önemli, bunlar olmazsa lider olamazsın.*

(K6)- *Konuşurken kendi görüşünden olmayanlarla olan üslubuna dikkat etmeli.*

(K13)- *Üslup yerinde olmalı, sertlik konusunda ise zamana göre dozajı ayarlanmalı. Hiçbir zaman argo kullanılmamalı. Siz orada partiyi ya da kendinizi temsil etmiyorsunuz, devleti, ülkeyi temsil ediyorsunuz. Obama çıktığında kendisini ya da partisini değil ABD'yi ve tüm vatandaşlarını temsi ediyor. **Buna göre uluslararası toplantılardaki üslupta dikkatli olunmalı.***

(K16)- *Bilgisinin yanında **hitabet sanatını çok iyi kullanması gerekiyor.** Ne kadar bilgili olursa olsun, bunu aktaramadıktan sonra bir şey ifade etmeyecektir.*

(K7)- *Hitabetinin iyi olması bir artıdır. Halk yıllarca yutkunduğu, söyleyemediğini söyleyen birini görünce o kişiyi daha değerli buluyor. Ak Partinin tabanı için Erdoğan böyle biri.*

(K15)- **Liderin üslubu bulunduğu ortama, hitap ettiği kitleye göre uygun olmalı.** Bir vatandaşla sohbet ederken kucaklayıcı, uluslararası bir toplantıda ülkeye yapılan bir saygısızlıkta tabi ki sert üslupta olmalı.

(K18)- Uzun boylu olmalı, duruşu heybetli olmalı, vücut dilini iyi kullanmalı, **hitabeti çok iyi olmalı** ve sanattan anlamalı.

(K19)- Siyasi lider pısrık olmamalı, uzun boylu olmalı, babayiğit olmalı, **tok sesli olmalı**, vurdu mu ses getirebilen bir profile sahip olmalı. Kararlı, düzgün giyinen, modayı ve gündemi takip eden, zamana ayak uyduran, **konusması** ve duruşuyla örnek alınabilecek biri olmalı.

(K26)- **Liderin konuşmaları çok önemli.** Konuşmalarındaki ses tonu, seçtiği kelimeler, bahsettiği konular, nerede vurgu yaptığı çok önemli. Liderin **diksiyonunun düzgün**, beden diline hâkim, **hitabetinin gelişmiş** olması lazım. Eğer bu konularda yetersizse kendini geliştirmeli.

(K24)- Lider kitleleri peşinden sürüklemek istiyorsa biraz daha etkili olmalı, insanları etkileyebilmeli. **Konuşma şeklinin de çok önemli olduğunu düşünüyorum.**

(K22)- İnsanlara güven veren bir duruşunun olması, **üslubunun, hitabetinin güçlü olması** ama yaptığı yanlışlardan ve hatalardan dönebilmeyi de başarabilmesi. Sonuçta herkes insan ve hata yapabilir. Yaptığı hataların da bedelini ödeyebilen, istifa etmesi gerekiyorsa bunu yapabilen birisi olması gerekiyor.

(K9)- Bizim ülkemizde hep Weber'in karizmatik otoritesine sahip liderler çıkmıştır. Hep karizmatik lider arayışımız olmuştur ve bunu bulduğumuz zaman da "tamam" demişizdir. Bu yüzden liderlerin ortak özelliklerine baktığımız zaman çok yumuşak olmayan, gerektiği yerde gerektiği gibi davranmasını bilen, **üslubunu, adabını** devlet erkanının usulünü **bilen**, devlet terbiyesini almış liderler bizde daha çok ön plandadır. Devletçi bir toplum olduğumuzdan dolayı sanıyorum bu özellikleri ön plana çıkartıyoruz.

(K23)- Ben ülkemiz için ideal lideri iki kategoride değerlendiriyorum: Birisi ülke içerisindeki tutumları, diğeri uluslararası arenadaki durumu. Biz Türkiye bazında karizmatik, astığı astık kestiği kestik ve güçlü bir lider portresinden hoşlanıyoruz. Ben **şu anki başbakanın hitabetini çok beğeniyorum ve hitabetiyle de çok oy topladığının farkındayım.** Liderin siyaset bilgisi de çok önemli.

(K29)- **Hitabeti güçlü** promptera bakarak sahneye çıkan değil ezbere konuşan (ezberden kasıt bir metni ezberlemesi değil bir kağıda veya ekrana bakmadan aklından, içinden geleni konuşması) hazırcevap biri olmalıdır.

(K31)- Bilgi ve donanımdan yana eksik olmayan lider, kendisinden emin olduğu için **hitabet** ve diğer faktörlerde **başarılı olması** da bu bilginin bir getirisi.

(K33)- Hitabeti iyi olmalıdır.

(K34)- **Hitabeti kusursuz olmalıdır.** Hayattaki her konu hakkında ufak da olsa bir bilgiye sahip olmalıdır ki, herhangi bir soru geldiğinde temel bilgi içerikli de olsa yanıtı bırakmamalıdır.

(K35)- **Siyasi liderin hitabeti kuvvetli olmalıdır.**

(K36)- **İdeal lider halkın değerlerine karşı saldırgan bir tavır sergilememeli, ülkenin kurucu değerlerine ve kurucu babalarına saygıdan taviz vermemeli, hitabeti güçlü olmalı, milleti karşısına değil daima arkasına almalı, birleştirici ve uzlaştırıcı bir rol oynamalı.**

1.7.1.2. Karizmatik

(K3)- **Liderde karizmatik bir duruş kesinlikle şart.** Liderin, liderlik vasıfları olmalı ki saygı duymam lazım. Erdoğan bu anlamda başarılı bir lider, bununla alakalı gerekli donanımı da almış.

(K7)- "Weber'in geleneksel meşruiyet ve meşruiyetin temelleri konusunda bir ayrımı vardır. Son dönemde karizmatik meşruiyetten bahsediliyor. Weber karizmayı tarihsel bir süreç içerisinde kavlıyor, toplumun oluşturduğu bir akıldan bahsediyor, kişinin üzerinde de bunların hepsinin toplanması, tarihin sunduğu temel zihniyetin bir kişi üzerinde ortaya çıkmasıdır diyor.

Liderini kurtarıcı olarak gören, onu tüm sıkıntılarından kurtaran lider, doğu toplumlarındaki **karizmatik liderlik, siyasi liderde aranan en büyük özellik oluyor."**

(K7)- **Başbakan Tayyip Erdoğan'a, muhalif olanlar da dahil, karizması konusunda nesnel bir tespitte bulunarak onun karizmatik bir lider olduğunu ifade ediyorlar.** Tayyip Erdoğan'ın sert çıkışları, muhalif olanlar demokratik olmadığını düşüncelerine rağmen **halkın nazarında etkili olduğunu biliyorlar. Karizma bu manada önemli olduğu ilk söylenecek şeylerden biri.**

(K15)- Toplumumuzda karizmatik lider diye bir kavram var. **Karizmatik liderlik elbette çok önemli, bu anlamda karizmatik liderlerin bir avantajı bulunuyor.**

(K26)- Örneğin, Putin'in toplumu üzerinde de dünya üzerinde de bir karizması var. **Putin'in karizmasını göstermesi, davranışlarını sergilemesi halkını gerçekten çok etkiliyor ve ona bu yüzden destek veriyorlar.**

(K24)- Bizim toplumumuzda **karizmatik liderlik daha çok karşılık buluyor.** Tayyip Erdoğan'ın karşısında Kemal Kılıçdaroğlu'nun **kaybetmesinin sebebini bu olarak görüyorum.**

(K9)- Bizim ülkemizde hep Weber'in karizmatik otoritesine sahip liderler çıkmıştır. **Hep karizmatik lider arayışımız olmuştur ve bunu bulduğumuz zaman da "tamam" demişizdir.** Bu yüzden liderlerin ortak özelliklerine baktığımız zaman çok yumuşak olmayan, gerektiği yerde gerektiği gibi davranmasını bilen, üslubunu, adabını devlet erkanının usulünü bilen, devlet terbiyesini almış liderler bizde daha çok ön plandadır. Devletçi bir toplum olduğumuzdan dolayı sanıyorum bu özellikleri ön plana çıkartıyoruz.

(K14)- Bir lider ülkesini temsil ediyor dolayısıyla **dış görünüşü bakımından karizmatik olmalı**. Başbakanı şu an eleştiriyor olabilirim ama liderlik vasfının olduğunu da kabul etmek gerekiyor.

(K17)- Bu konuda size iki cevap vereceğim, gözümün önüne gelen, boylu poslu, iri, güçlü bir figür. Bu benim kişisel cevabım değil, bilinç altımın cevabı. Çünkü dedem altı yaşındayken bana Atatürk'ü öyle anlatırdı ki 3 metre sanırdım. İki insanı iki eliyle kaldırabilecek güçte sanırdım, endamından at çökecekmiş gibi sanırdım. Ben Atatürk'ün boyunun 1,68 m olduğunu 6. Sınıfta öğrendim, yıkıldım. **Bu çocukluğumda bana öğretilenle, bilinçaltıma liderin uzun boylu, karizmatik, güçlü kuvvetli olması gerektiği kazanmış.**

(K23)- Ben ülkemiz için ideal lideri iki kategoride değerlendiriyorum: Birisi ülke içerisindeki tutumları, diğeri uluslararası arenadaki durumu. Biz **Türkiye bazında karizmatik**, astığı astık kestiği kestik ve güçlü bir **lider portresinden hoşlanıyoruz**. Ben şu anki başbakanın hitabetini çok beğeniyorum ve hitabetiyle de çok oy topladığının farkındayım. Liderin siyaset bilgisi de çok önemli.

(K29)- **İdeal bir Siyasal Lider karizmatik bir lider olmalıdır**. Türkiye de zaten karizmatik liderler hep sevilmiştir. Bende buna inanıyorum.

(K30)- Fiziksel olarak ise ortalama bir karizmaya sahip olması ve insanların güvenmekten çekilmeyeceği bir havası olmalıdır.

1.7.1.3. Adil

(K2)- Liderin güzel bir karaktere sahip olabilmesi için kökenini, kültürünü, Türk İslam Tarihini, Peygamberimizin hayatını, **adaleti bilmesi gerekiyor**.

(K3)- Şu an itibariyle yürütmenin güçlü olduğu bu durumu, daha istikrarlı buluyorum ancak **yöneticilerin daha adil olması** şartıyla ve biraz daha çoğulcu davranmaları şartıyla.

(K3)- **Lider adil olmalı** ve böyle bir imaj çizmek istiyorsa liyakati takdir etmeli, yalakalığı reddetmeli yani gazetecilikten siyasete bir yolun olmaması lazım.

(K12)- Liderin muhakkak hukuk bilgisine sahip olması gerekiyor. **Hukuka aykırı davranmamayı bilmesi** gerekiyor. Erkler ayrılığını benimsemeli.

(K22)- **Hukuk ile arasını iyi tutması**, hukuku çevresinden dolanacak bir şey değil de **saygı duyduğu, yapmasını zorunda hissettiği bir alan olarak görmesi** gerektiğini düşünüyorum.

(K35)- Uluslararası arenayı bir kenara bırakarak daha karakteristik özelliklere gelecek olursak, siyasi lider özgürlükçü, halktan kopuk olmayan, ayrımcılık yapmayan, liyakate önem veren, bilimden yana, **adil**, ciddi duruşlu bir olmalıdır.

(K37)- İlk soruda da değindiğim üzere Platon'un filozof kral kavramına inanıyorum. Halkın içinden ama halktan farklı niteliklere sahip olan karar verme

yetkisini en doğru şekilde kullanabilecek ve insanlara zulmetmeden ayırıştırmadan **adil bir şekilde** uygulayabilecek bir lider tasavvuru...

1.7.1.4. Dik Durabilen / Boyun Eğmeyen

(K6)- *Dik durabilen, kendinden emin konuşan, temsil ettiği halkın hakkını savunabilen birisi olmalı.*

(K16)- *Duruşu çok önemli, dik durması gerekiyor, fiziksel özellik olarak da dik duruşlu birisi olması gerekiyor.*

(K7)- *Dediği dedik, kararlı, iradeli, iri yarı, uzun boylu olmalı.*

(K20)- **Lider dik durmalı**, geri adım atmamalı. Uluslararası arenada ülkemizin gücünü temsil etmeli gerekli gördüğü yerde de olaylara müdahale edebilmeli. Arap ülkeleri ile yaşanan sorunlarda daha aktif rol oynayabilmeli.

(K14)- **Lider dış politikada ülkesinin ağırlığını hissettirebilmeli, gerekli durumlarda da rest çekebilmeli.** Lider küçük ayrıntılara dikkat edebilmeli. Örneğin Başbakanın her uluslararası toplantıda ülkemizin bayrağını yerden alması, böyle şeylere dikkat ediyor olması benim için çok önemli.

(K34)- *İyi bir lider dış göstermez, kameralara poz verirmişçesine mutlu bir suratla vatandaşın içinde bulunamaz. Gerektiği kadar samimi olmalıdır, siyaseten laubalilik yapmak gibi bir lüksü yoktur. Halkın saygısını **dik duruşu** ve merak uyandırıcı mimikleri ile kazanmalıdır.*

1.7.1.5. Yumuşak Mizaçlı

(K1)- *Liderin **çok sert mizaçlı**, sert üsluplu **olmaması** lazım.*

(K12)- *Mevcut Başbakanımız sert bir mizaca sahip ve bu durum halkın hoşuna gidiyor. Bunu Başbakanın aldığı oylardan görüyoruz. Benim şahsi görüşüm **liderin sert mizaçlı olmaması** gerekiyor. Obama'ya baktığımızda uluslararası arenada sert tavırlar görmüyoruz.*

(K25)- *Lider, öncelikle benden farklı olmamalı. Günümüzde siyasetçiler sürekli birbirleri ile kavga içerisindeler, **bence lider kavgacı olmamalı, anlayışlı olmalı.** Kendisine karşı çıkanlara da bunu nedenlerini sorabilmeli, oturup onu dinleyebilmeli.*

(K24)- *Benim liderde ilk bakacağım özellik konuşma tarzı, söylemi, ideolojisini yansıtır tarzıdır. **Liderin ılımlı ve yumuşak olması gerekiyor.** Liderin herkesi kucaklayıcı ve hiçbir grubu dışlayıcı olmaması lazım. Türkiye'de bütünü kapsamak çok zor bir şey ama bütünü kapsamazsanız bile liderin kalanı da ezmeden, dışlamadan politikalarını sürdürebilmesi gerekiyor.*

(K24)- *Lider **ılımlı** ve kapsayıcı olmalı. Bir ülkeyi yönetirken de uluslararası arenada **ülkeyi temsil ederken de bu ılımlı tavrın bir sınırı olmalı.***

(K9)- *Ülke içerisinde kendi vatandaşına karşı daha **yumuşak mizaçlı** davranması ilk tercih edilendir. Ancak ülke içinde de bazı kırılma noktalarında nasıl davranacağı kendine bırakılmalı.*

1.7.1.6. Vakarlı /Ağırbaşlı/ Babayiğit

(K7)- Ülke olarak mahalle kültürüne sahibiz. Mahallede, kahvede gördüğümüzde önümüzü iliklediğimiz, saygı duyduğumuz kişiler olur. **Vakarlı, her hareketiyle bir şeyler anlatan**, sert mizaca yakın insan tipi hayal ederiz. Siyasi liderde de halkın aradığı sert mizaca yakın insan tipi yöneliminin kaynağı mahalle kültürüdür.

(K19)- Siyasi lider pısrık olmamalı, uzun boylu olmalı, **babayiğit olmalı**, tok sesli olmalı, vurdu mu ses getirebilen bir profile sahip olmalı. Kararlı, düzgün giyinen, modayı ve gündemi takip eden, zamana ayak uyduran, konuşması ve duruşuyla örnek alınabilecek biri olmalı.

(K26)- Lider çok fazla şaka yapan, laubali biri olmamalı. Liderde biraz **ciddiyet ve oturaklı bir duruş olmalı**. Ancak halkın arasında onlarla konuşurken de bir bakanıyla konuşuyor gibi ciddi olmamalı. Bürokrasi ile normal hayatın tam ortasında bir çizgide kalması gereken bir mizacı olmalı. Her anlamda dengeli olmalı.

(K34)- İyi bir lider dış göstermez, kameralara poz verirmişçesine mutlu bir suratla vatandaşın içinde bulunamaz. Gerektiği kadar samimi olmalıdır, **siyaseten laubalilik yapmak gibi bir lüksü yoktur**. Halkın saygısını dik duruşu ve merak uyandırıcı mimikleri ile kazanmalıdır.

(K35)- Uluslararası arenayı bir kenara bırakarak daha karakteristik özelliklere gelecek olursak, siyasi lider özgürlükçü, halktan kopuk olmayan, ayrımcılık yapmayan, liyakate önem veren, bilimden yana, adil, **ciddi duruşlu** bir olmalıdır.

1.7.1.7. Sağlam Karakterli

(K1)- Liderin sağlam karakterli olması lazım

(K2)- Liderin **güzel bir karaktere sahip olabilmesi için** kökenini, kültürünü, Türk İslam Tarihini, Peygamberimizin hayatını, adaleti bilmesi gerekiyor; lider bu bildiklerini günümüz koşullarında harmanlayıp kendi ideolojisini oluşturmali.

(K7)- Dediği dedik, kararlı, iradeli, iri yarı, uzun boylu olmalı.

(K19)- **Siyasi lider pısrık olmamalı**, uzun boylu olmalı, babayiğit olmalı, tok sesli olmalı, vurdu mu ses getirebilen bir profile sahip olmalı. **Kararlı**, düzgün giyinen, modayı ve gündemi takip eden, zamana ayak uyduran, konuşması ve duruşuyla örnek alınabilecek biri olmalı.

(K37)- Başına geçtiği ülkenin tarihi gerçekliğinden bihaber olmamalı, halkın beklentileri ve refahını göz ardı etmeden hareket etmeli; uluslararası arenada da ülkesine yaraşır bir temsil vazifesi yerine getirmelidir. Öfkesi aklını yenmemeli. **Sabırlı, sebatlı** ve azimli olmalı. Gireceği mesuliyetin farkında olarak, oturduğu koltuğu her an kalkacakmışçasına kullanarak ve unvanının verdiği imkanları kendisine ve ailesine ayrıcalık tanımadan görevini ifa etmelidir.

1.7.1.8. Sert Mizaçlı

(K15)- Mizacı **biraz sert olmalı ki otoriteyi sağlayabilsin**. Otoriteyi sağlayabilmek çok önemli. Liderin güler yüzlü, yumuşak huylu olması emri altındaki insanlara iş yaptırmasına engel olmamalı. Bir işi yaptırabilecek derecede sert mizaçlı olmalı.

(K18)- Bana göre lider bir CEO gibi olmalı, sert bir CEO olmalı. Şu anki lider portresi bence doğru bir portre. Lider **sert ve ciddi olmalı**. Belirli fikirlere karşı sert olmalı, yeniliklere karşı açık olmalı, realist olmalı, hayalci olmamalı, vatansever olmalı, mümin olmalı, dinini seven biri olmalı, Kuran-ı Kerim'i açıp "bu mantıksız" diyen biri olmamalı, kitabımız, dinimiz, insancıl ve mantıklı bir dindir.

(K19)- Siyasi lider pısrık olmamalı, uzun boylu olmalı, babayiğit olmalı, tok sesli olmalı, **vurdu mu ses getirebilen bir profile sahip olmalı**. Kararlı, düzgün giyinen, modayı ve gündemi takip eden, zamana ayak uyduran, konuşması ve duruşuyla örnek alınabilecek biri olmalı.

(K9)- Bu yüzden liderlerin ortak özelliklerine baktığımız zaman **çok yumuşak olmayan**, gerektiği yerde gerektiği gibi davranmasını bilen, üslubunu, adabını devlet erkanının usulünü bilen, devlet terbiyesini almış liderler bizde daha çok ön plandadır. Devletçi bir toplum olduğumuzdan dolayı sanıyorum bu özellikleri ön plana çıkartıyoruz.

(K23)- Ben ülkemiz için ideal lideri iki kategoride değerlendiriyorum: Birisi ülke içerisindeki tutumları, diğeri uluslararası arenadaki durumu. Biz Türkiye bazında karizmatik, **astığı astık kestiği kestik ve güçlü bir lider portresinden hoşlanıyoruz**. Ben şu anki başbakanın hitabetini çok beğeniyorum ve hitabetiyle de çok oy topladığının farkındayım. Liderin siyaset bilgisi de çok önemli.

1.7.1.9. İkna Kabiliyeti Olan

(K3)- Bir topluma hitap edebilen ve toplumu bir şeyler **yapmaya ikna edebilen** bir lider olmalı.

(K3)- Lider cesur olmalı, inisiyatif almayı bilmeli ve toplumu değişime hazırlayabilmeli, toplumu **ikna edebilecek** birisi olmalı.

(K24)- Lider kitleleri peşinden sürüklemek istiyorsa biraz daha etkili olmalı, **insanları etkileyebilmeli**. Konuşma şeklinin de çok önemli olduğunu düşünüyorum.

(K24)- Tayyip Erdoğan'ın kazanma noktalarından biri de kendine olan güveni yansıtabiliyor olması. İnsanlar onun söylediklerini yapabileceğine inanıyorlar ve **bu inancı söylemleriyle onlara benimsetebiliyor**.

1.7.1.10. Tutarlı

(K8)- Lider dediğimiz insanların ne söylediklerine biraz daha dikkat etmeleri lazım, çünkü bu günlük politikayı kurtarıyor fakat geniş perspektiften baktığımızda **tutarsızlıklar sarmalını görüyoruz.**

(K5)- **Lider dediğini yapabilmeli, uygulayabilmeli.** Süleyman Demirel'in yaptığı gibi olmamalı "yollar yürümekle aşınmaz; petrol vardı da ben mi içtim" vesaire gibi söylemlerde bulunmamalı ve imajlar oluşturmamalı.

(K3)- Liderin bir imajı olmalı, kendine güveni olmalı, konuşurken bir **tutarlılığı olmalı.**

(K3)- Liderin söylediklerinden **geri adım atmaması bence önemli bir özellik;** doğruluğu, yanlışlığı tartışılır ama bu bir liderlik vasfıdır. Aynı zamanda şunu da beraberinde getirir adım atarken fazlaca enini boyunu düşünüp buna göre adım atmayı ve buna göre söylemde bulunmaya getirir. Erdoğan bunu yakın zamana kadar güzel başardı, **tutarlılık noktasında bir problemi olmadı,** söyledikleriyle çoğunluğu ikna etti. Sözlerinin üstüne basa basa konuştuğu için, etkileyici konuştuğu için, iyi bir hatip olduğu için toplumu da ikna edebildi. Bu özelliklerin hepsi önemli, bunlar olmazsa lider olamazsın.

(K16)- Söylemlerinin arkasında durması gerekiyor.

1.7.1.11. Hoşgörülü

(K1)- Benim için liderde bulunması gereken en önemli özellik **"hoşgörülü olması".** Bu Peygamber Efendimizden gelen bir özellik. Benim için ideal bir siyasi lider hoşgörülü olmalı. Eğer lider hoşgörülü birisi olursa başkalarının fikirlerine katlanabilir, onların beklentilerini öğrenebilir, bu beklenti ve fikirlere göre siyasetini geliştirebilir. Siyaset ikliminin hoşgörüsü sayesinde daha güzel bir temele oturabileceğini düşünüyorum.

(K3)- Benim sorun olarak gördüğüm şeyler söylemler, ötekileştirme ve önyargıların güçlendirilmesi. **Hoşgörü ile bu ortamın gerginliğinin giderilmesi** lazım yoksa olaylar daha da körüklenirse memleket çok farklı yerlere gidebilir.

(K25)- Lider, öncelikle benden farklı olmamalı. Günümüzde siyasetçiler sürekli birbirleri ile kavga içerisindeler, bence lider kavgacı olmamalı, **anlayışlı olmalı.** Kendisine karşı çıkanlara da bunu nedenlerini sorabilmeli, oturup onu dinleyebilmeli.

(K23)- Bence **lider çok daha hoş görülü olmalı,** insanlarla iletişim kurabilmeli, ülkenin en tabanına da en üst düzeyine de hitap edebilmeli, onlarla empati kurabilmeli, özünü asla unutmamalı.

1.7.2. Liderlik Stili

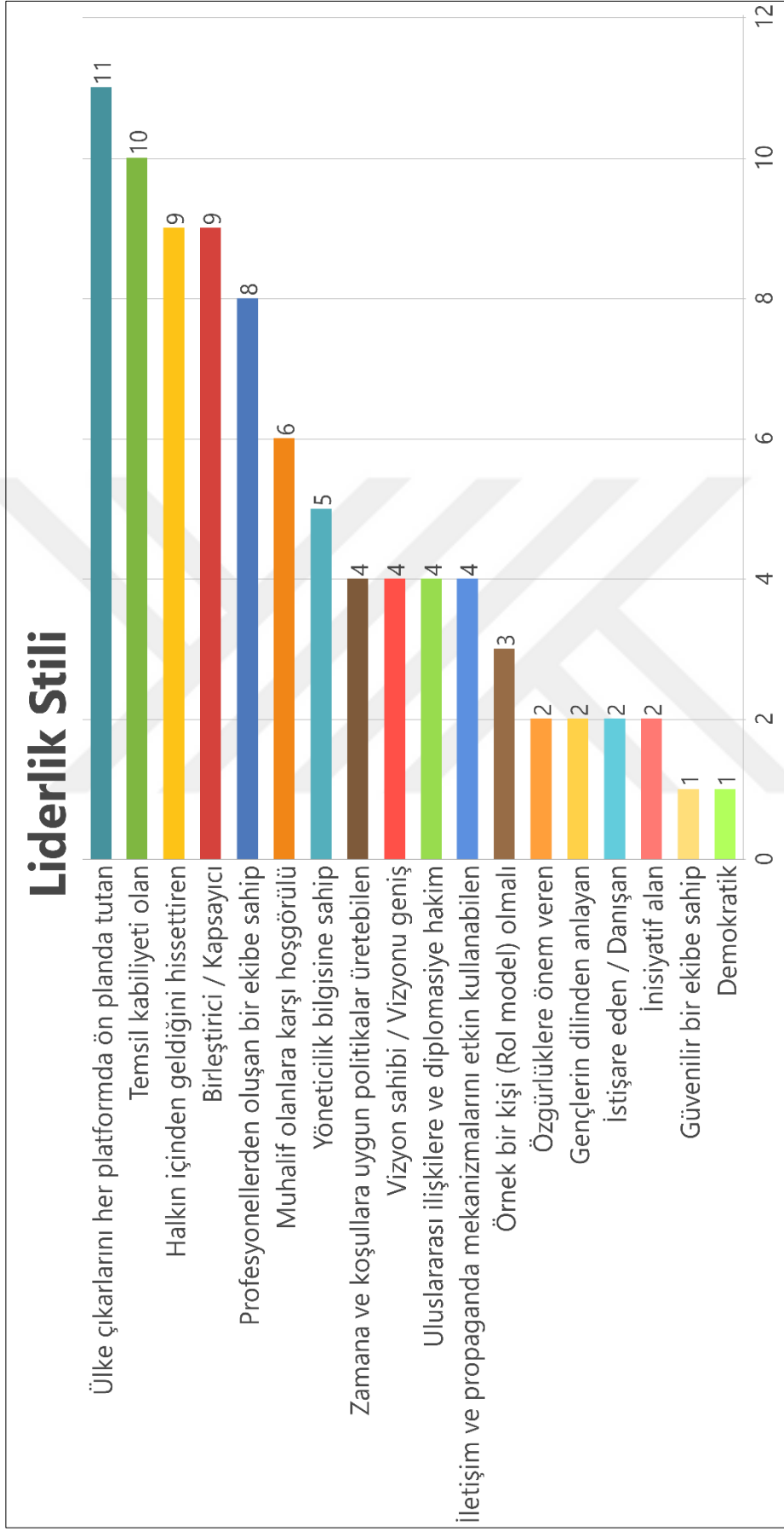
Çalışma kapsamında ideal bir liderin, liderlik stili kategorisi 18 farklı kod ve bu kodları oluşturan 103 beklenti ifadesinden oluşmaktadır.

Tablo 38’de ideal bir siyasi liderin, liderlik stiline ifadeler ve kodlu bölüm frekansları gösterilmektedir. Bu kapsamda katılımcıların en fazla öne çıkardıkları liderlik stili. Ülke çıkarlarını her platformda ön planda tutmasıdır.

Şekil 32’de liderlik stiline ilişkin ifadelerin belge temelli frekansları yer almaktadır.

Tablo 38. Liderlik Stili Kategorisine İlişkin Kodlu Bölümler

Liderlik Stili	Kodlu Bölümler
1 Ülke çıkarlarını her platformda ön planda tutan	17
2 Birleştirici / Kapsayıcı	11
3 Halkın içinden geldiğini hissettiren	10
4 Temsil kabiliyeti olan	10
5 Profesyonellerden oluşan bir ekibe sahip	9
6 Muhalif olanlara karşı hoşgörülü	6
7 Zamana ve koşullara uygun politikalar üretebilen	6
8 Yöneticilik bilgisine sahip	5
9 Vizyon sahibi / Vizyonu geniş	5
10 Gençlerin dilinden anlayan	4
11 Uluslararası ilişkilere ve diplomasiye hakim	4
12 İletişim ve propaganda mekanizmalarını etkin kullanabilen	4
13 Özgürlüklere önem veren	3
14 Örnek bir kişi (Rol model) olmalı	3
15 İstişare eden / Danışan	2
16 İnisiyatif alan	2
17 Güvenilir bir ekibe sahip	1
18 Demokratik	1
TOPLAM	103

Şekil 32. Liderlik Stili Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.7.2.1. Ülke Çıkarlarını Her Platformda Ön Planda Tutan

(K5)- Örneğin Başbakanın Davos'taki çıkışı, karizması her kişiyi etkilemiştir. **Davos'taki çıkışı haklı gördüm uluslararası arenada önemli bir şey yaptı.** Türkiye gerektiğinde gerektiği yerde konuşur imajını tüm dünyaya vermiş oldu.

(K5)- Uluslararası arenada **bizi çeşitli konularda sıkıştırmak isteyenlere köklü tarihimizden verebileceği cevaplar olmalı.** Lider tarihi bilgiye ve bilince sahip ve bu özelliğini doğru şekilde kullanabiliyor olmalı.

(K6)- Dik durabilen, kendinden emin konuşan, **temsil ettiği halkın hakkını savunabilen** birisi olmalı.

(K20)- Lider dik durmalı, geri adım atmamalı. **Uluslararası arenada ülkemizin gücünü temsil etmeli** gerekli gördüğü yerde de olaylara müdahale edebilmeli. Arap ülkeleri ile yaşanan sorunlarda daha aktif rol oynayabilmeli.

(K24)- İngilizlerin savaşı kaybetse de masada kazanması gibi diplomaside liderin bir üslubu, bir yöntemi olmalı. Bir lider çok yumuşak başlı tabi ki olamayacaktır ancak çıkıp savaşacak hali de yok. Her şeye evet diyen bir lider ülke için mantıklı değil, **ülkenin menfaatine olan noktalarda tavrını koyabilmeli. Diplomatik dille bu tavrını aktarabilmeli.**

(K27)- Tutumunu devlet aklını ön planda tutarak belirlemelidir, bunun için de ileri görüşlülük önemlidir.

(K27)- Tek tek bireylerin istek ve menfaatleri ışığında değil **devletin menfaatleri dikkate alınarak hareket edilmeli** karşılaşılan problemlerde bu yaklaşım benimsenmelidir.

(K14)- **Lider dış politikada ülkesinin ağırlığını hissettirebilmeli,** gerekli durumlarda da rest çekebilmeli. Lider küçük ayrıntılara dikkat edebilmeli. Örneğin Başbakanın her uluslararası toplantıda ülkemizin bayrağını yerden alması, böyle şeylere dikkat ediyor olması benim için çok önemli.

(K14)- **Liderin Türkleri tanıtacak söylemlerde bulunması gerekiyor.** Sorunlarımızın ülke içerisinde halledilmesi gerekiyor, **dışarıya bu sorunlarımızı yansıtmamalıyız** çünkü yabancı medya kuruluşları böyle olayları büyütür farklı şekillerde yansıtır. Örneğin Gezi Parkı olaylarında yabancı medya öyle haberler yaptı ki biz bile şaşırıyoruz. Bu duruma izin vermememiz lazım.

(K30)- Öncelikle iyi bir lider ülkesini ve milletini iyi tanımalı, **milli ve manevi duygulardan taviz vermemelidir.** Ayrıca her alanda yetkinlik sahibi olmalı, yetkin olmadığı alanlarda ise yetkin kişilere güvenebilecek ve onlara ego yapmadan yetki verebilecek biri olması gerekir.

(K31)- Uluslararası arenada duygusal davranmayarak **ülkesinin çıkarına hizmet etmeli** ve yeri geldiğinde tepkisini kendisine ve ülkesine yakışır biçimde ortaya koyabilmelidir.

(K32)- Milli meseleler konusunda taviz vermemeli, oy ve menfaat uğruna bu tip söylemlerden kaçınmalıdır.

(K35)- *Siyasi lider, bir ülkenin uluslararası arenadaki duruşunu sergiler. Gerek fiziksel özellikleri gerek de hal ve tavırları ülkenin geleceğini çok etkilemektedir. Örneğin Erdoğan'ın yıllar önce "One Minute" çıkışı olumlu veya olumsuz olarak ülkemizi etkiledi.*

1.7.2.2. Birleştirici / Kapsayıcı

(K3)- *Şu an herkesin şikâyet ettiği şey, muhalefet edenlerin ötekileştirilmesi; bu durum fanatizmi doğru gidiyor.*

(K3)- *Benim sorun olarak gördüğüm şeyler söylemler, ötekileştirme ve önyargıların güçlendirilmesi.*

(K24)- *Benim liderde ilk bakacağım özellik konuşma tarzı, söylemi, ideolojisini yansıtır tarzıdır. Liderin ılımlı ve yumuşak olması gerekiyor. Liderin herkesi kucaklayıcı ve hiçbir grubu dışlayıcı olmaması lazım. Türkiye'de bütünü kapsamak çok zor bir şey ama bütünü kapsamazsanız bile liderin kalanı da ezmeden, dışlamadan politikalarını sürdürebilmesi gerekiyor.*

(K24)- *Lider ılımlı ve kapsayıcı olmalı. Bir ülkeyi yönetirken de uluslararası arenada ülkeyi temsil ederken de bu ılımlı tavrın bir sınırı olmalı.*

(K27)- *Bunun yanı sıra ayrıştırıcı bir dili olamamalı aksine kucaklayıcı bir hitap, dil kullanmalıdır.*

(K22)- *Toplumu kutuplaştırmayan, en azından asgari olarak herkese hitap etmeye çalışabilen, ya da bu niyeti gösterebilen biri olmalı diye düşünüyorum.*

(K9)- *Son zamanlarda toplumsal kalkışmalarla bir ayrışma içerisine girmiş gibi görünüyoruz. Bu ayrışmaların bir an önce bitmesi gerek, çünkü çok tehlikeli. Bu durum artık çatışmaya dönmek üzere, yer yer patlaklar da veriyor. Bu çatışmaları önleyecek bir lider toplumun dini ve sosyal hassasiyetlerini taşıyabilecek özellikte bir lider olmalı.*

(K28)- *İdeal bir siyasal lider: En başta kutuplaştırıcı değil bütünleştirici bir üsluba sahip olmalıdır.*

(K35)- *Uluslararası arenayı bir kenara bırakarak daha karakteristik özelliklere gelecek olursak, siyasi lider özgürlükçü, halktan kopuk olmayan, ayrımcılık yapmayan, liyakate önem veren, bilimden yana, adil, ciddi duruşlu bir olmalıdır.*

(K36)- *İdeal lider halkın değerlerine karşı saldırgan bir tavır sergilememeli, ülkenin kurucu değerlerine ve kurucu babalarına saygıdan taviz vermemeli, hitabeti güçlü olmalı, milleti karşısına değil daima arkasına almalı, birleştirici ve uzlaştırıcı bir rol oynamalı.*

(K37)- *İlk soruda da değindiğim üzere Platon'un filozof kral kavramına inanıyorum. Halkın içinden ama halktan farklı niteliklere sahip olan karar verme yetkisini en doğru şekilde kullanabilecek ve insanlara zulmetmeden ayırtırmadan adil bir şekilde uygulayabilecek bir lider tasavvuru...*

1.7.2.3. Halkın İçinden Geldiğini Hissettiren

(K5)- Ciddi anlamda **halkın içinden geldiğini hissettirmeli**, gerektiğinde koruma olmadan halkın içine girebilmeli. Örneğin Ahmet Necdet Sezer'in bir fotoğrafını gördüm, metroda tek başına, koltuğa tutunuyor ne koruma var ne de başka bir şey; Atatürk'ü söylemeyeceğim bile.

(K7)- Diğer önemli husus **halka yakınlıktır**. Her ne kadar lider pozisyonundaki kişilerin halka yakın olma hususundaki samimiyetinden vatandaş tam olarak emin olamasa da genelde bir algı üzerinden hareket ediyor. Bu algının belirleyicisi ise **halkın içinde olma, onun diliyle konuşma**. Muhalefet liderleri de dahil miting için gittikleri bölgenin futbol takımının atkısını takması bu manada halkın içinden olduklarını gösterme çabası olarak değerlendirilebilir.

(K7)- Kemal Kılıçdaroğlu halkçı bir genel başkan olduğunu ifade etmeye çalışıyor, bu konuda özellikle bir vurgulamada bulunuyor. Bizim halkımız da yıllarca devletle kendi arasındaki uçurumu görmüş, devleti kendine uzak bulmuş, herhangi bir devlet dairesindeki işini yaparken bile karşısında devletin ciddi, somurtkan yüzünü görmüş **halk için de bir siyasi liderin bu manadaki halkla yakınlaşması ve şahsına yönelişi teveccüh topluyor**.

(K26)- "**Bizim halkımız lideri sokakta görmek ister**. Esnaf, liderinin kendisinden alışveriş yapmasını ister, fırıncı kendisinden ekmek almasını ister. Lider sokağa çıkmaktan korkmamalı, kendini halkından soyutlayacak bir yerde yaşamamalı. Ankara'da çok üst tabaka bir yerde değil, halkın onu görebileceği, kendinden birisi olduğunu hissedebileceği bir yerde yaşamalı. **Halk lideri için “tepeden geldi ve buraya oturdu” dememeli, “aşağıdan geldi, oraya oturdu” olarak hissetmeli**. Atatürk'ün başarısı buna örnek verilebilir. Atatürk, halkın içerisinden çıkarak yavaş yavaş o noktaya gelmiş, halkına onların yanında olduğunu göstererek bir lider olmuştur. Ancak şu an Atatürk ile ilgili olumsuz düşüncelerin sebebi onun tepeden gelmiş gibi yansıtılmasıyla alakalıdır.

Başbakan'ın söylemlerinde “benim halkım, benim vatandaşım” diye hitap ediyor olmasını halkımız, “evet bizi sahipleniyor” şeklinde algıladığı için ona destek veriyor ve bağlanıyor.

(K25)- **Lider, öncelikle benden farklı olmamalı**. Günümüzde siyasetçiler sürekli birbirleri ile kavga içerisindeler, bence lider kavgacı olmamalı, anlayışlı olmalı. Kendisine karşı çıkanlara da bunu nedenlerini sorabilmeli, oturup onu dinleyebilmeli.

(K24)- Liderin **halka hitap edebilmesi, onların anlayacağı dilden konuşması** çok önemli ancak bunun bir dozu olması gerekiyor.

(K23)- Bence lider çok daha hoş görülü olmalı, insanlarla iletişim kurabilmeli, ülkenin **en tabanına da en üst düzeyine de hitap edebilmeli, onlarla empati kurabilmeli, özünü asla unutmamalı**.

(K29)- Vatandaşa saygı duymalı onu alt kesimde biri olarak görmemelidir. **Kendisini o makama getirenin halk olduğunun farkında olmalıdır**. Bir ile geldiğinde kasıntı kasıntı yürüyerek ve makamını kullanarak vatandaşlarını ezmemelidir. Bir **kahvehaneye girip halkla oturabilmelidir**. 55 yaşından büyük olmamalıdır. Her ne olursa olsun sabırlı olmalıdır.

(K35)- Uluslararası arenayı bir kenara bırakarak daha karakteristik özelliklere gelecek olursak, siyasi lider özgürlükçü, **halktan kopuk olmayan**, ayrımcılık yapmayan, liyakate önem veren, bilimden yana, adil, ciddi duruşlu bir olmalıdır.

(K37)- İlk soruda da değindiğim üzere Platon'un filozof kral kavramına inanıyorum. **Halkın içinden ama halktan farklı niteliklere sahip olan** karar verme yetkisini en doğru şekilde kullanabilecek ve insanlara zulmetmeden ayırtırmadan adil bir şekilde uygulayabilecek bir lider tasavvuru.

1.7.2.4. Temsil Kabiliyeti Olan

(K6)- Duruşu, oturuşu kalkışı, yürüyüşü ve en önemlisi konuşması ile ülkenin tümünü **temsil eden makama yakışır** olması gerekir.

(K16)- Duruşu bir ülkeyi temsil eder şekilde olmalı.

(K20)- Lider dik durmalı, geri adım atmamalı. Uluslararası arenada **ülkemizin gücünü temsil etmeli** gerekli gördüğü yerde de olaylara müdahale edebilmeli. Arap ülkeleri ile yaşanan sorunlarda daha aktif rol oynayabilmeli.

(K24)- Liderin ve yakın çevresinin görünüşü, kılık ve kıyafetinin önemli olduğunu düşünüyorum. Özellikle ülkemizin insanlarını **temsil ettikleri** için görünüşlerine dikkat etmeleri gerekiyor.

(K27)- Öncelikle lideri olduğu **toplumu yansıtır nitelikte olmalıdır**, bu özellikle dış ilişkilerde önem arz eder.

(K14)- Bir lider ülkesini **temsil ediyor** dolayısıyla dış görünüşü bakımından karizmatik olmalı. Başbakanı şu an eleştiriyor olabilirim ama liderlik vasfının olduğunu da kabul etmek gerekiyor.

(K28)- Dış görünüş de bir siyasi liderde olması gereken özellikler kapsamındadır, küreselleşmenin ötesinde olduğumuz şu noktada, medyada gördüklerimizin, duyduklarımızın oluşturduğu algının gücü yadsınamaz düzeydedir. Dolayısıyla siyasi liderimin giyimi, kendine gösterdiği özen de uluslararası ve yerel bakımdan dikkat çeken bir husustur. **Çünkü bir devleti temsilen o görevi icra etmektedir.** Bununla birlikte, liyakat esaslı yönetim sergileyen liderler her zaman daha başarılı olmuşlardır.

(K35)- Siyasi lider, **bir ülkenin uluslararası arenadaki duruşunu sergiler.** Gerek fiziksel özellikleri gerek de hal ve tavırları ülkenin geleceğini çok etkilemektedir. Örneğin Erdoğan'ın yıllar önce "One Minute" çıkışı olumlu veya olumsuz olarak ülkemizi etkiledi.

(K36)- Uluslararası arenada bizleri **en iyi şekilde temsil etmek** adına entelektüel birikimi ve yabancı dil yetkinliklerini geliştirmiş olmalı.

(K37)- Başına geçtiği ülkenin tarihi gerçekliğinden bi haber olmamalı, halkın beklentileri ve refahını göz ardı etmeden hareket etmeli; uluslararası arenada da **ülkesine yaraşır bir temsil vazifesi yerine getirmelidir.** Öfkesi aklını yenmemeli. Sabırlı, sebatlı ve azimli olmalı.

1.7.2.5. Profesyonellerden Oluşan Bir Ekibe Sahip

(K1)- **Liderin ekibinin Yakın arkadaşlarından ziyade daha profesyonel insanlardan oluşması lazım** ki daha iyi işler yapılabilsin. Ekibini o alanın en iyilerinden kurmalı. Eğer en iyiye ulaşmak istiyorsan en iyi olanlarla çalışmalısın. Lider ekibini kurarken profesyonellik ilkesi ile hareket etmeli.

(K5)- Bir liderin her şeyi düşünebilmesi güzel ama **liderin yanındakiler de çok iyi vasıflara sahip olmalı**, onu doğru yönlendirebilmeli. Lider ekibini seçerken bu konuda dikkatli olmalı.

(K11)- Liderin her şeyi bilmesi değil ama devlet mekanizmasının her şeyi bilen bir mekanizma olması gerekiyor. Bu da **danışmanlar vasıtasıyla, her bir bakanın etkin olmasıyla** ve onların altında çalışan denetim mekanizmasının çok iyi olmasıyla **olur**.

(K19)- Lider gençlerin arasına girmeli, gençler her zaman yasaklara karşıdırlar. Lider yasakçı olmamalı. 20'li yaşlarında danışmanı olmalı. **Liderin her alandan, örneğin mühendislik, uluslararası ilişkiler gibi alanlardan birer danışmanı olmalı**. Liderin karşıt görüşlerden de danışmanları olmalı.

(K21)- Ülkeyi yönetenlerin, bakanların, bürokratların kendi alanlarında iyi yetişmiş olması ayrıca kendilerini adanmış insanlar olması lazım.

(K30)- Öncelikle iyi bir lider ülkesini ve milletini iyi tanımalı, milli ve manevi duygulardan taviz vermemelidir. Ayrıca her alanda yetkinlik sahibi olmalı, yetkin olmadığı alanlarda **ise yetkin kişilere güvenebilecek** ve onlara ego yapmadan yetki verebilecek biri olması gerekir.

(K34)- Lider, ülke de dahil olmak üzere liderlik yapacağı kitlede, kitlenin kalabalıklığı fark etmeksizin, hali hazırda iş yapmakta olan kişilerden **nitelikli olanları kendi ekibine çekmeye uğraşmalıdır**. Yola çıktığı insanlar eğer niteliksiz ise, kendisine destek olmuş yahut olacak olsalar bile, onlarla yolları ayırmayı bilmelidir.

1.7.2.6. Muhalif Olanlara Karşı Hoşgörülü

(K2)- **Muhalif kesime agresif şekilde davranmak yerine onlara yanlışlarının gösterilmesini isterdim**. Ben okuyorum, bir şekilde Gezi Parkı olaylarındaki kendimce yanlışları görebiliyorum. Gezi Parkı'na desteği nerede vereceğimi, nerede vermeyeceğimi biliyorum, dediğim bir şeyin ucunun nereye gideceğini biliyorum, yirmi yıl öncesine dair şeyleri okuyabiliyorum ama oradaki insanların çoğunun, bundan yirmi yıl öncesini okuduğunu, bildiğini hatta ilgi de duyduğunu zannetmiyorum. **İşte bu insanlara, agresif davranmak yerine yanlışlarını medenice gösteren bir siyasi iktidar istiyorum**

(K5)- Ancak geçtiğimiz günlerde Metin Feyzioğlu'na yaptığı çıkışı anlayamadım, sanırım sinirine hâkim olamadı. Karşısındaki istediği kadar yalan da söylese senin siyasetçi bir kimliğin var, **bunlara kulak asmamalısın. Lider gerektiğinde sinirlerine hâkim olabilmeli**.

(K3)- Açıklamalarında söylemlerinde her **kesimi gözeten duyarlı bir tutum ve söylemde bulunmalı**. İlla ki biz, siz söylemi olur ama tarafları kutuplaştırmamalı.

(K24)- Benim liderde ilk bakacağım özellik konuşma tarzı, söylemi, ideolojisini yansıtmı tarzıdır. Liderin ılımlı ve yumuşak olması gerekiyor. Liderin herkesi kucaklayıcı ve **hiçbir grubu dışlayıcı olmaması lazım**. Türkiye’de bütünü kapsamak çok zor bir şey ama bütünü kapsamazsanız bile liderin kalanı da ezmeden, dışlamadan politikalarını sürdürebilmesi gerekiyor.

(K22)- **Lider tüm vatandaşlarını düşman olarak görmemeli**. Demokrasiyi ve insan haklarını özümsemiş olmalı. Akademik ve kültürel olarak kendini geliştirmiş olmalı, özellikle bir alanda (Hukuk, İşletme gibi) bilgisinin derinlemesine olması gerekir. Diğer alanlarda da asgari miktarda bilgisinin bulunması gerektiğini düşünüyorum.

(K29)- Rozetini çıkarmalı halkın bütün kesimine hizmet etmelidir. **Kendisine oy vermeyenlere de kucak açmalıdır**. Kendisine oy vermeyen seçmeni kazanmak için çabalamalıdır.

1.7.2.7. Zamana ve Koşullara Uygun Politikalar Üretebilen

(K13)- Kişiler için “doğuştan lider” denir ancak bu toplum tarafından oluşturulmuş bir algıdır. Toplum mühendisliği olarak söylenir. Sistemi güzel kurduktan sora, örneğin Osmanlı İmparatorluğu’nda Osman Bey devleti kurdu, belli bir sisteme oturttu. Osman Bey’den sonra, Yıldırım Beyazıt, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman geldi. Kurulmuş sistem üzerinde çok kaliteli öncü liderler oldular. Osmanlı’nın son döneminde bile II. Abdülhamit ve yaptıkları, gerçekleştirdikleri var. **Bu liderler politikalarını zamana göre, koşullara göre, devlet olarak kendini bilerek, coğrafi koşullarını bilerek, II. Abdülhamit’in yaptığı gibi uluslararası koşulları çok yakından takip ederek dönemlerinin önemli liderleri oldular.**

(K24)- **Lider yeni söylemler geliştirebilmeli**. Muhalefetin geliştirdiği yeni söylemler olmaması onların iktidara karşı kaybetmelerinin en önemli sebeplerinden biri olduğunu düşünüyorum.

(K9)- İlla burada yumuşak davranmalı diyemeyiz çünkü onun da kendi seçmenine karşı sorumluluğu var. **Nasıl davranacağı duruma göre değişebilir, önemli olan her duruma hazırlıklı olmasıdır.**

(K31)- Kriz anlarındaki soğukkanlı duruşu ve krizin başka bir kriz doğurmasına mahal vermeden çözüm odaklı beceriye sahip olmalıdır. Hitap ettiği **kitleye göre üslubunu ayarlayabilmeli ve nabza göre şerbet verebilmelidir.**

(K31)- Fiziksel görünümü daima dinç, uyanık bakışlı, samimi, dosta güven veren düşmana korku salan cinsten olmalıdır. **Çok yumuşak politikaların ve çok sert politikaların dengesini kurabilmeli, muamelesini ona göre yapmalıdır.**

1.7.2.8. Yöneticilik Bilgisine Sahip

(K1)- Belki lider olarak her şeyi bilemeyebilir ancak her şeyi bilen kişileri yönetmeyi bilmesi lazım. **Yöneticilik bilgisine hâkim** olması lazım.

(K25)- "Bana göre lider neden var? Beni anlayıp benim ne istediğimi bilmeli, aynı zamanda benden üstün olduğu için değil **yönetim ilmine hakim** olduğu için, bu göreve talip olmuş ve yönetiyor.

Aynı öğretmeninin öğretmenlik mesleğini bildiği için bize bir şeyler öğretiyor olması gibi, dersi bittiğinde buraya gelip birlikte çay içebiliyorsak; liderlik de bir meslektir, bir statü değildir."

(K22)- Devlet idareciliği, yöneticiliği yapacak anlayışta olması, insan **yönetmeyi iyi bilmesi** gerektiği kanaatindeyim.

(K29)- Cumhurbaşkanı yahut başbakan olacak kişi İktisat, hukuk, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler mezunu olan kişilerden olmalıdır. Ya da bu alanlardan birinde yetkinliği olmalıdır.

1.7.2.9. Vizyon Sahibi / Vizyonu Geniş

(K4)- Lider **ülkeyi en ileriye taşıyacak vizyona sahip olmalı. Vizyonu da belli kalıplar arasında olmamalı, vizyonda sınırlar olmamalı.** Çevresiyle, toplumla etkileşimde bu vizyonu ilerletebilmeli, at gözlüğünü çıkartabilmeli, limitlerini aşabilmeli, toplumun ihtiyaçlarına göre vizyonunu şekillendirebilmeli.

(K8)- "Şu anki liderler bir fikri temsil etmiyor, refleksif hareket ediyor. Türk tarihine baktığımızda Atatürk, Abdülhamit, Ecevit, Erbakan, Turgut Özal bu insanlar bir fikir ortaya attılar. Hepsinin birbiriyle zıt düşse de fikirleri vardı.

Ecevit: "ne ezen ne ezilen, insanca, hakça bir düzen" dedi. Düzenle ve sistemle ilgili geniş tasavvurları vardı.

Erbakan: "adil düzen" diye bir fikir attı, bununla yürüdü.

Turgut Özal: "neoliberal politika dedi"

Bugün liderlerin vasıfları açısından **kaçırdığımız nokta yeni bir fikir ortaya atmıyor olmaları.** Bu Türkiye'nin bir sıkıntısı. Türkiye'de fikir partilerinden daha çok icraat partileri oy alıyor."

(K26)- Öncelikle lider ve yönetici kavramını ayırmak istiyorum. Yönetici dediğimiz kişi, liderin belirlediği vizyonu uygulamaya koyan kişidir **ama lider bu vizyonu belirleyebilecek bir kişi olmalıdır.** Burada bahsettiğim konu, **liderin bir vizyonu olmalıdır.**

(K26)- Lider vizyonunda kararlı ve bu vizyonu uygulayabilecek güçte olmalı. Ben vatandaş olarak lideri vizyonsuz ve yetersiz görürsem seçmem.

(K21)- Liderin **vizyonunun geniş olması gerekir.** Sadece Ortadoğu veya Avrupa'ya değil tüm dünyaya odaklanması gerekiyor. Dünya üzerindeki gelişmeleri takip etmesi veya danışmanları ve uzmanlar aracılığıyla yakından izlemesi gerekir.

1.7.2.10. Gençlerin Dilinden Anlayan

(K19)- *Türkiye’de milletvekillerinin yaş ortalaması yüksek, genelde 50-60 yaşlarındalar. Büyük bir jenerasyon farkı var. 50-60 yaşındaki bir insanla 18-20 yaşındaki bir insan aynı düşünceye sahip olamaz. 20’li yaşlarındaki insanlar daha özgürlükçü, daha yeniliklere açık, daha rahattır. Siyasi lider yaşlı olmamalı ya da danışmanlarını genç insanlardan seçmeli. Bu sayede lider ülkedeki genç çoğunluğa daha yakın olabilir.*

(K19)- *Lider bağırıp çağırabilir ama 20 yaşındaki birinin derdini anlayamaz. Başbakan gençlerin yaşam tarzı ile ilgili eleştirilerde bulunuyor ancak, gençler için bu söylemler ayrıştırıcılık olarak algılanıyor. Bu durum siyasi lidere kazandırmaktan ziyade kaybettiriyor.*

(K19)- *Lider zamanın her türlü imkanından faydalanabilmelidir. Lider gençlerle oturup Playstation oynayabilmeli, rock konserine gidip öğrencilerle kol kola girip eğlenebilmeli, bir enstrüman çalabilmeli. Eminim ki böyle bir lider, genç nüfusun bu kadar fazla olduğu bir ülkede daha fazla oy alacaktır.*

(K25)- *Lideri sokakta gördüğüm zaman onunla oturup çay içebilmeliyim.*

1.7.2.11. Uluslararası İlişkilere ve Diplomasiye Hakim

(K13)- *Uluslararası ilişkilerde çıkarlarımız konusunda harlayıp gürelemeden, bunu hukuk çerçevesinde, dünya kamuoyunda nasıl ses getireceğini düşünerek hareket etmek gerekir. Uluslararası kamuoyunda sizin haklı olduğunuzu ancak tepkinizin yanlış olduğunu düşünen birçok ülke olabilir. Mavi Marmara olayında olduğu gibi; yapılan bir sürü politik yanlış da var.*

(K24)- *İngilizlerin savaşı kaybetse de masada kazanması gibi diplomaside liderin bir üslubu, bir yöntemi olmalı. Bir lider çok yumuşak başlı tabi ki olamayacaktır ancak çıkıp savaşacak hali de yok. Herşeye evet diyen bir lider ülke için mantıklı değil, ülkenin menfaatine olan noktalarda tavrını koyabilmeli. Diplomatik dille bu tavrını aktarabilmeli.*

(K9)- *"Donanım açısından bir liderin zaten üniversite mezunu olması gerekir. Ancak onun dışında ilgi alanları Ortadoğu coğrafyası olmalı. Ülkenin kültürel olarak en yatkın olduğu ve aslında bir bakıma mecbur olduğu coğrafya Ortadoğu coğrafyasıdır. Çünkü Avrupa’da belli bir sistem vardır, Avrupa’ya yeteri kadar açılma mümkün olsa da kültürel açıdan mevcut olan uzaklık tam anlamıyla bütünleşmemize engel olmaktadır. Bu açıdan Ortadoğu coğrafyası ekonomik manada da bakir bir alandır.*

Ülkemiz açısından lider, Türkiye Cumhuriyetlere de hakim olmalıdır. Lider coğrafi olarak yüzünü Avrupa’ya dönmeli, ama doğu toplumlarını da bilmeli, bu coğrafyaların dinamiklerine ilişkin derin bilgi sahibi olmalı."

(K31)- *Liderin öyle bir tavrı olmalıdır ki, kendisini desteklemeyen kitleler bile saygı duymalı, lafını tartarak konuşmalıdır. Özellikle uluslararası arenada çok fazla manşet olan bir husus vardır bu açıdan: Liderlerin herhangi bir buluşma sonrası birbirlerine olan jest ve mimikleri, söylemleri, el sıkışmaları*

dahi insanlar üzerinde çok büyük tesirler bırakabiliyor ve özellikle sosyal mecralarda fanatikleri ve anti-fanatiklerinin eleştirilerine hedef olabiliyorlar.

1.7.2.12. İletişim ve Propaganda Mekanizmalarını Etkin Kullanabilen

(K8)- Fransa’da Sosyalist Parti’den bir başbakan “Sessiz Güç” propagandasıyla geldi, yani karizmatik hiçbir şey vaat etmedi. Sessiz Güç tanımı onu oraya getirdi, çünkü toplumun aradığına hitap etmek lazım, bu yönden **bir liderin propaganda mekanizmalarını çok iyi kullanması lazım**. Bunu Türkiye’de en iyi kullanan herhalde Turgut Özal’dı. “Videolarından izlediğim kadarıyla o meşhur köprüyü satarım, sattırmam” Özal o konuşmasıyla seçim aldı. Buna çok dikkat etmek lazım. **Propaganda mekanizmaları, hele ki günümüzde, çok daha aktif kullanılan unsurlar**. Bir yanlışınızın affı yok, o hemen Twitter’a düşer, sosyal medyada yayılır, farklı yerlere çekilir.

(K3)- Lider dediğimiz şey karizma çalışmasıdır, **imaj** çalışmasıdır.

(K24)- Lider **yeni söylemler geliştirebilmeli**. Muhalefetin geliştirdiği yeni söylemler olmaması onların iktidara karşı kaybetmelerinin en önemli sebeplerinden biri olduğunu düşünüyorum.

(K23)- Bence lider çok daha hoş görülmesi **insanlarla iletişim kurabilmeli**, ülkenin en tabanına da en üst düzeyine de hitap edebilmeli, onlarla empati kurabilmeli, özünü asla unutmamalı.

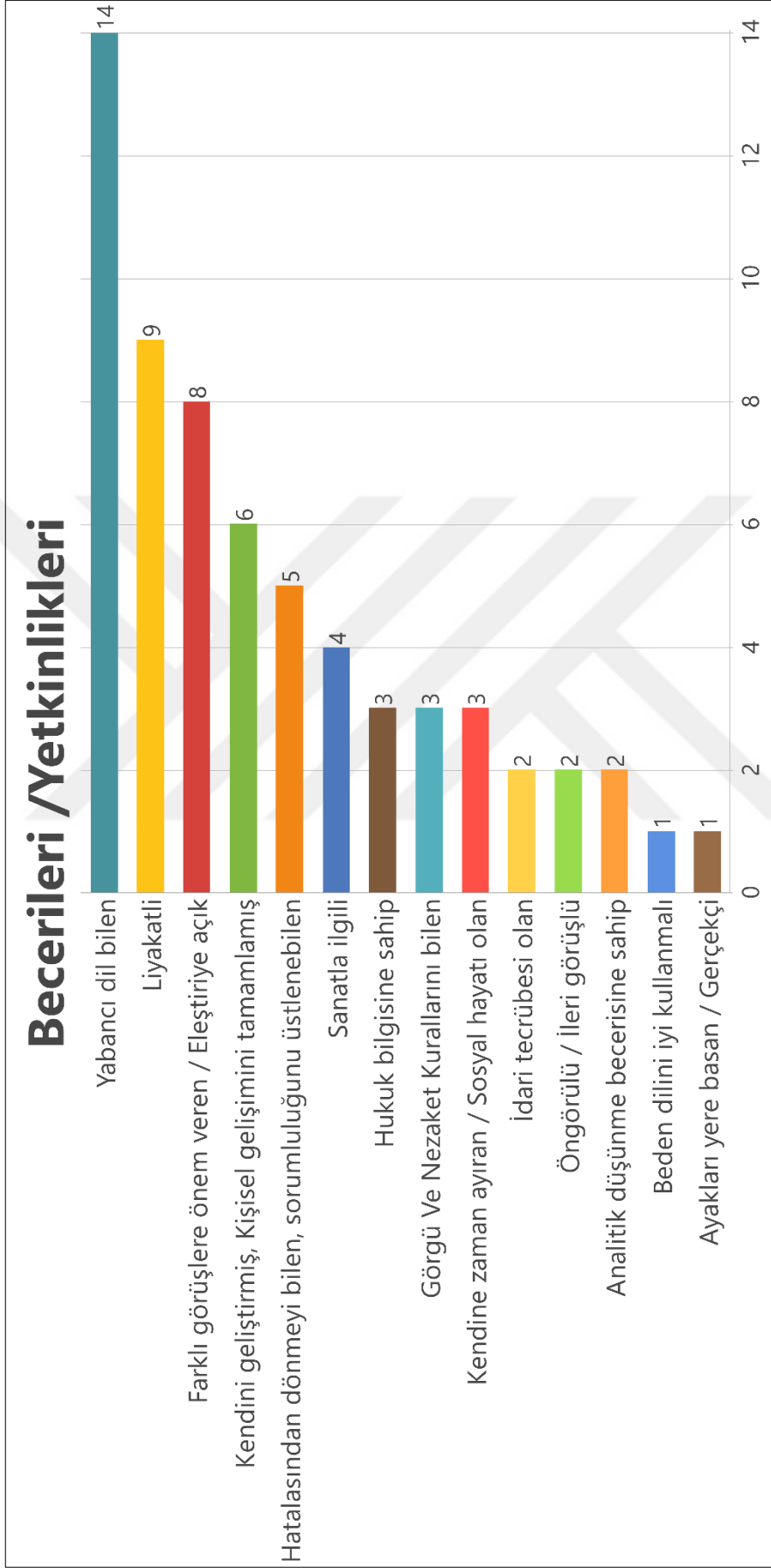
1.7.3. Liderin Becerileri /Yetkinlikleri

Liderin sahip olması gereken yetkinlikler ve beceriler kategorisinde 14 farklı kod ve bu kodları oluşturan 74 ifade bulunmaktadır. Tablo 39’da bu ifadeler ve kodlu bölüm frekansları yer almaktadır. Ayrıca Şekil 33’te liderin sahip olması gereken yetkinlik ve beceriler hususunda belge temelli frekanslar gösterilmektedir.

Liderin sahip olması gereken yetkinlikler ve beceriler genel olarak değerlendirildiğinde yabancı dil bilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Diğer beceri ve yetkinlikler katılımcıların dile getirdiği ifadelerden alıntılarla ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 39. Liderin Becerileri /Yetkinlikleri Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Becerileri /Yetkinlikleri	Kodlu Bölümler
1	Yabancı dil bilen	15
2	Farklı görüşlere önem veren / Eleştiriye açık	10
3	Liyakatli	9
4	Kendini geliştirmiş, Kişisel gelişimini tamamlamış	8
5	Sanatla ilgili	6
6	Hatalarından dönmeyi bilen, sorumluluğunu üstlenebilen	6
7	Hukuk bilgisine sahip	4
8	Görgü ve Nezaket Kurallarını bilen	4
9	Kendine zaman ayıran / Sosyal hayatı olan	3
10	İdari tecrübesi olan	2
11	Öngörülü / İleri görüşlü	2
12	Beden dilini iyi kullanmalı	2
13	Analitik düşünme becerisine sahip	2
14	Ayakları yere basan / Gerçekçi	1
	TOPLAM	74

Şekil 33. Liderin Becerileri /Yetkinlikleri Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.7.3.1. Yabancı Dil Bilen

(K1)- **Uluslararası camiada bizi iyi bir şekilde temsil edebilmesi için en az üç yabancı dili iyi bir şekilde bilmesi, bu dillere hâkim olması lazım.** Fransız cumhurbaşkanı ile Fransızca konuşabilmeli. İngilizce ve Uzak Doğu dillerinden birini de bilmesi gerekiyor. Lider ziyaret ettiği bir ülkenin insanların sempatisini kazanacak, onları etkileyecek düzeyde dillerine çalışması gerekiyor.

(K1)- Bilgi en büyük erdemdir, karşısındaki kişiye ondan daha güçlü olduğunu göstermenin yolu bilgidir. **Karşısındaki kişinin dilini de konuşabiliyor olmak** uluslararası arenada lideri hem daha sempatik hem de daha güçlü gösterir.

(K5)- Liderin **en azından birkaç dili bilmesi gerekiyor.** Örneğin Ortadoğu'ya hakim imajı verecekse Arapça bilmeli veya İspanya ile önemli bir iş birliği geliştirme amacı varsa orada İngilizce konuşması uygun olmaz.

(K6)- **Yabancı dil bilmeli.** Dışarıda ülkeyi temsil ederken araya araçlar koymadan konuşabilmeli.

(K12)- **Yabancı dili bilmesi** çok önemli. Liderin uluslararası konferanslarda yanında tercümanlarla dolaşması ciddi bir karizma kaybına neden olduğunu düşünüyorum.

(K13)- **Yabancı dil bilmesi** uluslararası arenada çok farklı bir bakış açısı oluşturur. Tercümanlarla değil özellikle bire bir görüşmelerde kendisi görüşebilmeli. Kendisinin ve kabinesinin İngilizce bilmesi gerekiyor. Bu diplomatik ilişkilerde bir zorunluluk. Biz evrensel gelişmelere ayak uydurabilen bir devlet olmalıyız.

(K16)- Bir liderin **birkaç dil konuşabilmesi** gerektiğini düşünüyorum. Katıldığı uluslararası konferanslarda çevirmenin ağzına bakmaması gerekiyor.

(K7)- Liderin donanımlı olmasını bekleriz. Kendini **yabancı dilde ifade edebilmesiyle** gurur duyarız. Benim liderim, başbakanım kendini her yerde ifade edebiliyor derim.

(K9)- Siyasi yapılanma olarak Ortadoğu'da güçlü bir devlet yok, Türkiye geçiş kapısı olduğuna göre **aslında liderin Arapça ve İngilizce bilmesi** gerekir. Arapça, İngilizce sayesinde birçok aşama kaydedilebilir.

(K14)- Liderin **yabancı dil bilmesi** ülkedeki eğitim düzeyini de yansıttığı için önemli ancak ben Başbakanın Türkçe konuşmasını takdir ediyorum. Bir liderin kesinlikle kendi dilini konuşması gerekiyor.

(K17)- Benim idealimdeki **lider için dil çok önemli**, kendini başka dillerde ifade edebilmeli. Türkiye için düşünürsek farklı etnik kültürlerin dillerini de derinlemesine hakim olmasına gerek yok ama konuşmasını isterim. Örneğin, Kürtçe konuşmasını, Lazların olduğu bir yere gidip 10 tane Laz da olsa Lazca hal hatır sorabilmesini isterim. Ülkedeki Ermeni'lere gidip Ermenice nasılsın? iyi misin? halin keyfin nasıl? diyebilmesini isterim. Hele ki tükenmekte olan diller ve aynı ülkede kendini 2. Sınıf vatandaşı gibi gören insanlar için en insani noktasına dille yaklaşabilirsiniz.

(K23)- Liderin uluslararası arena daha farklı olması lazım. Liderin uluslararası arena üslubu Ahmet Davutoğlu, Abdullah Gül gibi yumuşak olmalı; siyasi düşünce yapısı ise milliyetçi muhafazakâr olmalı. Hitabetinin çok kuvvetli olması şart değil ama bilgili olması gerek. Liderin **yabancı dil bilmesi önemli** bir faktördür, uluslararası arenada dikkate alınmamızı sağlamak için de gerekli bir özelliktir.

(K29)- **İngilizceyi konuşabilmeli** uluslararası arenada tercüman ihtiyaç duymadan ülkeyi kendisi tek başına temsil edebilmelidir.

(K35)- Bir iktidar uluslararası arenada Türkiye'yi temsil edebilmelidir. Bunun için yöneten kişinin **en az İngilizce bilmesi** hatta bunun yanına **ek olan bir yabancı dil daha** bilmesi gerekmektedir.

(K36)- Uluslararası arenada bizleri en iyi şekilde temsil etmek adına entelektüel birikimi ve **yabancı dil yetkinliklerini geliştirmiş** olmalı.

1.7.3.2. Farklı Görüşlere Önem Veren / Eleştiriye Açık

(K4)- Demokratik bir ülkede yaşıyoruz, kurumlarımız demokrasiyle yönetilecekse ülke liderinin demokrasi anlayışından yoksun olması hiçbir şekilde düşünülemez. “Ben yapacağım, ben edeceğim, benim kararım” tarzında olan bir lider, demokratik bir ülkede mantıklı bir seçim değil. Demokratik yönetilme iddiası olan bir ülkede, liderin çalışma arkadaşlarının fikrini alması gerekiyor **hatta farklı kesimlerin de görüşlerini almalı**. Lider yeri geldiği zaman da inisiyatif alabilmeli hatta inisiyatif alacağı konuda bile istişare yapmalı.

(K3)- Liderlerin **çevresinde onu eleştirenler de olmalı. Lider eleştiriye açık olmalı**. Liderler toplumu yönlendiren insanlardır, toplumu arkasına alıp sürükleyen insanlardır. Eğer liderin yanında onu eleştiren, ona yanlışlarını söyleyebilen birileri olmazsa lider yanlışlarını göremez; elinde bulundurduğu gücün etkisiyle kontrolden çıkma ihtimali doğar, bu durum insanı zalimleştirir de daha tehlikeli farklı yönler de götürür. Faşizm de zaten böyle ortaya çıkar. Lider eleştiren insanları reddetmemeli, mağdur etmemeli, bu insanları yakınında tutmalı.

(K6)- Konuşurken kendi görüşünden olmayanlarla olan üslubuna dikkat etmeli.

(K6)- Kendi görüşünden insanlara gösterdiği saygı ve anlayışı farklı görüşten olan kişilere de göstermeli.

(K13)- Daha demokratik Bir toplum olabilmek için özellikle siyasi parti liderlerinin **eleştiriye tahammül edebiliyor olması** gereklidir. Herkesin kendisini ifade edebileceği, fikir özgürlüğünün olduğu bir ortam sağlanmalı.

(K15)- Bana göre lider her daim kendini ifade edebilmeli, toplumu kucaklamalı, her kesimin seveceği bir insan olmalı, **her siyasi ve dini grubun benimseyeceği** bir insan olmalı.

(K25)- Lider, öncelikle benden farklı olmamalı. Günümüzde siyasetçiler sürekli birbirleri ile kavga içerisindeler, bence lider kavgacı olmamalı, anlayışlı

olmalı. **Kendisine karşı çıkanlara da bunu nedenlerini sorabilmeli, oturup onu dinleyebilmeli.**

1.7.3.3. Liyakatli

(K1)- **Liyakat açısından kesinlikle eğitilmiş olması lazım**, hatta ben en az 3 üniversite bitirmesini isterim. **Liderin her konuda bilgisinin olması lazım**. Belki lider olarak her şeyi bilemeyebilir ancak her şeyi bilen kişileri yönetmeyi bilmesi lazım.

(K22)- **Lider tüm vatandaşlarını düşman olarak görmemeli. Demokrasiyi ve insan haklarını özümsemiş olmalı. Akademik ve kültürel olarak kendini geliştirmiş olmalı, özellikle bir alanda (Hukuk, İşletme gibi) bilgisinin derinlemesine olması gerekir. Diğer alanlarda da asgari miktarda bilgisinin bulunması gerektiğini düşünüyorum.**

(K28)- **İyi bir siyasal lider, siyasal, ekonomik, bilimsel ve sosyal birçok alanda geçmiş ve güncel konulara vakıf olmalıdır**; bu donanımına sahip bir lider hem geçmişinden dersler çıkaracak hem de güncel sorunlarla geçmiş arasında bir köprü oluşturarak sorunları doğru analiz ederek ihtiyaçlara pratik çözümler üretebilecektir.

(K29)- **Cumhurbaşkanı yahut başbakan olacak kişi İktisat, hukuk, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler mezunu olan kişilerden olmalıdır. Ya da bu alanlardan birinde yetkinliği olmalıdır.**

(K30)- **Öncelikle iyi bir lider ülkesini ve milletini iyi tanımalı, milli ve manevi duygulardan taviz vermemelidir. Ayrıca her alanda yetkinlik sahibi olmalı, yetkin olmadığı alanlarda ise yetkin kişilere güvenebilecek ve onlara ego yapmadan yetki verebilecek biri olması gerekir.**

(K31)- **İdeal bir siyasi lider, yeterli donanımına sahip olmalıdır. Buna hem tarihi hem siyasi hem de içinde bulunduğu herhangi bir durumda alacağı vaziyet de dahildir.**

(K32)- **Liyakat sahibi olup riyakar olmamalıdır. Ayrıca genç dinamik ve yeni dünya düzenine uygun bir lider olmalıdır.**

(K34)- **Liyakat hassasiyeti her liderde olmalıdır. Her yeni lider yönetime kendi kurduğu yeni bir ekiple gelir. Bu ekip genelde kendisi ile bu yola çıkmış insanlardan oluşur. Zannımca bu hatadır ve siyasette uzmanlaşmayı engeller. Lider, ülke de dahil olmak üzere liderlik yapacağı kitlede, kitlenin kalabalıklığı fark etmeksizin, hali hazırda iş yapmakta olan kişilerden nitelikli olanları kendi ekibine çekmeye uğraşmalıdır. Yola çıktığı insanlar eğer niteliksiz ise, kendisine destek olmuş yahut olacak olsalar bile, onlarla yolları ayırmayı bilmelidir.**

1.7.3.4. Kendini Geliştirmiş, Kişisel Gelişimini Tamamlamış

(K2)- **Lider çocukluğundan başlayarak kişisel gelişimini tamamlamış, kendini gerçekleştirmiş, her konuda beklentilerini karşılayabilmiş olmalı. Bizde mahalle kültürü var; liderin çocukluğunda mahallede top oynamış olması lazım,**

gençliğinde bazı şeyleri elde etmiş, görmüş, geçirmiş olması lazım. Liderin görmüş geçirmişliğiyle varlığı yokluğu bilmesi lazım.

(K13)- Bir siyasi lider **her konuda bilgi sahibi** olup bir şeyler söyleyebilmeli. Her olay karşısında bir şey söyleyebilmeli. Örneğin ABD'deki bir beyzbol karşılaşması hakkında da bir şeyler söyleyebilmeli ama şunu yapmaması gerekiyor, ülkede her şeye bir laf yetiştirmemeli. Bir ilçede, ilde olay olduğunda oranın kaymakamı, valisi hatta üzerinde bakanı var. Her şeye kendisinin laf yetiştirmemesi gerek. Ağırliğini uluslararası arenada koymalı.

(K13)- Turgut Özal bir toplantıya giderken toplantı konusunda bir kitap alıyor ve gidene kadar o kitabı okuyor. Toplantı için gerekli bilgiyi kitaptan ediniyor. **Bu manada lider kendini geliştirebilmeli.**

(K13)- Turgut Özal ve Süleyman Demirel çok uzun boylu değillerdi ama gerekli liderlik vasıflarını taşıyorlardı. İkisi de mühendisti, siyaset ve hukuk okumamışlardı ancak siyasette **kendilerini geliştirmişlerdi.**

(K16)- Lider, halkından daha bilgili olmalı, bizim onun bilgisine güvenmemiz gerekiyor.

(K22)- **Akademik ve kültürel olarak kendini geliştirmiş olmalı**, özellikle bir alanda (Hukuk, İşletme gibi) bilgisinin derinlemesine olması gerekir. Diğer alanlarda da asgari miktarda bilgisinin bulunması gerektiğini düşünüyorum.

(K36)- Uluslararası arenada bizleri en iyi şekilde temsil etmek adına **entelektüel birikimi** ve yabancı dil yetkinliklerini **geliştirmiş olmalı.**

1.7.3.5. Sanatla İlgili

(K18)- Uzun boylu olmalı, duruşu heybetli olmalı, vücut dilini iyi kullanmalı, hitabeti çok iyi olmalı ve **sanattan anlamalı.**

(K25)- Lider **biraz sanatçı olması** gerekiyor. Ülke duygularla yönetilmiyor ama ruhunda bir duygusallık olmalı.

(K22)- Sosyal hayatında gitar çalabilir, spor yapabilir. Örneğin Putin, Judo yapıyor. Sanata, sanatçıya, akademisyene saygılı olması gerekir.

(K17)- Bizim liderlerimizden sadece Bülent Ecevit'in şiir yazdığını ve sanatla ilgilendiğini biliyorum, çok da güzel çevirileri var. **Bir lider sanatla ilgilenmeli**, Süreyya operasına gitmeli, siz biz gibi bundan keyif aldığı için gitmeli, ya da bir bağlama şenliğine gidebilmeli.

(K17)- Sevdiği kadına, dostuna, arkadaşına şiir yazsın. Şiir yazan bir adam kötü olamaz, insan öldüremez, insanlık suçu işleyemez. **Bence bir lider şiir yazmalı**, kötü yazabilir ama o masaya şiir yazmak için otursun.

(K17)- Lider kişisel olarak kendi beğenilerini yaşasın, resim yapsın.

1.7.3.6. Hatalarından Dönmeyi Bilen, Sorumluluğunu Üstlenebilen

(K22)- İnsanlara güven veren bir duruşunun olması, üslubunun, hitabetinin güçlü olması **ama yaptığı yanlışlardan ve hatalardan dönebilmeyi de**

başarabilmesi. Sonuçta herkes insan ve hata yapabilir. Yaptığı hataların da bedelini ödeyebilen, istifa etmesi gerekiyorsa bunu yapabilen birisi olması gerekiyor.

(K9)- Üslup konusunda dış politikada mutlaka ülkenin sesini duyurabilecek, gerektiği kadar dik durabilecek, tabi ki insan hatasıyla kabul olur ama **hatasından geri dönebilecek**, vatandaşına bu güveni verebilecek bir lider olmalı.

(K14)- Liderin kafasında bugün varım yarın yokum düşüncesi olmalı. Oturduğu koltuğa kök salmamalı. Liderin **bir konuda yanlış yaparsa bunun bedelini makamı ile ödeyebileceğini düşünmesi gerekiyor.** Bu durumu toplumdaki tüm bireylerin kavraması gerekiyor.

(K14)- Liderin çok büyük sorumlulukları var, ben vatandaş olarak hata yapabilirim ancak lider görevi kapsamında hata yapmamalı. **İnsani olarak yaptığı hatalar görevini etkiliyorsa o görevi bırakmayı da bilmeli.** Hata yapıp görevini yapmaya devam etmemeli.

(K29)- Gerektiğinde halkın önüne çıkabilmeli ve hesap verebilmelidir.

(K37)- Başına geçtiği ülkenin tarihi gerçekliğinden bi haber olmamalı, halkın beklentileri ve refahını göz ardı etmeden hareket etmeli; uluslararası arenada da ülkesine yaraşır bir temsil vazifesi yerine getirmelidir. Öfkesi aklını yenmemeli. Sabırlı, sebatlı ve azimli olmalı. **Gireceği mesuliyetin farkında olarak, oturduğu koltuğu her an kalkacakmışçasına kullanarak** ve unvanının verdiği imkanları kendisine ve ailesine ayrıcalık tanımadan görevini ifa etmelidir.

1.7.3.7. Hukuk Bilgisine Sahip

(K12)- Liderin muhakkak hukuk bilgisine sahip olması gerekiyor. Hukuka aykırı davranmamayı bilmesi gerekiyor. Erkler ayrılığını benimsemeli.

(K16)- Hukuk konusunda bilgili olması gerekiyor.

(K22)- Lider tüm vatandaşlarını düşman olarak görmemeli. Demokrasiyi ve insan haklarını özümsemiş olmalı. Akademik ve kültürel olarak kendini geliştirmiş olmalı, özellikle bir alanda (Hukuk, İşletme gibi) bilgisinin derinlemesine olması gerekir. Diğer alanlarda da asgari miktarda bilgisinin bulunması gerektiğini düşünüyorum.

(K22)- Hukuk ile arasını iyi tutması, hukuku çevresinden dolanacak bir şey değil de saygı duyduğu, yapmasını zorunda hissettiği bir alan olarak görmesi gerektiğini düşünüyorum.

1.7.3.8. Görgü ve Nezaket Kurallarını Bilen

(K1)- Lider bizi temsil edebilecek, **oturup kalkmasını bilen**, her ortama uyum sağlayabilen biri olmalı.

(K4)- Lider her kesimin, her grubun içine girebilmeli. Ülkenin büyükleri, küçükleri ve gençleri için bir rol model olmalı. Üslubuyla, **oturup kalkmasıyla**,

*tavırlarıyla, hitabetiyle iyi bir **rol model olmalı**. Baktığımız zaman liderin bizim için bir şeyler yapma iktidarının olduğunu görmemiz lazım.*

*(K4)- Lider görünüşüne dikkat etmeli, insanların gözüne hitap eden şeyler giymeli, kulağa hitap eden şeyler konuşmalı. Konuştuğu metni nasıl okuyor, nereden okuyor, ses tonu bunlar liderde aranan özelliklerdir, dinleyene güven veren özelliklerdir. Biz millet olarak, bir insanın konuşmasından, giyinmesinden birçok fikirler üretebilen insanlarız. Bu nedenle liderin giyimine, kuşamına, konuşmasına, **yemesine, içmesine dikkat etmesi lazım**.*

*(K6)- Duruşu, **oturuşu kalkışı**, yürüyüşü ve en önemlisi konuşması ile ülkenin tümünü temsil eden makama yakışır olması gerekir.*

1.7.3.9. Kendine Zaman Ayıran / Sosyal Hayatı Olan

*(K10)- Bence **liderin bir sosyal hayatı olmalı**, örneğin şu anki iktidar mensuplarının hiçbirinin gençliğinde bir konsere gittiğini, bir kız arkadaşı olduğunu sanmıyorum. Tamamen ideolojilerinin peşinde yaşadıkları bir hayatları olmuş. Doğru düzgün bir çocukluk, gençlik yaşayamamışlar ve bunlarla övünüyorlar. Bizim kültürümüzde var olan acı çekme, acıyı sevme, acıdan ders çıkarma durumu büyük bir asosyalite göstergesi. Bunlar olabilir de biz neden bu özelliğe sahip insanları lider seçiyoruz? Niye bizi bunlar yönlendirsin? Çünkü biz de öyle insanlarız, liderler toplumların yansımasıdır.*

*(K26)- ABD başkanı Obama geçtiğimiz günlerde bir öğlen saatinde sokağa yürüyüşe çıkmış ve tüm dünyada bu haber olarak değerlendiriliyor. Benzer şekilde **Türkiye'nin de liderini sokakta görebilmesi çok önemli diye düşünüyorum**.*

(K22)- Sosyal hayatında gitar çalabilir, spor yapabilir. Örneğin Putin, Judo yapıyor. Sanata, sanatçıya, akademisyene saygılı olması gerekir.

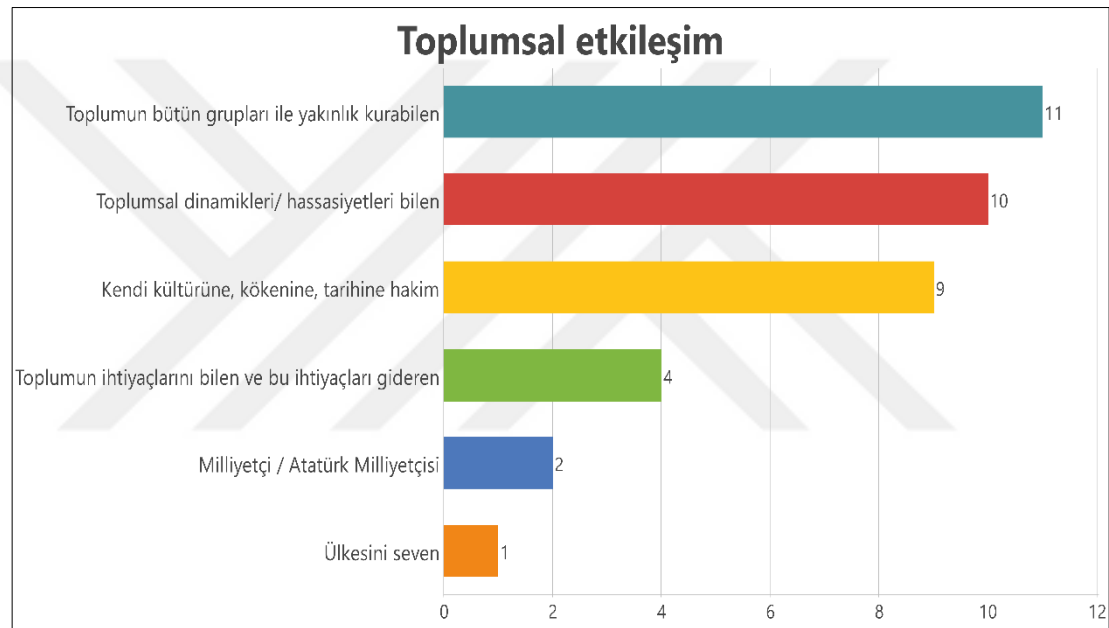
1.7.4. Toplumsal Etkileşim

Liderin toplumla ve takipçileriyle olan etkileşimi kategorisinde 6 farklı kod ve bu kodları oluşturan 47 ifade yer almaktadır.

Tablo 40'ta bu ifadeler ve kodlu bölüm frekansları yer almaktadır. Ayrıca Şekil 34'te liderin toplumla ve takipçileriyle etkileşimi hususunda belge temelli frekanslar gösterilmektedir.

Tablo 40. Toplumsal Etkileşim Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Toplumsal Etkileşim	Kodlu Bölümler
1	Toplumun bütün grupları ile yakınlık kurabilen	16
2	Toplumsal dinamikleri/ hassasiyetleri bilen	11
3	Kendi kültürüne, kökenine, tarihine hakim	11
4	Toplumun ihtiyaçlarını bilen ve bu ihtiyaçları gideren	6
5	Milliyetçi / Atatürk Milliyetçisi	2
6	Ülkesini seven	1
	TOPLAM	47

Şekil 34. Toplumsal Etkileşim Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.7.4.1. Toplumun Bütün Grupları ile Yakınlık Kurabilen

(K4)- **Lider her kesimin, her grubun içine girebilmeli.** Ülkenin büyükleri, küçükleri ve gençleri için bir rol model olmalı. Üslubuyla, oturup kalkmasıyla, tavırlarıyla, hitabetiyle iyi bir rol model olmalı. Baktığımız zaman liderin bizim için bir şeyler yapma iktidarının olduğunu görmemiz lazım.

(K4)- **Ülke lideri 70 milyona sesleniyor, bir anda bir kişiyi hedef haline getirebilir, bu çok tehlikeli. İçinden gelerek her grubu samimi bir şekilde kucaklayabilmeli;** içinden gelmeyerek riyakar bir şekilde yaparsa, uygulamalarında illaki samimiyetsizliği belli olur.

(K5)- **Halkının yanında kravat takmadan gezebilmeli. Halka onlar arasından çıktığını, onlardan farklı olmadığını hissettirebilmeli.**

(K5)- *Lider farklı illerde konuşma yaparken farklı şeyler söylememeli, temel değerleri her gittiği yerde aynı şekilde vurgulamalı. Örneğin Hakkari'ye gidip “benim Kürt kardeşim”, Trabzon'a gidip “benim Laz kardeşim”, Kütahya'ya gidip “benim Türkmen kardeşim” dememeli. Ortak değer olan **Türk Milleti**'ni her gittiği yerde vurgulamalı ve her bölgenin insanına “**Büyük Türk Milleti**” şeklinde hitap etmeli. Lider tüm topluma birlik mesajını verebilmeli ve kitleleri harekete geçirebilmeli. Örneğin ABD bize kafa tuttuğunda 76 milyonun tümü birlikte ayağa kalkabilmeli ancak mevcut siyasi bölünmüşlük sebebiyle bu bütünleşmeyi mümkün görmüyorum.*

(K3)- *Ülkedeki bir sorunu çözecek olduğunuzda ya da bir politika uygulayacağınızda bunların tarafları olacaktır; sizi destekleyen seçmeniz ve muhalefet eden taraflar. **Lider bunları ayırtırmamalı, ötekileştirmemeli, iki tarafı da ikna etme kabiliyetine sahip olmalı.***

(K3)- *Açıklamalarında söylemlerinde **her kesimi gözetin** duyarlı bir tutum ve söylemde bulunmalı. İlla ki biz, siz söylemi olur ama tarafları kutuplaştırmamalı.*

(K11)- *Bir liderin, ülkenin tamamının lideri olabilmek için, **tüm kesimlerin beklentilerine cevap verebilmesi lazım.***

(K15)- *Bana göre lider her daim kendini ifade edebilmeli, toplumu kucaklamalı, **her kesimin seveceği** bir insan olmalı, **her siyasi ve dini grubun benimseyeceği** bir insan olmalı.*

(K15)- *Halkı kucaklayan, kimseyi ötekileştirmeyen bir lider hayal ediyorum. İnsana insan olduğu için değer veren bir lider istiyorum.*

(K26)- *Lider halkın **her kesimine kendini kabul ettirebilecek yeteneklere sahip olmalı.** her kesim onda kendinden bir şeyler bulabilmeli. Örneğin bir gün bir tarlaya gidip, botları, gömleği giyip eline küreği alarak bir yeri kazabilmeli. Halk liderin bu işi de yapabildiğini görmeyi istiyor. Bir diğer gün çok önemli şirketlerin CEO'larını bir araya toplayıp onlara hitap edebilmesini de görmeyi istiyor. Bir anlamda her kabın şeklini almasını halk görmek istiyor. Halk, liderini “evet bu adam nereden nereye gelmiş” diye görmek istiyor.*

(K22)- *Toplumu kutuplaştırmayan, en azından asgari olarak **herkese hitap etmeye çalışabilen**, ya da bu niyeti gösterebilen biri olmalı diye düşünüyorum.*

(K9)- *Toplumun hassasiyetlerinin farkında olan, toplumdaki **tüm kesimleri kucaklayan** olmalıdır. Toplumda ayrışmaların çok keskin ve fazla olmaması lazım, toplumu bu **ayrışmalardan topyekûn kurtaracak biri** olmalıdır.*

(K23)- *Bence lider çok daha hoş görülü olmalı, insanlarla iletişim kurabilmeli, **ülkenin en tabanına da en üst düzeyine de hitap edebilmeli**, onlarla empati kurabilmeli, özünü asla unutmamalı.*

(K33)- *Her kesime hitap edebilmelidir.*

1.7.4.2. Toplumsal Dinamikleri/ Hassasiyetleri Bilen

(K8)- *Türkiye’de birçok sol partinin, komünist partinin ne kadar başarılı söylemleri olursa olsun halk desteğinin büyük çoğunluğunu alamamasının nedeni coğrafyanın dinamiklerini okuyamamasıdır.* Bunun okunduğu zaman olmuştur, örneğin Ecevit. *Ecevit örneğine baktığımızda, dinamikleri okuyan lider iktidar olur, bu basittir.* Bence dinamikleri okumak, tarihsel süreci bilmekle olur. Bugün lider diye Türk siyasetinde öne koyduğumuz insanlar bu süreçleri çok iyi bilenlerdir. 1960’dan önceki liderler zaten bu süreci yaşadı, **1960’dan sonra lider olarak görebileceğimiz Ecevit, Erbakan, Türkeş, Demirel, Erdoğan bu süreçleri aşağı yukarı bilen insanlar.**

(K6)- *Ülkenin bütününün sesi olabilmeli. Halkın hassasiyetlerini bilmeli ve buna göre üslubunu ayarlamalı.*

(K10)- Bence liderin *etrafındaki olayları doğru tahlil edebilmesi gerekiyor, bunu yapamazsa paranoyakça düşüncelerle hareket edebilir.*

(K26)- *Türkiye çok duygusal ve liderinden bir duygu görmeyi isteyen bir topluma sahip. Lider, topluma dokunabilmeli, siyasi görüşünü aktarırken söylemlerinde toplumu düşündüğünü, toplumun hislerini anladığını hissettirebilmeli.*

(K27)- *Öncelikle lideri olduğu toplumu yansıtır nitelikte olmalıdır, bu özellikle dış ilişkilerde önem arz eder.*

(K9)- *Toplumsal hassasiyetlerinin farkında olan, toplumdaki tüm kesimleri kucaklayan olmalıdır. Toplumda ayrışmaların çok keskin ve fazla olmaması lazım, toplumu bu ayrışmalardan topyekûn kurtaracak bir olmalıdır.*

(K32)- *İdeal bir siyasi lider; ülkesini ve milletini taşradan metropole kadar en iyi şekilde bilmeli ve insanına değer vermelidir.*

(K33)- *Halkın dilinden anlamalıdır.*

(K36)- *İdeal lider halkın değerlerine karşı saldırgan bir tavır sergilememeli, ülkenin kurucu değerlerine ve kurucu babalarına saygıdan taviz vermemeli, hitabeti güçlü olmalı, milleti karşısına değil daima arkasına almalı, birleştirici ve uzlaştırıcı bir rol oynamalı.*

1.7.4.3. Kendi Kültürüne, Kökenine, Tarihine Hakim

(K2)- *Liderin güzel bir karaktere sahip olabilmesi için kökenini, kültürünü, Türk İslam Tarihini, Peygamberimizin hayatını, adaleti bilmesi gerekiyor; lider bu bildiklerini günümüz koşullarında harmanlayıp kendi ideolojisini oluşturmali.*

(K2)- *Erdoğan tarihini, geçmişini, halkın değer yargılarını çok iyi bilerek; halkın da büyük çoğunluğunun desteğini alarak Türkiye’yi yönetiyor. Türkiye’de dini kimliğin daha ön planda olduğu bir kültür var. Erdoğan da bu kültürü iyi bilerek harmanladı ve halkın isteklerine karşılık verdi.*

(K2)- *Avrupalılaşma veya Batılılaşmadan ziyade kimliğiyle ülkeyi, büyük devletlerin arasına sokabilmeli; en azından orada söz sahibi yapabilmeli.*

(K4)- Liderin ülkesindeki her konuya vakıf olması gerekiyor. Ülke insanını iyi bir şekilde tahlil etmeli, onların ihtiyaçlarını, sıkıntılarını, sevinçlerini, üzüntülerini bilmesi gerekiyor. Bu tahlilinde bireylere kadar inmesi gerekiyor.

(K8)- **Bir de liderin tarihsel bilgisi çok önemli.** Putin 4 yıl önce Türkiye'ye gelmişti, 2. Katerina ile Baltacı Mehmet Paşa'nın meşhur olayı kendisine sorulduğunda; "şehvet değil rüşvettir" cevabını verdi, cidden de öyle bir süreç o. **Bugün bizim birçok liderimizin eksikliği tarihi iyi bilmemesi, iyi okuyamaması, yanlış yönelmesi.** Belki uluslararası ilişkilerde bahsettiğimiz problemler de bundan kaynaklanıyor. Çünkü sizin ülkenizin tarihi, sizin aslında aşağı yukarı yönünüzü belirleyen şeydir, yani toplumun dinamiklerini belirleyen şeydir. Siz ona ters düştüğünüzde ilerleyemezsiniz.

(K5)- **Biz çok köklü bir tarihe sahip olan milletiz, lider bunu çok iyi kullanabilmeli.** Uluslararası arenada bizi çeşitli konularda sıkıştırmak isteyenlere köklü tarihimizden verebileceği cevaplar olmalı. Lider tarihi bilgiye ve bilince sahip ve bu özelliğini doğru şekilde kullanabiliyor olmalı.

(K9)- Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri bilgi ve liyakat bakımından mutlaka Ortadoğu coğrafyasına hakim olmalı. Çünkü Ortadoğu'daki siyasi yapılanmalara baktığımız zaman Batı ile Ortadoğu arasında Türkiye köprüdür, **Türkiye'nin lideri de mutlaka Ortadoğu coğrafyasını bilmeli ve bu köprü vazifesini iyi kullanmalıdır.**

(K28)- İyi bir siyasal lider, siyasal, ekonomik, bilimsel ve sosyal **birçok alanda geçmiş ve güncel konulara vakıf olmalıdır;** bu donanımına sahip bir lider hem geçmişinden dersler çıkaracak hem de güncel sorunlarla geçmiş arasında bir köprü oluşturarak sorunları doğru analiz ederek ihtiyaçlara pratik çözümler üretebilecektir.

(K30)- Öncelikle **iyi bir lider ülkesini ve milletini iyi tanımalı, milli ve manevi duygulardan taviz vermemelidir.** Ayrıca her alanda yetkinlik sahibi olmalı, yetkin olmadığı alanlarda ise yetkin kişilere güvenebilecek ve onlara ego yapmadan yetki verebilecek biri olması gerekir.

(K37)- **Başına geçtiği ülkenin tarihi gerçekliğinden bi haber olmamalı,** halkın beklentileri ve refahını göz ardı etmeden hareket etmeli; uluslararası arenada da ülkesine yaraşır bir temsil vazifesi yerine getirmelidir.

1.7.4.4. Toplumun İhtiyaçlarını Bilen ve Bu İhtiyaçları Gideren

(K2)- Lider oluşturduğu ideolojiyi içinden çıktığı toplumun, ailenin eksiklerini, ihtiyaçlarını gidermede kullanmalı.

(K2)- Lider kendini halkın isteğine göre şekillendirebilmeli.

(K4)- Liderin ülkesindeki her konuya vakıf olması gerekiyor. Ülke insanını iyi bir şekilde tahlil etmeli, onların **ihtiyaçlarını, sıkıntılarını, sevinçlerini, üzüntülerini bilmesi gerekiyor.** Bu tahlilinde bireylere kadar inmesi gerekiyor.

(K8)- Fransa’da Sosyalist Parti’den bir başbakan “Sessiz Güç” propagandasıyla geldi, yani karizmatik hiçbir şey vaat etmedi. Sessiz Güç tanımı onu oraya getirdi, **çünkü toplumun aradığına hitap etmek lazım**, bu yönden bir liderin propaganda mekanizmalarını çok iyi kullanması lazım.

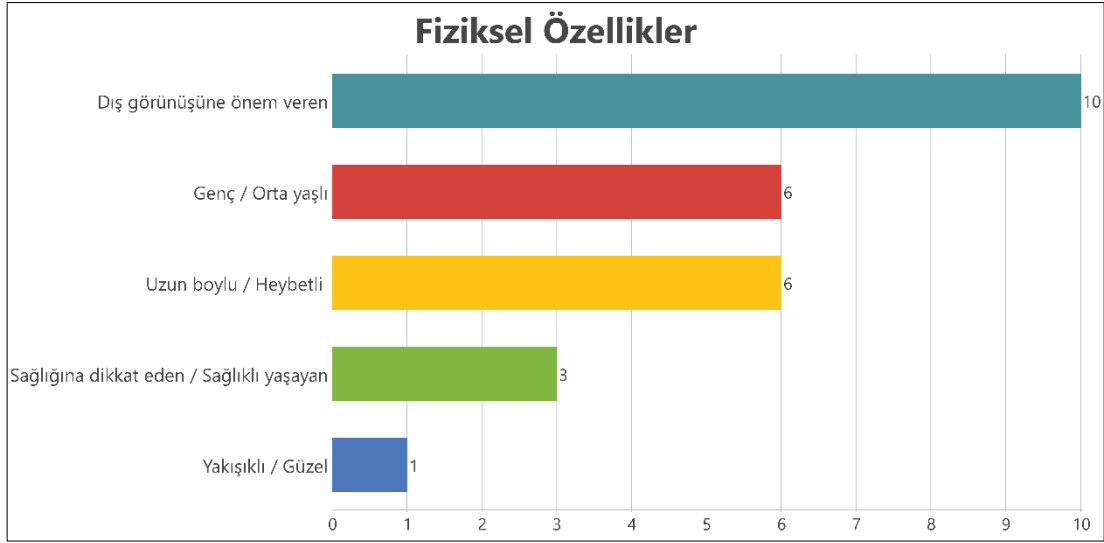
(K25)- Bana göre lider neden var? **Beni anlayıp benim ne istediğimi bilmeli**, aynı zamanda benden üstün olduğu için değil yönetim ilmine hakim olduğu için, bu göreve talip olmuş ve yönetiyor.

1.7.5. Fiziksel Özellikler

Liderin sahip olması gereken fiziksel özellikleri çalışma kapsamında en az dile getirilen unsur olmuştur. Genel manada katılımcıların liderin fiziksel özelliklerini çok fazla önemsemedikleri ifade edilebilir ancak bu hususta beklentisini ifade eden katılımcılar fiziki özellikleri daha çok kılık kıyafetine önem verme, genç ve dinamik olma, sağlığına dikkat etme çerçevesinde değerlendirmektedir. Bunun dışında liderin uzun boylu, heybetli, yakışıklı veya güzel olması gerektiğini ifade eden katılımcıların görüşleri de aşağıda detaylandırılmıştır.

Tablo 41. Fiziksel Özellikler Kategorisine Ait Kodlu Bölümler

	Fiziksel Özellikler	Kodlu Bölümler
1	Dış görünüşüne önem veren	12
2	Genç / Orta yaşlı	7
3	Uzun boylu / Heybetli	6
4	Sağlığına dikkat eden / Sağlıklı yaşayan	3
5	Yakışıklı / Güzel	1
	TOPLAM	29

Şekil 35. Fiziksel Özellikler Kategorisi Belge Temelli Frekansları

1.7.5.1. Dış Görünüşüne Önem Veren

(K1)- *Liderin kılık kıyafeti düzgün olmalı, en kaliteli kıyafeti giymeli. Benim ülkem en iyisini hak ediyorsa eğer liderim de en kaliteli kıyafeti giyebilmeli. Bunun uluslararası camiada önemli olduğunu düşünüyorum.*

(K4)- *Lider görünüşüne dikkat etmeli, insanların gözüne hitap eden şeyler giymeli, kulağa hitap eden şeyler konuşmalı. Konuştuğu metni nasıl okuyor, nereden okuyor, ses tonu bunlar liderde aranan özelliklerdir, dinleyene güven veren özelliklerdir. Biz millet olarak, bir insanın konuşmasından, giyinmesinden birçok fikirler üretebilen insanlarız. Bu nedenle liderin giyimine, kuşamına, konuşmasına, yemesine, içmesine dikkat etmesi lazım.*

(K5)- *Kılık kıyafetine dikkat etmeli.*

(K5)- *Atatürk gerektiği yerde gerektiği gibi hareket edebilmeyi çok iyi biliyordu. ABD Dışişleri Bakanını karşılarken heybetiyle adamın karşısında durup onu hayran bırakabilecek fiziksel görünüş, devlet adabı ve üsluba sahipti.*

(K15)- *Giyim kuşamı düzgün olmalı, yerine göre giyinmeli. Halkın içine kot pantolon, gömlek ile çıkabilmeli. Herhangi bir mitinge giderken otoriter bir lider gibi giyinmeli.*

(K19)- *Siyasi lider pısrık olmamalı, uzun boylu olmalı, babayiğit olmalı, tok sesli olmalı, vurdu mu ses getirebilen bir profile sahip olmalı. Kararlı, düzgün giyinen, modayı ve gündemi takip eden, zamana ayak uyduran, konuşması ve duruşuyla örnek alınabilecek biri olmalı.*

(K24)- *Çok yakışıklı insanlar olsunlar demiyorum ama liderlik vasfını görünüşüyle, duruşuyla verebilmesi gerekiyor.*

(K16)- *Bana göre liderin fiziksel görünümü, kitleleri arkasından sürüklemek istiyorsa, iyi olmalı.*

(K23)- Lider **fotoğraf karesinde dikkat çekici bir fiziksel görünüşe sahip olmalı**. Kendisini bu fotoğraf karesinde hissettirmesi lazım; bu fotoğrafa baktığınızda **“bu benim liderim” diyebileceğiniz fiziksel özelliklere sahip olmalı**. Turgut Özal bunu kilosuyla yapıyordu, Başbakan Erdoğan ise uzun boyu ile ön plana çıkıyor.

(K28)- Dış görünüş de bir siyasal liderde olması gereken özellikler kapsamındadır, küreselleşmenin ötesinde olduğumuz şu noktada, medyada gördüklerimizin, duyduklarımızın oluşturduğu algının gücü yadsınamaz düzeydedir. Dolayısıyla **siyasal liderimin giyimi, kendine gösterdiği özen de uluslararası ve yerel bakımdan dikkat çeken bir husustur**. Çünkü bir devleti temsilen o görevi icra etmektedir. Bununla birlikte, liyakat esaslı yönetim sergileyen liderler her zaman daha başarılı olmuşlardır.

(K34)- Erkek\kadın lider **daima şık, lüksten uzak, kaliteli, modaya ayak uydurur şekilde giyinmelidir**. Şahsımca ideal liderin en rahat giyineceği tarz en fazla “smart casual” olabilir. Bunca kıstas sonrası “lider de insan ya hu!” diyebilirsiniz ama ideal bir liderin eşofman giyme lüksü ne yazık ki yoktur.

1.7.5.2. Genç / Orta yaşlı

(K5)- Fiziksel olarak uzun boylu, kır saçlı, 40-45 yaşlarında ne çok genç ne de yaşlı olmamalı.

(K19)- Türkiye’de milletvekillerinin yaş ortalaması yüksek, genelde 50-60 yaşlarındalar. Büyük bir jenerasyon farkı var. 50-60 yaşındaki bir insanla 18-20 yaşındaki bir insan aynı düşünceye sahip olamaz. 20’li yaşlarındaki insanlar daha özgürlükçü, daha yeniliklere açık, daha rahattır. **Siyasi lider yaşlı olmamalı** ya da danışmanlarını genç insanlardan seçmeli. Bu sayede lider ülkedeki genç çoğunluğa daha yakın olabilir.

(K19)- Bence **lider genç olmalı**, yeniliklere açık olmalı, kendine genç danışmanlar atamalı, gençlerin siyasette önünü açmalı.

(K22)- Fiziksel olarak, yaşlı, bıkkın, yıpranmış olmasından ziyade **dinç, enerjik** bir yapısının olması gerekir.

(K29)- Vatandaşa saygı duymalı onu alt kesimde biri olarak görmemelidir. Kendisini o makama getirenin halk olduğunun farkında olmalıdır. Bir ile geldiğinde kasıntı kasıntı yürüyerek ve makamını kullanarak vatandaşlarını ezmemelidir. Bir kahvehaneye girip halkla oturabilmelidir. **55 yaşından büyük olmamalıdır**. Her ne olursa olsun sabırlı olmalıdır.

(K32)- Liyakat sahibi olup riyakar olmamalıdır. **Ayrıca genç dinamik** ve yeni dünya düzenine uygun bir lider olmalıdır.

(K33)- **Genç ve dinamik** olmalı çağa ayak uydurmalıdır.

1.7.5.3. Uzun Boylu / Heybetli

(K5)- Fiziksel olarak **uzun boylu**, kır saçlı, 40-45 yaşlarında ne çok genç ne de yaşlı olmamalı.

(K7)- *Dediği dedik, kararlı, iradeli, iri yarı, **uzun boylu** olmalı. Kısa boylu olması onun için bir eksidir.*

(K18)- ***Uzun boylu olmalı**, duruşu heybetli olmalı, vücut dilini iyi kullanmalı, hitabeti çok iyi olmalı ve sanattan anlamalı.*

(K17)- *Bu konuda size iki cevap vereceğim, gözüümün önüne gelen, **boylu poslu**, iri, güçlü bir figür. Bu benim kişisel cevabım değil, bilinç altımın cevabı. Çünkü dedem altı yaşındayken bana Atatürk'ü öyle anlatırdı ki 3 metre sanırdım. İki insanı iki eliyle kaldırabilecek güçte sanırdım, endamından at çökecekmiş gibi sanırdım. Ben Atatürk'ün boyunun 1,68 m olduğunu 6. Sınıfta öğrendim, yıkıldım. Bu çocukluğumda bana öğretilenle, **bilinçaltıma liderin uzun boylu**, karizmatik, güçlü kuvvetli **olması gerektiği** kazanmış.*

(K33)- *Heybetli olmalıdır.*

1.7.5.4. Sağlığına Dikkat Eden / Sağlıklı Yaşayan

(K1)- *Lider **sağlığına dikkat etmeli**, ülkenin ona ihtiyacı olduğunu bilerek bu bilinçle hareket etmeli.*

(K22)- *Fiziksel olarak, yaşlı, bıkın, yıpranmış olmasından ziyade **dinç**, enerjik bir yapısının olması gerekir.*

(K17)- ***Bir lider uyumalı**, Tayyip Erdoğan günde 3-4 saat uyuyabiliyormuş. Günde 3-4 saat uyuyan, bitki çaylarıyla ayakta duran bir adam iç huzurunu sağlayamaz, bize de barış getiremez. **Lider 8 saat uyuyabilsin.***

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma kapsamında üniversite öğrencisi gençlerin perspektifinden eğitimden ekonomiye, sanayi politikalarından hukuki düzenlemelere, uluslararası ilişkilerden çevre ve teknolojiye kadar birçok alanda iyi bir siyasi iktidarın neler yapması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır. Aynı zamanda yine gençlerin gözünden ideal bir siyasi lider portresini çizebilmek de çalışmanın diğer temel amacını oluşturmaktaydı.

Çalışma liderlik kavramı ve bu kavramının gelişim sürecinin incelenmesi ile başlayarak liderlik kavramının unsurları üzerinde durulmuştur. Tarihsel süreçte liderlik, en karmaşık ve çok boyutlu olgulardan biri olarak kabul edilmektedir. Yıllar boyu yoğun bir şekilde incelenmiş ve günümüzün hızlı tempolu, giderek küreselleşen dünyasında hiç olmadığı kadar büyük bir önem kazanmıştır. Aynı zamanda karmaşıklığı nedeniyle liderlik, hala büyüleyici ve karmaşık bir tartışma konusu olmaya da devam etmektedir. Bennis (2009) liderliği güzelliğe benzetmiş, tarif etmesi zor ancak gördüğünüzde anlarsınız demiştir. Benmira ve Agboola ise liderliğin, sosyal bilimlerde en çok incelenen ancak en az anlaşılan konu olduğunu ve şimdiye kadar hiç bu kadar çok kişinin bu kadar uzun süre bu kadar az şey söylemek için çaba sarf etmediğini ifade etmiştir (Benmira & Agboola, 2021).

Siyasi liderlik kavramı ile ilgili önemli araştırmacılardan Barbara Kellerman (Political Leadership A Source Book, 1986) kitabının giriş cümlesi *“Bir siyasi liderlik çalışmasının ilk adımı, siyasi liderliğin ne olduğuna dair basit bir tanım oluşturmaktır ancak, bu konuda net ve geniş çapta kabul edilmiş bir tanım mevcut değildir”* şeklindedir. Zira liderlik bir yönden güç ilişkisi, etki ya da ikna edici bir unsur olarak değerlendirilmekte diğer taraftan bir grup süreci veya bireylerin kişilik özellikleri ile ilişkilendirilmektedir. Siyasi liderlik ise diğer liderlik türlerinden genellikle farklıdır. Siyasi liderlik, toplumun genel refahını etkileyen kararları yönetme ve belirleme ile ilgilidir. Siyasi liderler, genellikle devletin yasalarla belirlediği resmi görevlerden dolayı güç sahibi olurlar. Ancak, her siyasi liderin bir devlet görevi olması gerekmez. Örneğin, sosyal ya da politik hareketlerin liderleri genellikle resmi bir pozisyona sahip olmazlar. Bunlar, toplumun güçlü bir duygusal tepkisini bir harekete dönüştürme yeteneklerine dayanarak güç kazanırlar (1986).

James MacGregor Burns (1978), liderliği basit güç sahipliği olmaktan çok öte bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda işlemci liderlik, dönüştürücü liderlik ve ahlâki liderlik olmak üzere üç kavram üzerinde yoğunlaşmıştır. Burns, liderlerin ve takipçilerin belirli hedeflere ulaşmak için birbirleriyle anlaşmalar yaptığı liderlerin, takipçilerin belirli bir hedefe ulaşmalarına yardımcı olmayı vaat ederken, takipçiler de karşılığında liderlerine destek verdiği bir yapı olan işlemci liderliğin siyasi partilerin, meclis gruplarının, siyasi liderlerin özellikle seçim dönemlerinde yaptıkları faaliyetlerin büyük bir kısmını oluşturduğunu ifade etmektedir (Burns, 1978). Diğer taraftan Burns dönüştürücü liderliği takipçilerinin gizli kalmış motivasyonlarını keşfederek ve onların daha yüksek düzeydeki ihtiyaçlarını tatmin etme hedefi güttüğünü bu sayede bir takipçilerin birer lidere dönüşmesini, liderlerin de etik ve ahlâki değerlerle hareket eden bireylere dönüşmesini hedefleyen bir liderlik türü olarak ifade etmiştir. Burns'ün tanımladığı ve en fazla önem verdiği liderlik türü ise ahlâki liderliktir. Ahlâki liderlik, lider ile takipçileri arasında karşılıklı ihtiyaçlar, hedefler ve değerler üzerine kurulu bir sistemdir. Ahlâki liderlik Burns'ün siyasi liderlik anlayışında en çok öne çıkan kavramdır ancak liderin takipçilerinin istek, ihtiyaç ve değerlerini sadece kendi perspektifinden değerlendirmesi sebebiyle yetersiz olabileceği uyarısında bulunmaktadır (Burns, 1978).

Antik Yunan öncesinden itibaren ideal toplum, ideal devlet, ideal iktidar ve ideal lider arayışı hiç bitmemiştir. Siyaset felsefesinin doğuşu Atina'da insanların toplumsal ve siyasal düzeni, siyasal sorunları ve bu sorunlara çözüm arayışlarını kendilerinden önceki toplumlar gibi dinsel ve mitolojik zeminden çıkarıp rasyonel bir zemine koyma çabalarından doğmuştur. Bu bağlamda “devlet nedir, devletin doğası nedir, siyasi iktidar nedir, kim veya kimler toplumu yönetmelidir, yöneten ile yönetilen arasındaki ilişki nasıl olmalıdır, en iyi yönetim biçimi nedir?” türünden sorulara cevap aranmıştır. Siyaset felsefesi tarihi de filozofların bu sorular çerçevesinde aradıkları cevaplar ve bu kavramlarla bağlantılı olarak adalet, eşitlik, özgürlük gibi evrensel değerler çerçevesindeki tartışmalardan oluşmaktadır (Akkurt, 2022).

Bu çalışma kapsamında Konfüçyüs, Platon, Aristoteles, Farabi, İbn Haldun, Niccolo Machiavelli, Harold D. Lasswell, Joseph A. Schumpeter ve Max Weber'in

ideal devlet, ideal toplum, ideal iktidar ve ideal lider düşünceleri irdelenmiştir. Bu bağlamda filozofların toplumu yönetecek liderin sahip olması gereken ahlâki nitelikleri, erdemleri idealize ettiği bir dönemden Machiavelli'nin iddiası doğrultusunda ütopyadan gerçekliğe doğru bir geçiş dönemi de incelenmiştir. Machiavelli Platon'un "*filozof kralının*" karşısına, kendisini, iktidarını ve ülkesini korumak amacıyla yapacağı her şeyin mübah olacağı bir lider portresi çıkarmıştır. Liderliğin en önemli unsurlarından olan güç kavramı üzerinde durularak Max Weber'in liderin sahip olduğu gücün meşruiyet kaynakları konusundaki düşünceleri incelenmiştir. Kellerman'a göre üzerinde uzlaşa sağlanamayan siyasi liderlik kavramı çalışmanın bir başka inceleme alanı olmuştur. Tarihsel perspektifte ideal formuna dair arayışların incelendiği siyasi liderlik kavramının, modern dönemde taşımakta olduğu kavramlar çalışma kapsamında incelenmiştir.

Gençlik ve üniversite gençliği, farklı disiplinler açısından farklı bağlamlarda değerlendirilen kavramlardır. Biyolojik gençlik, fiziksel olarak büyüme ve gelişme aşamasını irdelerken, psikolojik gençlik ise genç bireylerin zihinsel ve duygusal gelişimlerini içerir. Bu dönemde bireylerin kimlikleri ve benlik algıları gelişirken yaşadıkları deneyim ve dönüşüm süreçleri incelenmektedir. Sosyo-kültürel gençlik kavramı ise gençlerin sosyal ve kültürel hayattaki rolleri üzerine odaklanarak toplumun gençler üzerindeki beklentileri, toplumsal normlara ve değerlere uyup uymayan davranışlarını incelemektedir.

Çalışma kapsamında gençliği siyaset perspektifinden ele alarak ülkemiz gençliğinin genel profili ve beklentileri üzerine durulmuştur. Fransa başta olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesine yayılan, ülkemizde de 68 olayları olarak adlandırılan gençlik hareketlerinden itibaren toplumsal sorunlara başkaldıran bir sosyolojik yapı olarak değerlendirilen gençliğin talep ve arzuları çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda 1968 yılında üniversite öğrencilerinin çeşitli talepler doğrultusunda başlattıkları hareketi inceleyen o dönemin gazete haberleri, meclis komisyon raporları ve gençlik örgütlerinin bildirileri referans alınarak somut olarak dönemin gençliğinin talepleri incelenmeye çalışılmıştır. Dönemin koşullarında gençlerin, özellikle üniversitelerdeki eğitimin niteliği, barınma imkanları, ekonomik kaygılar, istihdam kaygıları ve toplumdan saygı görme gibi sorunlara çözüm aradıkları görülmüştür.

Üniversite binalarının işgal edilmesi, derslerin boykot edilmesi ve bu eylemlerin şiddetli bir şekilde bastırılması gibi istenmeyen sonuçların ortaya çıktığı üniversite gençliği hareketlerinin temelinde yatan sebepleri sadece yukarıda bahsedilen taleplere indirgemek doğru olmasa da çalışmanın araştırma sorusu kapsamında bu taleplerin dönemin koşullarını da değerlendirmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda 1970’lerin sonundan itibaren günümüze kadar yapılan “gençliğin beklentileri” konulu çalışmalar incelenerek dönemler açısından ne gibi değişikliklerin olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Armağan (2004) tarafından 1979 ve 1997 yıllarında yapılan çalışmalarda dönemin üniversite okuyan gençleri en temel sorun olarak “eğitim” cevabını vermiştir. 1979 yılı için diğer önemli görülen sorunlar ise sırasıyla ekonomi, gelecek kaygısı, özgürlük ve eşitsizlik olarak ön plana çıkmıştır. 1997 yılında yapılan çalışmada ise dönemin üniversite gençliği en önemli sorunun “ekonomi” olduğunu belirtmiştir. Diğer öne çıkan sorunlar ise sırasıyla eğitim, gelecek kaygısı, kimlik problemleri ve iletişim sorunları seklindedir.

Yine 1997 yılında dönemin Başbakanlığına bağlı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı tarafından bu kez 13-18 yaş aralığındaki gençler üzerinde yapılan çalışmada en önemli sorun olarak terör, işsizlik ve ekonomik problemler ön plana çıkmıştır. Bu sorunları takiben politikacıların niteliksizliği, eğitim sisteminin yetersizliği ve eğitime gereken önemin verilmemesi sorun olarak ifade edilen diğer unsurlardır. Bu bağlamda 1997 yılı için üniversite gençliği ile 13-18 yaş aralığındaki gençliğin problem olarak gördükleri hususların ekonomik sorunlar haricinde farklılaştığı görülmüştür (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 1997).

Selehattin Özyurt ve Sait Doğan tarafından 2002 yılında üniversite öğrencileri üzerine yapılan çalışma kapsamında ülkedeki en önemli problemlerin ne olduğu sorulmuş, araştırma sonucunda ekonomik problemler, gelecek kaygısı ve psikolojik problemler başlıkları öne çıkmıştır (Özyurt & Doğan, 2002).

Yavuzer ve arkadaşları tarafından 2005 yılında üniversite öğrencilerinin geleceğe ilişkin beklentileri konulu çalışmada ise öğrencilerin öne çıkan beklentileri sevdiği mesleği yapma, mesleki başarıya ulaşma, mutlu bir evlilik, toplumsal

saygınlık, daha nitelikli eğitim ve daha demokratik bir toplumda yaşama arzusu olarak listelenmiştir (Yavuzer, Demir, Meşeci, & Sertelin, 2005).

Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi (2013) tarafından yapılan çalışmada 15-28 yaş aralığında yer alan gençlerin en önemli sorunları listelenmiştir. Araştırma sonuçları çerçevesinde gençlerin öne çıkan sorunları sırasıyla eğitim, toplumdaki ahlâki yozlaşma, meslek edinme ve iş bulamama kaygısı şeklinde ortaya çıkmıştır.

Türkiye Memur Sendikaları Konfederasyonu tarafından (Memur-Sen, 2014) 15-35 yaş aralığında yer alan gençlerin katılımıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışma kapsamında gençlere sorulan Türkiye'nin en önemli sorunlarının neler olduğuna ilişkin verilen cevaplar çerçevesinde ortaya çıkan sonuçlar sırasıyla: işsizlik, eğitim, gelecek kaygısı ve duyarsızlık olmuştur.

Genel olarak ülkemizin son 50 yılında yapılan araştırmalar gençliğin sorunları ve beklentilerinin sıralamaları değişse de eğitim, işsizlik kaygısı, ekonomi, toplum tarafından saygı görme, toplumsal yozlaşma başlıkları etrafında şekillendiği görülmektedir.

Yapılan bu çalışmada öncelikli olarak üniversitede okuyan gençlerin ülkedeki sorunları çözmeye muktedir bir iktidardan beklentileri derinlemesine irdelenmeye, diğer taraftan sosyal bilimlerin üzerinde belki de en fazla kafa yorulan, adeta bir fenomen niteliğine kavuşmuş, liderlik kavramını üniversite gençliğinin perspektifinden incelemeye ve onların gözünden ideal bir siyasi lider portresi çizilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ülkenin son 30 yılında görev yapmış kabine üyelerinin mezun olduğu üniversitelerin listesi çıkarıldığında görev yapmış tüm bakanların %61'inin 4 üniversiteden mezun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma nitel bir araştırma deseni ile tasarlandığı için bu veriden hareketle çalışma grubu olarak söz konusu 4 üniversitenin öğrencileri seçilmiştir. Söz konusu üniversitelerde okumakta olan 37 öğrenci ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılarak iki temel araştırma sorusuna kendi çerçevelerinden yanıtlar vermeleri ve değerlendirmeler yapmaları istenmiştir.

Çalışma kapsamında ulaşılan veriler ışığında gençlerin iktidardan beklentilerinin çok geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmüştür. Genel olarak mevcut durumdaki eksikliklerin teşhisi ve çözüm hususundaki beklentileri incelendiğinde önceki dönemlerde yapılan çalışmalarda öne çıkan eğitim başlığı mevcut çalışmada da öne çıkmaktadır. Çalışma kapsamında oluşturulan her bir beklenti ifadesi bir koda karşılık geldiği göz önüne alındığında siyasi iktidardan beklentiler teması için oluşan toplam 1220 kodun 451'i (%39,97) eğitim sistemi ile ilgilidir. Eğitim başlığını takiben hukuk alanındaki beklenti ifadesi içeren kodların sayısı 287 (%23,52), Ekonomi alanındaki beklenti ifadesi sayısı 203 (%16,63), uluslararası ilişkiler başlığı altındaki beklenti ifadesi sayısı 141 (%11,55) ve son olarak enerji, çevre ve teknoloji alanındaki beklenti ifadesi içeren kod sayısı 138 (%11,31) olarak gerçekleşmiştir.

Eğitim: Her bir kategori ayrı ayrı incelendiğinde gençlerin eğitim sistemine yönelik beklentilerinin çeşitli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle mesleki yönlendirme ve mesleki eğitim, sınav sistemine yönelik eleştiriler, eğitimde fırsat eşitliği ve istikrar, nitelikli eğitim ve bilimsel, öğrenme odaklı bir yaklaşım konularına dikkat çekilmektedir. Mesleki yönlendirme ve eğitim, gençlerin kariyer planlamalarını ve gelecekleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu için, bu konuda daha profesyonel ve etkin bir sistem istedikleri görülmüyor. Gençlerin bu talepleri, kariyer planlamalarında yaşadıkları belirsizlik ve endişelere işaret ediyor. Bununla birlikte, gençlerin mesleki eğitim konusunun önemine dair farkındalıkları ve bu alanda kalitenin artırılması talepleri de dikkat çekmektedir.

Sınav sistemine yönelik eleştiriler, gençlerin eğitim sisteminin sınavların tahakkümüne girmesinden rahatsız olduğunu, bunun yerine daha kapsamlı ve uygulamalı bir eğitim sistemi istediklerini göstermektedir. Bu talepler, gençlerin ezberci eğitim anlayışından kaçınılmasını ve eğitimin daha bilimsel, eleştirel ve analitik düşünmeye dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği ve istikrar, gençlerin beklentilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Eğitimin herkese açık ve adil olması gerektiğine dair belirgin bir duruş sergileyen gençler, bu durumu eğitimde sosyal adaletin sağlanması yönünde bir talep olarak ortaya koymaktadırlar. Ayrıca, eğitim sisteminde sürekli değişikliklerin gençlerin eğitim

süreçlerini olumsuz etkilediği endişesini yansıtan bir istikrar arayışı da görülmektedir.

Nitelikli eğitim konusunda, gençlerin hem temel eğitimde hem de yükseköğretimde kalitenin artırılması gerektiği görüşünde oldukları gözlemlenmektedir. Ayrıca, belirli alanlarda uzmanlaşmanın teşvik edilmesi ve nitelikli üniversitelerin sayısının artırılması gibi talepler, globalleşen dünyada nitelikli eğitimin öneminin arttığını göstermektedir. Bilimsel ve öğrenme odaklı bir eğitim yaklaşımı talepleri, gençlerin eğitimde teorik bilginin yanı sıra pratik becerilerin de kazandırılması gerektiğini düşündüğünü ortaya koyuyor. Bu beklentiler, gençlerin kapsayıcı, eleştirel düşünmeye dayalı ve beceri kazandırıcı bir eğitim anlayışına ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedir.

Genel olarak, gençlerin eğitim sistemine yönelik beklentileri oldukça çeşitli ve kapsamlıdır. Bu beklentiler, eğitim sisteminin niteliğinin artırılması, farklılık ve eleştirel düşünmeyi teşvik etme, gençlerin kariyer planlamalarına yönelik belirsizlikleri azaltma gibi konuları içermektedir.

Çalışma kapsamında eğitim sistemindeki sorunlara ilişkin tespitler, Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2011) tarafından yapılan “21. Yüzyıl Öğrenci Profili” isimli araştırmada benzer şekilde yer almış ve ilgili çalışmanın sonunda yapılan çalıştay raporunda “Türkiye’de Mevcut Öğrenci Profiline En Önemli Sorunları ve Çözüm Önerileri” başlığıyla bazı öneriler getirilmiştir. Söz konusu çalıştay raporunda çözüm önerisi olarak sunulan bazı maddeler şu şekildedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, 2011, s. 289-303):

- **Sadece bilgi ve sınav odaklı bir eğitim sistemi olduğu için**, bu sistemde değerler göz ardı edilmektedir. Değerler ve bunların eğitime bütün okul kültürü içerisinde yer verilmelidir.
- DPT verilerine göre kalkınmışlık düzeyleri dikkate alınmalıdır. **Dezavantajlı koşullara sahip öğrencilere** yönelik pozitif ayrımcılık uygulaması yapılabilir.
- Mesleki ve teknik **eğitimde sektörün beklentileri göz önünde bulundurulmalı**. İş gücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verecek bireyler yetiştirilmelidir.
- **Nitelikli öğretmen yetiştirmek için kaliteli lisans eğitimi yanında hizmet içi eğitime ve öğretmen motivasyonunun yükseltilmesine önem verilmelidir**.

- *Sıralayıcı ve eleyici eğitim sisteminden vazgeçilmeli. Beraberinde gelen aşırı bilgi yükleme yanlışlığı da böylece ortadan kalkacaktır. **Öğrenmeyi öğrenen öğrenciler yetiştirilmelidir.***
- *Anne baba eğitime önem verilmesi öğrenci profilini olumlu yönde etkileyecektir.*
- *Öğrencilerin **en az bir yabancı dili** temel düzeyde konuşup yazmalarını sağlayacak etkin yöntemler kullanılmalı.*
- *Öğretmenler **mesleki yeterlilikler** konusunda **geliştirilmelidir.***
- ***Fırsat eşitliği** sağlanmalıdır.*
- *Dil eğitimi doğru ve tam verilmelidir.*
- *Doğru **yönlendirme** yapılmalıdır.*
- *Öğrencide **düşünme becerileri** geliştirilmelidir.*
- *Eğitim **öğrenciyi merkeze alan bir sistem** haline getirilmelidir.*

Mahmut Özer tarafından yapılan (2021) çalışmada 2018 yılı itibariyle mesleki eğitimde niteliği artırmak amacıyla müfredatlarının güncellenmesi, öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimlerinin planlanması, öğretmenlerin işbaşı ve mesleki gelişim eğitimlerinin sektör temsilcilerinin destekleri ile gerçekleştirilmesi, başarılı öğrencilere burs verilmesi ve mezuniyette istihdamda öncelik verilmesi” konularında sektör ile işbirliğine gidildiği ifade edilmektedir (Özer, 2021, s. 4). Aynı zamanda mesleki eğitimde 42 AR-GE merkezi kurularak patent, faydalı model, tasarım ve marka tescil süreçleri ile ilgili faaliyetler yürütüldüğü belirtilmiştir (Özer, 2021, s. 6).

Gedikoğlu (2005, s. 74-76) tarafından yapılan çalışmada eğitim sistemimizin sorunları şu şekilde özetlenmiştir:

- Ülkemizde sürekli değişen parti-bağımlı eğitim politikaları nedeniyle sistem istikrar kazanamamış ve kaynak israfı yaşanmıştır.
- Stratejik önem taşıyan eğitim, bütçeden hak ettiği payı alamamıştır. Ancak 2005 yılındaki bütçe dağılımı, eğitime verilen önemin arttığını göstermiştir.
- Hızlı nüfus artışı ve göç, eğitim sistemimizi zorlarken, bölgesel farklılıklar ve feodal yapılar eğitimde eşitlik fırsatlarını engellemiştir.
- Eğitim sistemimiz, genellikle ezberci yaklaşımla ilerlemektedir. Ancak, sistem, bilgi yüklemek yerine bilginin nasıl elde edileceğini ve nasıl kullanılacağını öğretmeye odaklanmalıdır.

- Öğretmen yetiştirme konusunda ciddi sorunlar yaşanmıştır. Öğretmenlere sağlanması gereken yaşam standartları ve mesleki gelişim olanakları yeterince sunulamamıştır.
- Yabancı dil eğitimi ve yabancı dilde eğitim konularında toplumda tereddütler bulunmaktadır. Bu uygulamaların Türkçenin statüsü üzerinde olumsuz etkileri olabileceği endişesi vardır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayınlanan On Birinci Kalkınma Planı'nda, nitelikli insan yetiştirilmesine ilişkin planlar kapsamında eğitime ilişkin şu ifade yer almaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 125):

*“Ülkemizin beşeri yapısının güçlenmesine yönelik tüm kademelerde kapsayıcı ve **kaliteli eğitim** hamlesiyle bilgiyi ekonomik ve sosyal yarara dönüştüren, **teknoloji kullanımına ve üretime yatkın** nitelikli insan yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede; tüm bireylerin **kapsayıcı ve nitelikli bir eğitime** ve hayat boyu öğrenme imkânlarına erişim sağlamaları amaçlanmaktadır. On Birinci Kalkınma Planı döneminde üretken ve mutlu bireyler yetiştirmek için eğitim, kültür, sanat ve spor alanlarında tüm süreçlerde politikalar hayata geçirilecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.”*

Kalkınma planı çerçevesinde nitelikli insan yetiştirme başlığında eğitimin kalitesi, teknoloji kullanımı ve üretimi, eğitimin kapsayıcılığı ve niteliğine ilişkin vurgu yapılmaktadır. Yine aynı planın gençlik başlığı altında, eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere mesleki alan belirlenmesine yönelik eğitim ihtiyaç analizi yapılması, Gençlerin beceri ve yetenekleriyle uyumlu, özellikle yazılım gibi yenilikçi alanlarda kısa süreli sertifika ve diploma programları düzenlenmesi gibi genç istihdamını destekleyici planlamalar yer almaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 147)

Hukuk: Gençlerin hukuk alanına ilişkin beklentilerini incelediğimizde, en sık vurgulanan konular, genellikle herkese hitap eden bir anayasa, yargı bağımsızlığı, tarafsız yargılamalar, hukukun etkin uygulanması ve temel hak ve özgürlüklerin güvencesi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Herkese hitap eden bir anayasa beklentisi, gençlerin, toplumun bütün kesimlerini kapsayıcı ve birleştirici bir hukuk düzeni istediklerini göstermektedir. Bu durum, gençlerin daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir anayasa yapılmasını talep ettiklerini göstermektedir. Yargının bağımsızlığına vurgu, gençlerin hukukun tarafsız ve objektif bir şekilde uygulanmasına önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Bu, yargı organlarının bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine daha sıkı bir şekilde bağlı kalmasını istediklerini göstermektedir. Tarafsız yargılamalar konusu, gençlerin adalet sisteminde ideolojik veya kişisel önyargılardan arınmış bir yaklaşım talep ettiklerini ifade etmektedir. Bu, gençlerin hukukun evrensel ilkelerine uygun, objektif ve tarafsız bir yargı sistemine inandıklarını ve bu yönde bir değişim talep ettiklerini göstermektedir.

Hukukun etkin uygulanması ve temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması konuları, gençlerin hukuk devleti ilkelerinin tam anlamıyla uygulanmasını istediklerini ifade etmektedir. Bu durum, gençlerin adalet sistemine güvenin artırılması ve her bireyin temel hak ve özgürlüklerinin tam olarak korunması taleplerini içermektedir. Ek olarak, gençler, anayasa ile toplumsal uzlaşma zemininin sağlanması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanabilir olması, hukuka güvenin sağlanması gibi konulara da vurgu yapmaktadırlar. Bu, gençlerin hukukun üstünlüğüne ve toplumun bütün kesimlerinin hak ve özgürlüklerine değer veren bir hukuk sistemine inandıklarını göstermektedir.

Genel olarak, gençlerin hukuk alanına ilişkin beklentileri oldukça geniş ve çeşitlidir. Bu beklentiler, hukukun üstünlüğü ve evrensellik ilkelerine bağlı kalma, adaletin herkes için erişilebilir ve adil olması, yargı bağımsızlığına ve tarafsızlığına önem verme ve anayasanın herkese hitap edici ve birleştirici olması gibi konulara odaklanmaktadır. Bu beklentilerin, hukuk politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde dikkate alınması önem taşımaktadır.

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından yayınlanan 2020 yılı Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı'nda hukuk sisteminde mevcut olan sorunlara ilişkin atılması planlanan adımlar özetle şu şekilde listelenmiştir (Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2020):

- *Hak ve özgürlüklere ilişkin standartları yükseltmek üzere mevzuat gözden geçirilecek ve gerekli değişiklikler yapılacaktır. (s.14)*
- *Hâkim ve savcıların atama, nakil ile terfi sisteminin nesnel ve liyakate dayalı ölçütlerle geliştirilmesi sağlanacaktır. (s.20)*
- *Mevzuat önerileri hazırlanırken, ilgili paydaşların temsilcileri sürece dâhil edilerek, yargıda katılımcılık ve müzakere kültürü geliştirilecektir. (s.25)*
- *Hukuk eğitiminin niteliğinin artırılması için yeni bir model oluşturulacaktır. (s.28)*
- *Niteliğin artırılması hedefi çerçevesinde avukatlık mesleğine giriş usulü değiştirilecektir. (s.64)*
- *Adalet sistemi konusunda kamuoyunu bilgilendirme mekanizmaları güçlendirilecektir. (s.80)*
- *Başta adil yargılanma hakkı olmak üzere hak ve özgürlüklerin korunması ilkesinin gözetilmesi suretiyle suç ve yaptırım dengesi bütünüyle gözden geçirilerek yeniden düzenlenecektir. (s.86)*

Erdem (2021) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’deki hukuk eğitimi üzerindeki sorunlar incelenmiş ve bazı çözüm önerileri sunulmuştur. Söz konusu çalışma kapsamında hukuk eğitimine ilişkin ön plana çıkartılan sorunlar ve çözüm önerileri özet olarak şu şekildedir (Erdem Ö. F., 2016):

- **Hukuk fakültelerin tüzel kişiliği sorunu.** Bu fakültelerin tüzel kişiliğinden kaynaklı sorunlarının çözülmesi, bu fakültelerin idari ve mali özerkliğe kavuşmaları önerilmektedir.
- **Ortaöğretimin nitelik sorunu.** Ortaöğretim kurumlarında hukuk nosyonuna uygun olmayan müfredat sebebiyle hukuk fakültesindeki kavramlara yabancılaşma yaşanmaktadır. Bu sorunun çözümü için hukuk fakültelerinin iki yıl hukuk öncesi eğitim sonrası üç yıl hukuk lisans eğitiminin verilmesi önerilmektedir.
- **Ülkedeki hukuk fakültesi sayısının fazla olması.** Bu sorunun çözülebilmesi için hukuk fakültelerinin açılabilmesi için öğretim üyesi sayısı, fiziki koşullar gibi ölçülebilir kriterlerin belirlenmesi önerilmiştir.
- **Öğrenci kontenjanlarının yüksek olması.** Öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde öğretim üyesi sayısı, fiziki koşullar gibi ölçülebilir kriterlerin belirlenmesi önerilmiştir.
- **Öğretim elemanı sayısının yetersizliği.** Bu sorunun çözümü için norm kadro uygulamasının kaldırılması, yeni öğretim elemanı temini ve farklı

üniversitelerin bir araya gelmesi suretiyle ortak lisansüstü programların hayata geçirilmesi önerilmiştir.

- **Eğitim müfredatı ve eğitim metotlarındaki eksiklikler.** Bu sorunun çözümü için öğrenci merkezli ve aktif katılıma dayalı bir eğitim metodu benimsenmesi, öğrencilerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik yeni uygulamaların geliştirilmesi önerilmiştir.

On Birinci Kalkınma Planı'nın hukuk devleti ve demokratikleşme başlığında,

“Hukukun üstünlüğü ve hukuk devletinin gerekleri doğrultusunda, yargılamanın hızlı, adil ve etkin şekilde işlemesi, öngörülebilir olması, adalete erişimin kolaylaştırılması ve adalet sistemine duyulan güvenin artırılması temel amaçtır”

ifadesi temel amaç olarak belirlenmiş olup bu kapsamda atılacak bazı adımlar adımlar: hedef süre uygulaması ile makul sürelerde yargılanma hakkının korunacağı, hukuk eğitimin kalitesini artırmak için eğitimin süresi, müfredatların yenilenmesi ve hukuk fakültelerine girişte başarı ölçütünün yükseltilmesi, sivil toplumun bilinçlendirilmesi, kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verme sorumluluğunun yerleştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 173-175).

Ekonomi: Gençlerin ekonomi alanındaki beklentilerine bakıldığında, en sık dile getirilen meseleler arasında yerli sanayinin ve üretimin teşvik edilmesi, stratejik sektörlerdeki üretime devletin müdahalesi ve işletmelerin uluslararasılaşmasının desteklenmesi olduğunu görmekteyiz. Bu da gençlerin ülkenin ekonomik bağımsızlığına, yerli üretimin önemine ve ekonomik büyümenin küresel ölçekte sağlanmasına dikkat çektiğini göstermektedir. Ayrıca, tarımsal üretim ve hayvancılığın teşvik edilmesi, istihdam ihtiyacına göre eğitim planlaması yapılması, iş sağlığı ve güvenliği konusunda iyileştirmeler yapılması, uzun vadeli küresel marka oluşturma çabalarının desteklenmesi gibi konular da önemli beklentiler arasında yer almakta.

Özellikle tarım ve hayvancılık teşvikleri, yerel üretimi ve gıda güvenliğini desteklemek, yerli sanayi ve üretimi teşvik etme isteği ise ekonomik bağımsızlığı ve yerli kaynakların etkin kullanılmasını hedeflemektedir. Küresel marka oluşturma

abalarının desteklenmesi isteği, gençlerin global rekabette daha gl bir konum elde etme arzusunu göstermektedir. Özelleştirmelerin durdurulması, işsizlik oranlarının düşürülmesi için çalışma yapılması ve az gelişmiş bölgelere sanayi yatırımlarının teşvik edilmesi gibi konular da gençlerin ekonomik adalet ve bölgesel kalkınma konularına dikkat çektiğini gösteriyor.

Genel olarak, gençlerin ekonomi alanındaki beklentileri üretim, istihdam, adalet ve bölgesel kalkınma üzerine odaklanmaktadır.

On Birinci Kalkınma Planı'nın kırsal kalkınma başlığı kapsamında kırsal kalkınmanın sağlanması yönelik oluşturulan politika tedbirlerin aması şu şekildedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 166):

“Sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışıyla, üretici birlikleri ve aile işletmelerinin üretim kapasitesinin ve kırsal işgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ile kırsal toplumun düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşturularak refah düzeyinin artırılması ve nüfusun kırsalda tutundurulması temel amaçtır.”

Bu bağlamda atılacak adımlar arasında kırsal kalkınma desteklerinin ifti ve evre odaklı planlanması, çiftçilik faaliyetlerinin geliştirilmesi, kırsal turizm, el sanatları ve kırsalda bilişim uygulamalarının destekleneceği, tarımsal eğitim faaliyetleri, kırsaldaki üretim ve yaşam biçiminin sürdürülebilirliğini sağlayacak adımların atılması plan kapsamında ortaya konulan hedefler arasında yer almaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 166-168)

Aynı planda yurtiçi tasarruflarının artırılarak imalat sanayiindeki öncelikli sektörlere ve üretken alanlardaki yatırımların finansmanına yönlendirilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 38). Söz konusu öncelikli sektörler ise kimya, ilaç ve tıbbi cihaz, makine ve elektrikli teçhizat, otomotiv, elektronik ve raylı sistem araçları, öncelikli gelişme alanları ise tarım, savunma sanayii ve turizm olarak belirlenmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 54-87).

Uluslararası İlişkiler: Gençlerin uluslararası ilişkiler alanındaki beklentileri arasında en belirgin olanlar barışi ve çözüm odaklı bir küresel siyaset anlayışının benimsenmesi, ortak kültüre sahip ülkelerle iş birliği yapılması ve dengeli bir dış

politika anlayışının benimsenmesi şeklindedir. Bu beklentiler gençlerin barış, iş birliği ve dengeli politikalara verdiği önemi göstermektedir. Dikkat çekici bir diğer nokta ise gençlerin çıkarlarına odaklı bir siyaset izlenmesini ve dış politikada menfaatler ve toplumsal hassasiyetlerin dengesinin gözetilmesini istemeleridir. Bu da gençlerin uluslararası ilişkilerde pragmatik bir tutum sergilenmesini arzu ettiklerini göstermektedir.

Milli değerlerimizle uyumlu bir dış politika uygulanması, kültürel geçmişimiz ve coğrafi konumumuzun gerçekleri ile uyumlu bir politika benimsenmesi gibi beklentiler de gençlerin ulusal kimlik ve kültürel mirasa önem verdiğini ve dış politikanın bu değerler çerçevesinde belirlenmesini arzu ettiklerini göstermektedir. KKTC sorunu, Kürt sorunu ve Ermenistan ile olan sorunların çözülmesi, dünyadaki zulümlere tepki gösteren bir dış politika uygulanması, Ermeni Soykırımı iddialarının bilimsel olarak ortaya konulması gibi beklentiler, gençlerin hem içeride hem de dışarıda barışçı çözümler istediklerini ve bunun için aktif politikalar izlenmesi gerektiğini gösteriyor. Diğer yandan, yeni ekonomik ve siyasi birliktelikler kurulması, yeni stratejik ortaklıklar geliştirilmesi, Avrupa Birliği'ne giriş veya giriş yapılmaması gibi konular da gençlerin küresel iş birliklerine ve çok taraflı yapılanmalara olan ilgisini göstermektedir.

Genel olarak, gençlerin uluslararası ilişkiler beklentileri, ulusal çıkarlar ve milli değerler doğrultusunda, barışçı ve dengeli bir dış politika anlayışı benimsenmesi ve küresel iş birliklerine yönelik olumlu bir tutum sergilenmesi yönünde şekillenmektedir.

Enerji, Çevre ve Teknoloji: Gençlerin enerji, çevre ve teknoloji alanındaki beklentileri incelendiğinde öncelikli olarak teknolojik ürünlerin üretimi konusunda bir vizyon belirlenmesi ve enerji üretim tesislerinin çevreye verdiği zararın önlenmesi istendiği görülüyor. Bu beklentiler, gençlerin teknoloji ve enerji alanlarında yerli ve çevre dostu bir yaklaşımı savunduğunu gösteriyor. Doğal çevrenin korunması temel politika olmalı, alternatif enerji kaynakları konusunda çalışmalar yapılması ve enerji temininde dışa bağımlılığın azaltılması beklentileri, gençlerin enerji ve çevre konusunda sürdürülebilir bir yaklaşım benimsediğini ortaya koyuyor.

Nükleer enerji tesislerinin gerekli güvenlik önlemlerine sahip olması, başarılı araştırmacıların desteklenmesi ve teknolojinin doğru kullanımı konusunda eğitim verilmesi beklentileri ise gençlerin hem enerji güvenliği hem de teknoloji eğitimi konularına önem verdiğini göstermektedir. Beyin göçünün engellenmesi ve tersine beyin göçünün sağlanması beklentisi, gençlerin yurt dışına olan nitelikli iş gücü akışının durdurulmasını ve aksine nitelikli iş gücünün ülkemize çekilmesini istediğini göstermektedir. Enerji alanında uzmanların yetiştirilmesi, doğal kaynakların kullanımında azami ölçüde dikkatli olunması, teknolojiye erişimin kolaylaştırılması ve enerjinin kullanımı konusunda bilincin artırılması beklentileri gençlerin enerji ve teknoloji konusunda eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine önem verdiğini gösteriyor. Bilişim ve sosyal medya hukuku konusunda düzenlemeler yapılması ve internet üzerindeki yasaklamaların kaldırılması istekleri, gençlerin internet ve sosyal medya özgürlüğüne verdiği önemi gösteriyor.

Genel olarak, gençlerin enerji, çevre ve teknoloji alanındaki beklentileri; yerli teknoloji üretimi, çevrenin korunması, alternatif enerji kaynaklarına yönelik çalışmalar, enerji güvenliği, teknoloji ve enerji alanında eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, beyin göçünün tersine çevrilmesi ve internet özgürlüğü konularında yoğunlaşmıştır.

Çalışmanın son bölümünde gençlerin gözünden ideal bir siyasi liderin sahip olması gereken özellikler incelenmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler incelendiğinde gençler açısından bir liderin en fazla dikkat çeken özelliğinin hitabet ve üslup olduğu görülmektedir. İyi bir konuşmacının genellikle insanları ikna etme ve etkileme yeteneği yüksek olduğu için bu unsurun ön planda olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu, liderin mesajlarını etkili bir şekilde iletebilmesinin önemini de vurgulamaktadır. Yabancı dil bilen bir liderin ise global bir dünyada, uluslararası arenada ülkesini daha iyi temsil edebileceği düşünülebilir. Bu beklenti, gençlerin globalleşen dünyada daha aktif ve etkili bir liderlik beklentisi içinde olduklarını göstermektedir.

Gençler, liderlerin karizmatik ve ülke çıkarlarını her platformda ön planda tutan kişiler olmalarını beklemektedir. Bu, liderlerin hem iç hem de dış politikalarda ülkenin çıkarlarını savunmasının ve bunu karizmatik bir liderlikle

gerçekleştirmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Toplumun bütün grupları ile yakınlık kurabilen ve liyakatli bir lider beklentisi, gençlerin toplum içinde bölünmüşlük yerine birlik ve beraberliği, adaletli bir yönetimi önemsediklerini göstermektedir. Aynı zamanda gençler, bir liderin toplumsal dinamikleri ve hassasiyetleri bilen, birleştirici, kendi kültürüne, kökenine, tarihine hakim, halkın içinden geldiğini hissettiren ve profesyonellerden oluşan bir ekibe sahip olmasını da önemsemektedirler. Bu özellikler, gençlerin hem liderden topluma dair bilgi ve anlayış beklentisi içinde olduğunu, hem de liderin etrafında bilgili ve yetenekli bir ekip olmasını istediklerini göstermektedir.

Genel olarak, gençlerin ideal bir siyasi liderde aradıkları özellikler genellikle; güçlü iletişim becerileri, karizmatik ve etkileyici bir kişilik, toplumun geniş kesimleriyle iletişim kurabilme yeteneği, liyakat, adaletli ve birleştirici bir liderlik tarzı ve profesyonel bir ekip ile birlikte çalışabilme yeteneği olarak sıralanabilir. Ayrıca gençler, liderlerin kendilerini sürekli geliştirmesini, toplumun ihtiyaçlarını anlamasını ve bu ihtiyaçlara cevap vermesini de önemsemektedirler. Bu beklentiler genel olarak gençlerin hem toplum içinde birlik ve beraberliği, hem de ülkenin çıkarlarını savunan etkili ve yetenekli bir liderlik beklentisi içinde olduklarını göstermektedir.

Özkan Canpolat ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada siyasi parti programları, tüzükleri, kongre, kurultay ve miting bildirilerinden yararlanılarak parti liderlerinin liderlik davranışları incelenmiştir (Özkan Canpolat, Beraha, Çeliksoy, & Türker, 2010). Çalışma sonucunda parti liderlerinin babacan (paternalist) lider davranışları sergiledikleri ifade edilmiştir.

Babacan liderlik, genellikle toplulukçu kültürlerde görülen ve yöneticilerin astlarının duygusal gereksinimlerine şefkatli bir yaklaşım sergilediği liderlik tarzını tanımlar. Bu liderlik tarzı, koruyucu ve yardımsever bir yöneticinin, astının kendisine karşı koşulsuz bağlılık göstermesini beklediği durumları anlatmaktadır (Gerçek, 2018, s. 101).

Bektaş (2016, s. 50-51) tarafından yapılan ampirik çalışmada modern liderden beklenen en temel özellikler, adalet, doğru sözlülük ve güven oluşturma olarak listelenmiştir.

Ayyıldız Ünnü (2019, s. 1262-1263) tarafından yapılan çalışmada siyasi liderlik için aranılan nitelikler şu şekilde sıralanmıştır:

- İkili ilişkilerde diyalog kurabilme becerisi ve en az bir yabancı dil bilgisi
- Görevine uygunluk konusunda geçmişte başarılı deneyimlere sahip olması
- İtibarını dürüstlük ve ahlâki karakter bütünlüğü ile sağlamış olması
- İdeal bir aile yaşantısının olması
- Güvenilir olması ve yalan söylemekten kaçınması
- Gücünü halktan alırken, zor kullanmaktan kaçınması
- Toplumun manevi değerlerine bağlılık ve saygı göstermesi
- Ülke çıkarlarını kişisel çıkarlarının önüne koyması
- Kişisel hırsına kapılmadan, görev süresi sonunda liderlik görevini başkasına devretme olgunluğunu göstermesi

Listelenen özellikler incelendiğinde, ahlâki değerler, güven, yalana başvurmama, toplum çıkarlarının önceliklendirilmesi, kişisel hırlardan arınma ve dürüstlük özelliklerinin öne çıktığı görülmektedir.

Sonuç olarak çalışma kapsamında katılımcıların beklenti ifadesi olarak dile getirdikleri ülkeye ait sorunlar önceki çalışmalarla benzerlik göstermekte, katılımcıların temel problem ve kaygıları genel olarak eğitimin niteliği, eğitimde fırsat eşitliği, sınavların eğitim sistemi üzerindeki tahakkümü, üniversite sayıları ve kontenjanları, mesleki eğitimin niteliği, yargı bağımsızlığı, temel hak ve özgürlüklerin korunması, yerli sanayi üretiminin teşviki, devletin stratejik sektörlerde aktif rol alması, istihdam planlaması, uluslararası ilişkilerde kültürel ve tarihsel değerlere uyum, çözüm odaklı ve dengeli dış politika, çevrenin ve doğal kaynakların korunması, alternatif enerji kaynaklarına yönelim, teknoloji eğitimi gibi unsurlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Katılımcıların ideal lider tanımlamalarında öne çıkan özellikler ise karizmatik, hitabeti güçlü, ülke çıkarlarını her platformda ön planda tutan, toplumun bütünü ile kucaklaşan, yabancı dil bilen, adil, hoşgörülü birleştirici ve sağlam karakterli olması şeklinde sıralanabilir.

Çalışmanın odağına aldığı araştırma soruları bağlamında üniversite öğrencilerinin bir siyasi iktidardan beklentilerinin irdelenmesi ve onların perspektifinden ideal bir siyasi liderin sahip olması gereken niteliklerin ortaya konulması açısından literatüre katkı yapması beklenmektedir. Halihazırda yapılan çalışmalar incelendiğinde konuyu bu düzlemde ve bu genişlikte ele alan bir eser bulunmamaktadır. Söz konusu eksikliği gidermek açısından da yapılan çalışma önem arz etmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında ortaya konulan tema ve kategoriler bağlamında yeni yapılacak çalışmalara da yardımcı olması beklenmektedir. Siyasi liderlik kavramı önemini koruduğu müddetçe toplumun farklı katmanları açısından bu kavrama ilişkin yapılacak değerlendirmeler de önem arz edecektir. Bu bağlamda kamu ve özel sektör çalışanları, girişimciler, küçük ve orta ölçekli sanayiciler, çiftçiler, yurt dışında ikamet eden vatandaşlar, kadınlar, ilköğretim çağındaki çocuk ve adölesanlar gibi toplumun çeşitli katmanları için benzer çalışmaların yapılması beklentileri daha somut bir şekilde değerlendirebilmemize yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2020). *Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı*. Ankara: Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Akkurt, M. (2022). L. Strauss, ve J. Cropsey (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi*. İstanbul: Babil Kitap.
- Ansell, N. (2005). *Children, Youth and Development*. New York: Routledge (Taylor and Francis Group).
- Armağan, İ. (2004). *Gençlik Gözüyle Gençlik- 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği*. İzmir: Kırkısraklılar Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Vakfı.
- Arslantürk, Z., ve Amman , T. (2012). *Sosyolojiye Giriş:Kavramlar Süreçler, Kurumlar Teoriler* (8.Basım b.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ateş, D. (2013). *Pratik Siyaset Rehberi*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Aydınlı, Y. (2021). Farabi. A. Tuncel, ve K. Gülenç (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi* (s. 92-112). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ayyıldız Ünnü, N. (2019). Politik Pazarlamada Pazar Yönlülük ve Otantik Liderliğin Önemi. *Ege Akademik Bakış*, 9(4), s. 1243-1273.
- Baran, A. G. (2013). Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-25.
- Bass, B. M., ve Bass, R. (2008). *The Bass Handbook of Leadership - Theory, Research, and Managerial Applications*. New York: Free Press.
- Bektaş, Ç. (2016). Liderlik Yaklaşımları ve Modern Liderden Beklentiler. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(7), s. 43-53.
- Benmira, S., ve Agboola, M. (2021). Evolution of leadership theory. *BMJ Leader*, 5, s. 3-5.
- Bennis, W. (2009). *On Becoming a Leader*. Philadelphia: Basic Books.
- Beşirli, H. (2013). *Gençlik Sosyolojisi Politik Toplumsallaşma ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Blondel, J. (1987). *Political Leadership:Towards a General Analysis*. Beverly Hills, California: SAGE Publications Ltd.

- Boyacı, N. P. (2021). Platon. A. Tuncel, ve K. Gülenç (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi - Platon'dan Zizek'e* (4 b., s. 23-46). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Brooker, P. (2010). *Leadership in Democracy* (Seconda Edition b.). UK: Palgrave Macmillan.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. New York: Harper Collins.
- Burns, J. M. (2012, Nisan). *Leadership*. Newyork: Open Road Media.
- Bury, C. (2012). *Siyaset Felsefesine Giriş* (5 b.). (A. U. Kılıç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cevizci, A. (2022). *Felsefe Tarihi* (7 b.). İstanbul: Say Yayınları.
- Cıvgın, A. G. (2018). Platon'un Adalet ve Filozof Kral Anlayışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 7(1), s. 212-229.
- Cosans, C. E., ve Reina, C. S. (2018). The Leadership Ethics of Machiavelli's Prince. *Business Ethics Quarterly*, 28(3), s. 275-300.
- Couto, R. A. (Dü.). (2010). *Political and Civic Leadership: A Reference Handbook*. California: SAGE Publications, Inc.
- Creswell, J. W. (1994). *Research Design: Qualitative ve Quantitative Approaches*. Sage Publications, Inc. .
- Çiftçi, A., ve Yılmaz, N. (2013). İbn Haldun'un Siyaset Teorisi Ve Siyasal Sistem Sınıflandırması. *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), s. 83-93.
- Day, D. V. (2014). Introduction: Leadership and Organizations. D. V. Day (Dü.) içinde, *The Oxford Handbook of Leadership and Organizations*. New York: Oxford University Press.
- Dinç, B. (2020). Konfüçyüs'ün Otantik ve Dönüşümcü Liderliği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), s. 109-116.
- Dion, L. (1968, March). The Concept of Political Leadership: An Analysis. *Canadian Journal of Political Science*, 1(1), s. 2-17.
- Duverger, M. (2011). *Siyaset Sosyolojisi* (9.Baskı b.). (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Efil, İ. (2002). *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Ekşi, H. (2010). Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak. *Karaelmas Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), s. 187-198.
- Erdem, F. H. (2021). Türkiye'de Hukuk Eğitimi: Çözüm Arayışları, Sorunlar Ve Öneriler. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 13(1), s. 302-321.
- Erdem, Ö. F. (2016). Siyaset Felsefesinde Liderlik. Ş. Aslan (Dü.) içinde, *İslam Düşüncesinde Yönetim ve Liderlik*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Eren, E. (2001). *Yönetim ve Organizasyon*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Ergünger, B. (2021). Max Webber. A. Tuncel, ve K. Gülenç (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Evren, M. (2022). Platon'un Politika Felsefesindeki Sınıf Ayrımı ve Yönetim Biçimlerine Dair Bir Değerlendirme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(3), s. 1735-1747.
- Farabi. (2020). *İdeal Devlet* (9 b.). (A. Arslan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Foley, M. (2013). *Political Leadership*. Croydon,: Oxford University Press.
- Gardner, J. W. (1990). *On Leadership*. New York: The Free Press.
- Geçtan, E. (1981). Ergenlikten Yetişkinliğe Geçiş Dönemi Olarak Gençlik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 91-100.
- Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), s. 66-80.
- Gerçek, M. (2018). Yöneticilerin Babacan (Paternalist) Liderlik Davranışlarının Psikolojik Sözleşme Bağlamındaki Beklentileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), s. 101-118.
- Gözübüyük, Ş. (2006). *Anayasa Hukuku: Anayasa Metni ve İnsan Hakları Sözleşmesi* (14. Basım b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Güç, A. (2001). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(2), s. 43-65.
- Gülenç, K. (2021). Niccolo Machiavelli. A. Tuncel, ve K. Gülenç (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset* (4.Baskı b.). (B. B. Özipek, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- İris, M. (2020). Kamu Diplomasisinde Dijital Dönüşüm: Büyükelçilerin Twitter Üzerinden Gerçekleştirdikleri Dijital Diplomasi Faaliyetlerinin İncelenmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42), s. 11-54.
- Kabacalı, A. (2007). *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Kantarcı, Z. (2014). En İyi Yönetime Giden Yol: Aristoteles'in Siyaset Felsefesi. *Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Elektronik Dergisi*, Bahar 2014(2), s. 21-39.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş* (19.Basım b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kellerman, B. (1986). *Political Leadership A Source Book*. London: University Of Pittsburg Press.
- Kellerman, B. (2010). *Leadership- Essential Selections on Power, Authority, and Influence*. New York: Mc Graw Hill.
- Komsuoğlu, A. (2008). *Türkiye Siyasetinde Bir Lider: Süleyman Demirel*. İstanbul: Bengi Yayınları.
- Lasswell, H. D. (1948). *Power and Personality*. Newyork: W. W. Norton ve Company, Inc.
- Lord, C. (2022). Aristoteles. L. Strauss, ve J. Cropsey (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi* (B. Akar, Çev., s. 141-178). İstanbul: Babil Kitap.
- Machiavelli, N. (2011). *Prens*. (A. Tolga, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Mahdi, M. (2022). Farabi. L. Strauss, ve J. Cropsey (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi* (E. Bilgin, Çev., s. 227-248). İstanbul: Babil Kitap.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Masciulli, J., Molchanov, M., ve Knight, W. (2009). *The Ashgat e Research Companion to Political Leadership*. England: Ashgate Publishing Limited.
- Memur-Sen. (2014). *Türkiye Gençlik Profili Araştırması*. Ankara: Memur Sendikaları Konfederasyonu.

- Miles, M. B., ve Huberman, M. A. (2019). *Nitel Veri Analizi*. (S. Akbaba Altun, ve A. Ersoy, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Morrell, K., ve Hartley, J. (2006). A model of political leadership. *Human Relations*, 59(4).
- Northouse, P. G. (2014). *Liderlik Kuram ve Uygulamalar* (6. Baskıdan Çeviri b.). (C. Şimşek, Çev.) İstanbul: Sürat Üniversite Yayınları.
- Oxford Dictionaries. (2020). *Oxford Dictionaries*. Şubat 27, 2014 tarihinde <http://www.oxforddictionaries.com/us/definition/english/leader?q=leader> adresinden alındı
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), s. 323-343.
- Özer, M. (2021). Türkiye’de Mesleki Eğitimi Güçlendirmek için Atılan Yeni Adımlar. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(16), s. 1-16.
- Özkalp , E. (1998). *Sosyolojiye Giriş* (9.Baskı b.). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim, sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları Yayın No:140.
- Özkan Canpolat, E., Beraha, A., Çeliksoy, E., ve Türker, Y. (2010). Türk Liderlik Profili: Türk Siyasi Liderleri Üzerine Niteliksel Bir Çalışma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2).
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş* (Gözden Geçirilmiş 4. Baskı b.). Antalya: Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, A. (2013). Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2), s. 181-204.
- Özyurt, S., ve Doğan, M. S. (2002). *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Özyurt, S., ve Doğan, S. M. (2002). *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Paige, G. D. (1977). *The Scientific Study of Political Leadership*. New York: Mac Millan.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (M. Bütün, ve S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.

- Peral, A. N. (1997, January 1). Political Leadership: A Tentative Framework. *The Journal of Leadership Studies*, 4(3), s. 68-83.
- Roobins, S., Decenzo, D. A., ve Coulter, M. (2013). *Yönetimin Esasları: Temel Kavramlar ve Uygulamalar* (8.Basımdan Çeviri b.). (M. Ç. ÖĞÜT), Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd Şti.
- Saylı, H., ve Baytok, A. (2014). *Örgütlerde Liderlik - Teori Uygulama ve Yeni Perspektifler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- SEKAM - Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi. (2013). *Türkiye'de Gençlik- Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*. İstanbul: SEKAM Yayınları.
- Sezgül, İ. (2010). Liderlik ve Etik: Geleneksel, Modern Ve Postmodern Liderlik Tanımları Bağlamında Bir Değerlendirme. 4(7), s. 239-251.
- Strauss, L. (2022). Niccolo Machiavelli. L. Strauss, ve J. Cropsey (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi*. İstanbul: Babil Kitap.
- Şahin, E. (2010). Platon ve Fârâbî'de Aristokrasi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51(1), s. 111-130.
- Şekerler, S. A. (2021). Derinlemesine Görüşme. F. N. Seggie, ve Y. Bayyurt (Dü) içinde, *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şenol, H. F. (2021). İbn Haldun. A. Tuncel, ve K. Gülenç (Dü) içinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1997). *Türk Ailesinde Adölesanların Sorunları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (1997). *Türk Ailesinde Adölesanların Sorunları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2019). *Türkiye Gençlik STK'ları Profili*. Ankara: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı.

- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. (2011). *MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Taş, K. (2010). Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 47-62.
- Tezcan, M. (1991). *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Turan, S. (2020). Liderlik Nedir? K. Yılmaz (Dü.) içinde, *Liderlik Kuram - Araştırma - Uygulama* (s. 1-6). Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu. (2016). *Büyük Türkçe Sözlük*. Mart 14, 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_btsvearama=kelimeveguid=TDK.GTS.56e6b0ca89c1d5.76235474 adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2020). *TDK*. Şubat 27, 2014 tarihinde [www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsvearama=gtsveguid=TDK.GTS.530ea3fa042ae4.46888475](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsvearama=gtsveguid=TDK.GTS.530ea3fa042ae4.46888475) adresinden alındı
- UNESCO. (2016). *What do we mean by “youth”?* Mart 14, 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/> adresinden alındı
- UNESCO Afrika Gençlik Sözleşmesi. (2006, Temmuz 2). *African Youth Charter*. Mart 15, 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Dakar/pdf/AfricanYouthCharter.PDF> adresinden alındı
- UN-Habitat. (2015). *ICT, Urban Governance ve Youth*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).
- UNICEF. (2016, Ocak 5). *Adolescents and youth*. Mart 15, 2016 tarihinde http://www.unicef.org/adolescence/index_3970.html adresinden alındı
- United Nations. (2016). Mart 15, 2016 tarihinde <http://www.un.org/>: <http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/index.html> adresinden alındı
- United Nations. (2016). *Definition of Youth*. Mart 15, 2016 tarihinde <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf> adresinden alındı

- Urhan, V. (2016). Aristoteles'in Siyaset Felsefesinde Anayasal Yönetim. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 27, s. 211-230.
- Ünalır, M. (2021). İbn Haldun'a Göre Toplum ve Devlet. *Din Sosyolojisi Araştırmaları*, 1(1), s. 63-82.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (Cilt 1/2). İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yanardağ, A. (2017, Nisan). İbn Haldun'a Göre Liderin ya da İyi Bir Hükümetin Nitelikleri ve Tek Kişinin İktidarı. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(11), s. 271-285.
- Yaşar, A. (2016). İbn Haldun'a Göre Siyasi Otorite ve Liderlik. M. Balcı (Dü.) içinde İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları.
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F., ve Sertelin, Ç. (2005). Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), s. 93-103.
- Yayla, A. (2012). *Siyaset Teorisine Giriş*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), s. 7-17.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2015). Platon'un Siyaset Felsefesinde Yönetici Ahlakı. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(13), s. 154-173.
- Yıldız, L. (2013). *Liderlik Çalışmaları*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Yıldız, M. L. (2013). Liderlik Üzerine. M. L. Yıldız (Dü.) içinde, *Liderlik Çalışmaları*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Yolcu, T. (2019). Türkiye'de Siyasal Kültür ve Siyasal Liderlik Anlayışının Temelleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), s. 93-106.
- Yörükoğlu, A. (2016). *Gençlik Çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yukl, G. (2010). *Leadership in Organizations* (7th ed. b.). New Jersey: Prentice Hall.
- Yüksel, N. (1988). *Türkiye'de Gençlik Sorunları ve Çözüm Yolları*. İstanbul: Bayrak Yayıncılık.

EK 1- Görüşme Formu

Soru 1- İdeal bir siyasi iktidardan beklentileriniz nelerdir?

(Açıklama: Bu soruyu mevcut veya önceki dönem iktidarlardan bağımsız tamamen ideal ve sorun çözme kudretine sahip bir siyasi iktidarı düşünerek cevaplamanız gerekmektedir. Hâlihazırda belirtilen alt başlıklar için ülkenin sahip olduğunu düşündüğünüz sorunlarını referans alarak somut beklentilerinizi detaylı bir şekilde belirtiniz.)

a) Eğitim konusundaki beklentileriniz nelerdir?

(Sonda sorular: Eğitim Politikaları, okul öncesi eğitimden yükseköğretim aşamasına kadar karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin beklentiler, eğitimin ve eğitimcilerin niteliğinin artırılmasına yönelik beklentiler vb.)

b) İstihdam olanaklarının artırılmasına yönelik beklentileriniz nelerdir?

(Sonda sorular: Ülkenin istihdam politikaları, istihdamı artırma çabaları, eğitimsiz bireylerden yükseköğretim mezunlarına kadar tüm istihdama katılmaya hazır bireylerin niteliklerini artırmaya yönelik yapılması gerekenler, vb.)

c) Ekonominin büyümesine ve Sanayinin geliştirilmesine yönelik beklentileriniz nelerdir?

(Sonda sorular: Ekonomi politikaları, sanayi kuruluşlarına yönelik teşvikler, bölgesel gelişmişlik farklılıklarına yönelik çözüm önerileri, Uluslararası markalar ortaya çıkarabilmek için yapılması gerekenler, vb.)

d) Hukuk konusundaki beklentileriniz nelerdir?

(Sonda sorular: Hukuk başlığında değerlendirilebilecek tüm konulara ek olarak özellikle “kişisel hak ve özgürlükler”, “demokratikleşme”, “yeni anayasa ile ilgili beklentiler”, “devletin yönetim sistemi, başkanlık sistemi, özerklik” vb. güncel tartışma konuları, kanun yapma ve uygulama konusunda yaşanan sıkıntılara yönelik beklentiler.)

e) Uluslararası İlişkiler konusundaki beklentileriniz nelerdir?

(Sonda sorular: Uluslararası İlişkiler başlığı altında değerlendirilebilecek “Küresel Siyaset” ve “Uluslararası Vizyon” değerlendirmeleri ve beklentileri. Dış siyasette temsil, ülke çıkarları ile toplumsal hassasiyetler arasındaki denge vb.)

f) Çevre, Teknoloji ve Enerji Üretimi konularındaki beklentileriniz nelerdir?

(Sonda sorular: Doğal çevrenin korunması, Teknolojiyi kullanmaktan ziyade çağın gerektirdiği teknolojileri üretebilen bir toplum olabilme yolunda yapılması gerekenler, güncel enerji tartışmaları, HES, nükleer enerji, yenilenebilir enerji teknolojileri vb.)

Soru 2- İdeal bir Siyasal Lider hangi özelliklere sahip olmalıdır?

(Açıklama: Bu soru kapsamında sizin için ideal bir siyasi liderin çeşitli özelliklerini tanımlayabilmek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda tanımlayacağınız liderin;

“Kişisel Özellikleri (üslup, mizaç, hitabet, vb.),

“Fiziksel Özellikleri” (dış görünüşü, giyim-kuşamı, vb.) ve

“Liyakati” (sahip olması gerektiğini düşündüğünüz bilimsel ve yönetsel bilgi ve yetenekleri) nasıl olmalıdır?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Osman KOYUNCU

Eğitim Durumu:

Lise : Isparta Gazi Lisesi

Lisans : İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi

İkinci Lisans : (4. Sınıf) SDÜ Mühendislik F., Makine Mühendisliği Bölümü

Yüksek Lisans : SDÜ SBE İşletme ABD

Yabancı Dil ve Düzeyi:

İngilizce : İyi

İş Denevimi:

- 1- İstanbul Deniz Otobüsleri, Pazarlama Departmanı (*Departman Asistanı*)
- 2- Groupe SEB (Tefal, Moulinex, Rowenta, Krups) İstanbul Tic. A.Ş. Ticari Pazarlama Departmanı (*Ticari Pazarlama Asistanı, Yönetici Asistanı*)
- 3- Yenar Enerji, Ar-Ge, Danışmanlık Ltd. Şti., (*Kurucu Ortak, Müdür*)
- 4- Maliye Bakanlığı Isparta Defterdarlığı, Aksu Malmüdürlüğü (*Muhasebe Memuru*)
- 5- Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu (*Araştırma Görevlisi*)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar:

- 1- Koyuncu, O. (2020), *Girişimcilikte Yeni Perspektifler ve Dijital Dünyada Girişimcilik Fırsatları*. Gürsoy, S. (Ed.), içinde, *İktisat ve İşletme Alanında Değişen Yaklaşımlar*, İstanbul: IKSAD International Publishing House.
- 2- Bozkurt, Ö. Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O. ve Alparslan, A. M. (2012). *Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir*

- Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 229-247. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbe/issue/23237/248110>*
- 3- Özdaşlı, K., Alan, B., Koyuncu, O. ve Alparslan, A. (2012). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Çalışanlarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin Stratejik Yönlendiricileri Konusundaki Tutumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 0 (6), 1-13. <https://dergipark.org.tr/en/pub/makusobed/issue/19438/206739>*
 - 4- Çarıkçı, İ. ve Koyuncu, O. (2010). Bireyci-Toplumcu Kültür ve Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 0 (3), 1-18. <https://dergipark.org.tr/en/pub/makusobed/issue/19435/206681>*
 - 5- Alparslan, A. M., Koyuncu, O., Dal, V. (2015). Akademik Yöneticilerin Öncelikli Yönetmel Faaliyetleri: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği, 14. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Aksaray.
 - 6- Çetinkaya Bozkurt, Ö., Koyuncu, O. (2012). Türkiye de Üniversitelerdeki Girişimcilik Eğitiminin Mevcut Durumu Öğretim Üyeleri ile Öğrencilerin Görüşleri, 4. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, Manisa.
 - 7- Antalyalı, Ö. L., Koyuncu, O., Tanır Koyuncu, K. (2012). Kanseri Hastayı Bilgilendirme ve Tedavi Sürecinde Hekim Hasta İletişimi, 6. Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi, Isparta.